T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

NİĞDE İLİ ULUKIŞLA İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

Derya DİLMEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA–2009

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

NİĞDE İLİ ULUKIŞLA İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

Derya DİLMEN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Refiye OKUŞLUK-ŞENESEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA–2009

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEKLİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan:

(Danışman)

Üye: Doç. Dr.

Üye: Yrd. Doç. Dr.

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

...../..../....

Doç. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

NİĞDE İLİ ULUKIŞLA İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

Derya DİLMEN

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Danışman: Yard. Doç. Dr. Refiye OKUŞLUK ŞENESEN
Eylül 2009, 241 sayfa

Bu çalışmada Niğde'nin Ulukışla ilçesindeki geçiş dönemleri olan doğum, sünnet, askerlik, evlenme, ölüm adetleri ve bunlara bağlı inanışlar, bayram tören ve kutlamalar, halk inanışları, halk mutfağı, halk hekimliği ve anonim halk edebiyatı ürünleri üzerinde durulmuştur.

Halk ile ilgili olan birinci bölümde ele alınan konularda yazılı kaynaklardan elde edilen bilgilerin verilmesinin ardından sözlü kaynaklardan edinilen adet ve inanmalar aktarılmıştır.

Anonim halk edebiyatı ile ilgili olan ikinci bölümde; manzum, manzum-mensur, mensur anonim halk edebiyatı ürünlerine yer verilmiştir. Her bölümün sonunda biçim ve içerik yönlerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmanın son bölümünde metinler içerisinde geçen yerel kelimeleri kapsayan bir de sözlük hazırlanmıştır.

Bu araştırmanın sonucunda Ulukışla halk kültüründe, hem Orta Asya'nın hem de Anadolu'nun inanç ve kültür yapısının izlerinin bulunduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Ulukışla, Halk Kültürü, Geçiş Dönemleri, İnanışlar, Anonim Halk Edebiyatı.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF ULUKIŞLA FOLK CULTURE

Derya DİLMEN

M. Thesis, The Turkish Language and Literature Department
Supervisor: Yard. Doç. Dr. Refiye OKUŞLUK – ŞENESEN
September 2009, 241 Page

In this paper, products of transition periods of times like; birth, tradition, military service, marriage, death traditions and believes, fasts, ceremonies, folk cuisine, folk profession of doctor and anonymous literature are mentioned.

In the first section which is connected with folk culture, informationa which are taken from written source are informed in the first part about folk culture has been guoted some information sources, following that customs and believings collected from verbal sources have been guoted.

In the second section which includes anonymous folk literatüre; product of writen in verse, writen in verse- prose and prose, anonymous folk literatüre are explained, At the end of the each section, forms and contents are evaluated. At the end of the working as well as a dictionary had been prepared that includes local words.

At the end of this search, it is understood that Ulukışla folk culture is inspired from Middle Asia and Anatolian believes and cultures.

Key Words: Ulukışla, Folk Culture, Transition Periods, Beliefs, Anonymous Folk Literature.

ÖNSÖZ

Bir toplumun kültürü, inanç sistemleri ve gelenekleri bir önceki kuşaktan bir sonraki kuşağa aktarılır. Bu aktarım sırasında da bir önceki kuşaktan aldığını değiştirerek kendisinden bir şeyler katar ve böylece zenginleşen bir kültür yapısı ortaya çıkar.

Halk kültürü ürünleri, zengin kültür yapısını içinde barındıran hazinelerdir. Bu kültür ürünlerinin bir kısmı sözlü kültürde bir kısmı da yazı kültürde varlığını sürdürmektedir. Sözlü kültürde varlığını sürdüren kültürel öğelerin yok olmasını önlemek amacıyla, sözlü kültür unsurlarını yazıya aktarmalıyız.

Günümüzde kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve buna bağlı olarak toplumda meydana gelen hızlı değişme, halk kültürü ürünlerinin de değişmesine hatta unutulmasına neden olmaktadır.

Yaptığımız bu çalışmayla Niğde İli Ulukışla İlçesinde yaşayan halk kültürü ürünlerini derleyip yazıya geçirerek kayıt altına alıp, gelecek kuşaklar aktarmayı amaçladık. Bu amaçla geçiş dönemlerinden doğum, sünnet, askerlik, evlenme ve ölüm gibi geçiş dönemleri, bayram tören ve kutlamalar, halk inanışları, halk mutfağı, halk hekimliği ve anonim halk edebiyatı başlığında yer alan malzemeleri yazıya geçirdik. Yaptığımız çalışmada sözlü ve yazılı kaynaklardan bilgi edinmeye çalıştık. Böylece Türk kültürüne katkı sağlamayı umut etmekteyiz.

Çalışmam sırasında bana bilgi veren kaynak kişilere, çalışmam boyunca beni destekleyen ve bana yol gösteren değerli hocam Yard. Doç. Dr. Refiye Okuşluk ŞENESEN'e teşekkür ederim.

Proje No: FEF2007YL25

Derya DİLMEN

Adana/2009

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
ÖNSÖZ ..... **iii**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **ix**
EKLER LİSTESİ ..... **x**

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

1.1. Çalışma ile İlgili Genel Bilgiler 1
1.1.1. Konu 1
1.1.2. Amaç 1
1.1.3. Kapsam ve Sınırlar 1
1.1.4. Yöntem 2
1.2. Araştırma Alanıyla İlgili Bilgiler 2
1.2.1. Araştırma Alanının Tarihsel Gelişimi 2
1.2.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri 3
1.2.3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı 3
1.2.4. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı 4

İKİNCİ BÖLÜM
NİĞDE İLİ ULUKIŞLA İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ

2.1. Geçiş Dönemleri 5
2.1.1. Doğum 5
2.1.1.1. Doğum Öncesi 5
2.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme 6
2.1.1.1.2. Gebelikten Korunma 9
2.1.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması 10
2.1.1.1.4. Gebe Kadının Kaçınmaları/ Uygulamaları 12

2.1.1.1.5. Çocuğun Fizik Yapısını, Huyunu Olumlu ya da Olumsuz Yönde Etkileyebilecek Uygulamalar ve Kaçınmalar 12
2.1.1.1.6. Doğacak Çocuğun Güzel Olması için Yapılan Uygulamalar 13
2.1.1.1.7. Aşerme 14
2.1.1.1.8. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme 16
2.1.1.1.9. Doğacak Çocuğun Kız veya Erkek Olması için Yapılan Uygulama ve İnanışlar 17
2.1.1.2. Doğum Sırası 17
2.1.1.2.1. Doğum Hazırlığı /Doğum Olayı 17
2.1.1.2.2. Göbek Kesme/ Tuzlama /Yıkama 19
2.1.1.2.3. Çocuğun Eşi 21
2.1.1.3. Doğum Sonrası 22
2.1.1.3.1. Loğusa Bakımı / Loğusa ziyareti / Loğusa Şerbeti 22
2.1.1.3.2. Çocuğun ve Annesinin Yatağı ile İlgili Uygulama ve İnanışlar 24
2.1.1.3.3. Müjdelik Verme 24
2.1.1.3.4. Yeni Doğan Çocuğa Süt Verme ile İlgili İnanışlar 25
2.1.1.3.5. Loğusa Sütü / İlk Meme / İlk Giydirme 25
2.1.1.3.6. Al Basması 26
2.1.1.3.7. Kırk Basması 28
2.1.1.3.8. Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan Diğer İşlemler 29
2.1.1.3.9. Ad Koyma 31
2.1.1.3.10. İlk Gezme 34
2.1.1.3.11. Aydaş Çocuk (Hastalıklı, Sıska Çocuk) 35
2.1.1.3.12. Yürüyemeyen Çocuk / Konuşamayan Çocuk / Köstek Kesme 36
2.1.1.3.13. Huy Kesme 37
2.1.1.3.14. İlk Diş/ İlk Saç Kesme 38
2.1.1.4. Çocukluk Çağı 39
2.1.2. Sünnet 39
2.1.3. Askerlik 42
2.1.4. Evlenme 43
2.1.4.1. Evlenme Biçimleri 44

2.1.4.2. Evlilik Çağı-Evlilik Yaşı-Evlenme İsteğini Belirtme 45
2.1.4.3. Evlilik Öncesi 46
2.1.4.3.1. Gelin Güvey Seçimi 46
2.1.4.3.2. Kısmet Açma 48
2.1.4.3.3. Görücülük / Kız İsteme 49
2.1.4.4. Söz Kesme /Tatlı Yeme / Başlık 51
2.1.4.5. Nişan 52
2.1.4.6. Nişanlılık 53
2.1.4.7. Davet / Okuntu 54
2.1.4.8. Düğün 55
2.1.4.8.1. Düğün Zamanı, Mekanı, Şekli ve Süresi 55
2.1.4.8.2. Düğüne Hazırlık 56
2.1.4.8.2.a. Oğlan Evinin Hazırlıkları 56
2.1.4.8.2.b. Kız Evinin Hazırlıkları 57
2.1.4.8.3. Bayrak Dikme/ Sağdıç 57
2.1.4.8.4. Çeyiz 58
2.1.4.8.5. Kına/ Kırkım 59
2.1.4.8.6. Düğün Eğlenceleri 62
2.1.4.8.7. Gelin Alma 62
2.1.4.8.8. Gelin İndirme 63
2.1.4.8.9. Özne Övme 64
2.1.4.8.10. Nikah/ Gerdek 64
2.1.4.9. Düğün Sonrası 65
2.1.4.9.1. Yüz Saçı 66
2.1.5. Ölüm 66
2.1.5.1. Ölüm Öncesi 67
2.1.5.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler 67
2.1.5.1.2. Kaçınmalar 69
2.1.5.2. Ölüm Sırası ve Defin İşlemler 69
2.1.5.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler 70
2.1.5.2.2. Ölümden Sonra Yapılan İşlemler 70
2.1.5.2.2.a. Ölünün Bekletilmesi 71
2.1.5.2.2.b. Ölünün Gömülmeye Hazırlanması 72
2.1.5.2.2.c. Yıkama ve Kefenleme 72

2.1.5.2.2.d. Cenazenin Taşınması....73
2.1.5.2.2.e. Cenaze Namazı....74
2.1.5.2.2.f. Defin ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler....75
2.1.6. Ölüm Sonrası....76
2.1.6.1. Cenaze Evi....76
2.1.6.2. Belirli Günler/ Ölü Yemeği....77
2.1.6.3. Ölünün Eşyaları....78
2.1.6.4. Devir/ İskat....79
2.1.6.5. Yas Tutma/ Ağıt Söyleme....80
2.1.6.6. Mezar Ziyaretleri/ Mezarlıkla ve Ruhlarla İlgili İnanmalar....81
2.2. Bayramlar, Törenler ve Kutlamalar....82
2.2.1. Dini Bayramlar....83
2.2.1.1. Ramazan Bayramı....83
2.2.1.2. Kurban Bayramı....84
2.2.2. Milli Bayramlar....85
2.2.3. Mevsimlik T örenler....85
2.2.3.1. Genel Mevsimlik Törenler....86
2.2.3.2. Özel Mevsimlik Törenler....87
2.2.3.2.1. Yağmur Yağdırma Törenleri....87
2.3. Halk İnanışları....88
2.3.1. Yatırlarla ve Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanışlar....88
2.3.2. Kurban/ Adak....89
2.3.3. Ocaklar....90
2.3.4. Nazar- Nazarlık....91
2.3.4.1. Nazar Değme İle İlgili İnanışlar....92
2.3.4.2. Nazardan Korunma İle İlgili İnanışlar....92
2.3.4.3. Nazarı Uzaklaştırma İle İlgili İnanışlar....93
2.3.5. Uğur –Uğursuzluk ile İlgili İnanışlar....94
2.3.6. Hayvanlarla İlgili İnanışlar....95
2.3.7. Günlerle İlgili İnanışlar....96
2.3.8. Rüya ile İlgili İnanışlar....97
2.3.9. Aynayla İlgili İnanışlar....98
2.3.10. Ay ile İlgili İnanışlar....99
2.4. Halk Mutfağı....101

2.4.1. Yiyecek Türleri ve Yapılışları 102
2.4.2. İçecek Türleri ve Yapılışları 111
2.4.3. Yiyecek ve İçeceklerin Korunması 112
2.4.4. Kışlık Hazırlanan Yiyecekler 113
2.4.5. Mutfak Araç ve Gereçleri, Kullanışları 115
2.4.6. Sofra Gelenek ve Görenekleri 117
2.5. Halk Hekimliği 117

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ULUKIŞLA İLÇESİ ANONİM HALK EDEBİYATI

3.1. Anonim Halk Edebiyatı Manzum Ürünleri 121
3.1.1. Mani 121
3.1.2. Ninni 128
3.1.3. Ağıt 130
3.2. Anonim Halk Edebiyatı Manzum-Mensur Ürünleri 143
3.2.1. Bilmece 143
3.2.2. Atasözü 150
3.2.3. Deyim 156
3.2.4. Alkış-Kargış 176
3.3. Anonim Halk Edebiyatı Mensur Ürünleri 179
3.3.1. Masal 179
3.3.3. Efsane 182
SONUÇ 184
KAYNAKÇA 189
KAYNAK KİŞİLER 193
EKLER 199
ÖZGEÇMİŞ 241

KISALTMALAR LİSTESİ

1. Genel Kısaltmalar

BL	**:**	Büyük Larousse
C	**:**	Cilt
ÇÜ	**:**	Çukurova Üniversitesi
K	**:**	Kaynak Kişi
KB-HAGEM	**:**	Kültür Bakanlığı-Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Merkezi
MÖ	**:**	Milattan Önce
TDK	**:**	Türk Dil Kurumu
TFA	**:**	Türk Folklor Araştırmaları
TS	**:**	Türkçe Sözlük
TTK	**:**	Türk Tarih Kurumu
YÖK	**:**	Yükseköğretim Kurulu

2. Metin Kısaltmaları:

UA	**:**	Ulukışla Ağıt
UAL	**:**	Ulukışla Alkış
UAS	**:**	Ulukışla Atasözü
UB	**:**	Ulukışla Bilmece
UD	**:**	Ulukışla Deyim
UE	**:**	Ulukışla Efsane
UF	**:**	Ulukışla Fıkra
UK	**:**	Ulukışla Kargış
UM	**:**	Ulukışla Mani
UMA	**:**	Ulukışla Masal
UN	**:**	Ulukışla Ninni

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Yerel Kelimeler Sözlüğü 199
Ek 2: Fotoğraflar 203
Ek 3: Ulukışla Alanının Haritası 240

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Çalışma ile İlgili Genel Bilgiler

1.1.1. Konu

Kültür bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü olarak tanımlanmaktadır. Bir toplumun düşünce bütünlüğünü anlayabilmenin yolu da o toplumun bireylerinin sahip olduğu inançları, davranış kalıplarını ve değerlerini taşıyan halk kültürü ürünlerine sahip çıkmaktan geçmektedir.

Tezimizin konusunu gerek kültürel gerek tarihsel açıdan köklü bir geçmişe sahip olan Ulukışla İlçesi'nin halk kültürü ve anonim halk edebiyatı ürünlerinin incelenmesi oluşturmaktadır.

Toplumun kültürü; kuşaktan kuşağa aktarılarak zenginlik kazanır. Bu zenginlik, toplumu oluşturan bireylerin yaşam biçimleri inanışları ve bunlara bağlı pratiklerde varlığını sürdürmektedir. Böyle bir zenginliğin sözlü kültürde kalması zamanla unutulmasına neden olacaktır. Bunu önlemek için bizde Ulukışla İlçesindeki sözlü kültürü yazıya aktararak gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamayı amaçladık.

1.1.2. Amaç

Çalışmalarımızda zengin bir halk kültürüne sahip olan Ulukışla yöresinin halk kültürü ve anonim halk edebiyatı ürünlerini derleyip inceledikten sonra yazıya geçirmeyi amaçladık. Bu yolla Ulukışla yöresinin önce Türk halk kültüründeki yerinin belirlenmesine yardımcı olarak, sözlü kültürdeki ürünlerin unutulmasını önlemek amacıyla yazıya geçirmeyi amaçladık. Yazı aracılığıyla gelecek kuşaklara aktarılmasını ve daha sonra bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sağlamayı amaçladık.

1.1.3. Kapsam ve Sınırlar

Niğde İli Ulukışla İlçesi'nde, Ulukışla ile Birlikte beş belediye ve otuz dört köy bulunmaktadır.

Belediyeler; Ulukışla, Aktoprak, Çiftehan, Darboğaz ve Yeniyıldız'dır. Köyler; Altay, Alihoca, Ardıçlı, Basmakçı, Beyağıl, Çanakçı, Çifte, Elmalı, Eminlik, Emirler, Gedelli, Gümüş, Güney, Hacıbekirli, Handeresi, Hasangazi, Horoz, Hüsniye, İlhan,

İmrahor, Karacaören, Katrancı, Koçak, Kolsuz, Kozluca, Maden, Ovacık, Porsuk, Şeyhömerli, Tabaklı, Tekneçukur, Tepeköy, Toraman, Ünlükaya'dır.

Çalışmamızda örneklem amacıyla iki belediye ve on köyde derleme yapılmıştır. Çalışma yaptığımız belediye ve köyler Darboğaz, Aktoprak, Çiftehan, Tepeköy, Maden, Ovacık, Hüsniye, Hasangazi, Alihoca, Gedelli, Şeyhömerli, Güney'dir.

Bu köylerden Maden ve Ovacık göçmenlerin yaşadığı köylerdir.

1.1.4. Yöntem

Çalışmamızda genel olarak halk kültürü ürünleri ile ilgili kullanılan alan araştırması, örnek olay ve yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemlerini kullandık. Gözlem tekniklerinden "katılımlı gözlem" yoluyla araştırılan topluluğun içinde yaşayarak ayrıntılı bilgiler elde etmeye çalıştık.

Katılımlı gözlemin yanı sıra görüşme tekniğinden de yararlandık. Kaynak kişilere sorulacak soruları görüşme yapmadan önce hazırlayıp olabildiğince ksynsk kişileri sıkmadan, sohbet havasında sormaya çalıştık.

Derleme sırasında kamera ve fotoğraf makinesi gibi teknik malzemeleri hazır bulundurup, görüşmeleri kaydetmeye çalıştık.

Yazılı kaynaklardan yararlanma yönteminde konuyla ilgili süreli ve süresiz yayınlardan, YÖK Dökümantasyon Merkezinden, KB HAGEM Arşivi'nden, Milli Kütüphaneden, Çukurova Üniversitesi ve Erman ARTUN Kitaplığından yararlandık.

1.2. Araştırma Alanıyla İlgili Bilgiler

Bu bölümde verilen bilgiler Ulukışla Kaymakamlığı arşivinde yer alan bir rapordan, yurt ansiklopedisinin Ulukışla maddesinden ve R. Eser Gültekin' in kitabından alınmıştır.

1.2.1. Araştırma Alanının Tarihsel Gelişimi

Ulukışla yöresi, coğrafi konumu ve stratejik önemi nedeniyle, hemen her dönemde canlı ve hareketli bir yöre olmuştur. Yöre, tarih boyunca değişik kültürlerden insan topluluklarını bünyesinde barındırmıştır. Bölgenin kayda değer ilk tarihi olayı, Hitit İmparatorluğu'na dahil oluşudur. Hititlerden sonra bölge sırasıyla Asurlar, Frigler, Persler ve İ.Ö. 334 yılında Makedonya Kralı Büyük İskender'in eline geçmiştir. Daha sonra Selevkos (Asya) İmparatorları ile Kapadokya kralları arasında çekişmelere sahne

olmuş; İ.Ö. 17-İ.S. 395 yılları arasında Roma İmparatorluğu'nun egemenliğine girmişse de, imparatorluğun ikiye ayrılmasıyla, 1075 yılına kadar Bizans İmparatorluğunun hakimiyetinde kalmıştır.

Ulukışla'ya bağlı Porsuk Köyü sınırları içindeki Zeyve Höyüğü'nde yapılan arkeolojik çalışmalar sonucu ele geçen buluntular Hitit, Frig ve Roma dönemine aittir. Kent, Roma döneminde Faustina'ya atfen Faustinapolis adıyla anılmıştır. Roma İmparatoru Marcus Aurelius'un karısı Faustina'nın mezarı, Ulukışla yakınındaki Başmakçı Köyü'ndedir. Kent yakınındaki kale, Lülve (Lulu, Lülü, Lüle) adıyla anılmaktadır. Ortaçağ boyunca kent de aynı adla anılmıştır.

Ulukışla XVI. Yüzyılda Niğde'nin Bor kazasında Secaeddin Nahiyesi, XVIII. Yüzyılda Şücaeddin, XIX. Yüzyılda ise Bozok Eyaleti'nde Şücaeddin ve Ulu-kışla adlarında kazaydı. Halk arasında Kışla adıyla anılan Öküz Mehmet Paşa Külliyesi nedeniyle en son Ulukışla olarak adlandırılmıştır. İlçe daha sonraki dönemlerde Niğde'ye bağlanmış, Nevşehirli Dama İbrahim Paşa zamanında, Nevvşehir'in yıldızının parlamasıyla önem kazanmıştır. Kurtuluş Savaşı yıllarında, Fransız işgalcilere karşı silahlı mücadele veren Kuvay-ı Milliye'nin başlıca üslerinden biri olmuştur. Bugün Ulukışla Niğde'ye bağlı bir ilçedir.

1.2.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri

Ulukışla ilçesi toprakları doğusunda Adana ve Pozantı İlçesi; batısında Konya ve Ereğli İlçesi, kuzeyinde Niğde İl Merkezi, Bor ve Çamardı İlçeleri, güneyinde ise Mersin ile Tarsus İlçesi bulunmaktadır.

İlçe İç Anadolu Bölgesi'nde olup, iki yanı dağlık, dar bir vadi içinde yer almaktadır. Ulukışla, kuzeyde Kırankaya, Çakılca Tepesi ve Cehri Dağı; güneyde Çiçek Sekisi Tepesi ve Boklar Dağları ile çevrilidir. En yüksek tepesi Boklar Dağları üzerindeki 3585 m. Yüksekliğindeki Medetsiz'dir.

1.2.3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Ulukışla (Niğde)	İdari Yapı	: İlçe
	Bağlı İl	: Adana
	Rakımı	: 1427
	Alanı	: 1. 593
	Nüfus	: 4. 979

Yetiştirilen Tarla Bitkileri: Buğday, arpa, çavdar, fasulye, nohut, mercimek gibi tarla bitkileri yetiştirilmektedir.

Yetiştirilen Sebzeler: Domates, patates, soğan, salatalık, maydanoz, taze fasulye, kabak, lahana gibi sebzeler yetiştirilmektedir.

Yetiştirilen Meyveler: Elma, kiraz, vişne, üzüm, kayısı gibi meyveler yetiştirilmektedir.

Arazi kullanımı: Ulukışla'nın merkez ve köylerinde tarımsal üretim yapılan tarım alanı 338. 540 dekardır. Bu alanın 259. 660 dekarı kıraç arazi ve 73. 880 dekarı sulanabilir arazi vasfındadır.

1.2.4. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı

İlçede okur-yazar oranı %92 dir. Cumhuriyetin kurulduğu ilk yılda merkez İnkilap İlköğretim Okulu, 1923 yılında açılmıştır. 1954 yılında Mehmet Paşa İlkokulu 1963'te, Kemal Paşa İlkokulu 1964 yılında eğitim öğretime başlamış, 1997- 1998 yıllarında ilköğretim okuluna dönüştürülmüş olup; 1998- 1999 yıllarında eğitim-öğretime kapatılarak merkez Kurtuluş ilköğretim Okulu bünyesine taşınmıştır.

İlçe genelinde 42 okulda eğitim ve öğretime devam edilmektedir. İlçede taşımalı eğitim sistemi uygulaması yapılmaktadır. Gedeli, Köşkönü, Ovacık, Güney ve Elmalı köylerindeki ilköğretim okullarındaki öğrenciler merkezde yer alan sekiz okulda eğitim ve öğretime devam etmektedir. İlçedeki 30 köy okulunda taşımalı eğitim sistemi uygulanmaktadır. Ardıçlı ve Katrancı ilköğretim okulları öğrenci azlığı nedeni ile kapatılmıştır. Buradaki öğrenciler Mustafa Küçük Aşar Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'na yerleştirilmişlerdir.

Ulukışla'da 75. Yıl Çok Programlı Lisesi ve Ulukışla Endüstri Meslek Lisesi olmak üzere iki adet lise bulunmaktadır.

İlçe merkezinde "Herkes için Sürekli Öğretim Merkezi" bulunmaktadır. İlçe merkezinde ve Darboğaz kasabasında olmak üzere iki ayrı halk kütüphanesi bulunmaktadır. Ulukışla Devlet Hastanesi, Çiftehan, Yeniyıldız, Darboğaz kasabalarında ve Eminlik köyünde sağlık kuruluşları bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

NİĞDE İLİ ULUKIŞLA İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ

2.1. Geçiş Dönemleri

Hayatın beş önemli geçiş dönemi vardır. Doğum, sünnet, askerlik, evlenme ve ölüm. Geçiş dönemlerinde kümelenen adetler, gelenekler, töreler ve törenlerle bunların içerisinde yer alan işlemler ve uygulamalar bir ülkenin ya da belirli bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerinden birini oluşturur. İnsanlığın bu geçiş dönemleriyle ilgili düşünce, tasarım, tutum, davranış, işlem ve uygulamaları bir ülkenin, bir halkın ya da etnik grubun coğrafyasından ve kültüründen gelen bazı yerel ayrımların, özelliklerin dışında temel çizgileriyle evrensel bir nitelik taşır (Örnek; 2000: 131).

Doğum üreme yeteneğine sahip insan hayatının başlangıcıdır (Kalafat, 2006:119).

Geçiş dönemlerinde korunma, kurtulma, mutluluk gibi çeşitli içeriklere sahiptir (Kalafat, 1998: 101).

2.1.1. Doğum

Hayatın geçiş dönemlerinden ilki olan doğum her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Dünyaya gelen her çocuk sadece anne ve babasını değil aynı zamanda akrabaları, komşuları ve çevredekileri de sevindirmiştir. Çünkü her doğum ailenin, akrabaların, soyun devamını sağlamaktadır (Örnek, 2000: 131).

2.1.1.1. Doğum Öncesi

Doğum hayatın başlangıcıdır ve yüzlerce âdetin inanmanın uygulandığı dönemdir. Kadının anne olma isteği ile başlayan ve doğuma kadar kadını etkisine alan gelenek ve göreneklere uymak gerekmektedir (Altun, 2004: 102)

- Çocuğu olmayan kadına ve erkeğe “kısır, katır, oğulsuz, dölsüz, gölgesi yok, dalı yok, patates çuvalı, dibek” denir. Çocuğu olmayan kadın zayıfsa “mumyalı, heykel”, kiloluysa “patates çuvalı, dibek” denir. (K. 1, K. 2, K. 3, K. 6, K. 11, K. 13, K. 15, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46, K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55, K. 65, K. 66, K. 67, K. 69, K. 72, K. 74, K. 78).

2.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme

a)Türk Halk Kültürü'nde;

Doğumla ilgili uygulamalar gebelik öncesi dönemde başlar. Gebe kalamayan Kadınların gebe kalmaları için çeşitli yöntemler uygulanır. Bu faaliyetlerden en önemlisi bir yatırı ziyaret etmek, orada dilek dilemek ve adak adamaktır (Şişman, 2002: 29).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla'da kısırlıkla ilgili yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Çocuğu olmayan kadın, yüzerlik (üzerlik) otuna bağlanarak, dizlerinin ve ellerinin üzerine eğilip (köpek pozisyonunda) yedi defa çevrilir (K. 1, K. 2, K. 3, K. 4, K. 5, K.20).
- Koca karı (halk arasında ara ebesine verilen ad) ya gidilerek, hamile kalmak isteyen kadının karnına ve kasıklarına, yumurta ve rakı karıştırılıp sardırılır (K. 1, K. 2, K. 3, K. 5, K. 6, K. 24).
- Tüp bebek yöntemine başvurulur (K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 30).
- Doktora gidilir (K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 30).
- Hamile kalmak isteyen kadının belden aşağısı, kadın kıpırdayamayacak hale gelinceye kadar sıkılarak, sarılır ve kadın bir gün boyunca bu şekilde bekletilir. Bundan sonra kadının hamile kalacağına inanılır (K. 1, K. 2, K. 3, K. 4, K. 30, K. 45, K. 101, K. 117).
- Hamile kalmak isteyen kadının göbeği düşük olursa çocuğu olmaz. Bunun için kadının göbeği çekilip, çarşafla sıkıca bağlanır (K. 53, K. 54, K. 55).
- Hamile kalmak isteyen kadının göbeği yün atkıyla sarılır. Göbeğini sıcak tutan kadının çocuğu olacağına inanılır (K. 53, K. 54, K. 55).
- Hamile kalmak isteyen kadının ayağının altına sıcak su torbası konur. Kadın bu şekilde iki-üç gün yatırılır. Kadın yumurtalıklarını üşütmüşse bu yöntemle iyileşeceğine inanılır (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 53, K. 54, K. 55, K. 110).
- Hamile kalmak isteyen kadın, süt buğuna oturtulur (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42).
- Su ve saman kaynatılır, kadın saman buğuna oturtulur (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).

- Hamile kalmak isteyen kadın kurban adar.(K. 51, K. 52, K. 53, K. 54.K. 55).
- Hakiki zeytinyağıyla yumurta pişirilip, içine pelte konulur. Hamile kalmak isteyen kadına bu karışım yedirilir. Bu karışım iltihabı söker böylece çocuk olur (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54.K. 55).
- Maydanoz haşlanıp hamile kalmak isteyen kadının karnına sarılır.
- Maydanoz, sütte kaynatılır; temiz bir kabın içine koyulur. Kabın kenarına minder konulur ve kadın bu kaba oturtulur. Bu buğu üç gün, üçer defa yapılırsa kadının çocuğu olur. Maydanoz ve süt iltihabı söker (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45).
- Hamile kalmak isteyen kadın katran buğuna oturtulur (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45).
- Deli kabak (bal kabağının bir cinsi) kaynatılıp ortadan kırılır. Kabak soğumadan kadın bunun buğusuna oturur ve bu işlemden sonra kadının çocuğu olur (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45).
- Rahim eğriyse ebe tarafından elle düzeltilir (K. 1, K. 2, K. 3, K. 6, K. 7, K. 11, K. 13, K. 15).
- Kadının rahmine sabun konur (K. 65, K. 66, K. 67)
- Altı-yedi yumurta kırılır, kırılan bu yumurtaların içine sabun rendelenerek malzemeler karıştırılır. Hamile kalmak isteyen kadının beline bu karışımdan sürüldükten sonra, beli sıkıca sarılır. Kadın birkaç gün bu şekilde bekletilir, sonra banyo yaptırılır. Kadının beli ısıtılırsa çocuğu olur (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45, K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Ebeye gidilir, damar eğrileri varsa ebe bu damarları düzeltir K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45, K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Ebeye gidilir, kadının göbeği çektirilir. Sonra kadının göbek çevresi çarşafla sarılır (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45, K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Ateşin üstünde patates ısıtılarak beze konur, soğumadan bu şekilde çömleğin ağız kısmına yerleştirilir. Çömlek de ayrıca ateşte ısıtılır. Çömlek ısındıkça patatesi içine çeker. Çömleğin patates içine çekmesi, çömleğin iyice ısındığı anlamına gelir. Isınan çömlek kadının göbeğinde gezdirilir. Sonra çömlek kaldırılır, göbek

çarşafla sarılır. Kadının göbeği ısınırsa çocuğu olur (K. 1, K. 2, K. 3, K. 6, K. 7, K. 11, K. 13, K. 15).

- Hamile kalmak isteyen kadının karnına çam sakızı sarılır (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 45).
- Hamile kalmak isteyen kadının beline toprak kupayla şişe çekilir. Şişe çekilirken kadına bir kadeh konyak içirilir. Bu kadının içinin ısınmasını sağlar. Sonra yumurtalıkları ovulur (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Hocaya gidip "hamayli"(kişiyi kötülüklerden koruduğuna inanılan bir çeşit muska) yazdırılır (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45, K. 46, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 56, K. 65, K. 67, K. 72, K. 78).
- Hamile kalmak isteyen kadın bir beşik alır ve ağacın altına koyar. Eğer çocuğu olursa, çocuk doğduktan sonra o ağacın altında kurban keser. (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54.K. 55).
- Türbelere: Şeyh Ömerli'ye, Tarsus- Yedi Uyuyanlar'a gidilir (K. 1, K. 2, K. 3, K. 110).
- Ağaca çaput (bez) bağlanır (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54.K. 55).
- Hamile kalmak isteyen kadın Çiftehan'a kaplıcaya götürülür (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45).
- Hamile kalmak isteyen kadın kül buğusuna oturtulur. Tencerede su kaynatılır, kaynayan suyun içine; iki üç tane demir parçası ve taş konur. Bunlarla da bir süre kaynatıldıktan sonra içine biraz kül atılır. Kadın bunun buğusuna oturtulur (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45).
- Hamile kalmak isteyen kadın, "çocuğum olursa yedi yıl saçını kesmeyeceğim" diyerek adak adar. Çocuk olduktan sonra da yedi yıl boyunca saçı kesilmez, yedi Mehmet ya da yedi Mustafa'dan alınan giysilerle giydirilir (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54.K. 55).
- Çocuğu olmayan kadın, "çocuğum olursa derder yapacağım" diyerek adak adar.
- Çocuk olduktan sonra, yeşil mercimekle bulgur pilavı yapıp dağıtır. Buna "derder" denir. Derder sadece çocuk istendiğinde yapılır (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54.K. 55).
- Çocuğu olmayan kadın çocuğu olduktan sonra, horoz kesip dağıtır. (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54.K. 55).

c) Değerlendirme

Çocuğu olmayan çiftlerde bu durum kusur sayılmakta ve kusur genelde kadında aranmaktadır. Yörede çocuğu olmayan kadın doktora gitmeden önce ara ebelerine gitmekte tedavi olmaya çalışmaktadır. Doktora gitmeyi tercih edenler de tıbbi yöntemleri kullanmanın dışında hocaya veya ara ebesine giderek tedavi olmaya çalışmaktadır.

2.1.1.1.2. Gebelikten Korunma

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Kadınlarımız evlenir evlenmez hemen çocuk sahibi olmayı pek önemsememektedirler. Aile içerisindeki yerini sağlamlaştırmak çevrenin kınayıcı baskısından kurtulmak gibi düşüncelere pek kapılmamaktadırlar. " Allah verdi" diyerek doğum yapmaktansa sakınma; kontrol; sakınma yöntemlerine başvurmaktadırlar (Biçer, 1991: 3).

Geçmişte "Allah verdi" denilerek hemen her çocuk doğrulurdu. Bunun yanı sıra doğum yapmayı istemedikleri anda kimsenin haberi olmaksızın bazı çarelere başvururlardı. Bugün ise doktor yöntemlerine başvurmaktadırlar (Biçer, 1991: 3).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla ve çevresinde gebelikten korunmak için uygulanan bazı adet ve inanışlar vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Gebelikten korunmak için böğürtlen kaynatılıp içilir (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45).
- Çocuğun düşmesi için ağır kaldırılır (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45, K38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45).
- Gebe kadın ağır kaldırır (K. 24, K. 25, K. 110, K. 117).
- Gebe kadın, yüksek yerden atlar(K. 24, K. 25, K. 110, K. 117).
- Gebe kadının rahminin ağzına, sabun konulur (K. 80, K. 110, K. 127).
- Gebelikten korunmak için, kına suda kaynatılıp, içilir (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K45).
- En son doğan çocuğa "son ismi" konulur. Soner, Songül gibi (K. 1, K. 54, K. 55, K. 80, K. 81)

- Sağlık kuruluşlarının önerdiği kontrol yöntemleri kullanılır (K. 1, K. 2, K. 3, K. 54, K. 55).

c) Değerlendirme

Ulukışla yöresinde aile planlaması bilinci yaygın olmasına rağmen köylerde halen tıbbi yöntemlerin dışındaki gebelikten korunma yöntemlerine başvurulmaktadır.

2.1.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Halkımızın doğum öncesi inançlarında, çocukların olması, doğacak çocukların kız veya erkek olmaları, ölmeyip yaşamaları, istenilen bir mesleğe sahip olmaları şeklinde sıralamak mümkündür. Bu isteklerin gerçekleşmesi için; yatırlardan, veya

yatırların topraklarından medet beklenir. Bazen de yatır yerine camilerden yardım umulur. Buradaki uygulamalarda kutsal makamların kudsiyetinden istifade edilmek istenmektedir (Kalafat, 1996: 6).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla ve yöresinde çocuğun sağlıklı doğması için çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Çocuk kırk günlük olunca her şeyi anlamaya başlar, bu yüzden çocuğun yanında bağırılmaz. Bağırılırsa çocuk korkar (K. 24, K. 25, K. 26).
- Karnında çocuk durmayan kadına "tıbıkalı" denir (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45, K. 46, K. 49, K. 50, K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, , K. 56, K. 65, K. 67, K. 72, K. 78).
- Eskiden karnında çocuk durmayan kadınlar dokuz ay doktora gitmeden yatarken şimdi doktora gitmektedir (K. 37, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45).
- Karnında çocuk durmayan kadın, adak adar: "Eğer çocuğum sağ salim olursa yedi komşudan giydireceğim" der. Çocuk doğduktan sonra yedi yıl boyunca anne-baba kıyafet almaz, yedi komşudan kıyafet alarak çocuğu giydirir (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45).
- Karnında çocuk durmayan kadın, "bu sefer çocuğum doğarsa, yedi yıl kurban keseceğim" diyerek adak adar. Çocuk doğduktan sonra yedi yıl kurban kesilir.

Bu şekilde doğan çocuklara halk arasında; “anası onu yedi kurbanda buldu” denir (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45).

- Karnında çocuk durmayan kadın için, hamile Karnında çocuk durmayan kadına, ağır şeyler taşıtılmaz, kadın yüksek yerden atlatılmaz (K. 24, K. 25, K. 110, K. 117).
- Kadın hamile kaldıktan sonra Ashab-ı Kehf’te kurban kesilir (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45).
- Karnında çocuk durmayan kadın, hamileliğinin beşinci ayı geçene kadar sırt üstü yatırılır (K. 24, K. 25, K. 26, K. 30, K. 31, K. 32, K. 53, K. 54).
- Karnında çocuk durmayan kadına “muska” yazdırılır (K. 1, K. 53, K. 54, K. 55, K. 56).
- Karnında çocuk durmayan kadın hocaya gidip isim ister, hoca da genellikle; Ömer, Hamza, Hüseyin gibi isimler koyar. (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45).

Ulukışla yöresinde çocuğu yaşamayan kadınlar doğan çocuklarının yaşaması için çeşitli uygulamalara başvurmaktadır. Bu uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Çocuğu yaşamayanlar, doğan çocuklarının yaşaması için, hocadan muska alırlar. Muskayla çocuğun yaşayacağına inanılır (ovacık) (K. 24, K. 25, K. 26, K. 30, K. 31, K. 123, K. 53, K. 54).
- Doğduktan kısa bir süre sonra ölen çocukların, yaşaması için; çocuğun kıyafetleri önce türbede okutulur, sonra çocuğa giydirilir (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45)
- Çocuğu yaşamayanlar, bu doğan çocuklarının yaşaması için, Durdane, Durmuş, Durdu, Yaşar, Ömer isimlerini koyar (K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37, K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).

c) Değerlendirme

Yörede çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için adak adanır, yedi komşudan giydirilir. Anne hamilelik döneminde çocuğun yaşaması için muska taşımaktadır.

2.1.1.1.4. Gebe Kadının Kaçınmaları/ Uygulamaları

Anne karnındaki çocuğu olumlu ya da olumsuz yönde etkileyeceğine inanılan birtakım "analojik" sözlü eylemler vardır ki, bunlardan kaçınmak ya da bunları yerinde getirmek isteği ya da korkusu anneyi sarar. Bu dönemdeki yaygın kaçınmalar şunlardır:

Gebe kadın:

Ayıya, maymuna, deveye bakmaz.

Balık, tavşan, paça, kelle yemez.

Cesede, cenazeye bakmaz.

Gizli, saklı bir şeyi alıp yemez.

Bu kaçınmaların temelinde, anne ile karnındaki çocuğu arasında, sıkı bir yazgı birliği, özdeşlik olduğu tasarımı yatmaktadır. Bu tür kaçınmalar sadece geleceğin annesinin davranışlarını değil, aynı zamanda onun yakınlarını da ilgilendirmekte giderek grubun benimsediği ve uyguladığı birer kaçınma durumuna gelmektedir (Örnek, 2000: 137- 138).

Gebe kadının; Ay'a, gökyüzüne, güzel kimselere bakması; gül koklaması ve ayva, elma ekşi erik, üzüm yemesi de gebelik döneminde kadının uyguladığı pratiklerdendir (Örnek, 2000: 137-138).

2.1.1.1.5. Çocuğun Fizik Yapısını, Huyunu Olumlu ya da Olumsuz Yönde Etkileyebilecek Uygulamalar ve Kaçınmalar

- Hamile kadın neyi görürse görsün "aklımda" demeli. Demezse gördüğü şeyin şekli çocukta iz olarak kalır (K. 78, K. 64, K. 121, K. 123).
- Hamilelik döneminde güzel huylularla sohbet edilirse doğacak çocuk da güzel huylu olur (K. 56, K. 65, K. 67, K. 72, K. 78).
- Doğacak çocuğun huyunun güzel, kısmetinin açık, bereketinin bol olması için hamile kadına Kuran okunur. (K. 56, K. 65, K. 67, K. 78, K. 121, K. 123, K. 124).
- Hamileyken tatlı yiyen kadının çocuğunun iyi huylu, tatlı dilli olacağına inanılır (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Hamileyken yumurta yiyen annenin çocuğu arsız olur (K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37, K. 44, K. 45, K. 60).
- Hamileyken kelle-paça yenmez. Yenirse çocuğun burnu sürekli akar (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).

- Hamileyken tavşana bakan ve tavşan eti yiyen kadının, çocuğunun dudağı yarık olur (K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 40, K. 44, K. 45, K. 52, K. 60).
- Hamileyken deveye bakana kadının, çocuğunun alt dudağı yarık olur (K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 40, K. 44, K. 45, K. 52, K. 60).
- Hamileyken balık yenilmez. Yenilirse çocuğun balık gözlü olacağına inanılır. (K51, K52, K53, K54.K55).
- Hamileyken sakız çiğnenmez. Çiğnenirse çocuğun kulakları ağrır ya da kirli bir çocuk olur (K. 53, K. 54, K. 55, K. 56, k. 64, K. 78).
- Anne- baba neyi severse çocuk da onu sever, Doğduktan sonra çocuk ona meyleder. Bu yüzden hamile kadın "ayıp şeyler" e bakmaz (K. 121, K. 122, K. 123, K. 124).
- Çocuğun ileride iyi bir insanı olmasını sağlamak amacıyla, hamile kadının yanında kavga edilmez (K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 33, K. 34, K. 44).

c) Değerlendirme

Hamile kadının baktığı ve gördüğü nesnelerden, anne karnındaki bebeğin etkilendiği inancı vardır. Bu nedenle annenin olumsuz özellikler taşıyan nesnelere bakmamsına özen gösterilmektedir.

2.1.1.1.6. Doğacak Çocuğun Güzel Olması için Yapılan Uygulamalar

- Çocuğun yeşil gözlü olması için; hamile kadına taze nohut yedirilir (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54.K. 55).
- Çocuğun gözlerini güzel olması için,hamile kadına zeytin yedirilir. (K. 44, K. 45, K. 51, K. 52, K. 53, K. 54.K. 55, K. 60).
- Çocuğun güzel olması için; hamile kadına bal yedirilir (K. 33, K. 34, K. 38, K. 45, K. 60, K. 78).
- Çocuğun gamzeli olması için; hamile kadına kimse görmeden ayva yedirlir (K. 33, K. 34, K. 38, K. 45, K. 60, K. 78).
- Çocuğun güzel olması için çocuk doğar doğmaz, alnı ve burnu düzeltilir.Çocuğun yüzü yeni doğduğunda yumuşak olduğu için nasıl şekil verilirse çocuğun yüzünün öyle kalacağına inanılır (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45).

- Hamileyken gül koklayan annenin, çocuğu gül kokulu olur (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45).
- Hamile kadın hamileliği döneminde yüzünü gülsuyuyla yıkar.. (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54.K. 55).
- Kız çocuklarının tatlı olması için, hamileyken anneye bal sürülür, doğduktan sonra da çocuğa bal sürülür (ovacık) (K. 33, K. 38, K. 45, K. 51, K. 53, K. 54).
- Çocuğun kiraz dudaklı olması için, hamile kadına kiraz yedirilir (K. 33, K. 34, K. 38, K. 45, K. 54, K. 60, K. 78).
- Hamile kadın ciğer ya da dalak yerse çocuğun yüzünde leke olacağına inanılır. (K51, K52, K53, K54.K55).

2.1.1.1.7. Aşerme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Aşerme gebeliğin belli bir döneminde gebe kadında görülen bir haldir. Deyimin aslı aş yerme, bu biçimiyle "yiyecek şeylerden tiksinme" demektir. Yermek fiilinin "beğenmemek", "kötülemek" anlamlarını biliyoruz. Deyim giderek anlam değiştirmiş ve "yüklü kadının kimi yiyecekleri canı çekmesi, onları tatmaktan kendini alamaması" anlamını kazanmıştır. Gebe kadına bu dönemde canı ne istediyse vermeye özen gösterilir. Bu kurala dikkat edilmezse anne veya çocukta zararlı etkilerin meydana geleceğine inanılır (Boratav, 1973: 178).

Aşerme döneminde annenin canı çektiği şeylerle cinsiyet arasında bir ilişki bulunduğu düşüncesi vardır: ekşiye aşerenlerin kıza, tatlıya aşerenlerin oğlana gebe oldukları şeklinde yorumlanır (Boratav, 1973: 178).

Kadın, halk deyimiyle "aşerme" aşamasına gelince, bazı şeyleri yapmaktan özellikle belirli nesneleri ve yiyecekleri yemekten kaçınır ya da tersine belirli şeyleri yemeye özen gösterir. Bu türden şeyler fizyolojik bakımdan kadının bünyesindeki kimi maddelerin eksikliğini gidermek amacıyla yenilir ya da içilirken, öte yandan bilinç-altında yatan analojik (benzetmeli) büyünün etkisiyle de tercih edilmektedir (Örnek, 2000: 134).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla halk kültüründe aşerme döneminde yapılan çeşitli uygulamalar ve kaçınmaları şöyle sıralayabiliriz:

- Hamile kadının hamileliğinin ilk dönemlerinde canının çeşitli yiyecekler çektiği dönemdir (K. 24, K. 25, K. 30, K. 53, K. 54, K. 55, K. 110).
- Aşerme, hamile kadının canının ekmek- yemek istemediği, sürekli istiğfar ettiği dönemdir. Canının istediği şeyi de mutlaka bulup yemesi gerekir (K. 24, K. 25, K. 26, K. 30, K. 31, K. 39).
- Aşeren kadının canının istediğinden yedirilmezse, çocuğun eksik olacağına inanılır (K. 1, K. 2, K. 3, K. 78, K. 78, K. 86).
- Aşerme döneminde canın çektiği şeyi yemeyen kadından, öbür dünyada çocuğu şikayetçi olur. Bu dünyada da çocuk sakat olur (K. 1, K. 2, K. 3, K. 78, K. 78, K. 86).
- Aşerme döneminde canının çektiği şeyi yiyemeyen kadının çocuğunun yüzünde leke olur. Bu lekeyi çıkarmak için, çocuk doğduğu zaman yüzü kullanılmamış bir bezle üç gün silinir. Bunu yapınca çocuğun yüzünde leke ve iz kalmaz (K. 24, K.25, K. 26, K. 30, K. 31, K. 39).
- Aşeren kadın televizyondaki kötü kadınlara bakmaz. Bakarsa çocuk doğunca onlara meyleder(K. 24, K.25, K. 26, K. 30, K. 31, K. 39).
- Aşeren kadın bir komşuda kör, topal veya yüzünde bir şeyler çıkmış birini görürse ona tiksinerek bakmamalı. Eğer tiksinirse çocuk sakat olu (K. 45, K. 110, K. 129).
- Hamile kadın, çocuğunun oynamaması için; tiksineceği bir şey gördüğünde, “bismillah” deyip, üç Kulhü, bir Elham okur (K. 55, K. 60, K. 73).
- Hamile kadının canı bir şey çekip yiyemezse, hastalanacağına inanılır. Bu hastalığa da “umma ya da humma olmak “denir. Kadının humma olmasını önlemek için, hamile kadına, kadının kendi avucunun içi koklatılır (K. 44, K. 45, K. 53, K. 54, K. 55, K. 60 K. 78, K. 86, K. 129).

c) Değerlendirme

Aşerme döneminde kadının canı çektiği şeylerden yemesine dikkat edilir. Canının çektiğinden yiyemeyen kadında veya çocukta bir eksiklik olacağına inanılır.

2.1.1.1.8. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Gebe olduğunu anladıktan sonra kadının ilk düşüncesi çocuğunun oğlan mı, kız mı olacağını öğrenmeye çalışmaktır. Hele ilk çocuk için ana babanın da dileği oğlandır; nâdir hallerde, özellikle daha önceki çocukları hep oğlan ise, daha çok ana, gelecek çocuğun kız olmasını ister. Hamile kadının karnının vücudunun kimi yerlerinin biçiminden, gebelik süresince güzelleşip çirkinleşmesinden, meme uçlarının aldığı renkten, aşerme sırasında canının çektiği şeylerden, anne karnında çocuğun oynamasın şiddetli veya hafif olmasından da, doğacak çocuğun kız veya erkek olduğu anlamı çıkarılır. Bütün bunlar kendiliğinden olan belirtilerin yorumlarıdır (Boratav: 1973: 176).

Hamile kadının haberi olmadan, girip oturacağı odanın sedirinde iki minderden binin altına makas diğerinin altına bıçak konur; kadın bıçaklı mindere otururs oğlan, makaslıya otururs kız doğuracak denir. Bu da fâl denilecek işlemlerdendir (Boratav: 1973: 176)

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla'da doğacak çocuğun cinsiyetini belirleme ile ilgili yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Allah'ın dediği olur deyip, bir şey yapılmaz (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 46).
- Kelle ütülüp, açılır. Kellenin içi tüylü çıkarsa çocuğun kız, tüysüz çıkarsa erkek olacağına inanılır (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 45, K. 46).
- Kellenin çene kısmı ayrılır. Ayrılan kısımda kemik çok olursa, çocuğun erkek, et çok olursa çocuğun kız olacağına inanılır (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55, K. 78, K. 80, K. 86, K. 110, K. 129).
- Hamile kadın güzelleşirse çocuğun erkek, çirkinleşirse kız olacağına inanılır. Kız çocuklarının annelerinin güzelliğini aldığına inanılır (K. 40, K. 41, K. 46, K. 55, K. 56, K. 60).
- Kadının karnı sivri olursa çocuk kız, yaygın (yassı)olursa çocuğun erkek olacağına inanılır (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 45, K. 46, K. 60).
- Hamile kadın acı yerse oğlu olacağına inanılır (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).

- Hamile kadının kalçası büyürse kızı, göğsü büyürse oğlu olacağına inanılır (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).
- Bir ipe yüzük bağlanır. Yüzük hamile kadının başında çevrilir. Yüzük dik durursa çocuk erkek, yatık durursa kız olacağına inanılır (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Hamile kadın doktora giderek, ültrasonla çocuğun cinsiyetini öğrenir (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).

2.1.1.1.9. Doğacak Çocuğun Kız veya Erkek Olması için Yapılan Uygulama ve İnanışlar

- Hamile kadın sürekli sağ tarafına yatarsa kız, sol tarafına yatarsa erkek çocuğu olur (K. 24, K. 25, K. 26. K. 27, K. 28, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Çocuğun erkek olması için kadın hamileliği boyunca ekşi yer, kız olması için tatlı yer. Bundan dolayı; "ye tatlıyı yap Hakkı'yı, ye ekşiyi doğur Ayşe'yi" denir (K. 24, K. 25, K. 26. K. 27, K. 28, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).

c) Değerlendirme

Ulukışla yöresinde cinsiyeti tahmin etmenin yanında cinsiyeti belirlemek amacıyla da bazı uygulamalar yapılmaktadır**.** Kadın istediği cinsiyette çocuğa sahip olmak için beslendiği gıdalara dikkat etmektedir. Hamile kadın doktora giderek ültrasonla çocuğun cinsiyetini öğrenmektedir.

2.1.1.2. Doğum Sırası

2.1.1.2.1. Doğum Hazırlığı /Doğum Olayı

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Yaşar Kalafat'ın Ramazan Korkmaz'dan verdiği bilgiye göre; Doğu Anadolu'da loğusanın odasında özellikle geceleri ateş yakılıp bu ateş hiç söndürülmemekte ayrıca doğum esansında da kapı eşiğinin önünde ateş yakılmaktadır. Bu ateşle birlikte mümkünse lohusanın bulunduğu odanın ışıkları da söndürülmez.Kuzey Irak Türkmen ve Kırmançlarında da loğusa, odasında yalnız bırakılmaz ve odasındaki ateşin sürekli alevli olmasına çalışılır. Bu uygulamanın amacı lohusanın kötü ruhlardan korunmasını

sağlamaktır. Gagauzlarda da lohusanın odasına gece kimse giremez. Zaruret hallerinde kapının önüne konan bir ateşin üzerinden atladıktan sonra içeriye girilebilir (Kalafat, 1998: 103).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Doğum yaptıranlara "ara ebesi, köy ebesi, göbek anası" gibi isimler verilmektedir (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45, K. 46).
- Doğum yapacak kadının sancıları gelmeye başlayınca, çevredeki kadınlar ve ebe, kadını doğum için ayrı bir odaya alırlar. Odada leğen, sıcak su, sabun, makas, bıçak, dikiş iğnesi, havlu, yağ, tuz ve toprak hazır bulundurulur, doğum için. Dikiş iğnesiyle göbek kesilir; sabunla rahim genişletilir. (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Doğum odası evin herhangi bir yerinde olabilir. Eskiden ahırda, samanlıkta, tarlada, o an sancı nerde geliyorsa orada doğum yaptırılırdı. Tarlada doğum yapılır, çocuğun göbeği kesilir gelinirdi, Şimdi doktora gidilmektedir (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45, K. 46).
- Doğum sırasında odada bulunanlar; ip, pamuk, sargı bezi, loğusa kadın için giyecek, su ve sabun. Çocuk doğduktan sonra kadın yıkanır, doğumdan üç gün sonra kırk çıkarma işlemi gibi yıkanır buna üçleme denir (K. 78, K. 80, K. 60).
- Doğum yaklaşınca kadın odada gezdirilir. Hamile kadının rahatlaması için; sıcak süt, ıhlamur, şerbet gibi sıcak içecekler içirilir (K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37).
- Doğum odasına, doğumdan anlayanlar, ebe ve doğum yapan kadının bir yakını girer. Erkekler, yabancılar, genç kızlar ve doğum yapan kadının annesi, doğum odasına alınmaz. Annesine kızının doğumu ağır gelir (K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37).

Ulukışla Halk Kültürü'nde doğumun kolay olması için yapılan uygulama ve pratikleri şöyle sıralayabiliriz

- Kadının rahmine yağ sürülür (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42 K. 43, K. 45, K. 46).
- Doğumun kolay olması için, kadının karnı demir sabanla baskı yaparak sıvazlanır(K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42 K. 43, K. 45, K. 46).
- Doğumun kolay geçmesi için, doğum yapacak kadının eline oklava verilerek, yürütülür (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).

- Doğum sırasında loğusa kadının sancılarının kolay geçmesi için, loğusa kadının eline oklava verilerek kadın yürütülür. Yürütüldükten sonra mindere veya iskemleye oturtulur, altına bez konur, "doğur kızım, doğur kızım" diyerek doğum gerçekleştirilir (K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35).

c) Değerlendirme

Ulukışla yöresinde doğumu genellikle ebeler gerçekleştirmektedir. Ebe doğum yaptırmayı bilen ve bu özelliğiyle halkın güvenini kazanmış kişilerden biri olmaktadır. Sağlık ocakları ve hastanelerden de yararlanılmaktadır ancak ebeler yardımıyla doğum yapma uygulamasına da halen devam edilmektedir.

2.1.1.2.2. Göbek Kesme/ Tuzlama /Yıkama

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Çocuğun dünyaya gelişiyle birlikte yapılan ilk işlem göbeğini kesmektir. Göbeğin kesilmesi, anne ile çocuk arasındaki fiziksel bağı bitirir. Gebe kadının yediği içtiği şeylerin, baktığı kimse ve hayvanların karnındaki çocuğu etkileyeceği tasarımı ve inancı vardır. Çocukla göbeği ve eşi arasında da aynı inanç söz konusudur (Örnek, 2000:142).

Tuzlama, en kısa tanımıyla, yeni doğan çocuğun tuzlu suyla yıkanması ya da vücudunun doğrudan tuzla ovulması anlamına gelmektedir (Açа, Mehmet, 2001: 94)

Kars ve çevresinde çocuğun göbeği küçük çakı ile kesilir. Çakı yıkanmadan doğum yapan kadının yastığının içine konur. Çocuğun göbeği kuruduktan sonra çakı yastıktan çıkarılarak yıkanır. Bu inancın temelinde koruyucu ruhu memnun etme yatmaktadır. Çakı, çocuk ve anne için al karısından korunmak içindir. Kötü ruhun etkisinden korunmak için çakı yastık altına konmaktadır (Kalafat, 1995:92).

Göbek bağının atılmaması, hayvanlara yedirilmemesi gereklidir. Konya'da çocuğu kötü gözden korumak amacıyla göbek bağını bir beze sarıp yatağına, yastığının altına koyarlar, buna "çocuğun uykuluğu" denir. İzmir'de çocuğun göbek bağı evde saklanırsa, çocuğun büyüyünce evine bağlı kalacağına, sokağa atılırsa gözü dışarıda olacağına inanılmaktadır (Boratav, 1974:185).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Bebeğin göbeği pudralanır, üzerine kahve konur. Kahve göbeğin çabuk düşmesini sağlar (K. 53, K. 54, K. 55, K. 56, K. 60).
- Göbek kordonu anneden taraftaki kısım için üç parmak, çocuktan taraftaki kısım için de üç parmak mesafe bırakılarak kesilir (K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 44, K. 45).
- Göbek kordonu kırmızı iple bağlanıp, kesilirdi önceden, şimdi çamaşır mandalıyla tutturulmaktadır. Göbek kuruyunca kendiliğinden düşer (K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 44, K. 45, K. 53, K. 54, K. 55, K. 60).
- Göbek kesildikten sonra kesilen parça eve gömülürse, çocuğun evine bağlı olacağına inanılır (K. 53, K. 54, K. 55, K. 56, K. 57, K. 58, K. 60).
- Çocuğun göbeği hangi meslek grubuna ait yere gömülürse, çocuğun ileride o mesleği seçeceğine inanılır Göbeği kesilen çocuk kızsa, kesilen parça evin damına atılır; erkekse çiftçi olması için sabanın sapına gömülür. Kesilen parça kitabın içine konulursa çocuk öğretmen olur (K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37).
- Göbeği kesildikten sonra çocuk tuzlanır, yıkanır. Tuz çocuğun yaralarının çabuk iyileşmesini sağlar.Ayrıca göbeği kesildikten sonra tuzlanan çocuk ileriki yaşlarda ter kokmaz (K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37 K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Bol bir gömlek giydirilerek toprağa belenip, kundak yapılır. Çocuk bir yaşına gelinceye kadar bu şekilde sarılır. Toprak ve kundak çocuğun sağlıklı olmasını sağlar. Şimdi hazır bezler kullanılmaktadır (K. 34, K. 35, K. 36, K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).

c) Değerlendirme

Doğumdan sonra çocuğun göbeği kesilir. Kesilen göbeğin konulacağı yer çocuğun kız ve erkek olmasına göre ayrı ayrı belirlenir. Çocuk kızsa genellikle göbeğin kesilen parçası eve gömülür, erkekse hangi mesleği seçmesi isteniyorsa o meslekle ilgili yerlere gömülür.

Göbeği kesildikten sonra çocuk yıkanıp tuzlanır. Yıkanıp tuzlanan çocukların ter kokmayacağına inanılır.

2.1.1.2.3. Çocuğun Eşi

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Çocuğun "eş"ine, göbeği gibi kendinden bir parça olduğu inancıyla önem verilmekte ve saygı duyulmaktadır. Çocuktan sonra gelen plasentaya kimi yerlerde eş, kimi yerlerde etene, eten denilmekte ve anne karnında çocuğun beslenmesini sağlayan bu organa halk geleneğinde büyük önem verilmektedir (Boratav, 1974:182).

Kuzey Irak'ta lohusanın dünyaya getirdiği çocuğun eşi suya atılır veya gömülür (Kalafat, 1998: 103). Mersin Tahtacıları'nda; çocuğun eşi bir beze sarılır ve uygun bir yere gömülür (Çıblak, 2001:170).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde doğumdan sonra çocuğun eşi ile ilgili uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Çocuktan sonra gelen son'a,"eş" denir (K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37).
- Eş' in gelmesi güçleşirse, kadının karnına basılır, rahme jilet atılır (K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37).
- Eşin gelmesi çok güçleşirse, kadın doktora götürülür (K. 44, K. 45, K. 46, K. 53, K. 121).
- Eskiden eşin gelmesi güçleşirse eş'in ucuna ağır bir şey bağlanırdı. Şimdi doktora gidilmektedir (K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 4, K. 45, K. 124, K. 125).
- Çocuğun eşi, el- ayak değmeyecek bir yere atılır. (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55). Çocuğun okuması isteniyorsa okula, doktor olması isteniyorsa hastaneye gömülür (K. 1, K. 2, K. 10, K. 30, K. 105).
- Eş temiz toprağa gömülür (K. 1, K. 2, K. 10, K. 30, K. 105).

c) Değerlendirme

Çocuğun eşinin toprağa gömülmesi uygulaması Türk Halk kültürünün genel özelliğidir ve bu uygulamaya Ulukışla yöresinde de devam edilmektedir.

Ulukışla yöresinde eşin düşmesi güçleşirse bu güçlüğü gidermek için birtakım uygulamalar gerçekleştirilir. Eşin düşmesini sağlamak için kadınının karnına bastırılmakta ya da rahmine jilet atılmaktadır. Eşin düşme işlemi gerçekleştirildikten sonra, düşen parça temiz toprağa gömülmektedir.

2.1.1.3. Doğum Sonrası

Geleneksel toplumlarda doğum sonrasındaki döneme büyük önem verilir. Bu dönemde yeni doğum yapmış kadını ve çocuğunu çevreden gelecek zararlı etkilerden korumak için birtakım tedbirler alınır. Özellikle doğumdan sonraki kırk gün içinde anneye al basmaması, sütünün kaçmaması ya da bol olması; çocuğu kırk basmaması, uykunun bol olması için çeşitli dinsel ve büyüsel pratikler uygulanır (Örnek, 2000:143).

2.1.1.3.1. Loğusa Bakımı / Loğusa ziyareti / Loğusa Şerbeti

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Loğusalık, kadının doğumundan 40. gününe kadar gününe kadar geçen zamanki durumuna verilen addır. "Anadolu'da yeni doğum yapmış kadına: "lohusa, loğsa, doğaz kesen, emzikli, nevse" gibi adlar verilir. Halk arasında yeni doğum yapmış kadına yaygın bir ifadeyle "loğusa" denmektedir (Örnek, 2000:143).

Doğumdan sonra loğusanın yatakta kalması dinlemesi istenir. Bu süre üç veya bir hafta olabileceği gibi kimi yerlerde yirmi gün de olabilir. Doğum zor olmuşsa ya da loğusanın çevresinde ona bakabilecek birileri varsa bu süre uzun olur. Doğum yapan kadına ailesi ve çevresi saygı gösterir. Dinlenmesi için yardımcı olurlar. Loğusaya yatakta kaldığı süre içerisinde özel bakım uygulanır. Yemesine, sağlığına, çevreden gelebilecek zararlardan korunmasına dikkat edilir. Sütünün bir an önce gelmesi için ve bol olması için özel şerbetler hazırlanır (Başçetinçelik, 1998: 59).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Doğumdan sonra konu komşu, akrabalar loğusa kadını ziyarete gelir. Gelirken kendi durumuna göre hediye getirilir. Durumu iyi olanlar altın takar, durumu iyi olmayanlar giysi hazırlar (K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45, K. 46).
- Loğusa kadın yalnız bırakılmaz. Al basmaması için(K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45, K. 46, K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Çocuk doğduktan sonra durumu iyi olanlar, kurban keser, Ziyarete gelenlere bu kurbanın etiyle yapılan yemeklerden ikram edilir (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Loğusayı ziyarete gelenlere yedi bahar (kaynar) kaynatılır, ve ziyarete gelenlere ikram edilir (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).

- Beşik töreni yapılmaz (K.56, K. 57, K. 58, K. 59, K. 60, K. 44, K. 45, K. 60).
- Çocuk doğduktan sonra yapılan loğusa ziyaretine "çocuk yoklama, çocuk görme" denir (K. 45, K. 53, K. 54, K. 55, K. 60, K. 78, K. 80, K. 110).
- Loğusa ve bebeği yalnız bırakılmak zorunda kalınırsa; loğusanın yanına Kur'an, nazar bocuğu, demir veya bıçak konur. Yoldaş varsa yoldaş konur (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45, K. 46).

Çocuğu ahırdan geçirme:

- Loğusa kadın, çocuğu yoklamaya gelen kişiden hoşlanmazsa çocuk hastalanır, hatta ölebilir. Çocuk bu şekilde hastalanırsa iyileşmesi için, çocuğu kan bağı olmayan birinin ahırının penceresinden geçirirler. Bu işlemi de kan bağı olmayan bir kişi yapar (K. 78, K. 80, K. 110, K. 129).

Ulukışla'da doğum bitince anneye yapılan uygulama ve inanışları şöyle sıralayabiliriz:

- Doğum bitince anneye pirinç çorbası, şerbet, ılık su verilir(K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K55).
- Annenin çabuk iyileşmesi için pekmezli yumurta yedirilir (K. 110, K. 121, K. 122, K. 123, K. 124, K. 125, K. 126).
- Yağla şeker pişirilip yedirilir (K. 110, K. 121, K. 122, K. 123, K. 124, K. 125, K. 126).
- Anneyi ebe yıkar, giydirir. Geceliğini giydirdikten sonra, anneye kırmızı örtülür. Al basmaması için (K. 32, K. 33. K. 34, K. 35, K. 36, K. 37).
- Doğumdan sonra, loğusa kadın üç gün banyo yapar. Banyodan her çıkışında yüzünü kullanılmamış bezle silinir. Böyle yapılmazsa kadının yüzü yamalı gibi lekeli olur (K. 44, K.45, K. 46, K. 47, K. 48, K. 49).
- Annenin üşütmesini önlemek için, anne kalın giydirilir (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).

c) Değerlendirme

Ulukışla yöresinde loğusa bakımında annenin üşümemesine ve korkmamasına dikkat edilir. Bu özelliklere dikkat edilmezse annenin sütünün kesileceğinde anne inanılır.

Loğusalık döneminde annenin güçlenmesini sağlanmak amacıyla yağ ile şeker pişirilip yedirilir. Loğusa kadının beslenmesine özen gösterilir, bunun yanında da loğusanın görüşmekten hoşlanmadığı insanlardan uzak durması sağlanır. Eğer loğusa hoşlanmadığı birisiyle görüşmek zorunda kalırsa bebeğin hastalanacağına hatta öleceğine inanılır.

Loğusa ziyaretine gelenler kendi ekonomik durumlarına göre hediye getirmektedir. Loğusa ziyaretine gelenlere yedi bahardan yapılmış kaynar ikram edilir. Loğusa ziyaretinde yapılan tüm uygulamalar, loğusanın zararlı etkilerden uzak tutulması amacını taşımaktadır.

2.1.1.3.2. Çocuğun ve Annesinin Yatağı ile İlgili Uygulama ve İnanışlar

(Beşik, Höllük Toprağı)

- Annenin yatağı gelin yatağı gibi hazırlanır, çünkü doğum da düğün gibi özel bir gündür. Annenin çeyizinden beyaz çarşaf, beyaz yorgan çıkarılır. Annenin yatağı da tıpkı düğün yatağı gibi "beyaz" olur (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45, K. 46**,** K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Doğumdan sonra, anne de çocuk da saçta kavrulmuş toprağa belenir (K. 44, K.45, K. 46, K. 47, K. 48, K. 49).
- Çocuğun yatağı "yer beşiği" hazırlanır. Yer beşiği, ağaçtan oyularak yapılır. Buna "oyma beşik" de denir. Çocuk yatırıldıktan sonra beşiğin üzerine çarşaf örtülür, beşik boşken çarşaf örtülmez. Boş beşiğin üzerine çarşaf örtülürse, beşiğin boş olduğu fark edilemez (K. 44, K.45, K. 46, K. 47, K. 48, K. 49).
- Toprak ısıtılarak, doğum yapan kadının yatağına serilir; toprağın üzerine bir çarşaf serilir. Doğum yapan kadın, doğumdan hemen sonra bu yatağa yatırılır. Üşütüp, hastalanmaması için(K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42 K. 43, K. 45, K. 46).
- Doğumdan sonra kadının karnı bastırarak sıvazlanır, sonra çarşafla sıkıca sarılırsa kadının karnı şiş kalmaz, kadın incecik olur (K. 60, K. 61, K. 62, K. 63, K. 64, K. 65).

2.1.1.3.3. Müjdelik Verme

- Çocuğun doğumu aileye ebe ya da gelinin kardeşi tarafından müjdelenir. Doğumu müjdeleyen kişiye; sabun, havlu ve elbiselik verilir. Buna "müjdelik verme"

denir (K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).

- Çocuğu ilk defa kucağına alan kişi "besmele" çekerek alır (K. 33, K. 34, K. 35, K. 35, K. 36, K. 37).

2.1.1.3.4. Yeni Doğan Çocuğa Süt Verme ile İlgili İnanışlar

- Eskiden yeni doğan çocuğa hemen süt verilmezdi. Çocuk doğduktan sonra üç ezan geçmesi beklenir, beklerken çocuğa üzüm verilirdi. Üç ezan sonra normal emzirmeye başlanırdı. Bu şekilde bekleyen çocukların sabırlı olacağına inanılırdı. Şimdi anne banyo yaptıktan sonra çocuğa hemen süt veriyor. Şimdiki çocukların sabırsız olmasının nedeni budur (K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37, K .38, K .39, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45, K. 46).
- Yeni doğan çocuğa yirmi dört saat süt verilmez. Böylece çocuk doğunca yorgun olduğu için dinlenmesi sağlanır (K. 55, K. 56, K. 57, K. 58, K. 60, K. 61, K. 62, K. 63, K. 64, K. 65).

2.1.1.3.5. Loğusa Sütü / İlk Meme / İlk Giydirme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Halk kültüründe loğusanın sütü ile ilgili pek çok inanma vardır. Loğusanın sütünün erken gelmesi bol olması istenir. Bunun için loğusaya çeşitli yiyecekler yedirilir.

Sütün bol olmasına önem verildiği için, onun çekilmemesi veya halk diliyle kaçmaması için önlemler alınır. Yeni doğan çocuğa verilen ilk meme çok önemlidir. Meme verilmeden bazı uygulamaların yapılmasına, veriliş zamanına dikkat edilir (Başçetinçelik, 1998: 62).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde loğusanın sütünün bol olması için yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Bebek ilk ağzını açtığında, ağzı karbonatlı suyla silinir. Annenin göğsü de karbonatlı suyla silinir. Daha sonra çocuğa süt verilir. Karbonatlı su, çocuğun mikrop kapmasını önlemek için kullanılır (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).

- Çocuğun göbeği kesilip, yıkama ve tuzlama işlemi bittikten sonra çocuk emzirilir. Buna "ilk ağız sütü" denir (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Bebek doğduktan sonra hemen ilk ağız sütü verilir. İlk ağız sütünü hemen alan çocuklar hastalıktan korunur (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Loğusa kadının sütü korkudan, üzüntüden ve yanlış beslenmeden azalır. Bu durumda "loğusanın sütü çekildi" denir (K. 38, K. 39, K. 40, K. 45, K. 46, K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Loğusa kadının sütü olmadığı zaman, yakınlarından biri süt verebilirdi eskiden, şimdi hazır mamalar kullanılıyor (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Loğusanın sütü olmazsa çocuğa herhangi bir kadın süt verebilir. Süt veren kadına "emişik"denir. Emişik kadının çocukları da kardeş sayılır. Bu yüzden emişik olanlara nikah düşmez. Hazır mamalar kullanılmaktadır (K. 16, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 44).
- Loğusa ilk sütü doğumdan hemen sonra verirse çocuk sabırsız olur Bunu önlemek için çocuğa üç ezan geçmeden süt verilmez (K. 18, K. 19, K. 20, K. 21. K. 22, K. 23).

c) Değerlendirme

Ulukışla yöresinde loğusanın sütünün bol olması için korkmamasına ve doğru beslenmesine dikkat edilmektedir. Çocuğa ilk verilen süte" ilk ağız sütü" denilmektedir ve bu sütün sağlıklı olması için annenin göğsü ve çocuğun ağzı karbonatlı suyla silinmektedir.

Loğusanın sütü olmadığı zaman çocuğa süt veren kişinin çocukları ve bu sütü alan çocuk kardeş sayılmakta ve ilerideki zamanlarda evlenmesi yasaklanmaktadır. Çocuğun sabırlı olmasını sağlamak amacıyla ilk sütün üç ezan beklendikten sonra verilmesi uygulamasının altında, çocuğun beslenme zamanıyla kişilik özelliklerinin etkilenebileceği inancı yatmaktadır.

2.1.1.3.6. Al Basması

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Halk kültüründe bir takım olağanüstü halleriyle insanların yaşamında etkileri olduğuna inanılan esrarengiz yaratıkların varlığına inanılır. Olağan dışı kimi şartlar içinde onları gördüklerini öne sürenler vardır. Cin, peri, mekir gibi adlarla anılan bu

varlıkların tekin olmayan yerler, örenler, mezarlık gibi yerlerde olduğuna inanılır (Boratav, 1984: 74-75)

Eski Türk inançlarında, Budist ve şamanisterde ruhların en çok ilgilendikleri olaylar loğusalar ve yeni doğmuş çocuklar, yeni evlenenler gibi oluşum ve dönüşüm ritüelleridir. Eski Türklerde nur ve ziya aleminin büyük tanrısı Han Ülgen, karanlık aleminin tanrısı ise Erlik Han'dır. Evlenen genç atını kurban verir. Kara iye yani kötü ruhun zarar vermesini önlemek gerekir, Şamanizm'de yardımcı iyi ruhlar da vardır, bunlar yer ve ev iyeleri; *yayık, suyla, karlık ve utkucu*dur. *Umay, ak, ana, ak ene*dir. *Erlik* ve *Albastı* ise kötü ruhlardır. Al karısı'nı kötü ruhların Anadolu'daki devamı olarak kabul edebiliriz (Sayan, Çevirme, 2005: 67).

Alkarısı: Loğusanın ateşinin yükselmesiyle Gördüğü kabustur. Kabusta çocuğun öldüğünü görür. Alkarısı çeşitli şekillerde görülebilirmiş. Bu yüzden loğusa kadın evde yalnız bırakılmaz, odadaki aynası örtülür. Yalnız olan loğusayı al basarmış. Bu ruh loğusanın ciğerini alıp suya bırakırsa loğusa ölürmüş (Örnek, 2000:148).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Al basan kadın iyileşmez (33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37).
- Al basmasından korunmak için anneye ve bebeğe al yazma örtülür. (K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37).
- Al basmasından korunmak için; loğusanın bulunduğu odaya Kur'an konur (K. 38, K. 39, K. 40, K. 42, K. 43).
- Al basmasından korunmak için; loğusanın bulunduğu odaya Kur'an konmaz; loğusa pis olduğu için al basar (K. 32, K. 34, K. 45, K. 46, K. 57).

Bu inanç iki biçimde görülmektedir:

- Al basmasından korunmak için; annenin başucuna Kuran, makas, bıçak ya da demir parçası konur.
- Loğusa kadın; al basarken dua ederse, al basmazmış (K. 16, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41.K. 42, K. 44, K. 45, K. 46).
- Al basmasından korunmak için, anne ve bebek yalnız bırakılmaz (K51, K52, K53, K54, K55).
- Al basarken kadının göğsünün üstüne bir ağırlık çökmekte ve loğusa kadını öldürmeye çalışmaktadır (K. 30, K. 31, K. 32, K. 43, K.44 , K. 45).

- Al basmasını sağaltmak için, “al karısı, al gelin” e iğne batırılır. İğne batırırken ; “ sen benim yedi silsileme dokunma” denir. Bunu yapan kişi al karısını ele geçirmiş olur. Al karısını ele geçirip bir daha yapmayacağına yemin ettiren kişiye “ocak” denir. Al basmasından korunmak için; ocak olan kişinin bir kıyafeti yeni doğum yapan kişiye gönderilir. Böylece loğusa kadın al basmasından korunmuş olur (K. 16, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 52).
- Al basması aslında loğusalık hummasıdır (K. 41.K. 42, K. 44, K. 45, K51, K52, K53, K54, K55).

c) Değerlendirme

Loğusalık döneminde al basmasından korunmak için anne ve bebek yalnız bırakılmaz. Loğusanın ve bebeğinin başına Kuran konur. Loğusanın al basmasından korunmasını sağlamak amacıyla Kuran konmaması gerektiği şeklinde de uygulama gerçekleştirilmektedir.

Loğusanın al basmasından korunmasını sağlam amacıyla, al karısını korkuttuğuna inanılan kişinin veya ailesinden birilerinin kıyafeti loğusanın bulunduğu odaya konmaktadır. Bunda benzeşim yönteminden yararlanarak al karısı olarak düşünülen olumsuz etkenden korunma amacı vardır.

2.1.1.3.7. Kırk Basması

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Loğusa ve çocuğun doğumdan sonraki kırk gün içinde hastalanmalarına halk kültüründe “kırk basması” adı verilir. Bu kırk gün içerisinde anne ve çocuğu hastalılardan, nazardan, kötü etkilerden korumak için çeşitli önlemler alınır. Bunun için kırk gün içerisinde anne de çocuk da ziyarete gelenlerden korunur. Bu süre içerisinde anne ve çocuğun da dışarıya çıkmasına izin verilmez.

Kendileri gibi kırklı kadınlarla görüşmelerine izin verilmez. Kendileri gibi kırklı kadınlarla ve kırklı çocuklarla karşılaşmaları önlenir (Başçetinçelik, 1998: 73- 74).

b) Ulukışla Halk Kültürü’nde;

Ulukışla yöresinde doğumdan sonraki kırk gün içinde anne ve bebeği kırk basmasına karşı korumak için alınan önlemleri şöyle sıralayabiliriz:

- Kırk basmaması için kırklı iki kadın bir araya gelmemeye dikkat eder. Eğer iki kırklı kadın aynı evde bir araya gelmek zorunda kalırsa, kırklı kadından biri dışarı çıkar sonra diğeri eve girer (K. 39, K. 40, K. 47, K. 52, K. 53).
- Kırk basmaması için loğusa kadın; cenazeye ve düğüne gitmez (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- İki kırklı kadın sokakta karşılaşırsa, kırklı kadınlardan biri yüksek bir yere çıkar, sonra diğer kırklı kadın geçer.
- Babanın kırkı basmaması için; çocuk babanın idrarıyla yıkanır (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45, K. 46).
- Kırklı kadın yalnız bırakılmaz (K. 32, K. 33, K. 47, K. 52, K. 53, K. 62).
- Kırk basmasını sağaltmak için, mezarlıktan alınan toprakla çocuk kırklanır (51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55)
- Kırk basmasını sağaltmak için, anne ve çocuk, kan bağı olmayan biri tarafından kırklanır (K. 51, K. 2, K. 53, K. 54, K. 55).

c) Değerlendirme

Ulukışla yöresinde kırk basmasından korunmak için iki kırklı kadının bir araya gelmemesine dikkat edilir. İki kırklı kadın bir araya gelmek zorunda kalırsa birsi diğerinden yüksek bir yere çıkmaktadır.

Kırk basmaması için kırklı kadının yalnız kalmamasına özen gösterilir. Ayrıca kırk basmasından korunmak için loğusa kadın cenaze ve düğün gibi kalabalık ortamlarda bulunmamaya özen gösterir.

Kırk basmasını sağaltmak için çocuk mezarlıktan alınan toprakla yıkanmaktadır. Bu pratiğin altında atalar kültü inancının devam ettirildiğini görmekteyiz. Ataların ruhunun kalanları koruyacağına olan inanç, İslamiyet'ten sonra da varlığını sürdürmüştür.

2.1.1.3.8. Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan Diğer İşlemler

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Doğumdan sonraki kırk gün anne ve çocuk için ok önemlidir. Anne ve çocuk için hassas olduğuna inanılan bu kırk gün sonunda ise, törenle ana ve çocuk kırklanır. Halk kültüründeki inanmalara göre, kırk günün sonunda, artık anne ve çocuğun

tehlikelere karşı etkilenme güçleri azalmıştır. Toplumun her kesiminde, benzer veya değişik şekillerde anne ve çocuk kırklanır (Başçetinçelik, 1998: 80).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde kırklama ile ilgili olarak yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Kırklama işlemine "arılık- duruluk" denir (K, 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 60, K. 61, K. 62, K. 63).
- Kırklamada anne ve çocuğa yeni giysiler giydirilir (K, 37, K, 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 60, K. 61, K. 62, K. 63).
- Kırklamayı yapacak kişi boy abdesti almış yaşlı kimselerden seçilir (K. 36, K, 39, K. 40, K. 41, K. 43, K. 60, K. 61, K. 62, K. 63).
- Kırklama için önce anneye boy abdesti aldırılır (K, 33, K, 39, K. 40, K. 43, K. 44,K. 60, K. 61, K. 62, K. 63).
- Kırklamada kullanılan su, akar bir sudan alınır Durgun sudan alınmaz. Akar su pislik tutmadığı için (K, 32, K, 34, K. 40, K. 41, K. 46,K. 40, K. 62, K. 63).
- Kırklama suyu yumurta kabuğuyla ölçülür. Kırk yumurta kabuğu dolusu su bir kaba alınır. Akar sudan kırk çakıl taşı alınır. Elek, ayna, makas, bıçak, tarak, kırk tane arpa ya da buğday hazırlanır. Suyun içine çiçek koyan da var. Bütün bu malzemeler eleğin içine konur. Elek de çocuğun başının üstünde tutularak, bunun üstünden su dökülür. Böylece çocuk kırklanmış olur (K. 32, K. 44, K. 61, K. 62, K. 63).
- Kırklamadan sonra, kırklamada kullanılan elek çocuğun önüne konur. Çocuk makasa elini değerse terzi, tarağa elini değerse süslü olacağına inanılır (K. 30, K. 31. K. 38, K. 44, K. 45, K. 60, K. 61, K. 62, K. 63)
- Kırklamadan arta kalan su ayak değmeyecek bir yere dökülürdü eskiden, şimdi bunlara dikkat edilmiyor (K. 36, K. 38, K. 41, K. 43,K. 60, K. 61, K. 62, K. 63).
- Doğumdan sonraki kırk gün boyunca, loğusa kadın yalnız bırakılmaz (K. 32, K. 33, K, 38, K, 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46 K. 47, K. 52, K. 63).
- Doğumdan sonraki kırk gün boyunca çocuğun yüzü örtülür ve bu örtü açılmaz. Çocuğun gözünün açık olmaması için (K. 32, K. 33, K. 41, K. 42, K. 43, K. 54, K. 61, K. 62, K. 63).

- Kırk gün içinde boynunu tutamayan çocuğun boynunu tutabilmesi için, bir eleğin içine ciğer veya et konulur; eleğin üzerinden su dökülerek çocuk yıkanır. Bu şekilde yıkanan çocuğun boynunun güçleneceğine inanılır (K38, K39, K40, K41, K42, K43, K44, K55, K60).
- Kırklı kadına bir tabak un, beş-altı tane yumurta verilir. Çocuğun un gibi beyaz, yumurta gibi bereketli olması için (K. 60, K. 61, K. 62, K. 63).
- Kırklama önceden çocuk kırk günlükken yapılıyordu şimdi çocuk üç-dört aylık oluncaya kadar bekleniyor. Böyle daha iyi olacağı söyleniyor. Kırkıncı gün yemek verilir. Buna "sofra hazırlama" denir. Beşik kertmesinde yapılan yemekler yapılır (ovacık) (K. 60, K. 61, K. 62, K. 63).
- Kırk gün boyunca çocuğun bulunduğu eve, çocuk evden çıkarılmadan et getirilmez. Getirilirse çocuk boynunu tutamaz (K. 60, K. 61, K. 62, K. 63).

c) Değerlendirme

Ulukışla yöresinde kırk gün içinde yapılan uygulamalar genellikle birbirine benzemektedir. Kırk gün sonunda beşik kertmesi yapılması ise yalnızca Ovacık köyünde görülen bir uygulamadır. Ancak bu uygulamanın devamına da günümüzde rastlanmaktadır.

Kırk gün içinde çocuğun ve annenin zararlı etkilerden korunması için hem anne hem de çevredekiler büyük özen göstermektedir. Kırkı çıkmamış çocuğun bulunduğu eve et getirilirken, etin ağır gelip çocuğun boynunu tutamayacağı inancıyla dışarı çıkarılması çıkarılması da bunun örneğidir. Kırklamada kullanılan suyun ayak değmeyecek bir yere dökülmesi de çevreden gelen zararlı etkilerden hem anneyi hem çocuğu korumak için yapılan yapılan uygulamalardandır.

Uygulamalardaki kırk sayısı Eski Türk kültüründe görülen formülistik sayının bugün de kültürümüzde devam ettiğinin bir göstergesidir.

2.1.1.3.9. Ad Koyma

Kişi adları, özellikleri ve nitelikleri bakımından filoloji, kültür tarihi ve halkbilim çalışmaları açısından büyük önem taşımaktadır. Konuyla ilgili yapılan incelemelerden ad verme gelenek ve kurallarının her ülkeye özgü özellikler taşıdığı gibi yeryüzünün pek çok bölgesinde ad vermenin evresel eğilimleri de bulunduğu anlaşılmaktadır (Özbostancı, 2000: 22).

Ünlü adbilimci Adolf BACH: “ Ulusun ad hazinesi, onun geçmişteki ve bugünkü zihinsel, ruhsal durumunun anlatımıdır.” Demektedir (Özbostancı, 2000: 22).

Kişi adlarının konmasında hemen hemen her toplumda geçerli olabilecek ortak özellikler şöyle sıralanabilir: Dinsel adlar koyma, ünlü kişilerin ve saygı duyulan kimselerin adlarını koyma, destanlarda, masallarda geçen adları koyma, yer adlarını önemli gün, boy ve kavim adları koyma ve diğer ad verme eğilimleri (Özbostancı, 2000: 22).

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Çocuğa ad koyma, sıradan bir olay olmadığı için, bu iş küçük çapta da olsa bir kutlanarak ve kutsanarak yerine getirilir. Daha önce saptanmış olan ad, ad koyma amacıyla düzenlenen toplantı sırasında çocuğa verilir. Bu amaçla çağrılan hoca, müftü ya da dinselliğiyle tanınan saygın kişi ezan okur ve çocuğun kulağına adını üçkez söyleyerek “hayırlı, uğurlu” olmasını diler; hazırlanan yemekler yenir; havlu, para, şeker vb. hediyeler verilir. Kimi yerlerde ad vermeyle ilgili olarak mevlit okutulduğu da olur (Örnek, 200: 149).

Adı hoca yerine çocuğun dedesi, yoksa babası da koyabilir. Bu kişiler de, aynı biçimde ezan okuduktan sonra seçilmiş olan adı çocuğun kulağına üç kez söylerler (Örnek, 2000: 149).

Ad koyma sırasında büyüklerin bulunması; ezan okunması; adın üç kez çocuğun kulağına söylenmesi; çocuğu kıble yönüne çevirme; adı sağ kulağına söyleme gibi kalıplaşmış işlemler dikkat çekmektedir. Bu işlemler adın kutsallığını vurgulamakta; ada dinsel bir nitelik kazandırmaktadır (Örnek, 2000: 149).

b) Ulukışla Halk Kültürü’nde;

Ulukışla yöresinde ad koyma ile ilgili yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Çocuğa Kuran- ı Kerim’de geçen isimler verilir (K. 32, K. 34, K. 35, K. 44, K. 46, K. 52, K. 53).
- Çocuğa genellikle ölmüş dedelerin, ebelerin isimleri konulur (K. 32, K. 34, K. 35, K. 44, K. 46, K. 52, K. 53).
- Çocuğun asıl adı konmadan önce, göbek anası (ebe) geçici bir ad verir; sonra çocuğun anne-babası çocuğa kalıcı ismini koyar. Ebe çocuğu ailesine verirken; “Ben ezan okudum göbek adını verdim. Siz ne isterseniz onu koyun “der. Göbek adı

verildikten sonra istenilen zamanda çocuğun adı konulur. Bunun belli bir zamanı yoktur (K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 42, K. 43, K. 52, K. 53, K. 55).

- Çocuğun adını eskiden aile büyükleri seçerdi. İlk doğan çocuğa oğlanın anne ve babasının adı verilirdi, sonra çocuk olursa da kızın anne ve babasının adı da konurdu. Şimdi kimse karışmıyor Çocuklara genellikle Ahmet, Mehmet, Mustafa, Emine, Ayşe, Huriye, Hatice, Meryem, Hasan, Hüseyin, Kadir isimleri verilir (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43).
- Çocuğun uzun ömürlü olmasını sağlamak amacıyla; genç yaşta ölen kişilerin isimlerini taşıyanların, isimleri söylenirken "yaşı benzemesin "denir. (K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 42, K. 43, K. 52, K. 53, K. 55).
- Önceden ölmüş dedelerin adı konuyordu, şimdi kayınbabalar ölmeden adlarını koyduruyorlar. (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43).
- Çocuk kıbleye çevrilir, çocuğun sağ kulağına ezan okunup kamet getirilir, sol kulağına üç kez ismi söylenir(K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43).
- Bir daha çocuk istemeyenler son doğan çocuklarına; "Soner, Songül, Yeter" isimlerini verirler. Bu isimlere "son adı" denir. (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46, K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Erkek çocuğu olmayanlar son doğan çocuklarına bundan sonra doğacak çocuklarının kız olması için; " Döndü, Songül, İsmet, Kısmet" gibi isimleri koyarlar.(K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 45, K. 46 K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Kız çocuğu olmayanlar son doğan erkek çocuklarına ; "Soner" ismini koyarlar. Bundan sonra doğan çocuklarının kız olması için (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 52, K. 53).

c) Değerlendirme

Ulukışla'da çocuğa ad konma işlemi gerçekleştirilirken çocuğun kulağına ezanla adının okunması İslamiyet'in etkisiyle geliştirilen uygulamalardandır.

Çocuğa ad seçilmesi sırasında, seçilen adın olumlu çağrışımlar yapan adlardan olmasına özen gösterilir. Seçilen ad toplumda sevilen sayılan kişilerden birinin adı veya aile büyüklerinden birinin adı olabilir. Ayrıca seçilen adın Kuran'da geçen adlardan biri olmasına özen gösterilir.

Çocuğa adı aile büyükleri ya da hoca tarafından konmaktadır. Ad konmadan önce adı koyacak kişi abdest alır, sonra çocuğu kucağına alarak kıbleye döner; önce

çocuğun sağ kulağına ezan okur sonra da sol kulağına üç kez adını söyleyip çocuğu ailesine verir.

2.1.1.3.10. İlk Gezme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Loğusa kadın ve çocuk doğumdan sonraki kırk gün içerisinde tehlikelere, kötü ruhlara maruz kalacağı inancıyla, sağlığına zarar gelir düşüncesiyle Anadolu'nın hemen her yerinde dışarı çıkması uygun bulunmaz. Doğumdan sonraki kırkıncı gün dışarı çıkmaya "kırk uçurması", "kırk uçurma" denilmektedir. Yeni doğan çocuğun toplum içinde ilk olarak çıktığı bu gezmede, çocukla ilgili diğer geçişlerde olduğu gibi birtakım âdet ve inanmalar uygulanmaktadır (Altun, 2004: 194).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde ilk gezme ile ilgili yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Eskiden loğusa ve bebeği kırkı çıkmadan sokağa çıkmazdı, şimdi çıkıyorlar (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41 K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Loğusa ve bebeği yirmi günlükken (yarı kırklıyken) dışarı çıkar. Normalde zor durumda kalmadıkça kırkı dolmadan dışarı çıkmazlar (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 44, K. 45, K. 46).
- Kırk günden önce sokağa çıkmak zorunda kalan anneye kırmızı renkli, çocuğa da sarı renkli örtü örterler. Bunlar olmadan anne de çocuk da sokağa çıkmazlar (K 40, K. 41 K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Kırkı çıkmadan sokağa çıkan çocuklar ünelmez (büyümez), hastalıktan kurtulmaz (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- İlk gidilen evde bebeğin yüzüne un sürülür. Saçı sakalı ağarıncaya kadar yaşaması, uzun ömürlü olması için (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Çocuğun ilk gittiği evde, çocuğun annesine bir yumurta verilir ve çocuğun yüzüne un sürülür. Yumurta bereketli bir ömür geçirmesi için verilir, un da un gibi ak bir yüzü olması için çocuğun yüzüne sürülür (K 40, K. 41 K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Çocuk evden dışarı çıkarılmadan önce hem anneye hem çocuğa üzerlik yakılarak dua okunur (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 44, K. 45, K. 46).
- İlk sokağa çıkışta annenin ya da kayınvalidenin evine gidilir (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K.42, K. 44, K. 45, K. 46).

- İki kırklı kadın görüştürülmez (K. 38, K. 39, K 40, K. 41 K. 52, K. 53, K. 54).
- Çocuğun gittiği yerdeki eve et getirilmez. Et getirilirse çocuğun boynunun tutulacağına inanılır. Bu durumda çocuğa etin ağırlığının çökeceğine inanılır. Etin eve getirilmesi gerekiyorsa, çocuk dışarı çıkarılır, et eve konur sonra çocuk eve getirilir (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 44, K. 45, K. 46).

c) Değerlendirme

Ulukışla'da Anadolu'da uygulanan uygulamaların benzeri görülmektedir. Çocuğun ilk gezmeye çıkabilmesi için kırkının çıkması beklenmektedir. İlk gidilen ev genelde anneanne ya da babaanne olmaktadır. Kırkı çıkmadan sokağa çıkmak zorunda kalan çocuklara sarı, anneye de kırmızı örtülmektedir.

Çocuğun gittiği ilk evde yüzüne un sürülmesi büyüsel nitelikli bir işlemdir. Çocuk kırkı çıkmadan sokağa çıkmak durumunda kalınırsa, yarı kırkı beklenmektedir. Ayrıca çocuğun ilk gittiği eve et getirilmemesine de özen gösterilmektedir. Bunun nedeni etin çocuğa ağırlık getireceği inancıyla, çocuğun boynunu tutamayacak olmasının düşünülmesidir.

2.1.1.3.11. Aydaş Çocuk (Hastalıklı, Sıska Çocuk)

a) Türk Halk Kültüründe;

Yeni doğan çocuğun zaman içinde gelişmesi, palazlanması beklenir. Bu süre içinde gelişmeyen, cılız kalan, hastalıktan kurtulamayan çocuklara "aydaş çocuk" denir (Yılmaz, 2005: 57).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde aydaş çocuğu tedavi etmek için yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Gelişemeyen çocuğun gelişmesi için hocaya götürülüp muska yazdırılır (K. 32, K. 33, K. 41, K. 42, K. 43, K. 54, K. 61, K. 62, K. 63).
- Cılız kalan çocuğa nazar değdiği düşüncesiyle, çocuğun giysisine iğde çalısı ve mavi boncuk takılır (K. 32, K. 33, K. 41, K. 42, K. 43, K. 54, K. 61, K. 62, K. 63).
- Çocuk kanlı canlısı olsun diye pekmezli yumurta yedirilir (K. 41, K. 42, K. 43, K. 61, K. 62, K. 63).

- Gelişemeyen çocuk, doktora götürülür (K. 60, K. 61, K. 62, K. 63).

c) Değerlendirme

Ulukışla yöresinde aydaş çocuğun gelişmesini engelleyen etkenler genelde nazara bağlanmakta ve hocaya muska yazdırılmaktadır. Çocuğun gelişememesinin nedenlerinden bir diğeri olarak da çocuğun gıdasız kalması olarak görülmekte ve bunu önlemek için de kan yapacağı düşüncesiyle pekmezli yumurta yedirilmektedir.

2.1.1.3.12. Yürüyemeyen Çocuk / Konuşamayan Çocuk / Köstek Kesme

a) Türk Halk Kültüründe;

Sivas Diktaş, Divriği ve Küpeli'de ayağına kırmızı iplik bağlana çocuğun önüne üzüm ve şeker konur. İki delikanlı gelen önündeki öteberiyi alıp kaçar, öteki çocuğun ayağındaki ipliği kestikten sonra arkadaşını kovalar (Örnek, 1981: 68).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde yürüyemeyen çocuğa yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Çocuk yürüyemezse veya yürürken sürekli düşerse, Çocuğun iki ayağına kuş sapanı bağlanır. Çocuk birkaç adım attıktan sonra sapan kesilir. Çocuk yürüyemiyorsa yürümeye, sürekli düşüyorsa düşmemeye başlar (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 51, K. 52, K. 53).
- Yürüyemeyen çocuğa, büyük birinin ayakkabısı giydirilerek, çocuğun kendi ayakkabısının üstünden geçirilir (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Yürüyemeyen çocuğun yürüyebilmesi için; bir ip alınır. İpin bir ucu çocuğun ayağına, diğer ucu atın ayağına bağlanır, birkaç adım yürütüldükten sonra ip kesilir. Buna "köstek kesme" denir (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Muska yazdırılır (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42).
- Çocuk doktora götürülür. (K. 38, K. 39, K. 40, K. 42, K. 60, K. 61, K. 62).
- Ulukışla yöresinde konuşamayan çocuğa yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:
- Konuşamayan çocukların konuşması için, çocuğun dilinin altında bağ varsa, kestirilir (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).

- Konuşamayan çocuğun konuşabilmesi için, kuşun su içtiği kaptan su içirilir (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).

c) Değerlendirme

Yürüyemeyen çocuğun büyük birinin ayakkabısının üstünden geçirilmesi çocuğun, ayakkabının sahibi olan büyük kişi gibi yürümesini sağlamaktır. Yine yürüyemeyen çocuğun ayağına kuş sapanının bağlanması çocuğun sapan gibi hızlı hareket etmesini sağlamaktır.

Yürüyemeyen veya konuşmayan çocuğun bu durumdan kurtulması için muska yazdırılması ve bu uygulamanın yanında doktora götürülmesi yörede halen tıbbi yöntemlerin yanında büyülük işlemlerden yararlanılmaya devam edildiğini göstermektedir.

2.1.1.3.13. Huy Kesme

a) Türk Halk Kültüründe;

Çocuğun çok ağlaması annesi ve yakınlarınca kötüye yorulur. Durup dinlenemeden ağlayan çocuğun evde yarattığı huzursuzluktan da önemlisi bu ağlamaların anne ve baba tarafından bir yıkımın ön belirtisi olarak kabul edilmesidir. Bu yıkım çoğu zaman ölüm olarak yorumlanır. Bu yıkımı önlemenin ilk yolu, çocuğu susturmaktır. Bu amaçla başvurulan önlemlerin ya da işlemlerin bünyesinde "susturucu" hareketlerle, sözün "uzaklaştırıcı", "geri çevirici" özü ve niteliği oluşmaktadır (Örnek, 2000: 167).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde huysuz olan çocuğun bu durumunun düzelmesi için yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Çok ağlayan çocuğun ağzına, kan bağı olmayan biri terlikle üç defa vurursa çocuk ağlamaz (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 53, K. 54, K. 55).
- Durmayan çocuğa muska yazdırılır (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42).
- Çocuk yere düştüğünde, onu ilk kaldıran kişinin huyuna çeker (K. 53, K. 54, K. 55)
- Çocuğa ilk lokmayı kim yedirirse çocuk huyuna çeker (K. 53, K. 54, K. 55).

c) Değerlendirme

Çocuğun ilk lokmayı kimin elinden alırsa veya yere düştüğünde ilk kim kaldırırsa huyunun ona çekeceği inancı yörede yaygındır.

2.1.1.3.14. İlk Diş/ İlk Saç Kesme

a) Türk Halk Kültüründe;

Doğumdan sonra çocuğa uygulanan âdet ve inanmaların bir kısmı da; ilk dişin çıkmasında ve ilk tırnağın kesilmesinde uygulanır. Çocuğun ilk dişinin çıkması aile tarafından sevinçle karşılanır. Çıkan bu dişle birlikte çıkacak diğer dişlerin de sağlam olması için törenler uygulanır. Anadolu'da bu törenler diş buğdayı, diş hediği diş bulguru gibi adlarla anılır. Çocuğun ilk tırnağının kesilmesinde de birtakım âdet ve inanmalar uygulanır. Çocuğun eli, tırnakları kesildikten sonra, içinde altın paralar bulunan bir keseye sokturulur; ondan aldığı paralar, erkekse büyüdüğü zaman tutacağı işin sermayesine, kızsa çeyizinde kullanılacak paranın içine karıştırılmak üzere saklanır (Boratav, 1984: 155).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Çocuğun ilk dişi çıktığında, diş hediği yapılır. Buğday, nohut, mısır karıştırıp pişirilir, üzerine ceviz serpilerek servis yapılır (K. 51, K. 52, K. 53, K. 39, K. 41, K. 42, K. 53, K. 54, K. 55).
- Çocuk bir yaşına gelmeden tırnağı kesilirse, çocuğun hırsız olacağına inanılır (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Çocuğun saçı, bir yaşına gelmeden kesilmez (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Adak adanarak dünyaya gelen çocuğa "adaklı" denir. Adaklı çocuğun saçı yedi yaşına gelinceye kadar kesilmez. Saçı kesildiğinde kurban kesilip dağıtılır (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55)

c) Değerlendirme

Çocuğun ilk dişi, ilk saçı ve ilk tırnağı çocuğun ilkleri olması bakımından önem taşımaktadır. Ulukışla yöresinde de bunlar etrafında birtakım uygulama ve pratikler bulunduğu tespit edilmiştir.

2.1.1.4. Çocukluk Çağı

Beşikle İlgili İnanma ve Kaçınmalar

- Boş beşiğin sallanması uğursuzluktur (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).

0-1 Yaş Arası Çocukların Davranışlarıyla İlgili İnanışlar

- Uykusunda gülen çocukları, meleklerin güldürdüğüne inanılır (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Uykusunda ağlayan çocukların, kötü bir şey gördüğüne inanılır (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Çocuk eğilerek iki bacağının arasından bakarsa, eve misafir geleceğine inanılır (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Çocuk yerde yuvarlanırsa, eve misafir geleceğine inanılır (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).
- Çocuk yatarken üzerinden geçilirse, çocuğun boyunun kısa olacağına inanılır (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).

Diğer İnanışlar

- Doğumda plazmayla (plasenta) doğan çocuğun kısmetli olacağına inanılır (K.51, K. 52, K. 53, K. 54, K. 55).

2.1.2. Sünnet

Türkiye'de çocukla ilgili geleneksel işlemlerden birisi de sünnettir. Dinsel ve törensel işlemler içerisinde en katısı ve yaygın olanı da sünnet geleneğidir. Hiçbir anne ve baba bu geleneğin dışında kalmak istemez (Örnek; 2000: 170). Müslüman olan toplumumuzda, aileler çocuklarının sünnet olmasına son derce önem gösterirler. Sünnet törenlerini bir bayram havasında icra ederler (Şişman, 2001: 453). Sünnet, Türklerde İslamiyet'ten önce de var olan bir uygulama iken, İslamiyet'te yeni bir muhteva kazanmış, sünnet çevresinde de yeni sosyal ilişkiler ve ortak inanç pratikleri geliştirilmiştir (Kalafat, 1998: 110).

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Sünnet İslamiyet'ten önce de var olan bir uygulama iken, İslamiyet'te yeni bir içerik kazanmış, sünnet çevresinde yeni sosyal ilişkiler ve ortak inanç pratikleri

geliştirilmiştir. Halk inançlarımızda adı konulmamış çocuk sünnet edilmez. Çocuk doğarken göbek adı konulduğu için de bir sorun yaşanmaz (Kalafat, 1198: 110).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde çocuğun sünnet olma yaşıyla ilgili farklı uygulamalar bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Sünnet işlemi bittikten sonra kesilen parça atılır (K. 24, K. 25, K. 44, K. 45, K. 46, K. 53, K. 54, K. 55).
- Sünneti sağlık memuru yapar (K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 30 K .53, K. 54, K. 55).
- Fakir çocukların sünnetini genellikle yakınları yaptırır, yakınlarından yaptıran olmazsa belediye yaptırır (K. 53, K. 54, K. 55).
- Sünnette kimlerden hangi hediyelerin geldiğine dair bir liste tutulur. Sünnet olan çocuğun babası bu listeyi alır ve saklar, çocuklarına da listenin yerini söyler. Çocuklarının ileride, bu listedeki hediyeleri sahiplerine vermesi için (K. 24, K. 25).
- Sünnette gelen kimlerden hangi hediyelerin geldiğine dair bir liste tutulmaz (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).
- Sünnette gelen hediyeler, çocuk sünnet olduktan sonra, çocuğun üstüne takılır. Bazen de çocuğun şapkası , yatağının yanına konu, hediyeler şapkanın içine konur. Hediye verilirken "geçmiş olsun" denir (K. 28, K. 29, K. 30, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).
- Sünnet düğünün yapıldığı gün, öğle yemeği verilir. Bu yemekte; yüzük çorbası, topalak köfte ve etli pilav yapılır. Şimdi sadece etli ekmek veren de var. Yemek pek verilmiyor. İçecek olarak önceden suyla şeker dağıtılırdı, şimdi meyve suyu dağıtılıyor. Yemekten sonra çocuk sünnet olur (K. 28, K. 29, K. 30, K. 41, K. 42 K. 43, K. 44, K. 45).
- Sünnetten sonra (ilk gün) çocuğun bakımını sünnetçi yapar, sonraki günlerde sünnetçinin tarifine göre anne ve baba yapar (K. 24, K. 25, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46, K. 53, K. 54, K. 55).
- Sünneti mevlitli yapan olduğu gibi mevlitsiz yapan da var. Sünnet mevlitli olursa mevlitten sonra misafirlere yemek verilir. Etli ekmek yaptırılır, ayranla ikram edilir. Yemekten sonra da lokum dağıtılır (K. 24, K. 25, K. 26, K. 53, K. 54, K. 55).

- Kirve, kirvelik yapacağı çocuğu seçerken kendi çocuğuyla aynı yaştaki çocuğun kirvesi olmamaya özen gösterir çünkü kirve çocukları kardeş sayılır. İleride evlenmek isterlerse sorun çıkmaması için buna dikkat edilir (K. 53, K. 54, K. 55).
- Sünnet yaşı, aileye göre değişir, genellikle 4-10 yaşları arasında yapılır (K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K 30, K. 31, K. 32, K. 53, K. 54, K. 55).
- Sünnet yedi yaşına kadar yapılır (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).
- Sünnet genellikle yaz aylarında yapılır,kışın kar yağar, hava soğuk olur. Yaz aylarında uzakta olanların gelmesi daha kolay olduğu için bu dönemde yapılır (K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46, K. 53, K. 54, K. 55).
- Sünneti mevlitli yapan da olur, "çalgılı" yapan da ailenin isteğine göre değişir K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).
- Sünnet töreni iki gün sürer. Birinci gün sünnet kınası, ikinci gün sünnet düğünü yapılır. Kına gecesi günü, öğle yemeğinden sonra çocuğa sünnetlik giydirilir ve çocuğun arkadaşlarıyla birlikte gezmeye götürülür (K. 24, K. 25, K. 53, K. 54, K 55).

Ulukışla yöresinde sünnet olma ile ilgili uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Sünneti sağlık memuru yapar (K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 30 K .53, K. 54, K. 55).
- Fakir çocukların sünnetini genellikle yakınları yaptırır, yakınlarından yaptıran olmazsa belediye yaptırır (K. 24, K. 25, K. 26, K. 53, K. 54, K. 55).
- Sünnette kimlerden hangi hediyelerin geldiğine dair bir liste tutulur. Sünnet olan çocuğun babası bu listeyi alır ve saklar, çocuklarına da listenin yerini söyler. Çocuklarının ileride, bu listedeki hediyeleri sahiplerine vermesi için (K. 24, K. 25).
- Sünnette gelen kimlerden hangi hediyelerin geldiğine dair bir liste tutulmaz (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).
- Sünnette gelen hediyeler, çocuk sünnet olduktan sonra, çocuğun üstüne takılır. Bazen de çocuğun şapkası, yatağının yanına konu, hediyeler şapkanın içine konur. Hediye verilirken "geçmiş olsun" denir (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).
- Sünnet düğünün yapıldığı gün, öğle yemeği verilir. Bu yemekte; yüzük çorbası, topalak köfte ve etli pilav yapılır. Şimdi sadece etli ekmek veren de var. Yemek pek verilmiyor. İçecek olarak önceden suyla şeker dağıtılırdı, şimdi meyve suyu

dağıtılıyor. Yemekten sonra çocuk sünnet olur (K. 28, K. 29, K. 40, K. 41, K 42 K. 43, K. 44, K. 55, K. 56).

- Sünnetten sonra (ilk gün) çocuğun bakımını sünnetçi yapar, sonraki günlerde sünnetçinin tarifine göre anne ve baba yapar (K. 24, K. 25, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K 44, K. 46, K. 53, K. 54, K. 55).
- Sünneti mevlitli yapan olduğu gibi mevlitsiz yapan da var. Sünnet mevlitli olursa mevlitten sonra misafirlere yemek verilir. Etli ekmek yaptırılır, ayranla ikram edilir. Yemekten sonra da lokum dağıtılır (K. 24, K. 25, K. 26. K. 53, K. 54, K. 55).
- Çocuğun kirvesi, çocuğun ailesinin samimi aile dostlarından ya da arkadaşlarından seçilir. Kirve; çocuğun sünnet kıyafetini alır. Sünnet bitince kirvenin görevi de biter (K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33,K. 34, K. 35, K4. 6, K. 47, K. 53, K. 54, K. 55).

c) Değerlendirme

Sünnet geleneği Türk halk kültürünün bir parçasıdır ve bu uygulamanın Ulukışla yöresinde de devam ettiğini görmekteyiz.

2.1.3. Askerlik

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Hayatın bir dönüm noktası olarak görülen askerlik bir erkek için çok önemlidir. Askerliğini yapmayan delikanlı yarım sayılır (Artun, 2006: 211).

Askere aday yola çıkmadan bir veya iki gün önce davetlilerle birlikte türbe ziyaretine gidilir. Bu ziyaretlere asker adayının götürülüş amacı, askerden sağ salim gelmesi için yardım dilemektir. Delikanlı kurban adar. Bazı aileler kına törenini yönetecek kına bayraktarını çağırır, bayraktar kınayı yakarken asker duası okur (Kerte, 1999: 456-465).

Askerlik çağına gelen delikanlının gidişi davul ve zurnalarla yapılır. Mevlit toplu dualar eşliğinde de asker uğurlaması yapılır. Askerden dönüşte un helvası yapılarak çevredekilere dağıtılır. Asker olan genç evine döndükten sonra da dostları oğlanın evine gözaydın kutlamasına gelirler (Kartal, 1998:179).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Askere gidecek gencin evinde, askere gitmeden bir hafta önce yemek verilir. Yemeğe asker olacak gencin arkadaşları da çağırılır. Sonra askerin akrabası, dayısı teyzesi, halası gibi yakın akrabaları sırayla asker olacak genci ve arkadaşlarını yemeğe alırlar. Bu yemekte askere gidecek gence harçlık verilir. Gitmeden bir gün önce davul ve zurna eşliğinde kına gecesi yapılır (K. 14, K. 15, K. 16, K. 18, K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 23).
- Bir gencin askere gitmesi yaklaştığında, kendi evinde yemek verilir. Askere gidecek gence gömlek, çorap gibi giyeceklerden oluşan bir çanta hazırlanır. Ailesi askere gidecek gence harçlık verir (K. 14, K. 15, K. 16, K. 18, K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 23).
- Askere uğurlama davul-zurna eşliğinde, halay çekilerek yapılır. Tüm akrabalar uğurlamaya gider (K. 19, K. 20, K. 21, K. 22, K. 23).
- Asker olan gencin askerden döndüğü gün, kendi evinde sevdiği yiyecekler hazırlanır. Karşılama için özel tören yapılmaz ama çevredeki yakınları "gözaydın"a gelir. Gözaydına gelmek için özel bir gün olmaz. Gelecek kişiler uygun olduğu zaman, askerden dönen gencin ailesine haber verip, ziyarete gelir , (K. 15, K. 16, K. 18, K. 19, K. 20, K. 21, K. 22).
- Asker olacak gencin ailesinin ekonomik durumu uygunsa, gencin anne ve babası çocuklarının sağ salim dönmesi için adak adayıp, Kuran okutur (K. 1, K. 2, K 16, K. 40, K. 52, K. 90, K. 91, K. 92, K 107, K. 120)**.**

c) Değerlendirme

Askerlik Anadolu'nun diğer yörelerinde olduğu gibi Ulukışla yöresinde de delikanlılık çağındaki genç için önemli bir aşamadır. Askere giden gencin sağ salim dönmesi için ailesi tarafından adak adanır. Bu uygulamanın temelinde İslamiyet öncesi inanç sistemlerinden atalar kültünün etkisini görmekteyiz**.**

2.1.4. Evlenme

Yaşamın önemli geçiş dönemlerinden birisi de evlenmedir.

Tarih öncesinde evlilik ilişkilerinin nasıl düzenlediği konusu henüz net olarak bilinmemektedir. Bilinen bugünkü biçimiyle ailenin ve baba ailesinin ataerkillikle birlikte ortaya çıktığıdır. İnsanoğlunun evliliği konusunda başta sosyologlar ve

antropologlar olmak üzere birçok sosyal bilimci görüş belirtmişlerdir. Farklı evlilik biçimleri üzerinde durmuşlardır. Bu farklılıklar bir yandan kültürler arası çeşitliliklere işaret ederken, diğer yandan da evliliğin de diğer toplumsal kurumlar gibi zamanla değişmesi anlamına gelmektedir (Erkul, 2002: 58).

2.1.4.1. Evlenme Biçimleri

a) Türk Halk Kültürü'nde;

'Grup içi evlilik'(endogamy), 'grup dışı evlilik' (exogamy), 'tek eşli evlilik'(monogamy), 'çok eşli evlilik'(poligamy),'çok kadınla evlilik'(polygny),'çok erkekle evlilik'(polyandry), 'yenge evliliği'(levirat), 'baldız evliliği'(sorarat) bu farklı evlilik türlerine örnek biçimlerdir (Erkul, 2002:58).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Kız kaçırma şeklinde evlilik var; ama zorla kız kaçırma yok. Kızla oğlan anlaşmışsa ve kızın ailesi kızı vermemişse gençler kaçarak evlenir. Bunun dışında zorla kaçırma olayı şimdiye kadar hiç olmamıştır (K. 16, K. 24, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).
- İç güveysi var. Durumu olmayan kişiler iç güveysi olarak alınırmış. Kızı olup oğlu olmayanlar da iç güveysi alırmış. Herkes iç güveysi olarak kabul edilmezmiş. Şimdilerde pek yok iç güveysi şeklinde evlenmek (K. 16, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).
- İç güveysi şeklinde evlilik yok (K. 20, K. 24).
- Eskiden, "nenemin çayırında el mi yayılacak?" deyip dışardan evlilik yapılmazdı. Şimdi herkes kendi istediğini alıyor (K. 16, K. 24, K. 30).
- Beşik kertmesi şeklinde evlilik eskiden varmış ama şimdilerde yok. Eskiden çocuklar beşik kertmesi yapılırmış 13-14 yaşına geldiklerinde de nişan yapılırmış Şimdi herkes kendisi anlaşıp evleniyor (K. 16, K. 18, K. 20, K. 24, K. 30, K. 31).
- Beşik kertmesi şeklinde evlilik yok (K. 20, K. 24).
- Beşik kertmesi şeklinde evlenme var. Oğlu olan kadın, hamile bir kadına "senin kızın olursa bana vereceksin." Diye söz verdirir. Çocuk doğduktan sonra **"Beşik kertmesi töreni"** yapılır. Erkek çocuğunun annesi, doğum yapan kadına şalvarlık; bebeğine yelek, patik gibi çeşitli yiyecekler hazırlayarak veriri. Kızın annesi de damada mintan (atlet), gömlek, kazak alır ve bunları bohçaya koyup oğlan evine getirir. Oğlan

evinde yemek verilir. Yemekte; çorba, fasulye hazırlanır. Peynir böreği, su böreği yapılır. Sofra hazırlanır. Koyun kesilir. Kesilen koyunun eti çocuk evdeyken eve getirilmez. Önce çocuk dışarı çıkarılır, sonra et getirilir. Çocuk evdeyken eve et getirilirse, çocuğa al basacağına inanılır. Kesilen bu etle yemek yapılır. Yemeğe gelenler de çocuğa altın takarlar, babaanne, anneanne yarım altın takar. Altın takamayanlar da çorap, patik getirir. Ancak bu adet günümüzde uygulanmamaktadır. Eğer beşik kertmesi yapılan çocuklar büyüdüklerinde başka birine aşık olursa beşik kertmesiyle evlenmez. Bu şekilde davranmanın günah olduğuna inanıldığı için beşik kertmesi uygulaması kalkmıştır. Ovacık (K. 16, K. 18, K. 20, K. 24, K. 30, K. 31).

c) Değerlendirme

Yörede evlilikler gençlerin karar vermesiyle yapılmaktadır Köylerde de aile büyüklerinden önce gençlerin istediği bir kişi olup olmadığı sorulduktan sonra büyükler evlilik konusundaki fikirlerini belirtmektedir. Yaptığımız araştırma sonucunda yalnızca Göçmen köyü olan Ovacık'ta beşik kertmesi uygulaması tespit edilmiştir. Bu uygulamanın da günümüzde devam etmediği tespit edilmiştir. Yörede gençler evleneceği kişiyi kendisi seçmektedir.

2.1.4.2. Evlilik Çağı-Evlilik Yaşı-Evlenme İsteğini Belirtme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Geleneksel kesimde kızın ve erkeğin evlenme çağına geldiklerini belirleyen birtakım ölçütler vardır. Bunların başında büluğa erme gelir. Ülkemizde büluğ çağı 10-14 yaşları arasında başlar. Gerek kızda gerekse erkekte görülen bir takım biyolojik ve fizyolojik gelişmeler, onun biyolojik ve sosyo-kültürel kişiliklerini geliştiren önemli belirtilerdir. Bu değişim ve belirtilerle kişisel sorumluluklarda başlar. Kızlar bu aşamada üyesi bulundukları ailenin ekonomik, toplumsal ve kültürel etkinliklerine katılırlar. Aynı durum erkek çocuklar içinde söz konusudur. Kızın ergin yaşa girmesi; ev işlerine katılması, aile ve grup içerisinde genç kızlık çağının gerektirdiği role bürünmesiyle karşı cinsle ilgilenmesiyle evlenecek duruma geldiğini göstermektedir. Erkek çocuğunsa, aynı biçimde toplumsal rolüne bürünmesi, evin ekonomisine katkıda bulunması, askerliğini yapması ve iş sahibi olması, evlenmesi için gerekli ve geçerli sayılan ölçütlerdir. (Örnek, 2000: 189- 190)

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Şimdi kızla erkeğin ortak arkadaşları arkadaşlık yapıyor. Aracıyla birbirlerine haber gönderiyorlar. İkisi de birbiriyle anlaşırsa evlilik kararı alıyorlar (K. 24, K. 28, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36).
- Erkek pilav isteyip, pilavın ortasına kaşığı dikerse; "ben evlenmek istiyorum " diyordur. Babası hala anlamadıysa, babasının ayakkabısını kapının eşiğine koyar (K. 1, K.2, K.13, K.14, K. 71, K. 80, K. 120).

c) Değerlendirme

Ulukışla yöresinde evlenme yaşı ve zamanı evlenecek gençlerin eğitim durumlarına, mesleklerine ve maddi durumlarına göre değişiklik göstermektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe evlenme yaşı da yükselmektedir. Yörede iş alanı olmadığı için herhangi bir mesleğe sahip olan genç nüfus kış aylarında çalışmak amacıyla farklı yerlere göç etmektedir. Bu nedenle de düğün zamanı genellikle gençlerin işlerinden izin alabildikleri dönemlerdir. Yörede kış ayları karlı geçtiği için genellikle yaz ayları düğün zamanı olarak belirlenmektedir.

Araştırmamız sonucu yörede evlilik isteğini belirtmek isteyen gençler aileleriyle rahatça konuşup bu isteğini belirtebilmektedir. Gençler konuşmalarıyla evlilik isteklerini dile getirdikleri için gençler evlilik isteklerini belirtmek için farklı yollara başvurmamaktadır.

2.1.4.3. Evlilik Öncesi

Evlilik öncesi dönem gelin-güvey seçimi, kısmet açma, görücülük, kız isteme, söz kesme-tatlı yeme-başlık, nişan, nişanlılık, davet-okuntuyu kapsayan dönemdir.

2.1.4.3.1. Gelin Güvey Seçimi

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Evlenecek kız ve erkekte birtakım özellikler aranmaktadır. Yaş, fiziksel özellik, karakter, beceri, eğitim durumu bunlardan bazılarıdır. (Altun, 2004: 238-)

Kaynananın, işine, becerikliliğine, temizliğine, ahlakına, saygılılığına bakarak beğendiği gelin adayının oğlu da beğenmekte; beğenmese bile belirlenen adayla evlenmek zorunda kalabilmektedir. Köylerde, eş seçiminde genellikle aile büyüklerinin özellikle de kaynananın, dediği olmakta, gençler birbirini hiç görmeden, sadece

büyüklerin kararıyla evlenebilmektedirler. Ya da gelin adayı aile büyüklerinin onayından geçmemiştir de, evin oğlu tarafından eş olarak seçilmeye uygun bulunmuştur; bu durumda evlilik gerçekleşebilmektedir. (Altun, 2004: 246)

Evlenme girişiminde eş seçimi ilk olarak erkek ve erkek tarafı yaparak,becerikli kızlara göz koyarken; seçilen kız ve kız ailesi de erkeğin içkisinin, kumarının olmamasına, yaşının büyük olmasına, maddi durumuna dikkat etmektedir. (Altun, 2004: 246).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde gelin adayında olması istenen bazı özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

- Alınacak gelin kızın ailesinin geçmişine, ahlakına ve maddi durumuna bakılır (K. 24, K. 28, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 43, K. 44, K. 45, K. 56).
- Gelin ve güvey seçiminde kızın da erkeğin de görüşleri alınır. Şimdi herkes evleneceği kişiyi kendisi seçiyor. Anne- baba sadece istemeye gidiyor (K. 24, K. 28, K. 29, K. 30, K. 31).
- Alınacak gelin kızın fiziğinin düzgün olmasına bakılır (K. 20, K. 24).
- Kaynana ve görümce alınacak gelin kızı öper, öperken de ağzının kokup kokmadığına bakar. Ağzı kokan kız istenmez (K. 20, K. 24, K. 28, K. 32).
- Alınacak kızın ev işine bakılır. İyi iş yapıyorsa o kız istenir (K. 24, K. 28, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 43, K. 44).
- "Otu çek köküne bak". "Dibi görünmedik yerden su içilmez" düşüncesiyle bilinmiş yerden kız alırlar (K. 20, K. 24, K. 28, K. 32).
- Askerden gelmemiş oğlana kız verilmez (K. 24, K. 28, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 43, K. 44, K. 45, K. 56).
- Damadın kötü alışkanlıklarının olmamasına dikkat edilir. (K. 20, K. 24, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 43, K. 44, K. 56).
- Evlenecek gençlerin "kökü kömeci" daha iyi bilindiği için akraba evliliği tercih edilmektedir (K. 30. K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36,K. 37, K. 38, K. 39, K. 40).
- Gönül kimi severse çocuklar onunla evlendirilir (K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33).

c) Değerlendirme

Yörede gelin- güvey seçiminde iki ailenin de iyi aileler olmasına dikkat edilir. Gelin adayının huyunun güzel olması gerekmektedir. Gelin olacak kızın becerikli ve güzel olması gerekmektedir. Damat adayının askerliğini yapmış olması gerekmektedir. Askerliğini yapmayan ve işi olmayan gence kız verilmemektedir. Damadın kötü alışkanlıklarının olmamasına da dikkat edilmektedir.

2.1.4.3.2. Kısmet Açma

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Doğu Anadolu'da evlenmek isteyen fakat buna bir türlü eremeyen genç kız ve erkekler, kısmetlerinin kapalı veya bağlı olmasına inanır ve bunu çözmek kısmetlerini açmak için birtakım yollara başvurular, yatır/türbe, kutlu yer ziyaret edip adak adarlar; büyü ve benzeri yollara başvururlar; kilit açma Hıdırellez'de niyet ve dilekle kısmet açmak bunlar arasında sayılır. Bu gençler bu yollardan biriyle kısmetlerinin açılacağına sevdiklerine kavuşabileceklerine inanırlar ayrıca yeni evlenen gelinin ayağının altına isim yazmak, gelinin arkasına süpürge bağlamak, saçından bir parça kesip almak, kına gecesi duvağı gelinden kapıp başa takmak gibi birçok benzeri yol ile de, bahtlarının açılacağına evleneceklerine inanırlar. (Kalafat, 1995: 101)

Malatya'da kısmeti kapalı kızların bahtlarının açılması hiç kullanılmamış bir kilidin Cuma namazından çıkan ilk çıkan kişiye açtırılmasıyla gerçekleştirilir. Böylece kısmetinin açılacağına inanılır.

Ağaca çaput bağlamak dilek dilemek ilgili ruhları memnun etmek ya da onların yapacağını önlemek pratiği Türk inançlarının en eskilerinden biridir. Bu pratiğin yeni biçimi Türbe, kapı veya çevre çitine bez bağlamaya dönüşmüştür. Ağaç iyesini memnun etmek yerine yatır, evliya, ulu kişi almıştır (Kalafat, 1995: 103).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Baht açmak için muska yazdırılır (K. 54, K. 55, K. 70, K. 71, K. 72, K. 73, K. 74, K. 80, K. 82).
- Cuma günü, Cuma namazından çıkan ilk kişiye kilit açtırılır. Açılan kilit asla kapatılmaz (K. 54, K. 55, K. 70, K. 71, K. 72, K. 73, K. 74, K. 80, K. 82).

- Kına gecesi gelinin kurdelesinden kısa bir parça alınıp saklanır. Kesilen kurdele parçası ne kadar kısa olursa evlenemeyen genç o kadar kısa sürede evlenir (K. 70, K. 71, K. 72, K. 73, K. 74, K. 80, K. 82).
- Evde kalmış gençler Cuma günü, camiye post(minder) serer (K. 54, K. 55, K. 70, K. 71).
- Kısmet açmak için Haç'tan buğday tanesi getirilir (K. 70, K. 71, K. 72, K. 80, K. 82).
- Kısmetinin açılmasını isteyen kız için, mezardan toprak alınır. Bu toprakla banyo yapılırsa kısmetinin açılacağına inanılır (K. 53, K. 54, K. 55, K. 80, K. 82).

c) Değerlendirme

Yörede yapılan araştırma sonucunda kızların kısmetini açmak için hocaya gidip muska yazdırma gibi dini işlemler yapılmaktadır. Kısmetin açılması için mezardan toprak alınarak, bu toprakla banyo yapılması ve böylece kısmetin açılacağına inanılması inancının altında dağ-kaya iyesini memnun etme ve bu yolla onun yardımını kazanma inancının etkisi olarak değerlendirilebilir.

2.1.4.3.3. Görücülük / Kız İsteme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Geleneksel kesimde, evlenme işine girişme "kız bakma", "kız arama", "kız soruşturma" ile başlar. Oğullarını evlendirmek isteyen aileler, ilkin akrabalarından, komşularından, yakın çevrelerinden başlayarak kız aramaya çıkarlar. Bu konuda kendilerine komşuları ve tanışları da yardımcı olurlar. (Örnek, 2000: 190)

Evlenecek delikanlıya kız aramak, kız bakmak için başvurulan bu adete "görücülük", "görücüye çıkma" gibi adlar verilir. Evlenecek delikanlının ya da ailesinin daha önceden benimsediği biri varsa, önce bu eve gidilir. Olumsuz cevap alındığı ya da alınacağı sezilirse başka adaylar üzerinde durulur. Görücüye çıkma, kız bakma Türkiye'nin değişik bölgelerinde kimi ayrıcalıklar ve yöresel özellikler göstermekle beraber yinede bu usül ana çizgileri bakımından aynıdır. (Örnek, 2000: 191).

Kız istemeden önceki faaliyetleri kapsayan, dünür gidenlerle ilgili ve kız evinin, kızlarını vermeyi kabul ettiklerini ifade etmek için karşı tarafa verdikleri hediyeleri kapsayan sözlerdir. (Kaya, 1996: 23).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Kız istenecek aileye haber verilmeden evine gidilir. Aniden misafir geldiğinde ev düzenlerinin nasıl olduğuna ve misafiri nasıl karşıladıklarına bakılır (K. 63, K. 64, K. 65).

Marifetli, eli işli (güzel dantel örebilen), güzel kızlar istenir (K. 63, K. 64, K. 65).

Kız istemeye oğlanın akrabaları, aile büyükleri gider (K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 44, K. 45, K. 63, K. 64, K. 65, K. 66).

Eskiden kız görmeye oğlanın dedesi- nenesi de gidermiş. Kızı verme yetkisi de dedeymiş. Şimdilerde gençler anlaşıyor anne-baba da evlilik kararını onaylıyor (K. 44, K. 45, K. 63, K. 64, K. 65, K. 66).

İlk gidişte kız verilmez. En az iki defa istemeye gidilir. İlk gidişte kıza bakılır, ikinci de aileye bakılır. Sonra kız evi oğlan evi hakkında, oğlan evinin çevresinden bilgi edinir. Oğlanın ailesinin yaşadığı ev görülür. Tüm bu araştırmalardan olumsuz bir durum çıkmazsa kız verilir (K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 44, K. 45, K. 63, K. 64, K. 65, K. 66).

Kız görmeye ilk gidişte oğlanın anne ve babası gider, ikinci de oğlanın kız kardeşi ve yengesi de gider (K. 63, K. 64, K. 65)**.**

Oğlan kız evine ilk gittiğinde evin tuvaletine bakılır. Tuvaleti temizse kız istenir, değilse kız istenmez (K. 32, K. 33, K. 44, K. 45, K. 63, K. 64).

Seçilen kızın uğurlu olup olmadığını anlamak için; kız almaya niyet edildikten sonra eve tuz alınır, tuz bitinceye kadar evde huzursuzluk olursa "bu kız uğursuz" denilir ve o kızdan vazgeçilir (K. 32, K. 33, K. 44, K. 45, K. 63, K. 64).

Seçilen kızın uğurlu olup olmadığını anlamak için; iki iğne iki ayrı ipe bağlanır. Bu ipler suya atılır. Bunu yaparken de her ip için akıldan bir kız geçirilir. Zamanla iğnelerden biri paslanır. Hangi iğne paslanmazsa, o iğne için düşünülen kız uğurludur, denilerek o kız istenir (K. 44, K. 45, K. 63, K. 64, K. 65, K. 66).

c) Değerlendirme

Yörede kız görmeye erkek tarafının aile büyükleri gitmektedir. Görülen kızın ev temiz ise o kız istenmekte, temiz değilse kız istenmemektedir. Görücü gelen aile kızı beğenirse, kız evine "hayırlı bir iş için size gelmek istiyoruz." Diyerek haber gönderir. Kız tarafı da görücü gelen aileyi araştırır, aile hakkında olumlu izlenim edinilirse oğlan evi kabul edilir. Böylece kız isteme safhasına geçilir. Kız istemeye giderken çiçek ve

çikolata götürülür. Oğlan evinin aile büyükleri kızı ister; kızın babası da olumlu cevap verirse getirilen çikolata ikram edilir; "biz bir düşünelim " derlerse çikolata ikram edilmez tekrar kız istemeye gidilir.

2.1.4.4. Söz Kesme /Tatlı Yeme / Başlık

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Kız evinin kızlarını vermeyi kabul ettiklerini ifade etmek için karşı tarafa verdikleri hediyeleri; söz kesimi yapılırken iki tarafın birbirine verdikleri hediyeler, takılar ve çamaşırları, söz kesiminden sonra kız evinde yenilen yemek ve şerbetle ilgili sözleri kapsar. Diğer taraftan söz kesmek için bir araya gelen ve erkeklerden oluşan dünür şerbet için kız evine gönderilen şekere örtülen ve kaynanaya verilecek olan kumaşla, şerbet sırasında ağız silmek için misafirlere verilen peşgir gibi sözlerde bu bölümde değerlendirilecek sözlerdendir. (Kaya, 1996: 24)

Söz kesildiği zaman ise mutlaka tatlı bir şeyler yenmekte ya da içilmektedir. Şerbet, lokum, tatlı, kahve, çay içilmektedir. Pek az yöremizde ise yemek yenmektedir. Bazı yörelerimizde şerbet içimi için ayrı bir günde, ayrı bir tören yapılmaktadır. (Nahya, 1987: 259)

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Söz kesmeye, aile büyükleri, görümce ve kayınlar gider. Söz kesmede yenen bu tatlıya "ağız tatlısı" denir (K. 1, K. 2, K. 3, K. 4, K. 23, K. 24, K. 25, K 31, K 32, K. 46, K. 60, K. 61, K. 122, K. 124).
- Ağız tatlısı yenmeye gidildiğinde erkek evi; çikolata, baklava ve kola götürür. Kızın babasından "Allah'ın emri, Peygamberin kavliyle" denilip kız istenir. Kızın babası kızı verirse, kız oğlan evinin getirdiği çikolatayı evdeki misafirlere dağıtır. Sonra da büyüklerin ellerini öper. Aile büyükleri "hayırlı olsun, Allah tamamına erdirsin" der ve söz verilmiş olur. Sözden sonra da baklava ve kola ikram edilir (K. 7, K. 8, K. 9, K. 10, K. 50, K. 111, K. 124, K. 129).
- Söz kesimine gidildiği zaman kız-erkek tarafının aile büyükleri nişan tarihini konuşur (K. 23, K. 24, K. 25, K. 31, K. 32, K. 46).
- Çeyiz olarak kız ve erkek evinin ne yapacakları belirlenir (K. 2, K. 3, K. 4,K 5, K. 6, K. 7, K. 9, K. 10, K. 11, K. 12, K. 13, K. 14, K 15).

- Başlık parası yok (K. 2, K. 3, K. 4,K. 5, K. 6, K. 7, K. 9, K. 10, K. 11, K. 12, K. 13, K. 14, K. 15, K. 20, K. 21, K. 22, K. 23).

c) Değerlendirme

Ulukışla yöresinden başlık parası uygulaması bulunmamaktadır. Türk halk kültüründeki söz kesme ve tatlı yeme uygulaması yörede de devam etmektedir.

2.1.4.5. Nişan

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Nişan töreni sırasında yapılan pratiklerle ilgili hamam, karşılıklı ziyaretler, kızı akraba gezdirme, akrabanın nişanlı tarafları tebriğe gidişi, damat adayının hediyelerle kız yanına gitmesi, nişan sırasında okunan duayı, nişanla ilgili kumaş, elbise ve diğer eşyaları kız evinin oğlan evine gönderdiği, davetlilerin nişan için getirdiği hediyeleri çeşitli vesilelerle oğlan evinden alınan bahşişleri taraflar karşılıklı olarak gönderdiği tatlı ve çerezleri, ziyafetleri ihtiva eden bütün sözler bu grup içinde zikredilmiştir (Kaya, 1996: 24).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Mehir (mihir) bedeli, imam nikahı kıyılacağı zaman konuşulur (K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 30, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37).
- Nişan masraflarını oğlan evi karşılar (K. 59, K. 60, K.100, K. 111, K. 112, K. 114, K. 126).
- Nişanda erkek tarafı gelin kızı alışverişe götürür. Aile büyükleriyle birlikte gelin kıza nişan kıyafeti, çanta, ayakkabı, elbise, iç çamaşır ve makyaj malzemesi alınır. Nişan yüzükleri alınır. Gelin kıza takılacak yüzüğü de erkek tarafı alır. Kız nişan günü kuaföre götürülür ya da evde hazırlanır. Nişan genellikle davul ve zurna eşliğinde yapılır. Ayrıca mevlitli yapılan nişanlarda vardır. Nişan günü kırmızı örtüyle örtülen baklavalar kız evine getirilir. Bir tepsiye de kırmızı kurdeleyle bağlanan nişan yüzükleri getirilir. Kızın varsa görümcesi yoksa erkek evinden bekar bir kız yüzüklerin olduğu tepsiyi getirir. Nişan yüzükleri takılır. Nişan kurdelesi kesildikten sonra bekarlar darısı başlarına olması amacıyla kurdeleden alıp saklarlar. Sonra geline takılacak olan takılar takılır ve misafirler "Allah tamamına erdirsin" diyerek çifti tebrik ederler (K. 40, K. 44, K. 72, K. 77, K. 90, K. 96, K. 120, K. 123, K. 124).

- Nişanda takılan takılar kıza kalır. Kız kendi ihtiyaçlarını karşılar. Düğünde takılan takılar oğlan tarafına kalır (K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 30, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37).

c) Değerlendirme

Yörede nişan töreni hem gençlerin evliliğe hazırlanması hem de kızın ailesine maddi katkı sağlamak için yapılmaktadır. Nişan töreninde takılan takılar kızın çeyizinin hazırlanmasına yardımcı olmak için takılmaktadır. Nişandan sonra düğüne kadar geçen sürenin uzun olmamasına dikkat edilir. Süre uzadıkça olumsuzluklar meydana geleceğine çevrenin nişanlı kızın aklını karıştıracağına inanılmaktadır.

2.1.4.6. Nişanlılık

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Nişanlılık sürecinin kesin bir kuralı yoktur**.** Bu süre daha çok iki tarafın anlaşmasına bağlıdır. Kimi özel durumlarda askerlik, okul, gurbetten dönüş, hastalık, ölüm vb. süre uzatılabilir ya da kısaltılabilir. Sürenin uzatılmasında ya da kısaltılmasında her iki tarafın hazırlanması ve kimi ekonomik etmenlerde rol oynamaktadır. Kentlerde nişanlıların birbirlerini görmeleri olağan karşılanırken, geleneksel kesimde nişanlıların birbirlerini görmeleri, konuşmaları ve bir arada bulunmaları çoğu zaman aile üyelerinin izinleri ya da yanlarında bulunmalarıyla olabilmektedir. (Örnek, 2000: 194). Nişandan sonra düğün hazırlığına başlanır (Altun, 2000: 262)

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Başlık parası yok. Kızın annesine-babasına, kardeşlerine oğlan evi tarafından bohça hazırlanır. Bohçaya gömlek, çorap, bluz konur (K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37).
- Urba düzmeye "pırtı bozma" denir. Pırtı bozmaya kız ve oğlan tarafının yakın akrabaları gider. Kıza iç çamaşırı, sabahlık, gecelik, günlük kıyafet, ayakkabı, terlik alınır. Yatak-yorgan yüzü, bornoz takımı, kıyafet, bohçalık, erkeğe gömlek, bayana şalvarlık alınıyor. Bayana şalvarlık yerine bluz alınıyor şimdilerde. Pırtı bozmada masrafları oğlan evi karşılar (K. 27, K. 28, K. 29, K. 30, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37).

- Düğün tarihini saptamak için oğlan tarafından aile büyükleri, kız tarafına haber verir ve iki ailenin de uygun gördüğü bir tarihte düğün tarihini kararlaştırmak için bir araya gelirler (K. 45, K. 68, K. 69, K. 70, K. 71, K. 72, K. 73 K. 74).
- Düğün tarihini kararlaştırmak için aile büyükleri bir araya gelir. Bu toplantı harman zamanında (Haziran'dan sonra, Temmuz, Ağustos aylarında) yapılır. Düğünün nerede olacağına ve ne kadar altın takılacağına karar verilir (K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37).
- Bayramlarda gelin kıza altın alınarak gidilir (K. 4, K. 7, K. 20, K. 30, K. 32, K. 113, K. 124, K. 126).
- Gelin kız ziyarete gidilirken eli boş gidilmez; tatlı çikolata ya da çeşitli hediyelerle gidilir (K. 120, K. 121, K. 127, K. 129, K. 130).
- Nişan bozulursa nişanı bozan taraf verdiği hiçbir hediyeyi geri almaz (K. 1, K. 11, K. 20, K. 124, K. 129).

c) Değerlendirme

Yaptığımız tespitler sonucunda nişanlı çiftlerin birbirleriyle görüşmelerinde herhangi bir kısıtlama bulunmadığı görülmektedir. Ancak nişanlılık süresinin fazla uzamamasına özen gösterilmektedir.

Nişanlılık döneminde erkek evi kız evini ziyaret etmekte, ziyarete giderken de çeşitli hediyelerle gitmektedir. Nişanın bozulması durumunda nişanı bozan taraf verdiği tüm hediyelerden vazgeçmektedir.

2.1.4.7. Davet / Okuntu

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Anadolu'nun hemen her yerinde nişan veya düğünden birkaç gün önce davetlilere çağrı yapılır. Bu çağrı, kimi zaman küçük, kimi zaman büyük hediyelerle yapılır. Çağrıyı bu iş görevlendirilen kişiler yapar. Mut'ta, nişan törenine ve düğününe davet okuntu ile yapılır. Davet edilen kişiye, önemine göre gelinin önceden hazırladığı mendil, çevre, çorap gibi el işlemeleri ya da bir basma parçasından kesilmiş ufak mendil gönderilir. (Soylu, 1973: 6663- 6664).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde düğüne davet edilme ile ilgili uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Çağrı davetiyeyle yapılır (K. 120, K. 121, K. 122, K. 123, K. 124, K. 130).
- Davetiye dağıtılırken, düğün yemeği yapılırken ve çeyiz hazırlanırken komşular yardım eder (K. 1, K. 2, K.3, K.9, K. 10, K. 67, K. 68, K. 106, K. 111, K. 112, K 125).
- Çağrı anonsla yapılır. Köy dışındaki misafirlere davetiye gönderilir(K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36).
- Okuntu olarak çorap, yazma ya da havlu dağıtılır (K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36).
- Uzaktan düğüne katılacak kişiler, telefonla düğüne davet edilir (K. 19, K. 60, K. 111, K. 116, K. 127).

c) Değerlendirme

Yörede düğüne uzaktan gelecek misafirler telefona davet edilir. Yakındakiler okuntuyla ya da davetiyeyle çağrılır. Yaptığımız araştırma sonucunda düğüne davet etme işleminin; davetiye, anons ya da okuntu yaparak gerçekleştirdiği tespit edilmiştir.

2.1.4.8. Düğün

Düğün toplumsal bir olaydır. Düğüne katılım, daha önce yapılmış olan söz ve nişan törenlerinden daha fazla olur. Düğün töreni ile; gençlerin kuracağı yuva ve ailelerin hısımlık bağları davetlilerinde katılımıyla onaylanmış olur. Özellikle köylerde düğüne bütün köy halkının katılması istenir. Düğüne çağrı, pek çok yerde okuntu ile yapılır. Düğünler sosyal yardımlaşmanın en fazla görüldüğü törenlerdir. Bu törenin başından sonuna kadar, Köylüler düğün evine destek olurlar. (Ülkütaşır, 1963: 2974-2976).

2.1.4.8.1. Düğün Zamanı, Mekanı, Şekli ve Süresi

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Düğünün ne zaman olacağı iki tarafın ailesinin anlaşmasıyla kararlaştırılır. Bu süre çok kısa olabileceği gibi senelerce de uzayabilir. Kimi zaman oğlanın askerliği kimi zamanda oğlan tarafının ağırlığı sağlayamaması veya çeyizi tamamlayamaması

gibi sebeplerle düğün gecikebilir. Anadolu'da düğünler genellikle sonbaharda olur. Harman işlerinin sona ermesi kış hazırlıklarının tamamlanması ve yayladan dönülmüş olması, düğün masraflarını karşılayabilme bakımından en elverişli zamandır. (Boratav, 1984: 176).

2.1.4.8.2. Düğüne Hazırlık

Düğüne hazırlık iki tarafın ailesinin karşılıklı ne alıp alamayacaklarını belirlemesiyle başlar. Oğlan ve kız evinin hazırlıkları olmak üzere ikiye ayrılır.

2.1.4.8.2.a. Oğlan Evinin Hazırlıkları

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Anadolu' nun pek çok yöresinde düğünden önce düğün ekmeği pişirilir. Yozgat' ta oğlan evinin yaptığı ekmeğe "düğün ekmeği"; kız evinin yaptığı ekmeğe "kına ekmeği" denir. Düğün ekmeğinde hamur açıcı olarak şen tabiatlı, güzel sesli, şen kadınlar çağrılır. Def çalarak türkü söyleyerek hamur yoğrulur. Aşçılar bir döküm ekmek açtıktan sonra ekmek tahtalarını kenara çeker kalan bezeler etrafında halay çekerler. Damat geldiğinde ona yağlı bazlama pişirip, bahşiş alırlar. Düğün ekmeği hamur az da olsa çabuk bitirilmez, akşama kadar oyunlarla manilerle devam eder. (Özbaş, 1962: 2650- 2651).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde oğlan evinin yaptığı hazırlıkları şöyle sıralayabiliriz:

- Düğünden önce gelin ve damat için alışverişe çıkılır (K. 1, K. 2, K. 3, K. 10, K. 14, K. 17).
- Kıza gelinlik elbise, ayakkabı, çanta, gecelik takımı, saat, bilezik alınır (K. 7, K. 10, K. 26, K. 44, K. 55).
- Düğün ekmeği, dolma, sarma, kuru fasulye, etli pilav ve ayran yapılır (K. 60, K. 64, K. 72, K. 110, K. 120, K. 126).

2.1.4.8.2.b. Kız Evinin Hazırlıkları

- Kız evinde damada ve ailesine bohça hazırlanır. Damat bohçasında traş takımı, pijama takımı, havlu, çorap ve mendil bulunur. Damadın ailesine de yelek, namazla, tespih ve takke konur (K. 60, K. 64, K. 72, K. 110, K. 120, K. 126).
- Düğünde kızın babası kırmızı kuşak bağlar. Kızın babası yoksa erkek kardeşi kuşak bağlar. Kuşağı bağlayan kişi, kuşağı kızın belinde üç defa çevirip dua okur ve bir kuşak bağlar (K. 1, K. 2, K. 3, K. 10, K. 14, K. 17).
- Oğlan evinde, ailenin büyüklerinden tecrübeli kişiler düğün yemeği yapar. Bu yemekten kız evine de gönderilir. Kız evi isterse oğlan evi kız evine koyun gönderir, düğün yemeği için (K. 7, K. 10, K. 26, K. 44, K. 55).
- Kız evinde kullanılacak aşlıkları kız evinin kendisi karşılar. Kız evi kendi misafirini ağırlar, erkek evi kendi misafirini ağırlar (K. 10, K. 12 , K. 14, K. 17, K. 72, K. 110).

c) Değerlendirme

Yörede düğün hazırlıklarına kız ve erkek evinde ayrı ayrı önem verilmektedir. Düğüne gelen misafirlere düğün için ayrı ekmek yapılmakta ve düğün yemeği verilmektedir.

Yörede gelin alınırken uygulanan adetlerin geneli Anadolu'nun Diğer yöresindeki uygulamalarla benzerlik gösterir. Gelinin babasının kırmızı kuşak bağlaması damada "Kızımın namusuna bugüne kadar ben sahip çıktım. Bundan sonra sana emanet ediyorum" demektir. Bu kuşak kızın gittiği evde çözülür.

2.1.4.8.3. Bayrak Dikme/ Sağdıç

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Anadolu'da düğünler pazartesi veya Perşembe günü bayrak dikilmesiyle başlar. Düğün bayrağı ay yıldızlı olduğu gibi çeşitli süslerin takıldığı değişik adlardaki ağaç dallarından oluşur. Kars e çevresinde "şah" bezenir, 60- 70 santim uzunluğunda, bilek kalınlığında bir sopa, bir atlığa dikilir. 7- 9 dal çakılarak ağaç görünümü verilir. Dallara meyve asılır. En son pişmiş yumurta, şahın tepesine bağlanır. Bu işleme şah bezeme adı verilir. Hem oğlan evinde hem kız evinde şah bezeme işlemi yapılır. Oğlan şahı gerdek odasına törenle getirilir, gerdek odasında üzerine üç mum yakılır (Bozyiğit, 1995: 259-263).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde bayrak dikme ve sağdıçla ilgili çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Düğünde mutlaka sağdıçlar bulunur. Damadın sağdıçlarından birisi evli, başı bozulmamış (ayrılmamış)kişilerden, diğeri de bekar kişilerden olmak üzere iki sağdıcı bulunur. Gelinin de ya teyzesi ya da yengesi sağdıcı olur (K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 60).
- Düğünde bayraktar seçilmez. Oğlan evinden birisi, düğünden bir hafta önce oğlan evine bayrak diker (K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 30).
- Düğünde bayraktar var. Oğlanın yakın arkadaşlarından biri bayraktar olabilir. Bayraktarın görevi, düğün boyunca bahşiş almak için bayrağı kaçırmak isteyenlerden bayrağı korumaktır. Bayrağın üstüne de ayna ve elma takılır (K. 10, K. 12, K. 14, K. 17, K. 72, K. 110).
- Düğünde kızın yakın akrabalarından yenge seçilir. Yenge düğün sırasında pilav yapar, tavuk kızartır. Bunları düğündeki misafirlere ikram eder. Baklava dağıtır (K. 16, K. 17, K. 28, K. 39, K. 60, K. 61, K. 62, K. 63, K. 64, K. 65, K. 66, K. 67).

c) Değerlendirme

Yörede düğünden bir hafta önce düğün evini beli etmek amacıyla bayrak dikilir. Düğünde hem gelinin hem de damadın sağdıçları olur.

2.1.4.8.4. Çeyiz

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Geleneksel kültürümüzde kızı çocukları daha ergenlik çağına gelmeden çeyiz hazırlıklarına başlanır. İlk hazırlananlar yatak çarşafı, yastık kılıfı, yorgan yüzü vb. eşyalardır. Hazırlanan bez eşyaların tümü işlemelidir. Ailenin ekonomik durumuna göre birkaç yatak ve yorgan, iç çamaşırları giysiler ile kilim, halı, bakır kap kacak kıza verilen çeyiz eşyaları arasındadır (Başçetinçelik, 1998: 167).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Çeyiz almak için gelen oğlan evine, çeyiz odasının kapısı hemen açılmaz. Kapının anahtarı saklanır, kapıyı açmak için kız evinden birisi, oğlan evinden para ister.

Para alındıktan sonra kapının anahtarı oğlan evine verilir (K. 101, K. 102, K. 103, K. 104).

- Çeyiz götürülürken, kızın çeyizinin olduğu sandığın üzerine kız evinden biri oturur, kalkmak için para ister (K. 89, K. 90, K. 101, K. 102, K. 103).
- Çeyiz defteri tutulmaz (K. 84, K. 85, K. 86, K. 87, K. 88, K. 89, K. 90, K. 91, K. 92, K. 93, K. 94, K. 95, K. 96).
- Çeyiz defteri senede yazılır. Senet kız evinde kalır. (K. 86, K. 87, K. 88, K. 89, K. 90.
- Geline ailesi tarafından çeyiz verilir. Çeyizde en az üç yorgan, 12-20 yastık, iki battaniye, namazla, tüm mutfak malzemeleri, fırın ocak, vitrin içi, çamaşır makinesi, fırın, tüp, bulunur (K. 96, K. 97, K. 98, K. 99, K. 100, K. 101).
- Geline de oğlana da çeyiz için bir kural konulmaz. Gücü neye yetiyorsa iki aile de onu verir. Sen şunu alacaksın ben bunu alacağım diye bir şey yok (K. 84, K. 85, K. 86, K. 87, K. 88, K. 89, K. 90).
- Erkeğe ailesi tarafından çeyiz verilir. Erkek tarafı tüm beyaz eşyayı ve mobilyayı alır. Yatak- yorgan hazırlar (K. 84, K. 85, K. 86, K. 87, K. 88, K. 89, K. 90, K. 91, K. 92, K. 93,K. 94, K. 95, K. 96, K. 97).
- Çeyiz listesi tutulur. İki ailenin de büyükleri listenin altına imzalar. Dört beş kişi de şahit olur. Ayrılırken mal paylaşımı sırasında adaleti sağlatmak için liste tutulur (K. 84, K. 85, K. 86, K. 87, K. 88, K. 89, K. 90, K. 91, K. 92, K. 93,K. 94).
- Kız çeyizi sergilenir (K. 90, K. 91, K. 92, K. 93,K. 94, K. 95, K. 96, K. 97).

c) Değerlendirme

Yörede çeyiz serildikten sonra çevredeki komşu ve akrabalar çeyizi gezmeye gelir. Kızın hazırlamış olduğu çeyize özel bir önem verilir hatta senet yapılarak boşanma durumuna karşı bir çeşit koruma altına alınmış olur.

2.1.4.8.5. Kına/ Kırkım

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Kına Türk inanç sisteminde adanmış olmanın işaretidir. İnanca göre o işaret taşıyan canlı ve cansız varlıkların mukaddesliğine inanılır ve onlara dokunulmaz. Bu niteliği taşıyan nesne ve şeylere dokunmak uğursuzluk ve felaket getirir. Bu nedenle

kurban kesilecek hayvana, asker adayına, evliliğe aday olan gençlere kına yakılır (Kalafat 1998: 166- 167).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde kına yakma ve kırkım ile ilgili yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz**:**

- Kına cumartesi günü yakılır, Pazar günü de düğün yapılır (K. 84, K. 85, K. 86, K. 87, K. 88, K. 89, K. 90, K. 91, K. 92, K. 93).
- Kına gecesi mutlaka düğünden bir gün önce yapılır. Köyde olan herkes düğüne katılabilir. (K. 86, K. 87, K. 88, K. 89, K. 90, K. 91, K. 92, K. 93 K. 94, K. 95).
- Kına gecesine dışardan gelen misafirler, bir gün önceden gelirler. Akrabalarda kalırlar.Düğüne dışardan gelen misafirler; kınadan bir gün önce, kına günü ve düğün günü olmak üzere üç gün kalırlar. Yatılı olarak ağırlanır (K. 72, K. 73, K. 74, K. 75, K. 76).
- Kınayı oğlan evinden birisi yakar. Kına yakan kişinin başı bozulmamış(ayrılmamış), mutlu evliliği olan biri olmasına dikkat edilir (K. 79, K. 80, K. 81, K. 83, K. 84, K. 85, K. 86).
- Yakılacak kınayı oğlan evi hazırlar. Erkek tarafı kına gecesinde gelin kıza kırmızı pijama giydirir, başına da kırmızı örtü örterler. Kınadan önce, el ve ayak için ayrı kırmızı pullu keseler hazırlanır. Bu keselere "kına kesesi" denir (K. 72, K. 73, K. 74, K. 75, K. 76 ,K. 86, K. 87, K. 88, K. 89, K. 90, K. 91,).
- Kına yakılan odanın ortasına uzun yastık getirilip konur. Kız bu yastığı üç defa yere vurur.Sonra üç defa yastığın etrafında dolandırırlar gelin kızı. Dolandırırken de etraftaki kişiler salavat getirir. Gelin kızın yüzü kıbleye gelecek şekilde yastığın üstüne oturur. Kına yakacak kişi önceden çeyrek altın hazırlar, sonra kına yakmaya başlar. Kız elini açmaz, altın ister. Kına yakan kişi çeyrek altını gösterir ve kız elini açar, çeyreği gelin kızın avucuna koyarlar, kına yakılır. Kına yakılırken ağıt yakılır:

Uzun olur gemilerin direği
Yanık olur kız anasının yüreği
Keklik gelir seke seke
Ayağında gümüş toka
Ben anaman ayrılmazdım

Ayırdılar çeke çeke
Çattılar çatı daşını
Kurdular düğün aşını
Çağırın kızın gardaşına
Yaksın elinin kınasını
Mor keçeyi koyamadım
Annem sana doyamadım
Çok seviyorum babam seni
Ben gidiyorum diyemedim (K. 1, K. 2, K. 3 ,K. 4).

- Kına ağıdı yakılırken, genç kızlar kına tepsisiyle gelinin etrafında dönerler (K. 24, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37).
- Kına gecesinde misafirlere kuruyemiş ve kına dağıtılır(K. 24, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37).
- Kına gecesine kız ve erkeğin yakınları katılır (K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37).
- Damada kına yakılır. Kıza kına yakan kişiler damada kına yıkar. Damadın sağdıçlarına ve diğer bekarlara kına yakılır. Darısı bulaşsın diye (K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35,K. 36, K. 37).
- Kına yakılırken kız elini açmaz, bahşiş ister. Kızın elini açmazı için altın verilir. Elini açtıktan sonra, kızın eline önce altın sonra kına konulur (K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35).
- Kına gecesinde davulla oynanır, halay çekilir (K. 74, K. 75, K. 76 ,K. 86, K. 87, K. 88, K. 89, K. 90, K. 91,).

c) Değerlendirme

Kına evlenecek gençleri kötü etkilerden uzak tutmak amacıyla yakılmaktadır. Kına düğünden önce geline ve damada yakıldığı gibi kınaya gelen misafirlere de dağıtılmaktadır.

2.1.4.8.6. Düğün Eğlenceleri

Helki Kurtarma

Ulukışla'da yalnızca Hüsniye köyü'nde kına gecesi günü "helki kurtarma" adı verilen bir tür eğlence düzenlenmektedir. Oğlan evinden kız evine getirilen şerbet kovası oğlan ve kız evinin misafirleri tarafından kaçırılmaktadır. Kova en son kimin elinde kalırsa damat o kişiye bahşiş verir. Damat kovayı buluncaya kadar bu eğlence devam eder (K. 44, K. 45, K. 46, K. 47).

2.1.4.8.7. Gelin Alma

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Geleneksel kültürde kına gecesinin ertesi günü gelin alma günüdür. Gelin alma günü genellikle pazar günüdür. Oğlan evinden konvoy olarak hareket eden gelin alıcılar, öğle olmadan eğlence ve oyunlarla davul zurna ile kız evine gelirler. Evin önünde halay çekerler. Gelin alıcılar geldikten sonra gelin hazırlanır, ailesiyle vedalaşır ve ana evinden uğurlanır. Gelin alıcılar gelini aldıktan sonra konvoy halinde davul zurnalarla dolaşırlar. Gelini yine evine getirirler (Başçetinçelik, 1998: 199).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde gelin almayla ilgili çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Gelin almaya aile büyükleri, oğlanın yakın akrabaları ve sağdıç gider (K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37).
- Gelin evden çıkmadan babası tarafından gelinin beline kırmızı kuşak bağlanır (K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33).
- Gelin alacak kişiler gelmeden kız ailesine son kez sarılır. Yüzüne al örtü örtülür. Gelin baba evinden çıkmadan annesinin bir kaşığını eline alır ve gittiği evin avlusuna gömer. Gelinin yeni gideceği eve bereket getirmesi ve artık boğazının baba evinde değil kendi evinde doyacağına inanması amacıyla bu uygulama yapılır (K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36).
- Gelin alınacak gün erkek evinde; gelinin kıracağı testi, kapıya süreceği yağ hazırlanır. Gelin inince ayağına kesilecek kurban hazırlanır (K. 37, K. 38, K. 39, K. 40)

- Gelin alınacak günde kız evinde, gelin kızın erkek kardeşleri ve babası, kız evden çıkmadan önce kıza kuşak bağlar (K. 37, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 44, K. 45, K. 46).

2.1.4.8.8. Gelin İndirme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Geleneksel kültürde, Anadolu'nun hemen her yöresinde gelin oğlan evine getirilirken ya da geldikten sonra çeşitli pratikler uygulanır. Bunlarda amaç yeni kurulan aileyi her türlü zararlı dış etkilerden uzaklaştırmak gelinin huyunu, iş gücünü, dayanıklılığını etkileyerek onu istenilen şekle sokmaktır. Anadolu'da gelin alma günü uygulanan pratiklerde kullanılan büyüsel nesnelerden bazıları şunlardır: Buğday, para, şeker, testi, ekmek-maya, Kuran, ayna, post, kazan, demir, yağ, oğlan çocuğu, su, kendir, kızgın saç, ateş, kaynananın bacak altından geçirme, çivi, cami, mezar- türbe gibi. Böylece, bu nesneler yardımıyla uygulanan büyüsel pratiklerde evlilik garanti altına alınmak istenmektedir (Santur, 1998: 194- 207).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde gelin indirme ile ilgili yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Gelin inerken başına saçı saçılır. Bozuk para ve buğday atılır. Yeni evlenecek çiftin bereketli bir hayat geçirmesi için saçı saçılır (K. 27, K. 28, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36).
- Gelin oğlan evine arabayla, davul zurna eşliğinde götürülür. Konvoy yapılırak gezilir. Gelin oğlan evinin kapısına gelince arabadan inmeden önce, gelinin yakınları oğlanın babasına; "indirmelik ne veriyorsun?" diye sorarlar. Tarla, ev hayvan ne varsa indirmelik olarak verirler. Sonra altın takarlar (K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36).
- Gelin indikten sonra kayınbabası gelinin ayağına kurban keser. Kesilen kurbanın kanından gelinin alnına sürülür. Kurban kesildikten sonra gelin önce kayınbabasının evine çıkarılır. Burada geline üzerlik otu tütülür. Bazen de gelin direk kendi evine çıkar. Gelin kendi evine geldiğinde kucağına çocuk verirler. Gelin de bu çocuğa yün çorap ve mendil hediye eder (K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36).

c) Değerlendirme

Araştırmamız sonucunda yörede gelin indirme ile ilgili çeşitli adet ve inanmaların olduğunu tespit ettik. Gelin eve girerken yapılan saçı Anadolu'nun diğer yörelerinde olduğu gibi Ulukışla yöresinde de uygulanmaktadır. Saçının bolluk ve bereket getireceğine inanılmaktadır. Gelinle tatlı geçinmeleri amacıyla, geline eve girerken yağ ve bal verilip kapıya sürdürülür. Bunun uğur getireceğine inanılmaktadır. Kesilen kurbanın etrafında gelinin yedi defa dolaştırılması halk kültüründeki formülistik sayılarla ilgili bir uygulamadır.

2.1.4.8.9. Özne Övme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Anadolu'nun pek çok yerinde damat gerdeğe girmeden önce eğlendirilir ve damada çeşitli şakalar yapılır. Buna özne övme denir.

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde damat gerdeğe girinceye kadar ona destek olmak amacıyla "özne övme" yapılmaktadır.

- Damat arkadaşlarıyla birlikte camiye gider ve orada damada hoca dua okuyarak ceket giydirir. İki rekat namaz kılıp damat camiden ayrılır. Köyün herhangi bir yerinde gençler toplanıp damada harçlık verir ve gerdeğe kadar damat arkadaşlarıyla gezer. Akşam olunca sağdıcıyla beraber eve gelir. Damadın sırtına vurarak gerdeğe sokarlar. (K. 78, K. 79, K. 80, K. 81, K. 82, K. 84).

c) Değerlendirme

Yörede damadı yalnız bırakmamak ona maddi ve manevi destek olmak için özne övme gibi uygulamalar yapılmaktadır.

2.1.4.8.10. Nikah/ Gerdek

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Düğünden sonra gençlerin bir araya gelmelerine "gerdek" denir. Gerdek medeni ya da dinsel nikahtan sonra gerçekleşir. Böylece, gelin ve güveyin evliliği yasa, din ve toplum üyelerinin onayı ile geçerli sayılmış olur. Yasalarımız, ancak devletin bu işle görevlendirdiği yetkili memurun huzurunda ve usulüne uygun olarak kıyılan nikahı

evlilik için geçerli saymaktadır. Yasalara göre geçersiz olmasına rağmen, imam nikahı denilen dini nikah yaygınlığını sürdürmektedir, Kimi aileler, medeni nikahın yanı sıra bir de dini nikah yaptırarak evlilik birliğini kutsamış olurlar (Örnek, 2000: 197).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Çiftlerin mutluluğunu önlemek amacıyla muska yaptırılmasını önlemek için imam nikahının yapılacağı tarih çevreye duyurulmaz K. 24, K. 25, K. 26, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32).
- Sözde ve nişanda dini nikah kıyılır. Buna "yarım nikâh" denir. Düğünde dini nikâh kıyılır. Buna "tam nikâh" denir(K. 28, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 34).
- Dini nikâhta kız akrabalarından birine vekâlet verir. Vekâlet vereceği kişiye üç kez "vekâletimi veriyorum" der. Vekâletini verdikten sonra nikâh kıyılır (K. 24, K. 25, K. 26, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 36).
- Gerdek odasına girerken damadın sırtına vurulur (K. 33, K. 34, K. 36, K. 42, K. 44, K. 45, K. 53).
- Damat gelince yüz görümlüğü takar. (K. 33, K. 34, K. 36, K. 42, K. 44, K. 45, K. 53).
- Gelin ve damat gerdekten önce iki rekat namaz kılarlar (K. 33, K. 34, K. 36, K. 42, K. 44, K. 45, K. 53).

c) Değerlendirme

Yaptığımız araştırma sonucunda, yörede imam nikahı ile resmi nikahın birlikte yapıldığını tespit ettik.

2.1.4.9. Düğün Sonrası

Anadolu'da ertesi günü çeşitli adlarla anılır. İstanbul'da ve pek çok yerde "paça günü" adı verilen bu günde, o gün gelen konuklara paça ikram edilir. Bu günün adı Toroslar bölgesinde çarşaf, Mudurnu ve Çivril'de duvak, Hatay ve Kerkük'te suphe, Isparta'da gelin ertesi Maraş ve Kütahya'da gerdek ertesi, Kastamonu ve Sinop'ta Samet, Kayseri'de güvey başı, Yörüklerde kakül günüdür. Evlenme gelenekleri dizisi bu günle sona erer. Ondan sonraki günler gelin ve güveyin el öpme gezileri, oğlan eviyle kız evinin karşılıklı ziyafetleri ve hediye alıp verme gelenekleri ile devam eder (Boratav, 1984: 188).

2.1.4.9.1. Yüz Saçı

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Düğünün ertesi günü yapılan "paça" adeti Yörüklerde cumartesi günü yapılır ve buna "Kekil" adı verilir. "Kekil günü" yalnız kadınların günüdür. O gün başka obalardan da birçok kadın gelir ve akşama kadar türküler söyleyerek tefler çalınır. Kekil bayramı kutlanır. Bu bayram gelinlerin son bayramıdır. Düğünde kesilen davarların kelleleri pişer. Kekil gününe "Çarşaf Günü" de denir (Yalgın, 1993: 258- 68).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Düğünün ertesi günü "yüz saçı" yapılır. Gelinin saçının uç kısmından bir parça kesilir. Kesilen bu saçı, gelin sandığa koyarak saklar. " Yüz saçı"na gelenler, hediye getirir. Yemeni, çorap, iç çamaşırı, havlu ve para hediye edilir. Gelenlere kuruyemiş, şeker, kolonya dağıtılır. Damat yüz saçı kesilirken camiye gider, namaz kılar (K. 74, K. 75, K. 76, K. 77, K. 78, K. 79, K. 80, K. 81, K. 82, K. 83, K. 84, K. 85, K. 86).

c) Değerlendirme

Yörede yüz saçı uygulaması gerdek gecesinin ertesi günü yapılmaktadır. Yüz saçı gelinin artık gittiği eve ait olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

2.1.5. Ölüm

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Doğum ve evlenmede olduğu gibi, ölüm çevresinde birçok inanma adet, töre, ayin, kalıp davranış işlem kümelenmektedir. Ölüm çevresinde kümelenen ve ölüyle toplum üyelerini kuşatan inanmalar, adetler, işlemler törenler ve kalıp davranışlar başlıca üç grupta toplanmaktadır. Bunlardan bir grubu ölenin "öte dünyaya gidişini" kolaylaştırmak onun gerek geride bıraktıklarının gözünde gerekse "öte dünyada" saygın ve mutlu bir kişi olmasını sağlama amacına yönelik olanlardır. Bir başka grupsa ölenin geri dönüşünü önlemek, yakınlarına ve geride bıraktıklarına zarar vermesini engellemek amacıyla yerine getirilenlerdir. Üçüncü grupta toplananlarsa; ölenin yakınlarının bozulan ruhsal durumlarını sağaltmak, sarsılan toplumsal ilişkilerini düzeltmek ve yeniden topluma katılmalarını sağlamak için uygulananlardır. (Örnek, 2000: 207)

2.1.5.1. Ölüm Öncesi

a) Türk Halk Kültürü'nde

İnsan yaşamının kaçınılmaz sonu olan ölümü engellemek, geciktirmek ya da önceden bilebilmek, bireyin düşüncesini hep meşgul etmiştir. Bunun için birtakım önlemler almış, kimi davranışlarda bulunmaktan kaçınmıştır. Kimi zamanda çevresinde gördüğü veya duyduğu kimi nesneleri yada olayları ölümün habercisi saymış, onlardan uzak durmaya çalışmıştır (Başçetinçelik, 1998: 244)

2.1.5.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ölüm korkusunun bilinç altındaki baskısıyla tedirgin olan halk düşüncesi, alışılagelmişin dışındaki bir takım davranışları, araç- gereçlerin şu yada bu biçimdeki kullanılışlarını, meteorolojik olayları, hayvanların hareket ve seslerini, düşlerdeki görüntülerle hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişiklikleri çoğu zaman ölümün bir işareti, bir önbelirtisi saymaktadır (Örnek, 2000: 208)

Halk inanmalarında ölümü önceden haber veren belirtiler arasında hayvanlarla ilgili olanlar büyük bir yer kapsamaktadır. Hayvanların insanlarda bulunmayan kimi yetenekleri, sezişleri, biçimsel özellikleri, uğurlu ya da uğursuz sayılmaları bu türden inanmaların oluşmasından ve evrensel biz çizgiye erişmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Ev, ev eşyası, ara.- gereç ve yiyecekler çevresinde de ölümle ilgili bir takım inanmalar kümelenmiştir (Örnek, 2000: 208).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde görülen rüyalar, hayvanların çıkardıkları sesler ve insan vücudundaki birtakım değişmeler ölümün habercisi olarak kabul edilmektedir.

Ulukışla'da ölümün ön belirtileri olarak kabul edilen inanmaları şöyle sıralayabiliriz:

Hayvanlarla ilgili ön belirtiler:

Ulukışla ve çevresinde ölümü düşündüren ön belirtiler şunlardır:

- Ezan okunurken, köpek ulursa, köyden birinin öleceğine inanılır (K. 2, K. 3, K. 4, K. 7, K. 8, K. 11, K. 12).

- Baykuş hangi evin etrafında öterse o evden birisin öleceğine inanılır (K. 1, K. 2, K. 3, K. 4, K. 5, K. 6, K. 8, K. 11, K. 13).

Rüyayla ilgili ön belirtiler:

- Rüyada toprağın yeşermesini görmek, genç birinin ölüm haberinin alınacağının işareti olarak kabul edilir (K.1, K. 15, K. 64, K. 76, K. 80, K.111).
- Rüyasında toprak kazan kişinin yakınlarından birinin öleceğine inanılır K.111, K. 112, K. 113, K.125, K.126).
- Rüyada evin çatısının yıkıldığını görenin babası ölür (K.111, K. 112, K. 113, K.125, K.126).
- Rüyada bilmediği, harabe bir evde olduğunu gören ölüm haberi alır (K.1, K. 2, K. 3, K. 4, K. 18).

Kişide görülen değişikliklerle ilgili ön belirtiler;

- Hasta olan kişinin rengi sararıp solarsa (K.65, K. 66, K. 114, K. 117).
- Burnu dikilirse (K. 7, K.8, K. 9, K.10, K. 60, K. 66, K. 114, K. 117).
- İştahı açılıp, suya kanmazsa (K. 1, K.114, K. 117. K. 130).
- Uzun süredir görmediği kimseleri sayıklamaya başlarsa (K. 50, K. 55, K. 56, K. 60, K. 66, K. 78, 114, K. 117).
- Elleri ve ayakları soluklaşıp, dudakları morarırsa (K. 7, K.8, K. 9, K.10, K. 60, K. 66, K. 114, K. 117).

c) Değerlendirme

Yörede yaptığımız araştırma sonucunda ölümü düşündüren ön belirtileri hayvanlar, rüyalar ve kişide görülen değişiklikler olmak üzere üç başlık altında topladık. Hayvanlardan köpeğin uluması ve baykuşun ötmesi ölüm habercisi olduğuna inanılmaktadır. Rüyalarda da toprak ve evle ilgili olanların ölüm habercisi olduğuna inanılmaktadır. Kişide görülen değişiklikler de hastanın durumunun kötüye gitmesiyle ilgilidir. İnsanlar, bu tür değişikliklerin ölüm habercisi olduğuna inanmaktadır.

2.1.5.1.2. Kaçınmalar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ölümü çağrıştıran belli olayların, eşyanın, düşlerin psikolojik ve fizyolojik değişikliklerin yanı sıra, yerine getirilmediği zaman ölüm getireceğine inanılan birtakım işlemler ve davranışlar da vardır (Örnek, 2000: 212).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Yörede yaptığımız araştırma sonucunda, yöre insanın birtakım davranışlar gerçekleştirildiğinde bu tür davranışların ölüm getirdiğine inandıklarını tespit ettik.

Ulukışla yöresinde ölümden kaçınmayla ilgili yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Akşamları komşuya yoğurt mayası verilmez (K. 14, K. 107, K. 108, K. 120, K.126).
- Gece tırnak kesilmez (K.1, K. 2, K.107, K. 108, K. 120, K.126).
- Mezar taşlarındaki yazılar okunmaz, mezar taşındaki yazıları okuyan kişinin ömrü kısalır(K. 1, K14, K. 15, K. 16, K. 17, K. 108, K. 120, K.126).
- Ölünün ayakkabısı kapının önüne konulur (K. 1,K .2, K14, K. 15, K. 16).

c) Değerlendirme

Yörede mezar taşlarındaki yazıları okumaz. Buradaki amaç ölümü hatırlatan mezarlardan ziyaret sırasında da olsa uzak durarak ölümden kaçınmaktır. Kişinin mezar taşı okumasının ömrünü kısaltacağına olan inancın temelinde ölümden kaçınma ve korku vardır. Gece tırnak kesilen eve uğursuzluk geleceği inancı vardır, bu nedenle gece tırnak kesilmez.

2.1.5.2. Ölüm Sırası ve Defin İşlemler

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ölümün gerçekleşeceğinin hissedildiği andan, ölümün gömülmesine kadar çeşitli uygulamalar gerçekleştirilir. Bunlar, hastanın son isteğini sorma, ağzına su verme, hoca çağırıp hastaya kelime-i şahadet getirtme ve başında Kur'an okumadır.

2.1.5.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ölüm döşeğinde olan hastaya Kur'an okunur, şahadet kelimesi getirilir. Gereken temizlik yapılır. Zemzem suyu verilir. (Bilir, 2003: 189).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde ölümü yaklaştığı düşünülen kişi için yapılan bazı uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Hastanın yakınları, hastanın yanında bekler. Hoca çağrılır (K. 11, K. 12, K. 13, K. 14, K. 15, K. 16, K. 17).
- Hastanın son isteği sorulur (K. 11, K. 12, K. 13, K. 14, K. 15, K. 16, K. 17).
- Hastanın son nefesinde şeytana uymaması için başında Kur'an okunur (K. 11, K. 12, K. 13, K. 14, K. 15, ,K. 53, K. 54, K. 55 K11, K. 114, K.117, K. 120).
- Hastaya kelime- i şehadet getirtilmeye çalışılır (K. 11, K. 14, K. 15, K. 16, K. 18, K. 19, K.60, K. 66)
- Şeytanın su karşılığında hastanın imanını alacağına inanılır. Bunu önlemek için hastaya su verilir (K.1, K. 53, K. 54, K. 55 K11, K. 114, K.117, K. 120).
- Helallik almak isteyen varsa hastanın yanına alınır (K.1, K. 53, K. 54, K. 55 K11, K. 114, K.117, K. 120).
- Ölünün bulunduğu odada pencere açılır, kapı kapatılır (K. 11, K. 14, K. 15, K. 16, K. 18, K. 19).

c) Değerlendirme

Yörede ölümü yaklaşan kişiye kelime-i şahadet getirtilir, başında Kur'an okunur. Bunun ölümü yaklaşan kişiyi rahatlatacağına inanılır.

2.1.5.2.2. Ölümden Sonra Yapılan İşlemler

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ölümden sonra yapılan işlemler içerisinde yaygın olanlar ölünün gözlerinin kapatılması, çenesinin bağlanması, başının kıble yönüne çevrilmesi, ayaklarının yan yana getirilmesi, ellerinin yanlara ya da göbek üstüne konulması, üstündekilerin soyulması, "rahat döşeği" ne alınması; karnına bıçak, demir, makas, bakır vb. konması,

bulunduğu odanın pencerelerinin açılması ve aydınlatılması, başucunda Kur'an okunmasıdır (Örnek, 2000: 214).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Ölünün gözleri kapatılır çenesi ve ayakları bağlanır. Ölünün gözleri açık kalmışsa, birini özlediği düşünülür. Beklediği, özlediği biri varsa gözlerinin açık gideceğine inanılır (K. 1, K. 3, K. 4, K. 5, K. 6, K. 8, K. 9).
- Ölünün şişmemesi için üzerine makas veya bıçak konur (K. 11, K. 14, K. 15, K. 16, K. 18, K. 19).
- Ölünün üzerine şişmemsi için mutlaka bir demir parçası konur (K. 1, K. 2, K. 3, K. 4, K. 5, K. 9, K. 13, K. 15).
- Ölünün ayakkabıları kapının önüne konur(K. 1, K. 2, K. 3, K. 4, K. 5, K 13, K. 15).

c) Değerlendirme

Ölüm gerçekleştikten sonra ölünün üzeri örtülüp üzerine bir demir parçası konur, ölünün şişmesini önlemek amacıyla. Ölünün ayakkabılarını kapı önüne koymadaki amaç ölünün artık yaşanılan evde olmadığını belirterek ölümü uzaklaştırmadır.

2.1.5.2.2.a. Ölünün Bekletilmesi

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Geleneksel kültürde ölünün bekletilmemesi hemen gömülmesi gerekir. Bu nedenle ölü, Çubuk ve Lalahan'da kokmasın diye, Ayaş'ta öte dünyaya bir an önce gitsin hesap versin diye, Sivas'ta beyni soğumasın, sorgucu meleklere daha iyi cevap versin diye, Nallıhan'da çilesi daha fazla sürmesin diye, Kayseri'de şişmesin diye, Balören'de acı bir an önce unutulsun diye, Kayseri'de bir an önce toprağına kavuşsun diye bekletilmek istenmez ve hemen gömülür. (Örnek, 2000: 215)

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Ölünün yakınları uzaktaysa, onların son kez görmesi için ölü bekletilir (K.1, K. 2, K. 30, K. 53, K100, K. 125)
- Ölü gece öldüyse sabah namazından sonra gömülür. Akşam ezanından sonra toprağın mühürlü olduğuna inanılır (K. 14, K. 17, K. 19, K. 53, K. 80, K100, K. 125).

- Kişi yazın ölmüşse kokmaması için fazla bekletilmeden gömülür (K, 61, K.62, K. 66, K. 88, K. 96).

c) Değerlendirme

Ulukışla yöresinde ölünün uzakta beklenilen bir yakını yoksa hemen gömülmektedir; ancak uzakta bulunana yakınları varsa ölü fazla bekletilmez. Cesedin bozulmasın önlemek amacıyla ölü fazla bekletilmemektedir.

2.1.5.2.2.b. Ölünün Gömülmeye Hazırlanması

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ölünün Gömülmeye hazırlanması; yıkama- kefenleme, cenazenin taşınması ve cenaze namazı gibi aşamaları kapsamaktadır. (Örnek, 2000: 215)

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Ölen kişinin evinde kefeni yoksa kefen, havlu ve sabun satın alınır (K. 20, K. 21 K. 40, K. 100, K. 119, K. 126).
- Tabutun üzerine örtülecek örtü hazırlanır (K. 20, K. 21 K. 40, K. 100, K. 119, K. 126).

2.1.5.2.2.c. Yıkama ve Kefenleme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ölüyü gömmek için öncelikle, dinsel, geleneksel kurallar içinde yıkamak gereklidir. Yıkama işini ölü yıkayıcılar, hocalar, ölünün yakınları, bu işi bilen insanlar yaparlar. Ölü yıkama işi evin içinde, bahçesinde, camide, hastanede yapılmaktadır

(Altun, 2004: 324). Ölü yıkama suyu temiz olmak şartıyla her yerden alnır (Örnek, 1971: 4).

Ölünün kefenleme işlemi geleneklere göre yapılır. Kefenlik bezin rengi beyazdır. Beyaz renk imanın belirtisi olarak kabul edilir. Erkek kefeni, üç parça olarak; omuzdan ayağa kadar örtülen bez (gömlek), baştan ayağa kadar örtülen bez (izar), ve yine baştan ayağa kada rörtülen bez (litafe) den ibarettir. Kadın kefeni ise beş parça bezden yapılır. Bunlar başa örtülen bez (himar), göğse konulan bez (dir), Göğüsten göbeğe ya da diz kapağına kadar örtülen geniş bez (hırka), izar ve li fefe den oluşur. Halk arasında öldüğü aman başkasına yük olmasın ya da kefen telaşı olmasın

düşünceleriyle kişinin sağlığında kefenini alıp saklaması ya da bunun için para ayırması adetine rastlanır (Örnek, 1971: 52- 54).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Ölüyü abdest almayı bilen biri yıkar. Öldükten sonra kadın kocasına, kocası da karısına haram olur inancıyla, ölüyü başkaları yıkar. Kadını akrabaları, erkeği de cami görevlisi yıkar (K. 1, K. 2 K. 3, K. 7, K. 8, K. 11, K. 13).
- Ölü yıkanırken sadece boy abdesti aldırılır. Ölünün bedenine başka herhangi bir işlem yapılmaz (K. 2, K. 3, K. 4, K. 5, K. 6, K .7, K. 8).
- Bir kimsenin kendi aldığı kefenin ölüm getireceğine inanılır. Bu nedenle önceden kefen hazırlanmaz (K. 1, K. 2, K. 3, K. 5, K. 7).
- Cesede gül suyu dökülür ve çörek otu atılır. Gül suyu, cesedin güzel kokması için dökülür; çörek otu da şeytanın yaklaşmasını engellemek için konulur (K. 1, K. 2, K. 4, K. 5, K. 6, . K7).
- Ölü yıkandıktan sonra başka birinin ölmesini önlemek için, kazan ters çevrilir (K. 1, K. 2 K. 3, K. 7, K. 8, K. 11, K. 13).

c) Değerlendirme

Ulukışla yöresinde Anadolu'nun diğer yörelerinde olduğu gibi yıkama ve kefenleme işlemi İslami şartlara uygun olarak yapılmaktadır. Yörede ölüye boy abdesti aldırılmasının sebebi ölünün diğer dünyaya temiz olarak uğurlanması içindir.

2.1.5.2.2.d. Cenazenin Taşınması

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ölünün kefenlendikten sonra içine konularak taşındıkları sandığa tabut denir. Tabut en çok çam ve kavaktan yapılır. Seyrek olarak meşe, gürgen, çınar, ceviz ve ardıçtan yapıldığı olur. Kimi özel durumlarda ağaç yerine maden kullanıldığı yada tenekeyle kaplandığı da görülmektedir. Tabutun üzerine örtülen örtü ölü evinden, komşulardan yoksa camiden alınır. Bu amaçla Hac'dan getirilmiş örtülerde vardır. Genellikle yeşil renkli olan ve üzerlerinde Arapça yazılı dualarla kutsal kişilerin adları bulunan bu örtülere "tabut örtüsü", "Kabe örtüsü", "cenaze örtüsü", "sal örtüsü" denmektedir. Bu örtülerin yerine tabut üstüne halı, kilim, battaniye, kumaş vb.

örtüldüğü de olur; ölen, sağlığında vasiyet etmişse, bunlar sonradan camilere hediye edilir(Örnek, 2000: 218).

İçindekinin cinsiyetini belirtmek amacıyla tabutun üzerine giyimle ilgili eşyalar konmaktadır. Kadınlar için; yemeni, başörtüsü, krep, yazma vb. erkekler içinse; şapka, palto, ceket, sarık, kavuk, havlu örtülür(Örnek, 2000: 218).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla Halk kültüründe cenazenin taşınmasıyla ilgili yapılan uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Cenaze tahta bir tabut ile taşınır (K. 65, K. 68, K. 109, K. 110, K. 114, K. 119, K. 120).
- Tabut mezarlığa kadar omuzlarda taşınır (K. 65, K. 68, K. 109, K. 110, K. 114, K. 119, K. 120).
- Cenaze taşınırken çevredekiler tanıdık olsun olmasın saygı gösterir ve cenazenin önüne geçmezler (K. 2, K. 3,K. 5, K. 15, K. 120)
- Cenaze tabuta konduktan sonra evinde gözü kalmasın diye son kez evine getirilir. Sonra mezarlığa götürülür (K. 120, K. 121, K. 124, K. 129, K. 130).

c) Türk Halk Kültürü'nde;

Yörede ölünün taşınması İslami usullere göre yapılmaktadır. Ölen kişinin tabutunun üzerine şehitse bayrak, evlenmemiş genç kızsa gelinlik, evliyse başörtüsü, konulması yöreye ait bir uygulama olarak tespit edilmiştir.

2.1.5.2.2.e. Cenaze Namazı

a) Türk Halk Kültürü'nde;

İslam dinine göre, Müslüman olan herkesin cenaze namazı kılınır. Cenaze namazının kılınması için; ölünün Müslüman olması, İslami kurallara göre yıkanmış olması, cemaatin olması, cemaatin tabutun önünde olması, ölünün vücudunun tabutun içinde olması, namazı kıldıracak imamın kıbleye karşı, yere yakın bir yere konmuş olan tabut içindeki ölünün göğüs hizasında durması gerekir (Örnek, 1971: 54- 55). Cenaze namazı; dört tekbirden meydana gelir. Musalla taşına konulan cenazenin önünde imam durur, cemaat de imamın arkasına sıralanır. Namazı kılan ölü hakkında bir çeşit aklama

yapılır. Bundan sonra cenaze omuzlar üzerine alınarak duruma göre arabaya konarak gömülmek için mezarlığa götürülür (Örnek, 2000: 218).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Cenaze namazına kadınlar katılmaz. (K. 120, K. 121, K. 124, K. 129, K. 130).
- Cenaze namazına erkekler gider ve cenaze namazı ayakta kılınır (K. 120, K. 121, K. 124, K. 129, K. 130).

c) Değerlendirme

Yörede cenaze namazı İslami usullere göre kılınmaktadır. Cenaze namazına kadınlar katılmamaktadır.

2.1.5.2.2.f. Defin ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Cenaze namazından sonra ölü mezarlığa gömülür. Mezar yeri, köylerde ölüm olayının hemen duyulmasından sonra eş dost tarafından kazılarak hazırlanır. Şehirlerde mezar kazma işi belediyeler tarafından yapılmaktadır. Ölüm olayından sonra, ölünün yakınları belediyeye haber verir ve mezar yeri hazırlanmasını ister. Ülkemizde ölünün üstüne toprağı erkekler atar. Pek çok yerde kadınlar mezarlığa gelmez. Konya/ Ermenek/ Baştayla' da mezarlıkta cemaat, eline birer küçük taş alarak bu taşa "kulhü" suresini okur ve mezara atar (Yıldız, 1968: 4744).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Cenaze mezarlığa gelmeden önce derince bir mezar yeri kazılır. Mezarın derinliği bir insan boyunda olur(K. 119, K. 120, K. 121 K. 122, K. 123).
- Ölüyü mezara yakınları indirir ve ölünün yüzü kıbleye gelecek şekilde konulup sağ tarafına yatırılır ve üzeri toprakla örtülür (K. 120, K. 121, K. 124, K. 129, K. 130).
- Hoca ve Kuran-ı Kerim okur ve talkım verir. Bundan sonra mezarlıktakiler dağılır (K. 119, K. 120, K. 121 K. 122, K. 123, K. 129, K. 130).

c) Değerlendirme

Yörede cenaze namazı ve mezarlıkta yapılan işlemler İslami şartlara göre yapılmaktadır. Ölünün taşınması mezarlığa koyulması ve Kuran okunması İslami işlemler olarak görülmektedir.

2.1.6. Ölüm Sonrası

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ölüyü mezara koyduktan sonra mezarın üstü örtülür, sulanır, hoca ölüye talkını verir. Cenaze sahipleri ve yakınları cenaze evine dönerler. Ölü gömüldüğü gün ve sonrası yapılan bir dizi adet ve inanmalar vardır, bu uygulamalarda, ölünün yeni hayatında rahat etmesi, huzur içinde olması günahlarından arınması, geride kalanları tedirgin etmemesi amaçlanırken diğer taraftan da, geride kalanların acılarının hafifletilmesi ve ölümün ardından gelen bu hayata alışmaları amaçlanmıştır. Bundan sonra, ölünün ruhu için yemekler verilir, ölünün eşyaları dağıtılır, ölünün dünyada iken ödeyemeyeceği borçlar yerine getirilir (Başçetinçelik, 1998: 274).

2.1.6.1. Cenaze Evi

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ölü gömüldükten sonra ölünü sahipleri ve yakınları cenaze evine gelirler. Ölünün evden çıktığı gün Bulgaristan Türklerinde ve Anadolu'nun kimi yörelerinde evde yağ kokutulur. Bu amaçla helva pişirilir, helvayı yiyenlerin hayır duası alınır (Tacemen, 1995: 615).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde cenaze eviyle ilgili çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Ulukışla yöresinde ölü gömüldükten sonra cenaze evine gelinir ve baş sağlığı dilenir (K. 66, K. 101 K. 102, K. 103, K. 104, K. 105, K. 106, K. 107, K. 108).
- Ulukışla yöresinde cenaze evinde bir hafta yemek pişirilmez. Komşular kendi aralarında belirledikleri sıraya göre yemek yapıp getirirler. Gelenlere şerbet ikram edilir (K. 66, K. 101 K. 102, K. 103, K. 104, K. 105).

- Cenaze evine gelenler “Allah sabır versin”, “geride kalanlara uzun ömürler versin”, “Allah rahmet eylesin” gibi sözler söyleyerek cenaze evindekileri rahatlatmaya çalışırlar (K. 66, K. 101 K. 102, K. 103, K. 104, K. 105, K. 106, K. 107).

c) Değerlendirme

Cenaze evinde bir hafta boyunca yemek pişirilmez komşular her gün yemek yapıp getirir. Komşular ailenin acısını paylaşırlar.

2.1.6.2. Belirli Günler/ Ölü Yemeği

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Ülkemizde ölenin dinsel törenle ve yemekle anıldığı belli günler vardır. Bunların başında ölünün “kırkıncı”, “ellinci” günleriyle “yılı” gelmektedir. Daha seyrek olmakla beraber, “üçüncü” ve “yedinci” günlerde de ölen kişi belli bir biçimde anılmaktadır. Aslında belirli sayıların karşıladığı bu tür günler, söz konusu sayılara kazandırılmış olan dinsel, büyüsel ve geleneksel niteliklerden dolayı önemsenmişler, giderek birtakım adetlerin bünyelerine ona öge olarak yerleşmişlerdir. Yaşamın çeşitli dönemlerinin çevresinde kümelenen adetlerin ve inanmaların çoğunun biçimsel ve işlevsel özelliğini oluşturan bu türden sayılar başka halkların halk bilimlerinde de önemli bir yer kapsamakta ve karşıladıkları günleri kutsal, törensel ve töresel alanın içine almaktadır (Örnek, 2000: 220).

Ülkemizde ölenin dinsel törenle ve yemekle anıldığı belirli günler vardır. Bu günlerde ölünün hayrı için, ölenin ruhu için yemekler verilmekte, mevlit okutulmaktadır (Başçetinçelik, 1998: 277).

b) Ulukışla Halk Kültürü’nde;

- Cenaze evinde kırk gün yemek yapılmaz. Komşular sırayla yemek yapıp cenaze evine getirir (K. 1, K. 3, K. 5).
- Cenazeye katılanlara, cenazeden sonra yemek verilir. Yemekte sulu köfte, toyga çorbası, dolma-sarma yapılır (K. 2, K. 4, K. 6, K. 7, K. 8, K. 9, K. 1, K. 11).
- Ölü yemeğinde lahmacun, ayran verilir (K. 5, K. 37, K. 62, K. 70, K. 93).
- Kırkıncı gününde mevlit okutulur (K. 2, K. 13, K. 96, K. 120, K. 126).
- Yedinci, kırkıncı ve elli ikinci gününde Kur’an okutulup yemek verilir (K. 130).

c) Değerlendirme

Cenazenin yedinci kırkıncı ve elli ikinci günü yemek yapılıp Kur'an okutulur. Buradaki amaç ölünün ruhunu memnun etmektir. Bu uygulamada İslamiyet öncesi inanç sistemlerinden biri olan atalar kültünün, İslamiyet'in de etkisiyle şekil değiştirerek devam ettiği gözlemlenmiştir. Yörede ataların ruhunu öldükten sonra da memnun etme düşüncesi ve buna bağlı inanışlar bulunmaktadır.

2.1.6.3. Ölünün Eşyaları

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ölünün geride bıraktığı eşyalarıyla, ilgili olarak, halk kültüründe bir takım dinsel ve büyüsel pratikler uygulanır. Bunlardan en yaygın olanı ölenin eşyalarının yıkanıp temizlendikten sonra fakirlere dağıtılmasıdır. Bir çok yerde "soyka" denilen ölünün giysileri, çamaşırları, yatak çarşafı gibi eşyalar, bağışlanmadan önce arınma işleminden geçirilir (Boratav, 1997: 200).

Ölünün eşyaları ile ilgili işlemlerin oluşmasının temelinde, ölenin geri geleceği korkusu ile ölünün anısını yaşatma isteği görülür. Ölünün giysileri yıkanarak veya su serperek veya ayazlandırılarak arınma işleminden geçirildikten sonra evden uzaklaştırılır, başkalarına verilir (Örnek, 1971: 75).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Ölünün üstünden çıkan kıyafetler, üç gün içinde yıkanıp asılır. Sonra ihtiyacı olanlara verilir (K. 1, K. 2, K. 3, K. 4, K. 5, K. 10, K.11).
- Ölünün eşyalarının kullanılmasının iyi olmadığına inanılmaktadır. Bu nedenle eşyalarını kimse almaz (K. 2, K. 13, K. 96, K. 120, K. 126).

c) Değerlendirme

Ölünün eşyalarının kullanılmasının iyi olmadığı inancından dolayı eşyalar kimseye verilmez. Ölünün ruhunun uzaklaşmasını sağlamak amacı ile ölünün kıyafetleri yıkanarak ölünün ruhunun evden uzaklaşacağına inanılır.

2.1.6.4. Devir/ İskat

a) Türk Halk Kültürü'nde;

İslam inancına göre, ölen bir Müslüman'ın sağlığında çeşitli nedenlerle tutamadığı oruçları, kılamadığı namazları ve yerine getiremediği yeminleri için bir fakire para verilmesi gerekmektedir.

Bir Müslüman, ölümünden sonra kalan malının bir bölümünün "ıskat-ı salat" için yoksullara dağıtılmasını vasiyet etmişse, bu vasiyetin yerine getirilmesi gerekir. Böyle bir vasiyet olmasa bile ıskat-ı salat yapılması caizdir. Kur'an da hadislerde böyle bir emir yoktur ancak fıkıhçıların böyle bir uygulama ile ölünün günahlarının bağışlanacağı görüşü, Müslümanlar arasında devir işlemini bir gelenek haline getirmiştir. Ölünün yaşadığı dönemde ergenlik çağından sonraki yaşamı boyunca yükümlü bulunduğu bütün namazları toplanarak, her vakit namazın karşılığında bir ya da birkaç yoksula bir "fitre" (bir günlük yiyecek tutarı) verilir. Ölünün mirasından ayrılan ya da para (mirasın en çok üçte biri), bütün namaz vakitlerinin tutarını karşılamıyorsa, eldeki malın tutarı kadar para yada altın gümüş gibi akçeler (ıskat akçesi) en çok on yoksulun katılacağı "devir işlemi" ile elden ele gezdirilir ve bu işlem bütün malların karşılığı "ıskat" tutarına ulaşıncaya kadar sürdürülür. Devir işlemi bittikten sonra dua edilir ve "ıskat akçesi" devire katılan yoksullar arasında paylaştırılır (BL, 1988: 5492).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Ölen kişinin sağlığında vermediği sadaka ve kılmadığı namazlarına karşılık olarak fakirlere para verilir (K. 1, K. 2, K. 3, K. 4, K. 5, K. 10, K.11).
- Devir- iskat önceden uygulanmaktaydı ancak şu anda bu uygulama yok. Bundan dolayı fakire para vermek yerine hatim indirilip yemek verilir.
- Kişinin namaz borçlarının ve yapmadığı ibadetler parayla karşılanmaz (K. 12, K.14, K. 76, K.77, K. 88, K. 89, K. 91, K. 101).

c) Değerlendirme

Devir- iskat uygulaması yörede pek yaygın değildir. Bunun yerine hatim indirilir. Böylece ölen kişinin ruhunun rahatlatılacağına ve diğer dünyadaki durumunun kolaylaşacağına inanılır. Ulukışla yöresinde devir- iskat uygulamasına pek yer verilmediği tespit edilmiştir.

2.1.6.5. Yas Tutma/ Ağıt Söyleme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ülkemizde ölenin ardından "yas tutma" nın süresi kesin bir zaman parçasıyla sınırlandırılmamakta, bu süre üç gün ile birkaç yıl arasında değişmektedir. Yas süresinin "üç gün", "bir ay", "kırk gün", "altı ay", "bir yıl" ve "bir yıldan çok" olarak sınırlandırıldığı zaman birimleri içerisinde en yaygın olanı kırk günlük süredir. "Kırk günlük" sürenin çok yaygın olması, kırk rakamının dinsel ve büyüsel niteliğiyle bağlantılıdır. Kişinin acısından ve ölümünden dolaylı olarak bulaştırdığı "pislikten" arınması için, tıpkı kırklı kadınlarda ve çocuklarda olduğu gibi "kırk günlük" bir sürenin geçmesinin gerektiğine inanılmaktadır. Yas süresi ölenin yakınlığına, uzaklığına; genç ve yaşlı oluşuna; erkek ve kadın oluşuna; kişiliğine; toplumsal yerine; çevresine; sayılıp sevilmesine; ölüm biçimine; başsağlığına gelenlerin azlığına, çokluğuna bağlıdır. Ayrıca sürenin belirlenmesinde geleneğin ve dinsel bayramların da rolü büyüktür (Örnek, 2000: 223).

Yas süresince gerek kadın, gerek erkek, gerekse ailenin öteki üyeleri birtakım şeyleri yapmaktan kaçınırlar. Genellikle renkli ve süslü şeyler giyilmez, süslenilmez; gezmeye eğlenceye gidilmez; yıkanılmaz, traş olunmaz. Bu arada nişan, düğün, sünnet vb. törenler ya ileri bir tarihe alınır ya da sessiz sedasız yapılır (Örnek, 2000: 223). Ölen kişinin ardından ağıt söylendiği gibi yas da tutulur, ancak İslamiyet'e göre ölünün ardından ağlamak, yas tutmak doğru değildir (Altun, 2004: 351).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde yas tutma süresiyle ilgili çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Ölen kişi genç ise uzun süre yas tutulur, yaşlı ise gence göre daha kısa sürede yas tutulur. En uzun yas tutan kişi ölen kişinin annesidir, diğerleri daha kısa sürede yas tutabilir (K. 25, K. 41, K. 42 K. 43, K. 84 K. 87, K. 96, K. 100, K. 112, K. 124, K. 125).
- Yas tutulurken siyah yazma bağlanır, siyah giysiler giyilir (K. 65, K. 70, K. 73, K. 109, K. 110, K. 111).
- Yas tutarken ağıtçı olmaz. Ağıt yakmak ölenin ruhunu rahatsız eder (K. 1,K. 2, K .3, K. 5, K. 109, K. 112).

- “Ağıt ağıt getirir” inancıyla ölünün arkasından feryâd ederek ağlanmaz (K. 124, K. 126, K. 128, K. 129, K. 130).
- Yas süresince kahkahayla gülünmez. Evde televizyon, radyo açılmaz (K. 65, K. 84 K. 87, K. 96, K. 100, K. 112)
- Yas süresince ölü yakınları yalnız bırakılmaz (K. 41, K. 42 K. 43 K. 100, K. 112, K. 124).
- Süslü ve renkli kıyafetler giyilmez (K. 124, K. 126, K. 128, K. 129).
- Nişan, sünnet, düğün gibi törenler sessiz sedasız yapılır (K. 3, K. 5, K. 70, K. 73K. 109, K. 112).

c) Değerlendirme

Yörede yüksek sesle ağlayarak ağıt yakmanın felaket ya da bela getireceğine inanıldığı için yüksek sesle ağlanamamaktadır. Yas süresi ölenin yaşına ve ölüm şekline göre değişmektedir. Yas tutana yörede büyük saygı duyulmaktadır.

2.1.6.6. Mezar Ziyaretleri/ Mezarlıkla ve Ruhlarla İlgili İnanmalar

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Türk boyları arasında en eski ve köklü inançlardan biride “atalar kültü” dür. Eski Türklerde, atanın öldükten sonra ruhunun birtakım üstün güçlerle donanacağı ve bu sayede ailesine yardım edebileceği inancı vardır. Korku ve saygı karışık bir duyguyla ataların ruhlarına kurbanlar sunulur, mezarları kutsal kabul edilirdi (Ocak, 1992: 10-14).

b) Ulukışla Halk Kültürü’nde

Ulukışla yöresinde ölünün ruhuyla ilgili çeşitli adet ve inanmaları şöyle sıralayabiliriz:

- Ölünün ruhu kalanları hep görür(K. 41, K. 42 K. 43 K. 100, K. 112, K. 124).
- Ölen melek olur, ne günahı ne sevabı olmaz. Bu yüzden ölünün arkasından kötü konuşulmaz (K. 42 K. 43 K. 65, K. 84 K. 87, K. 96, K. 100, K. 112)
- Perşembe günleri ölen kişinin ruhunun evini ziyarete geleceğine inanılır. Bu günde onun ruhunu hoşnut etmek için Yasin okunur veya bir fakire sadaka verilir (K. 43 K. 65, K. 84 K. 87, K. 96, K. 100).

Ulukışla yöresinde mezar ve mezarlıkla ilgili çeşitli adet ve inanmaları şöyle sıralayabiliriz:

- Mezarlar perşembe günü dini bayramlarda ve kandillerde ziyaret edilir (K. 100, K. 102, K. 112, K. 124, K. 125).
- Mezar ziyaretlerinde üç Kulhü bir Elham okunur (K. 102, K. 112, K. 113, K. 117, K. 124, K. 125).
- Mezarlıkta yetişen hiçbir meyve yenilmez. Mezarlıktan kuru ağaç dalı bile almanın uğursuzluk getireceğine inanılır (K. 102, K. 112, K. 113, K. 117, K. 124, K. 125).
- Mezara saygı duyulur ve mezarlıkların kenarına basılmaz (K. 65, K. 84 K. 87, K. 96, K. 100, K. 112).

c) Değerlendirme

Ulukışla yöresinde mezar ziyaretlerine büyük önem verilmektedir. Ölen kişinin ruhunu hoşnut etmek amacıyla bayramlarda, kandillerde ve Perşembe günlerinde mezarlıklar ziyaret edilir.

Yörede ölen kişinin ruhunun evini ziyaret ettiğine inanılır ve ölünün ruhunu hoşnut etmek amacıyla fakire para verilir ya da Yasin okunur. Bu uygulama ataların ruhunu memnun etme inancıyla açıklanabilir. İslamiyet öncesi inanç sistemlerin de ataların ruhunun öldükten sonra da yaşamaya devam edeceği inancı, İslamiyet'in de etkisiyle şekil değiştirmiştir denilebilir.

2.2. Bayramlar, Törenler ve Kutlamalar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Bayram kavramı ilk defa Kaşgarlı Mahmud' un 11. yy.' da yazdığı "Divan" da görülür. Kaşgarlı, kelimesinin aslının "bedhrem" olduğunu, bu kelimeyi oğuzların "beyrem" şekline çevirdiklerini belirtir. Yine Kaşgarlı'ya göre, bayram " eğlenme, gülme ve sevinme günüdür. Bayramlar 11. yüzyıl Türk toplumunda "bayram yeri" adı verilen bir meydanda kutlanmaktaydı. Bayram yeri özellikle çiçeklerle süslenmekte, çıra ve meşalelerle aydınlatılmaktaydı. Bayram yerinin aydınlatılmış olmasından bayramın gece de devam ettiği anlaşılmaktadır. Burada sözü geçen bayramlar Ramazan ve Kurban bayramları gibi dini bir bayram değil, milli bir bayramdır. Kaşgarlı bayram yerini tasvir ederken bu mekanın çiçeklerle süslendiğini söylemektedir. Çiçeklerin

ilkbaharda açtığı düşünülürse bayramın ilkbaharda kutlandığı düşünebiliriz (Koca, 2002: 51).

Türklerin ilk anayurdu olan Orta Asya' da tabiat ve iklim şartları bakımından son derece elverişsiz ve acımasızdı. Tarım ve hayvancılıkla geçinen insanlar için kış ekonomik sıkıntı anlamına geliyordu. Bundan dolayı yazın gelişi Türkler için bu sıkıntılardan kurtulma anlamına geliyordu. Yazın habercisi olan baharda bayram yapmanın en önemli nedeni budur (Koca, 2002: 52).

2.2.1. Dini Bayramlar

Bayram bir sıra gösteriden oluşmuştur; onların biçimlerini, kurallarını gelenek belirlemiştir. Dini bayramlarımız olan ramazan ve kurban bayramlarının başlıca özelliği dostların, hısım ve akrabaların karşılıklı ziyaret gezileridir. Gençler yaşlıların ellerini öperler, onların hayır dualarını alırlar. Çocuklara para ya da ufak hediyeler vermekte töredendir (Boratav, 1984: 204- 207).

2.2.1.1. Ramazan Bayramı

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ramazan bayramında uygulanan geleneklerin birçoğu Anadolu' nun genelinde uygulanan uygulamalardır. Bayramdan bir hafta önce temizlik yapılır. Bayram sabahı erken kalkılır. Kızlar erkenden kuyu veya çeşmeden suyu alırlar. Erkekler bayram namazı için camiye giderler. Kadınlar küçük çocuklara bayramlıklarını giydirirler. Erkekler namazdan çıkınca iki üç el tabanca veya tüfekle ateş edilip namazın bittiğini haber verir. Namaz bitene kadar oruçlu durulur. Camide bayramlaşılır. Bayram sabahı mezarlık ziyaret edilir. Ramazanda herkes tatlı yapar. Daha çok baklava yapılır. Eğer o evin damadı varsa tatlıyı ilk olarak o açar. Bazen baklavanın içine para koyarlar (Artun, 2005: 205).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ramazan bayramıyla ilgili çeşitli adetler vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Bayramlarda gelin kıza bayramlık giydirilerek yaylaya götürülür. Yaylada
- Aileler ve çocukları toplanarak çeşitli oyunlar (seksek, cigirik, çizgi…) oynarlar.

- Yörede oruç tutmak önemlidir. Arefe günü mezarlığa gidilir ve yasin okunur (K. 48, K. 49, K. 76 K, 78, K. 80, K. 94, K. 105, K. 107).
- Bayram sabahı sabah ezanında kalkılır ve banyo yapılır. Sabah çeşmeden akan suyun zemzem suyu olduğuna inanılır ve bu suyla yıkananın hastalık görmeyeceğine inanılır (K, 78, K. 80, K. 94, K. 105, K. 107, K. 108, K. 110).
- Bayram sabahı bayram namazına gidilir (K. 102, K. 104, K. 105, K. 107, K. 108, K. 110).
- Çocuklar bayram günü büyüklerin ellerini öperek bayramlaşıp para toplarlar (K. 1, K. 2, K. 3, K: 9 K. 10, K. 14, K. 17).
- Arefe gününden yapılan tatlılar ikram edilir (K. 20 K. 21, K. 22, K. 33, K. 45, K. 106, K. 107, K. 108, K. 110).

c) Değerlendirme

Ulukışla'da Ramazan Bayramı çok önemlidir. Bayramda akrabalar birbirleriyle görüşür ve gelen misafirlere tatlı ikram edilir.

2.2.1.2. Kurban Bayramı

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Kurban bayramı Türkiye'de eğlenceler yönünden Ramazan Bayramına bakarak daha az parlak geçer. Kurban Bayramının birinci günü Mekke'de Mina denilen yerde hacıların kurban kestikleri gündür (Boratav, 1997: 207).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde Kurban Bayramıyla ilgili çeşitli adetler vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Kurban Bayramı yörede büyük bir sevinçle karşılanmaktadır. Kurban bayramından önce bayram temizliği yapılır ve arefe günü mezarlığa gidilir. Kurban bayramında ramazan bayramında olduğu gibi yeni alınan bayramlıklar verilir. Bayram sabahı erkekler bayram namazına gider. Namazdan dönüşte aile bireyleriyle bayramlaşırlar. Sonra kurban kesip etini üç parçaya ayırırlar. Bu üç payın biri fakirlere, biri hısım –akrabaya diğeri de kurban kesilen eve bırakılır (K. 20 K. 21, K. 22, K. 33, K. 41, K. 42 K. 43 K. 100, K. 112, K. 124).

c) Değerlendirme

Yörede kurban bayramı eş, dost ve hızım akrabanın bir araya gelmesini sağlayan bütünleştirici bir role sahiptir. Kurban etiyle yapılan yemekler misafirlere ikram edilmektedir.

2.2.2. Milli Bayramlar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Şehir ve kasabalarda bir şenlik havası içinde kutlanan ulusal bayramların (30 Ağustos, Cumhuriyet Bayramı, Kurtuluş Bayramları), askeri geçitler, fener alayları vb. "resmi" gösterilerinde geleneklik tek öge, seymenler, zeybekler, vb. gibi bugün artık yaşamayan eski kuruluşlar temsilcilerin özel kıyafetleriyle katılmalarıdır. Ama bu bayramlar vesilesiyle, resmi gösteriler bittikten sonra, kimi yerlerde gece geç vakitlere kadar işçilerin esnafın kendi aralarında, hükümet yada belediye meydanında düzenledikleri eğlenceler, bu şenliklere öteki bayramların yerli renklerini verir. Milli bayramlarda da birçok yerlerde, resmi törenlerden sonra, bayram yeri diye nitelendirebileceğimiz çayırlarda güreşler, koşular ve başka çeşit yarışmalar düzenlenir. Yarışmaların bir özelliği, "ciddi"lerin yanında "güldürücülerin" yer almasıdır. Yumurta yarışı, çuval yarışı, eşek koşuları gibi (Boratav, 1997: 210).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde milli bayramlarda evlere Türk bayrağı asılır. Bayramlarda okullarda özel kutlamalar yapılır. Bayram günü saygı duruşunda bulunularak İstiklal Marşı okunur.

c) Değerlendirme;

Yörede milli bayramlar okullarda kutlanır evlerde bayrak asılarak kutlamaya eşlik edilir. Okullarda öğrenciler ve öğretmenler o güne özel şiir ve yazılar okuyarak tören düzenlemektedir.

2.2.3. Mevsimlik T örenler

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Döneme bağlı törenlerle çok kere mevsimlik merasimler kastedilir. Bunlar daha çok koç katırı, yavrulama, tohum atma, ürün alma türünden uygulamalardır. Yenigün

şenlikleri ise, kıştan çıkı, baharın giriş dönemine hazırlık ve bereket amaçlı pratikliklerdir (Kalafat, 1998: 175).

2.2.3.1. Genel Mevsimlik Törenler

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Türk halk kültürünün önemli bayramlarından birisi de Hıdırellez geleneğidir. Orta Asya' dan günümüze kadar gelmiş bir kültür kalıbıdır. Eskiden mevsimler yaz ve kış olmak üzere ikiye ayrılırmış. Kış mevsimi 8 Kasımda başlayıp 5 Mayısta biterdi. Yaz ise 6 Mayısta başlayıp 7 Kasımda sona ererdi. Hıdırellez, 6 Mayısta yazın başlamasını ifade eder ki bir mutluluk sembolü olarak kutlamalarla geçirilir. Hıdırellez, aynı zamanda, halk arasındaki yaygın inançlara göre Hızır ile İlyas'ın Bir araya geldiği günün anısına kutlanmaktadır. Hızır İslam düşünürlerinin bazılarına göre Peygambermiş. Bazıları da onun veli ya da melek olduğunu iddia eder (Tezcan, 1995:6).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde

- Ulukışla yöresinde Hıdırellez baharın gelişini göstermesi bakımından önemlidir. Hıdırellez'de kırlara çıkılır ve eğlenceler düzenlenirdi, ancak günümüzde bu tür eğlenceler ve kırlara çıkma uygulaması pek kalmadı (K. 1, K. 2, K. 3, K. 4, K. 20, K. 33).
- Hıdırellez' de genç kız ve erkekler toplanarak "mantıfar çekme" (mani çekme) oyunu oynarlar. Bu oyunlar sırasında gençler birbirleriyle tanışırlar (K, 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 46, K. 57, K. 58, K. 59, K. 60).

c) Değerlendirme

Hıdırellez Bayramı özellikle köylerde baharın gelişini kutlamak amacıyla yapılmaktadır. Hıdırellez'de yaylaya çıkma ve mani çekme gibi uygulamalar artık sürdürülmemektedir.

2.2.3.2. Özel Mevsimlik Törenler

2.2.3.2.1. Yağmur Yağdırma Törenleri

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Doğanın yağmur yağdırma işlevini yenilememe kaygısı insanları kurak geçen zamanlarda büyü yoluyla törenler düzenleyerek yağmur yağdırma yollarını aramaya itmiştir. Yağmur yağdırmak için yapılan törenler her ülkenin kültürüyle biçimlenmiştir (Artun, 2005: 267).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde yağmur yağdırma törenleri ile ilgili çeşitli adet ve inançlar vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Yağmur duasında imam öncü olur cemaati toplar. Yağmur duasına katılan katılmayan herkes koyun- keçi, bulgur, nohut, pirinç, yağ o an evde yiyecek ne varsa bu yiyeceklerden biraz verir. Toplanan malzemeler mezarlığa yakın bir yere götürülür ve orada yemek yapılır. Yemek yapılırken imam cemaate iki rekat namaz kıldırır. Namazdan sonra yemek yenir. Yemek bittikten sonra orada bulunan herkes ceketini ters giyer ve yağmur yağmaya başlar (K. 28, K. 29, K. 30, K. 38, K. 61, K. 71, K. 88).
- Yağmur duasına katılan kişiler abdestli olmalıdır. Duaya katılanlar arasında abdestsiz biri bulunursa, yağmayacağına inanılır (K. 29, K. 38, K. 40, K. 43, K. 53, K. 109, K. 110).
- Yağmur duasında önce çocukları doyururlar, sonra duaya katılacak kişilerden birinin en büyük kızını kıyafetleriyle birlikte ıslatırlar. Kızı bir gün boyunca ıslak olarak bekletirler, ertesi gün yağmur yağar (K. 124, K. 125, K. 126, K. 127, K. 130, K. 131, K. 132).

c) Değerlendirme

Yaptığımız araştırma sonucunda, yörede yağmur yağdırma törenleri ile ilgili çeşitli uygulamalar yapıldığını tespit ettik. Yağmur duası, çeşitli zamanlarda yapılan eski bir Türk adetidir. İslamiyet'in kabulünden sonrada İslami renge bürünerek varlığını devam ettirmiştir. Bu uygulamanın yörede de devam ettiğini görmekteyiz. Yağmur duasına katılanların mezarlığın yakınına giderek orada koyun- keçi kesip yemek pişirmeleri, Türklerin eski köklü inançlarından biri olan atalar kültünün bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Atanın ruhunun öldükten sonrada kalanlara yardım edeceği

inancından kaynaklanan bu uygulama, Eski Türk kültürü izlerinin yağmur duası uygulamasında varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Annenin ilk çocuğunu kıyafetleriyle ıslatmak, kurban ritlerinin şakaya ve oyuna dönüştürülmesidir.

2.3. Halk İnanışları

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Halk inanışları toplumun kabul ettiği ilahi dinin hükümleri ve öğretileri dışında kalan; fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki nesle aktarılan inanmalarıdır. Toplumlar hayatlarını derinlemesine etkileyen, adet, inanç ve geleneklerini yeni bir dine veya kültüre girdiklerinde bırakmazlar ve yeni dinin, kültürün özelliklerine eski adeti inanç ve geleneklerine uydurmaya çalışırlar. Halk inanışları toplumsal hayatımızda teknik gelişmelerden, evlenmeye, doğuma, ölüme, sosyal hayatımıza kadar her türlü etkinlikte yer almaktadır (Kılıç, 2001: 415).

2.3.1. Yatırlarla ve Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Anadolu'da inanç merkezlerinde bilinmeyen bir zamanda ermişliği onaylanmış kişiler öldükten sonra da sosyal açıdan yaşatılmaktadır. Onları bir anlamda ölümsüzleştiren şey genellikle kendilerine atfedilen olağanüstü manevi güçten öte onlara olan ilgilinin sürekliliği ve doğrudan ya da dolaylı bir biçimde gerçekleştirilen ritüellerin karakteristik bir özelliği olan tekrarıdır (Artun, 2005: 258).

İnanç merkezlerinde eskiye oranla düşük yoğunlukta da olsa sorun ve sıkıntıların çözümünde büyüsel olarak nitelenebilecek pratiklere başvurulduğu görülmektedir. Bu inanç merkezlerindeki yatır ziyaretleri, evliyalardan medet umma, adak adama, ağaçlara çaput bağlama vd. pratikler din adamları tarafından hoş görülmemesine rağmen sürmektedir. Günümüzde yatır ve ziyaretlerin çoğu ile ilgili yazılı ve güvenilir sözlü bilgi toplama kaynakları yoktur. İnanç merkezleri adına bağlanan bazı erenlerin tarihi kişilikleri yok olmuş, yaptığı varsayılan kerametleri onlara ad olmuştur. Bazı inanç merkezleri de ilk kaynağından yola çıkarak, değişerek yeni kimlik, inanç ve pratikler kazanmıştır (Artun, 2005: 258- 259).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde yatırlar ve ziyaret yerleri ile ilgili çeşitli adet ve inanmalar vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Yöredeki ziyaretler şunlardır; Şeyh Ömerli Köyü'nde "Şıh Ömer Ziyareti",
- Kısmeti bağlı olanların kısmetini açmak için gidilir (K. 1, K. 2, K. 3, K. 4, K. 5 K. 6, K. 7, K. 20, K. 21, K. 22, K. 23, K. 24).
- Ziyarete gidip çocuk olması için kurban adayanlar, çocuğu olduktan sonra kurban kesip ziyarete gelenlere bu kurbanın etinden etli pilav yapıp yedirir (K. 1, K. 2, K. 3, K. 4, K. 5 K. 6, K. 7, K. 20, K. 21, K. 22, K. 23, K. 24).
- Hasta olanlar iyileşmek için ziyaret yerine gider (K. 1, K. 15, K. 66, K. 67, K. 68, K. 109, K. 110).
- Her şeyden korkan kişilerin, korkularının geçmesi için ziyarete gidilir (K. 80, K. 81, K. 82, K. 83, K. 92, K. 94, K. 120),
- İş bulmak için gidilir (K. 120, K. 121, K. 126, K. 130).

c) Değerlendirme

Yaptığımız araştırma sonucunda yörede ziyaretlere hastalıktan kurtulma, dilek dileme ve sıkıntıdan kurtulmak için gidildiğini tespit ettik. Ziyaretlere orada yatanlar erenleri aracı göstererek Allah'tan dilek dilenmektedir.

Türbe, yatır ve ziyaret inanışlarının temelinde, atalar kültünün etkisinin varlığını sürdürmesiyle açıklanabilir. Ataların ruhunun öldükten sonra da kalanlara yardım edeceği inancı İslamiyet'ten önceki atalar kültünün İslamiyet'in etkisiyle değişerek veli kültü içinde devam etmektedir.

2.3.2. Kurban/ Adak

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Eski Türk boylarındaki doğaüstü güçler, genellikle ruh ve tanrı kavramları içeriğinde ek alınan tasarımlardı. Gök, yer, su, ateş, dağ ve ata ruhları doğaüstülüğe sahip olarak kabul edilirdi. Kimileri kaprisli ve düşman, kimileri sevecen ve dost olan bu güçlerin belirli zaman ve yerlerde gönüllerinin hoş edilmesi gerektiğine inanırlardı. Bunu yapmanın yolu da, çeşitli ritüeller de onların gereksinimlerini onlara vermek yalvarıp yakararak gönüllerini hoş tutmak ve onlar adına kan akıtmak yeni kurban sunmaktır (Erginer, 1997: 132).

Eski Türk boylarında kurban, temelde “Ben vereyim, sende bana ver” ilkesiyle işlerlik kazanmaktadır; ancak Türk boylarındaki tüm kurbanlarda amacın bu olduğunu söylemek yanlış olur. Hediye verme ve teşekkür etme ritüellerinin önemli bir parçasıdır. Bu boylarda ister animistik, ister totemistik, isterse şamanistik esaslı olsun kurban, toplumsal yönüyle toplum birliğine süreklilik kazandırıcı ve dayanışmayı artırıcıdır. Kuşaklar arası bağ kurma işlevlerini yerine getirmektedir.

b) Ulukışla Halk Kültürü’nde;

Ulukışla yöresinde kurban kesme ve adak ile ilgili çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Yeni bir ev ya da araba alan kişi kurban keser. Kurbanın kazayı ve belayı engelleyeceğine inanılır (K. 1, K. 2, K. 3, K. 10, K. 11, K. 12, K. 13, K. 14, K. 15).
- İnsanlar dileklerinin yerine gelmesi için adak adarlar. Her türlü dilek için adak adamaktadır. Dilek yerine gelen kişilerde dilekleri gerçekleşince adaklarını yerine getirirler. Kurban kesip fakirlere dağıtırlar (K. 10, K. 11, K. 12, K. 13, K. 20, K. 21, K. 22, K. 30, K. 31, K. 32, K. 84, K. 85).
- Kesilen kurban etinden adak adayan kişi yiyemez (K. 48, K. 49, K. 70, K. 71, K. 98, K. 100).
- Adak yerine getirilmezse, adak adayan kişinin belayla karşılaşacağına inanılır (K. 48, K. 49, K. 70, K. 71, K. 98, K. 100).

c) Değerlendirme

Yörede dileklerinin yerine gelmesini isteyenler her türlü dilek için adak adamaktadır. Adağın kaza ve belaları engelleyeceğine inanılmaktadır. Adak adayan kişi, adağı gerçekleştikten sonra adağını yerine getirmezse belayla karşılaşacağına inanılır. Bunun için adağı hemen yerine getirmesi gerekmektedir.

2.3.3. Ocaklar

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Ocak belirli bir veya birkaç hastalığı sağaltma gücünde olan, bu işin yöntemlerini bilen, bunu uzmanlık edinmiş kimseyi gösterir. Sarılık ocağı, fıtık ocağı gibi ocak ve ocaklı deyimleri eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ocaklıların hastalıkları sağaltma yöntemleri çoğu kez büyük işlemlerdir; ama bunların yanında belirli şeyleri

yedirmek, içirmek, vücudun ağrıyan yerine şu veya bu maddeyi sürmek, bağlamak gibi ilaç saydıkları gereçleri kullandıkları da olur (Boratav, 1997: 137- 138).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde ocaklarla ilgili farklı adet ve inanmalar vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Ocak babanın oğla el vermesiyle devam eder (K. 62, K. 83, K. 104, K. 124 K. 126, K. 130).
- Ocaklı olan kişiler al basmasını, nazarı, korkuyu iyileştirebilmektedirler (K. 1, K. 2, K. 13, K. 14, K. 54, K. 55, K. 56, K. 110, K. 123, K. 125).
- Beyağıl köyündeki ocaklı kişi yılancık hastalığını tedavi etmektedir. Hastayı eliyle masaj yaparak tedavi eder (K. 1, K. 40, K. 65, K. 67, K. 124, K. 128, K. 130).
- Hüsniye köyünde ocaklı olarak bilinen kişi al basmasını tedavi etmektedir (K. 72, K. 74, K. 75, K. 76, K. 81, K. 82).

c) Değerlendirme

Yaptığımız araştırma sonucunda ocaklı kişilerin hastaları iyileştirmede doktorlardan çok tercih edildiğini tespit ettik. Ocaklı kişiler babalarından el alarak sağaltma işlemini sürdürmektedir. Ocaklı kişiler İslamiyet öncesindeki Şamanların hastalıkları sağaltma güçlerini devam ettiren kişiler olarak değerlendirilebilir.

2.3.4. Nazar- Nazarlık

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Bakış anlamındaki Arapça nazar kelimesi bazı insanların bakışlarındaki zararlı etkilerin meydana gelmesi anlamını almıştır. Türkçedeki her hangi bir zararlı olay böyle bir sebebe yüklendiği zaman "nazar değdi" deyimi kullanılır. Açık mavi gözlerde nazar gücü olduğu sanılır. Kıskançlık duygunun nazara yol açacağı inancıda yaygındır. Bu kötü duygular göz yolu ile hedefi etkiler ve sakatlar. Nazara uğrama sadece insanlara özgü bir olay değildir. Mal, mülk, hayvanlar, evlerde nazara uğrayabilir. Kıskançlık gibi olumsuz duygulardan gelebileceği gibi sevgi ve fazla hayranlık gibi duygulardan da gelebilir(Boratav, 1997: 103- 104).

Nazar halk arasında göz değme, göze gelme, nazara uğrama olarak tanımlanır. Nazar halk inanışların da çok yaygındır. Nazardan korunmak için çeşitli işlemler yapılır. Bunların başında nazarlık gelir. (Artun, 2005: 251).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla halk kültüründe nazarla ilgili çeşitli inanışlar bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

2.3.4.1. Nazar Değme İle İlgili İnanışlar

- Gök gözlülerin (mavi gözlülerin) nazarı değer (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K.72, K. 73, K. 82, K. 87,)
- Yaşlıların nazarı değer (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K.72, K. 80, K. 92).
- Nazar değen kişi çocuksa huysuzlanır, kızarır, sancı tutmuş gibi olur; gençse rengi sararır, iştahı iyiyse iştahı kesilir. Nazar değen kişi yaşlıysa normalde gücü kuvveti yerindeyse birden takati kesilir. Bu duruma "göz değdi" denir (K. 80, K. 81, K. 82, K. 83, K. 84, K. 86, K. 92, K. 94, K. 97)
- Anne-baba çocuklarını çok severse nazarları değer (K. 80, K. 81, K. 82, K. 83, K. 84, K. 90, K. 91, K. 92).
- Kirpiği olmayanın nazarı değer (K. 90, K. 91, K. 92, K. 94, K. 96, K. 97).
- Kişinin gözleri sulanıp, halsizleşirse, hastalanıp, bağırmaya başlarsa "nazar aldı" denir K. 80, K. 81, K. 86, K. 92, K. 94, K. 97).
- Nazar duası okuyan kişi, dua ederken gözleri yaşarırsa, nazar değmiş kişiye "çok tuzlu nazar almışsın" der (K. 80, K. 81, K. 82, K. 92, K. 94, K. 96).

2.3.4.2. Nazardan Korunma İle İlgili İnanışlar

- Nazardan korunmak isteyen kişi, nazar duası taşır ve evine de asar. (K. 80, K. 81, K. 82, K. 92, K. 94, K. 96).
- Hocaya dua okutulur (K. 80, K. 81, K. 82, K. 92, K. 94, K. 96).
- Nazarı değen kişiye önce selam verilirse dikkati dağılır ve nazar değdiremez.
- Yüzerlik (üzerlik) otu yakılarak evin dört köşesinde gezdirilir (K. 80, K. 81, K. 82, K. 83, K. 84, K. 86).

- Nas ve Felak sureleri okunur (K. 70, K. 81, K. 83, K. 92, K. 94, K. 96).
- Küçük cevşen takılır (K. 80, K. 81, K. 82, K. 92, K. 94, K. 96).
- Çocukların kulaklarının arkasına is sürülür (K. 80, K. 81, K. 82, K. 83, K. 94, K. 96).
- Köpek tüyü, karaçalı ve hurma çekirdeği (hurma çekirdeği delinir, içinden ip geçirilerek takılır) çocuğun üzerine takılır (K. 80, K. 81, K. 82, K. 83, K. 84, K. 86, K. 92, K. 94, K. 96).
- Sürekli nazara gelen çocuklara iğde dikeni, nazar bocuğu ve nazar duası takılır (K. 81, K. 82, K. 83, K. 84, K. 86, K. 92, K. 94).
- Çocuklara beyaz yılanbaşı, soyulmuş yılan kabuğu, iğde çalısı ile birlikte takılır (K. 77, K. 78. K. 82, K. 84, K. 94, K. 95, K. 96).
- İş yerlerinde nazardan korunmak için nazar duası ve nazar boncuğu asılır (K. 80, K. 81, K. 82, K. 92, K. 94, K. 96).
- Çocukların omuzlarına “maşallah” yazılı altın takılır (K. 72, K. 73, K. 81, K. 82, K. 83, K. 84, K. 86, K. 92, K. 94, K. 103).
- Çeyiz getirildikten sonra eşyaların hepsi sergilenmez, nazardan korunmak için bir kısmı saklanır (K. 93, K. 96, K. 101, K. 102, K. 103, K. 104).
- Evden çıkmadan üç Kulhü, bir Elham okunur. “ Göz koyanın, gözü çıksın” denir (K. 80, K. 81, K. 82, K. 92, K. 94, K. 96).

2.3.4.3. Nazarı Uzaklaştırma İle İlgili İnanışlar

- Nazarı değen kişinin kıyafetinden ve ayağının değdiği topraktan bir parça alınır yüzerlikle birlikte yakılır. Böylece nazar kalkar (K. 51, K. 52, K. 53, K. 54, K.72, K. 80, K. 81, K. 82).
- Dili dualı kimselere nazar duası okutulur (K. 80, K. 81, K. 82, K. 92, K. 94, K. 96)
- Hoca suya dua okur ve nazar değen kişiye bu sudan içirilir (K. 78. K. 82, K. 84, K. 94, K. 95, K. 102).
- Yaşlı kişilere kurşun döktürülür (K. 70, K. 71, K. 83, K. 85, K. 92, K. 104).
- Olçum (bilmiş, usta) kişilere kurşun döktürülür (K. 70, K. 71, K. 83, K. 85, K. 92, K. 104).

c) Değerlendirme

Ulukışla yöresinde nazara inanılmakta ve nazardan korunmak, nazar değen kişiyi bu etkiden kurtarmak için çeşitli uygulamalarda bulunulmaktadır. Bu uygulamalardan iğde dikeni ve karaçalı taşımak büyüsel işlemler; hocaya muska yazdırmak ve dua okutmak da dinsel uygulamalardandır.

2.3.5. Uğur –Uğursuzluk ile İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Uğur, bir nesnenin, bir kişinin, bir işin, bir zamanın, bir yerin özündeki iyiliği, mutluluğu, bereketi, kolaylığı kısaca olumlu niteliği ve gücüdür. Halkın inanış ve işlemlerindeki bütün davranışlar, zamanlar, yönler, çevresindeki nesneler, kişiler, hayvanlar uğurlu ve uğursuz olarak kümelenmiştir. Uğurlu olanları yeğlemek uğursuz olanlardan kaçınmak veya onlardan gelecek olumsuzlukları giderme yöntemlerini gözetmek gerekir (Boratav, 1997: 94).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde uğur- uğursuzlukla ilgili çeşitli inanışlar bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Uğursuzluk gelmemesi için, yolcunun arkasından ev süpürülmez (K. 22, K. 27, K. 58, K. 76, K. 78, K. 90).
- Bardak kırmak uğursuzluktur (K. 65, K. 66, K. 78, K. 84, K. 87, K. 101, K. 103).
- Bardak düşüp kırılmazsa, yere atılarak kırılır. Uğursuzluk varsa çıkması için (K. 65, K. 66, K. 78, K. 84, K. 87, K. 101, K. 103).
- Bardak kırılırsa uğursuzluk gider (K. 65, K. 66, K. 78, K. 84, K. 87, K. 101, K. 103).
- Ayakkabının ters dönmesi uğursuzluk getirir (K. 36, K. 37, K. 44, K. 45, K. 46, K. 53, K. 74, K. 82).
- Cenazeden sonra el yüz yıkanmazsa uğursuzluk gelir (K.57, K. 60, K. 62, K. 74, K. 75, K. 76).
- Hamile kadının saçı kesilmez (K. 32, K. 36, K. 48, K. 66, K. 78, K. 98).
- Akşam, evden dışarıya sabun, mayalık yoğurt ve tuz verilmez (K. 22, K. 27, K. 58, K. 76, K. 78, K. 90).

- Mayalık yoğurt sadece iyi huylu insanlardan alınır verilmez (K. 22, K. 27, K. 58, K. 76, K. 78, K. 90).

c) Değerlendirme

Yörede bardak kırmanın uğursuzluğu giderdiğine inanılmaktadır. Yörede akşam vakti maya veya tuz verildiğinde uğursuzluk geleceğine inanılır. Bu iki uygulama uğur-uğursuzlukla ilgili inançlardan en yaygın olanıdır.

2.3.6. Hayvanlarla İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Hayvanlar kendilerinde yararlanma bakımından değerlendirilip yaradılışları ve dönüşümlerini açıklayan efsanelere ve inanışlara konu olurlar.

Hayvanlar birbirinden farklı olarak halkın geleneklerine yenmesinde bir sakınca olmayanlarla yenmesi hatta dokunulması günah ve rastlanması uğursuzluk getirici sayılanlar olmak üzere kümelenmiştir (Boratav, 1997: 56).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde hayvanlarla ilgili çeşitli inanmalar bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Baykuş öterse iyi olmaz, uğursuzluk gelir (K. 65, K. 66, K. 78, K. 84, K. 87, K. 101, K. 103).
- Bedduanın on da dokuzu beddua edene geri döner, biri beddua edilene tutarmış (K. 44, K. 45, K. 46, K. 56, K. 59, K. 60).
- Domuzun ismini söyleyenin kırk gün kısmeti kesilirmiş (K. 52, K. 58, K. 65, K. 66, K. 67, K. 70, K. 71).
- Tavşan kaçarsa iyi olmaz (K. 70, K. 71, K. 83, K. 85, K. 92, K. 104).
- Bir insanın önünden tilki geçerse iyi olmaz (K. 70, K. 71, K. 83, K. 85, K. 92, K. 104).
- Saksağan (bir karga türü) öterse kötü haber gelir.(K. 53, K. 54, K.72, K. 73, K. 82, K. 87, K. 88).
- Horoz gece öterse, kötü haber gelir (K. 53, K. 54, K.72, K. 73, K. 82, K.87).

c) Değerlendirme

Ulukışla yöresinde bazı hayvanların hareketleri uğursuzluk sembolü olarak kabul edilmiştir. Örneğin baykuşun ötmesi, domuzun isminin söylenmesi, sağsan ve horoz çeşitli şekillerde felaket habercisi kabul edilmiştir.

2.3.7. Günlerle İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Günlerin özelliklerine ait değişik inanışlar vardır. Pazar, pazartesi, perşembe günlerinde biçki biçmek ve çamaşır yıkamak iyi sayılır. Cuma günü yalnızca yolculuk iyi sayılır, başka bir işle uğraşmak iyi sayılmaz. Salı günü bir işin başlangıcı için kötü kabul edilir(Yalgın, 1993: 59).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde günlerle ilgili çeşitli inanmalar bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Salı günü işe başlanmaz. Salı günü işe başlanırsa iş sallanır, sonuçlanmaz (K. 59, K. 60, K. 62, K. 65, K. 110, K. 111).
- Salı günü dokunması biten halılar, tezgahtan çıkarılmaz (K. 100, K. 101, K. 102, K. 103, K. 111).
- Çarşamba günü çamaşır yıkanmaz (K. 77, K. 78, K. 89, K. 111, K. 112).
- Perşembe günü ölülerin kendi evlerini ziyarete geldiğine inanılır (K. 74, K. 75, K. 87, K. 92,K. 93, K. 94, K. 102, K. 113, K. 121. K. 122).
- Cuma günü öğlene kadar temizlik yapılmaz (K. 100, K. 101, K. 102, K. 103, K. 111).
- Gece tırnak kesilmez (K. 62, K. 69, K. 77, K. 78, K. 89, K. 90, K. 92)
- Cuma günü ev süpürülmez (K. 59, K. 60, K. 62, K. 65, K. 110, K. 111).
- Cuma günü, cumadan çıkınca iğne iplik tutulmaz (K. 77, K. 78, K. 89, K. 90, K. 92).

c) Değerlendirme

Yörede belirli günler uğurlu belirli günler uğursuz kabul edilmekte ve uğursuz günlerde işe başlamanın felaket getireceğine inanılmaktadır. Perşembe ve cuma gününün uğurlu kabul edildiği tespit edilmiştir.

Yörede yaptığımız çalışma sonucunda günlerle ilgili inanışların Türkiye'nin diğer yöreleriyle benzeştiğini tespit ettik.

2.3.8. Rüya ile İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

İnsanlar gördükleri rüyalardan gelecekle ilgili yorumlarda bulunmaya çalışırlar. Halk rüyasında gördüklerinin etrafında da inanışlar oluşturmuştur. Rüyada yeşil ve beyaz renler görülünce sevinilir, siyah renkte ise üzüntü duyulur. Rüyada yılan gören kişinin kötülük göreceğine inanılır. Rüyada kız çocuğu görmek kötü haber, erkek çocuk görmek iyi haber duyulacağına işarettir, yine rüyada ağlayanın sevineceğine inanılır (Artun, 2005: 259).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde rüyalarla ilgili çeşitli inanmalar bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Rüyada erkek çocuk görülürse dedikodu, kız çocuk görülürse kavga olur.
- Rüyada at görenin muradı olur (K. 53, K. 54, K.72, K. 73, K. 82, K. 87, K. 94, K. 102, K. 113, K. 121).
- Rüyada, bulanık çalkantılı deniz görmek uğursuzluktur (K. 1, K. 7,K. 9, K. 64, K. 72, K. 85).
- Rüyada berrak su görmek bereket getirir (K. 8, K. 16, K. 22, K. 50, K. 66).
- Rüyada yılan ya da köpek görmek düşmanın varlığına işarettir (K. 32, K. 34, K. 48, K. 63, K. 76).
- Rüyada koyun-kuzu görmek melek görmektir (K. 26, K. 27, K. 39, K. 70, K. 72, K. 107).
- Ölü birisini suyun içinde görmek iyi şeylerin olacağına işarettir (K. 38, K. 39, K. 54, K. 56, K. 80, K. 86).
- Rüyasında ölmüş birini gören kişi, ölen kişin kendisinden bir şey beklediği inancıyla mutlaka ölmüş kişi için hayır yapar (K. 10, K. 12, K. 23, K. 24, K. 37, K. 49, K. 56).
- Rüyasında ölmüş kişileri görmeyen kişi onların ruhunu mutlu etmiş kişidir (K. 3, K. 7, K. 15, K. 17, K. 51, K. 72, K. 88).

- Rüyada ölmüş bir kişi " ben açım, getirin ekmek yiyeyim" derse, fakir birine yardım edin demek istemiştir (K. 10, K. 12, K. 16, K. 23, K. 24, K. 37, K. 49, K. 56).
- Rüyada, ölmüş kişiyi fakir, zelil görmek; ölen kişinin dua beklediğine işarettir (K. 26, K. 27, K. 35, K. 38, K. 40, K.50, K. 72).
- Rüyada diş taktıran kişi bekar ise evleneceğine inanılır (K. 9, K. 11, K. 12, K. 23, K. 41, K. 47, K. 56).
- Rüyasında ölmüş birini gören kişi, ölen kişin kendisinden bir şey beklediği inancıyla mutlaka ölmüş kişi için hayır yapa r(K. 10, K. 12, K. 23, K. 24, K. 37, K. 49, K. 56).
- Rüyada yeşil görmek iyi, kara (siyah) görmek kötüye yorulur (K. 3, K. 7, K. 15, K. 17, K. 51, K. 72, K. 88).
- Rüya uçan kuşun ağzındaki buğday tanesi gibidir, kişi rüyayı yorumlarsa o buğday tanesi yere düşer. İyiye yorulursa iyi sonuçlarla karşılaşılır, kötüye yorulursa kötü sonuçlarla karşılaşılır (K. 26, K. 27, K. 39, K. 70, K. 72, K. 107).
- Rüyasında tabut görenin uzaktan misafiri gelir (K. 4, K. 7, K. 14, K. 18, K. 51, K. 72, K. 88).

c) Değerlendirme

Rüyada görülenlerin yorumlanmasıyla gelecekte olacak olaylara karşı önlem alınabileceğine inanılmaktadır. Rüyanın yorumlanmadığı sürece kişiye herhangi bir etkisi olmadığına inanılır. Bu nedenle rüyayı iyi bilen kişilerin yorumlaması önemlidir.

2.3.9. Aynayla İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Aynanın Türk Halk inançlarında özel bir yeri vardır. Ayna etrafında inanç içerikli bir kültür gelişmiştir. Çocuk aynaya baktırılmaz "iyi sayılmaz, aklına bir hal gelir". Aynaya gece bakılmaz günahtır" aynaya bakılmak suretiyle gelecekten haber alınır. Aynaya hamile kadının bakması doğru olmadığı gibi, Kuran-ı Kerim okunan salonda aynaya bir bez örtülür. Ayna'nın cinleri toplayıcı bir özelliğinin olduğu gibi inançlar da vardır. Gelin babasının evinden ayna eşliğinde çıkarılır ve çeyiz sandığına mutlaka ayna konulur. Ölüm ayna ilişkilerine dair de inanç ve uygulamalar vardır. Anlam olarak ayna, aydınlık gelecek, baht açıklığı olarak kabul edilir. Ayna ile ilgili

inançlar tasavvufta ve çeşitli tarikatlarda da vardır. Makedonya Türklerinde gelin arabasından veya atından inerken yüzüne ayna tutulur, iki koltuğunun altına birer ekmek konur ve önüsıra su dökülür (Kalafat, 1995: 107).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde aynayla ilgili çeşitli inanışlar bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Gece aynaya bakan gurbete gelin gider (K. 26, K. 27, K. 39, K. 46, K. 61, K. 62, K. 70, K. 72, K. 107).
- Aynaya bakan gurbete gider (K. 19, K. 26, K. 27, K. 39, K. 60, K. 72, K. 93, K. 98, K. 107, K. 120).
- Evde kırık ayna bulundurmak iyi olmaz (K. 4, K. 7, K. 14, K. 18, K. 51, K. 72, K. 88).
- Kırık aynaya bakılmaz (K. 5, K. 8, K. 17, K. 24, K. 28, K. 51, K. 56, K. 68, K. 72, K. 95, K. 106, K. 127).
- Gelin süslenirken ayna kırılırsa, uğursuzluk getirir (K. 3, K. 4, K. 17, K. 28, K. 41, K. 52, K. 68, K. 69).

c) Değerlendirme

Aynanın cinleri ve olumsuzlukları topladığına inanılmaktadır. Bu nedenle yörede yaptığımız çalışma sonucunda aynayla ilgili inanışların genellikle olumsuz çağrışımlar barındırdığı tespit edilmiştir.

2.3.10. Ay ile İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Aysız tütün ekilmez. Bu inancın tarımla, tütün dikmekle ilgisi açıktır. Tütünün Anadolu'ya Ortaçağ'dan sonra gelmesine bakılırsa pek eski sayılmaz ancak Ay'la olan ilişkisi onun eski çağdan kalma olduğunu, tarım işlerinde önemli etkisi bulunan ay devinimlerinin sonradan tütün dikimine de uygulandığını görüyoruz (Eyüboğlu, 1998: 183).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde ayla ilgili çeşitli inanışlar bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Ay tutulduğu zaman,

"Gördüm aylar
Süprüntü çaylar
Dökül günahım dökül" diyerek dua edilir (K. 6, K. 11, K. 14, K. 20, K. 25, K. 59, K. 66, K. 73, K. 108).

- Ay görüldüğü zaman: "Ay gördüm Allah amentü billah" denir (K. 26, K. 27, K. 60, K. 72, K. 93, K. 98, K. 107, K. 120).
- Ay tutulduğu zaman;

"Ay gördüm Allah amentü billah
Şavkı vurdu yüzüme
Nuru kat kat
Saçı sümbül
Dili bülbül
Tekbir Allah
Elhamdülillah" denir (K. 17, K. 18, K. 24, K. 41, K. 48, K. 49, K. 52).

- Ay tutulduğu zaman ayın kurtulması için teneke çalınırmış önceden, şimdi sadece dua ediliyor (K. 12, K. 19, K. 27, K. 28, K. 31, K. 42, K. 68, K. 69).
- Ay tutulduğu zaman Kur'an okunur (K. 14, K. 34, K. 47,K. 66, K. 75, K. 90, K. 103, K. 116, K. 129).
- Ay tutulduğu zaman, afet olmaması için; iki rekat namaz kılınır (K. 12, K. 26, K. 47,K. 56, K. 86, K. 90, K. 103, K. 116, K. 129).
- Ay yeni tutulduğu zaman ekim yapılırsa tutmaz derler (K. 2, K. 9, K. 27, K. 28, K. 41, K. 52, K. 68, K. 69).

c) Değerlendirme

Ay tutulduğu zaman yöre halkının korkarak çeşitli önlemler aldığını görüyoruz. Bu da tabiat olaylarının temel sebeplerinin bilinmemesinden kaynaklanmaktadır.

2.4. Halk Mutfağı

a) Türk Halk Kültürü'nde;

İnsanın giderilmesi zorunlu temel fizyolojik ihtiyaçlarından birisi beslenmedir. Bu denli önemli olan beslenme, çalışma alanı son derece geniş olan bir bilim dalıdır. Bu alanda uzman kişiler "beslenmenin milletlerin sahip oldukları kültürle ilgili olduğunu, her milletin kendine özgü yemek sistemi olduğunu bu sistemin kültürle şekillendiğini ve bu kültürün incelenmesinin gerekliliği sonucunda mutfak kültürü ortaya çıkmıştır (Ersoy, 2002: 222).

Mutfak kültürü her toplum için benzerlik ve farklılıkları olan bir kavramdır. Geçmişten günümüze her toplum, çevresinin şartlarına bağlı olarak kendine özgü bir yemek sistemi ve kültürü geliştirmiştir(Ersoy, 2002: 222). Yüzyıllar süren gelişimi çinde Türk mutfağı, yemek çeşitleri, pişirme yöntemleri, sofra düzenleri, servis usülleri, kış için hazırlanan yiyecekleriyle kendine özgü bir üslup yaratmıştır (Halıcı, 2003, 283).

Mutfak kültürleri içinde en eski kültür olarak iddia edebilecek ve dünyanın en büyük mutfaklarından birisi olan Türk mutfak kültürü tarihsel bir süreç geçirmiştir Bu süreç Tarih Öncesi Dönem, Orta Asya, Selçuklu ve Beylikler, Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet dönemleri olarak tasnif edilebilir (Ersoy, 2002: 222).

"Tarih Öncesi Dönem"de, arkeologların yaptıkları kazılar sonucunda buğday, arpa ve darı tarımının temelinin Anadolu'da atıldığı bulunmuştur. Bu dönemde buğday ve arpanın birlikte bulunduğu un ve ekmek imal edildiği, bunun dışında bira imalatının da olduğu, dini ayinlerde en önemli ikram olduğu bulunan ziyafet resimlerinden anlaşılmaktadır. Bu dönemde, medeniyetlerin beşiği olan Anadolu'nun mutfak kültürünün de temelini oluşturduğu kazılarla ortaya çıkarılmıştır. Türk mutfak kültürü ise Türklerin Orta Asya'ya göçüyle zenginleşmiştir (Ersoy, 2002: 222).

"Orta Asya Dönem" inde Türkler Cilalı Taş Devri'nde Orta Asya'ya gelip yerleştikten sonra, Ural dağları ile Altay dağları sırasındaki bozkır bölgesini ana yurt olarak seçmişlerdir. At ve koyun sürülerine sahip Türklerin gıdaları buğday unu ile yoğrulmuş yağlı hamur işleri, süt ve sütten yapılan yiyecekler, at ve koyun eti ile yapılan yemekler içecek olarak ise kısrak sütünden yapılan kımızdan oluşuyordu. Bu dönemde yaptıkları yemekler ve adları günümüzde Urallarda, Orta Asya ve Anadolu'da yaşamaktadır. Göçebe Türklerin hayvan yetiştiren bir toplum olması nedeniyle yemek kültürünün basit hayvanî ürünlerden geldiği söylenebilir. Bu dönemde belli törenlerde at etini yendiği kaynaklarda geçmektedir (Ersoy, 2002: 222).

“Selçuklu ve Beylikler Dönemi” Anadolu’da 20. asra kadar süren 900 yıllık bir zamanı içine almaktadır. Bu nedenle bugünkü mutfak kültürümüzde de izlerini görmek mümkündür(Ersoy, 2002: 222).

“Selçuklu ve Beylikler Dönemi”nde koyun eti tüketilmekte olup İslemiyeti’in etkisiyle at eti tüketiminin azaldığı kaynaklardan anlaşılmaktadır. Şiş kebabı, et haşlama, kağıt kebabı, paça çorbası ve kadınbudunun mutfağımıza girişi 11.yy Selçuklular dönemindedir.11. yy da ekşili yemeklerin Türk beslenme hayatında önemli bir yerinin, Selçuklular Dönemi’nden günümüze bunun Türklere has bir özelliklerin bir olduğu anlaşılmaktadır (Ersoy, 2002: 222).

“Osmanlı İmparatorluğu Dönemi”nde mutfak saray ve halk mutfağı olarak ayrılmıştır (Ersoy, 2002: 222).

Cumhuriyet dönemi mutfağı İstanbul’da saray, konak ve aşçılar üçgeniyle gelişen ve İstanbul’da artık sadece evlerde yaşayan İstanbul mutfağı da denilebilen “Klasik Türk Mutfağı” ve Anadolu’da bütün canlılığıyla yaşayan “Türk Halk Mutfağı olarak iki bölüme ayrılmıştır (Ersoy, 2002: 222).

Türk halk mutfağına ait yemekler uygulama açısından yöresel farklılığa sahiptir. Ortak yemekleri, pişirme ve saklama yöntemleri olduğu gibi farklı uygulamalar da söz konusudur. Aynı yemekler katkı maddelerinin farklı olması nedeniyle değişmektedir (Ersoy, 2002: 222).

2.4.1. Yiyecek Türleri ve Yapılışları

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Türk mutfağının en belirgin özelliği, et un ve hayvani gıdalara dayanmasıdır (Kut, 2002: 215).

İnsan grupları doğadan çiğ besini seçer, mutfakta değiştirir, yemekler yapar sezonları ve ömrün evrelerini noktalamak için çeşitli yemekler üretir (Goode, 2005: 172).

Bölgesel farklılıklar, ürünler, kültürel anlayışlar Türk halk mutfağını-çoğu yerde birleşmelere beraber- İstanbul mutfağından ayıran nedenlerdir. Aynı etkenler halk mutfağının kendi içinde de faklılık göstermesine neden olmaktadır (Halıcı, 2003, 283).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

1. Etli Yemekler

Boz Sulu

Malzemeler: Kemikli et, su ve tuz.

Yapılışı: Kemikler tencereye konup, pembeleşinceye kadar kavrulur. Kavrulduktan sonra biraz su ilave edilip, tuz atılır. Ocaktan indirilip servis yapılır. Et haşlamadan farkı suyunun az olmasıdır (K. 2, K. 9, K. 27, K. 28, K. 41, K. 52, K. 68, K. 69).

Et Haşlama:

Malzemeler: Kemikli et, su ve tuz.

Yapılışı: Tencerenin alabildiği kadar etler tencereye konur. Yüksek ateşte pembeleşinceye kadar kavrulur. Et suyunu bıraktıktan sonra karıştırılır, bir süre daha kavrulur. Et bıraktığı suyu çektikten sonra tencerenin alabildiği kadar su eklenir. Etin üzerinde damla damla su birikiyorsa et bıraktığı suyu çekmiştir. Et suyu çekerken tuz atılmaz. Tuz atılırsa et sertleşir. Et suyla kaynatıldıktan sonra tuz atılır. Etler lime lime oluncaya kadar pişirilir. Sonra ocaktan alınıp sıcak olarak servis yapılır (K. 24, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34, K. 35, K. 36, K. 37).

Fırında Patatesli Köfte

Malzemeler: Patates, domates, kıyma, salça, pul biber, karabiber, tuz, yağ.

Yapılışı: Kıyma, tuz, pul biber ve karabiber karıştırılarak yuvarlak köfteler yapılır. Fırın tepsisine köfteler dizilir arasına patates ve domatesler de dilimlenerek dizilir. Bir kasede, salça ve su karıştırılarak tepsiye dökülür. Fırında etler kızarıncaya kadar pişirilir (K. 5, K. 8, K. 17, K. 24, K. 28, K. 51, K. 56, K. 68, K. 72, K. 95, K. 106, K. 127).

Sulu Köfte (Yuvarlak)

Malzemeler: İnce bulgur, kıyma soğan, irmik, un, nane ve tuz.

Yapılışı: Tüm malzemeler bir tepsiye dökülerek yoğrulur. Hamur kıvamına gelince ufak parçalara ayrılıp yuvarlanır. Ayrı bir tencerede yağ dökülüp, salçayla kavrulur, üzerine su ilave edilerek kaynamaya bırakılır. Su iyice kaynadıktan sonra içine köfte atılır. Kaynadıktan sonra sıcak olarak servis yapılır (K. 14, K. 34, K. 47,K. 66, K. 75, K. 90, K. 103, K. 116, K. 129).

Nohut Sulusu

Malzemeler: 1 kase nohut, kemikli et, soğan, su.

Yapılışı: Nohut bir gece önceden suda bekletilir. Tencereye et konularak, pembeleşinceye kadar kavrulduktan sonra, soğanlar eklenir. Soğanla et bir süre kavrulur, üzerine bolca su ve nohut eklenir. Piştikten sonra servis yapılır (K. 5, K. 34, K. 43,K. 66, K. 74, K. 80, K. 93, K. 116, K. 129).

Tas Kebabı

Malzemeler: 1 kilo et, isteğe göre değişen miktarda soğan, tuz, su pul biber, karabiber.

Yapılışı: Et kuşbaşı şeklinde doğranır. Doğranan etler, tencereye konur, et suyunu bırakana kadar orta ateşte pişirilir, suyunu bıraktıktan sonra kısık ateşte pişirilmeye devam eder. İçine soğan ve diğer baharatlar ilave edilir ancak tuz atılmaz. Eğer et

bıraktığı suyu çekmeden tuz atılırsa, et sertleşir. Et bıraktığı suyu çektikten sonra tuz ve su eklenir. Etler piştikten sonra servis yapılır.

Tatar Börek Çorbası

Malzemeler: (1 Kazan için)

Hamuru için gerekenler: 4 yumurta, 10 kg un, göz kararı tuz, su.

İçi için gerekenler: Kıyma, maydanoz, baharat.

Sosu için gerekenler: Sarımsak, yoğurt. Üzerine de yağla salça karıştırılıp dökülür.

Yapılışı: Un, tuz ve suyla hamur yoğrulup, açılır. Açılan hamur kare kare kesilir, içine kıyma, maydanoz ve baharattan hazırlanan karışım konularak üçgen şeklinde kapatılır. Tencereye su konulup kaynatılır, kaynayan suya hazırlanan üçgen börekler atılır. Piştikten sonra servis tabağına alınan böreklerin üzerine sarımsaklı yoğurt dökülür. Bunun da üzerine yağ ve salçayla hazırlana sos gezdirilir (K. 6, K. 11, K. 14, K. 20, K. 25, K. 38, K. 47, K. 59, K. 64, K. 66, K. 73, K. 108).

2- Sebze Yemekleri

Borani / Ekşileme

Malzemeler: Soğukluk otu, iki baş soğan, bir avuç bulgur ya da pirinç, tuz, su ve yağ.

Yapılışı: Soğukluk otu yıkanıp doğranır. İki baş soğan tencerede yağla kavrulur, doğranan soğukluk otları soğanın içine eklenir. Bir avuç pirinç veya bulgur atıldıktan sonra göz kararı su eklenip, pirinç veya bulgur pişinceye kadar beklenip ocağın altı söndürülür (K. 2, K. 9, K. 27, K. 28, K. 41, K. 52, K. 58, K. 69, K. 78).

Kırşavuk

Malzemeler: Kırşavuk otu, soğan, yoğurt, pul biber ve tuz.

Yapılışı: Kırşavuk otu yıkanıp, doğranır. Tencerede bol miktarda soğan kavrulur ve doğranan kırşavuklar soğanla birlikte kavrulup ıspanak gibi pişirilir, içine tuz ve pul biber eklenip kırşavuklar suyunu çekene kadar pişirilir. Piştikten sonra kaşık yardımıyla üstten bir tabaka alınarak üzerine yoğurt eklenir, alınan diğer kırşavuklar üzerine konularak, servis yapılır (K. 7, K. 14, K. 23,K.30, K. 66, K. 67, K. 76, K. 83, K. 86, K. 99, K. 108).

3- Hamur İşleri

Soğan Pidesi

Malzemeler: 7-8 baş soğan, yağ, salça, bir avuç pirinç, yeşil biber, su, yoğurt, yumurta.

Soğanlar yağda pembeleşinceye kadar kavrulur. Soğanlar kavrulduktan sonra içine biber, salça, pirinç ve su (pirincin üzerini basak kadar) ilave edilir.

Hamuru için gerekenler: 1 kg un, tuz, su.

Yapılışı:Tüm malzemeler karıştırılır, kulak memesi yumuşaklığı kıvamına gelinceye kadar yoğrulur. Hamurdan küçük küçük 20 tane beze yapılır. Her bir beze oklava kullanılmadan elle açılır. 15 yufka üst üste konur, her katın arasına yağ sürülür. 15. katın üstüne soğan karışımı dökülür, bunun üzerine de 5 yufka daha konulur. Bir kase yoğurt, 1 yumurtayla karıştırılır ve bu karışım yufkaların üzerine dökülür. Fırına koymadan önce istenilen şekilde kesilir ve fırına verilir. Fırından çıktıktan sonra, tepsinin üzerine, temiz bir bez örtülerek soğumaya bırakılır. Yufkaların kurumasını önlemek için bez örtülür (K. 5, K. 34, K. 43,K. 66, K. 74, K. 80, K. 93, K. 116, K. 129).

Kutaraş (Patates/ Çarşaf) Böreği

Malzemeler: 1 kg un, su, tuz, yağ.

İçi için gerekenler: Peynir, maydanoz, pul biber, karabiber. (İsteyen patatesli de yapabilir).

Yapılışı:Tüm malzemeler, kulak memesi yumuşaklığında bir hamur elde edinceye kadar yoğrulur. Büyük bezeler alınarak, geniş yufkalar açılır. Açılan yufkalar temiz, geniş bir sofranın üzerine serilir.Yufkanın içine peynir ve maydanozla hazırlanan karışım eklenir. Sonra yufkalara el değmeden, sofra yardımıyla börek sarılır. Sofranın bir kenarından kaldırılır, böylece yufka da el değmeden kıvrılmış olur. Kıvrılan yufkalar, tepsiye dizilir, üzerine pembeleşmesi için yağ sürülüp fırına verilir (K. 12, K. 26, K. 47,K. 56, K. 86, K. 90, K. 103, K. 116, K. 129).

Su Böreği

Malzemeler: Un, yumurta, süt ve su.

İçi için; kıyma, soğan, kırmızı biber, karabiber, tuz.

Yapılışı: Un, süt ve yumurta geniş bir kapta yoğrularak hamur yapılır. Hamurdan ceviz büyüklüğünde parçalar ayrılarak yufka açılır. Altı tane yufka açıldıktan sonra bir tanesi tepsini alınarak yağlanmış tepsinin tabanına yerleştirilir. Diğer yufkalalar da ayrı bir tencerede kaynatılan suyun içine batırılıp çıkarıldıktan sonra soğuk suya batırılarak şoklanır. Soğuk sudan çıkarılan yufkalar bir beze konarak suyu alınır. Ayrı bir kapta kıyma, soğan, biber ve tuzla karışım hazırlanır. Tepsideki tek kat yufkanın üzerine hazırlanan kıymalı karışım serilir, üzerine şoklanan yufkadan serilir, tekrar kıyma ve yufka konur. Altı yufka bitene kadar aynı işlem tekrarlanır.En üstteki yufkanın üzerine sıvıyağ sürülüp fırına verilir, üzeri kızarana kadar pişirilir. Kızardıktan sonra fırından çıkarılıp dilimlenerek servis yapılır (K. 5, K. 8, K. 17, K. 24, K. 28, K. 51, K. 56, K. 68, K. 72, K. 95, K. 106, K. 117).

Yağlı Pide

Malzemeler: Un, su ve tuz.

Yapılışı: Un, su ve tuzdan yapılan yufka ince ince açılır. Saçta hafif pembeleşinceye kadar pişirilir. Tepsiye yufka serilir üzerine sütten elde edilen yağ (sütten elde edilen yağa yağlık denir) sürülür üzerine bir kat peynir eklenir, bir kat daha yufka konur. Yufkanın kaç kat olacağı isteğe göre değişir. En üstteki yufka konduktan sonra dilimlenip fırına verilir. Pembeleştikten sonra çıkarılıp servis yapılır (K. 7, K. 14, K. 23,K. 66, K. 67, K. 76, K. 83, K. 86, K. 99, K. 108).

Süt Pide

Malzemeler: Un su, tuz. 5 Yumurta, 2 kaşık un. ½ kg şeker, 1 litre süt

Yapılışı:

Yağlı pidenin hamuru gibi hamur hazırlanarak on beze yapılır. Oklavayla ince ince açılır. Derin bir kapta süt, şeker, yumurta ve un karıştırılır. Kapama ısıtılır içine açılan yufkalar oklavaya sarılıp kapamanın içinde daire oluşturacak şekilde yerleştirilir üzerine sütle hazırlanan karışım dökülerek kapamanın ağzı kapatılır. Yufkalar sütü çekip pembeleştikten sonra ateşten alınır (K. 3, K. 4, K. 13,K. 36, K. 47, K. 76, K. 85, K. 86, K. 97, K. 111, K. 116).

Kömme Ekmeği

Malzemeler: Yağ,un, tuz, ekşi maya ve toprak tencere.

Yapılışı: Un, tuz, ve ekşi mayayla hamur hazırlanır. Hazırlanan hamur bir saat mayalanmaya bırakılır. Kömür yakılır. Hamurun mayalanma işlemi bitince toprak tepsi yağlanır, içine mayalanan hamur konarak toprak tencerenin kapağı kapatılır. Yakılan kömüre, toprak tencerenin ağzı tabana gelecek şekilde gömülür ve iki üç saat pişmeye bırakılır. Hamur içini çektikten sonra tencere kömürden çıkarılır (K. 6, K. 11, K. 13,K. 36, K. 47, K. 78, K. 89, K. 92, K. 97, K. 101, K. 126).

Kaygana

Malzemeler: Un, su ve yumurta, yağ, şeker.

Yapılışı: Derin bir kapta yumurta çırpılır içine katı olmayacak kıvama gelinceye kadar un eklenir. Bir miktar tuz atılarak karıştırılır. Kızarmış yağa kaşıkla bu hamurdan atılarak kızartılır. Kızardıktan sonra, su ve şekerden yapılmış şerbete atılarak tatlandırılır. Şerbetten çıkarılıp servis yapılır (K. 5, K. 8, K. 17, K. 24, K. 28, K. 51, K. 56, K. 68, K. 72, K. 95, K. 106, K. 127).

4- Çorbalar

Toyga Çorbası

Malzemeler: Dövme, yoğurt, nane, tuz, yağ, salça ve pul biber.

Yapılışı: Dövme ıslatılır, yumuşadıktan sonra tencereye alınır, içine karıştıra karıştıra yoğurt eklenir. Yoğurt ve dövme kaynatılarak pişirilir. Ayrı bir tavada yağ, salça ve pul biber kavrularak, kaynayan çorbanın üzerine dökülür. Nanenin yanmasını önlemek için yağlı sos döküldükten sonra yemeğe eklenir. Tencerenin altı kapatılır,

Sıcak olarak servis yapılır (K. 6, K. 11, K. 14, K. 20, K. 25, K. 38, K. 47, K. 59, K. 64, K. 66, K. 73, K. 108).

5-Tatlılar

Baklava

Malzemeler: (2 tepsi için) 2 su bardağı yoğurt, yarım paket sana yağı veya tereyağı, 2 yumurta, yarım su bardağı sıvı yağ, alabildiği kadar un, kabartma tozu, ceviz.

Şerbeti için: 5 su bardağı su, 3,5 su bardağı şeker, yarım limon.

Yapılışı: Tüm malzemeler genişçe bir kaba alınıp (ceviz hariç) hamur kıvamına gelinceye kadar yoğrulur. Yoğrulan hamur on beş dakika dinlenmeye bırakılır. Hamurdan ceviz büyüklüğünde parçalar alınıp, el büyüklüğünde olacak şekilde yufkalar açılır. Bu şekilde altı tane yufka açılır, açılan yufkalardan bir tane alınır üzerine sıvı yap serpilerek yağlanır bu yufkanın üzerine açılan diğer küçük yufka konur tekrar aynı işlem yapılır. Altı parça araları yağlanıp üst üste konulur ve ince bir oklavayla büyük yufkalar elde edilinceye kadar açılır. Yufkalardan birisi oklavaya alınır eğer bir taraftan bakıldığında karşısı görülecek kadar incelmişse yufkaların açılması tamamlanır. Pişirilecek tepsinin tabanı yağlanır, üzerine altı kat yufka konur yufkaların üzerine tereyağı eritilip dökülür, ceviz serpilir, diğer altı yufka da üzerine döşenir. Baklavalar kesilir üzerine kalan tereyağı dökülerek fırına verilir. Yufkalar iyice kızarınca fırından çıkarıldıktan sonra ılıyıncaya kadar bekletilir. Bir tencerede su ve şeker kaynatılır, içine yarım limon eklenip ocaktan indirilir. Ilık olan baklavanın üzerine ılık şerbet dökülerek bir gece dinlenmeye bırakılır. Ertesi gün servis yapılır (K. 26, K. 61, K. 63,K. 76, K. 77, K. 78, K. 89, K. 94, K. 97, K. 123, K. 128, K. 130).

Dabule

Malzemeler: Sana yağı, sıvı yağ, yumurta, un, yoğurt, şeker, ceviz.

Şerbeti için; 3 su bardağı şeker, 3,5 su bardağı su, ¼ limon.

Yapılışı: Un, sana yağı, sıvı yağ, yumurta ve yoğurt kulak memesi yumuşaklığında hamur elde edilinceye kadar yoğrulur. Yoğrulan hamurdan küçük bezeler alınır içine ceviz ve şekerle yapılan karışımdan konarak taş kadayıf şeklinde kapatılır. Yağda kızartılır. Ayrı bir tencerede şeker ve su kaynatılır, kaynayan şerbete ocaktan indirmeye yakın bir zamanda limon sıkılırak, ocaktan alınır. Kızartılan

dabuleler şerbetin içine atılır, şerbet tatlının içine işleyene kadar bekletilir (K. 12, K. 26, K. 47,K. 56, K. 86, K. 90, K. 103, K. 116, K. 129).

Beyni Basık

Malzemeler: (1tepsi için) 3 yumurta, 1 su bardağı sıvı yağ, 1 paket kabartma tozu, 1 bardak yoğurt, 2 su bardağı un, 1 su bardağı toz şeker, limon kabuğu rendesi.

Yapılışı: Tüm malzemeler bir kaba alınır ve kulak memesi yumuşaklığına gelinceye kadar yoğrulur,fırın tepsisine dökülerek fırına verilir. Hamurun içi çekene kadar pişirildikten sonra fırından çıkarılıp şerbeti eklenir.

Şerbeti için: 1.5 kg şeker, şekerin üstünü kapatacak kadar su ilave edilerek kaynatılır. Şerbeti ılıdıktan sonra içine limon sıkılır. Revani soğuduktan sonra üzerine, sıcak şerbet dökülür. Tatlı şerbeti içine çektikten sonra üzerine fındık, fıstık konularak servis yapılır (K. 6, K. 11, K. 13,K. 36, K. 47, K. 78, K. 89, K. 92, K. 97, K. 101, K. 126).

Tel Kadayıf/ Kadayıf Tatlısı

Malzemeler: 1 paket tel kadayıf, tereyağı, su ve şeker.

Yapılışı: bir fırın tepsisinin içi yağlanır. Ayrı bir kapta tel kadayıflar ufak parçalara ayrıldıktan sonra yağlanan tepsiye dökülür. Kadayıfın içine yağ dökülerek yağla harmanlanır. Bir sıra kadayıf, bir sıra ceviz tepsiye yayılır. Cevizlerin üzerine bir kat daha kadayıf konur. Fırında iyice kızarıncaya kadar pişirilir (K. 3, K. 4, K. 13,K. 36, K. 47, K. 76, K. 85, K. 86, K. 97, K. 111, K. 116).

Gül Tatlısı

Malzemeler: 1 kg un, biraz tuz, su.

İçi için gerekenler: Yağ, susam, ceviz içi.

Yapılışı: Tüm malzemeler karıştırılarak, sert bir hamur yoğrulur. Hamurdan küçük bezeler kesilir. Bezeler ince yufka haline gelinceye kadar açılır. Bir tavada yağla susam kavrulur, bunun içine ceviz kırılır. Yufkanın içine bu malzemeler serpilerek, dört tarafından sarılır. Rulo haline getirilen, yufkalar tepsiye gül şeklinde dizilir. Yüksek ateşte pembeleşinceye kadar pişirilir. Soğuduktan sonra servis yapılır (K. 22, K. 26, K. 27, K. 35, K. 38, K. 40).

Burma Tatlısı

Gül tatlısının malzemeleri ve hazırlanışıyla aynı özelliklere sahiptir. Gül tatlısından tek farkı; hamur hazırlandıktan sonra oklavaya sarılır. Oklavadan çıkarırken hamur kıvrılıp burma haline getirilir (K. 21, K. 22, K. 28, K. 36, K. 39, K. 40).

Kaz Gırtlağı

Aynı hamur (Burma ve Gül tatlısının hamuru) oklavaya sarılır, çıkarırken hamur kırıştırılarak tepsiye dizilir. Pembeleşinceye kadar pişirilir. Fırından çıkarıldıktan sonra üzerine Hindistan cevizi serpilerek, servis yapılır (K. 20, K. 23, K. 24, K. 31, K. 37, K. 39).

Revani

Malzemeler: 1,5 su bardağı irmik, yarım bardak sıvıyağ, 1 su bardağı un, 2 su bağrı yoğurt, 2 yumurta, 1 paket kabartma tozu, 1 adet limon ya da portakal kabuğu rendesi.

Şerbeti için gerekenler: 1 litre su, 1 kg şeker.

Yapılışı: İrmik, sıvıyağ, un, yoğurt ve portakal kabuğu kek kıvamına gelinceye kadar karıştırılıp, yağlanan tepsiye dökülür, önceden ısıtılan fırına konur. Revaninin üzeri kızarıncaya kadar fırında bekletilir. Şerbeti döküldükten sonra rengi açılacağı için, iyice kızarmasına dikkat edilir. Fırından çıkarıldıktan sonra soğuyana kadar bekletilir.

Su ve şekerin kaynatılmasıyla hazırlanan şerbet, ılık olarak revaninin üzerine dökülür yapılır (K. 20, K. 22, K. 29, K. 30, K. 33,K. 34, K. 40).

c) Değerlendirme

Ulukışla yöresinde yapılan yemeklerde kullanılan malzemelerden yola çıkarak, Türk kültürünün geçmiş dönemlerindeki mutfak kültürünün günümüzde de devam ettiğini görmekteyiz. Ekşili yiyeceklerin Selçuklular döneminden günümüze kadar başarıyla taşındığını görmekteyiz. Bundan sonraki dönemlerde de Türk mutfak kültürü konusunda doğru değerlendirmek yapılabilmesini sağlam için, sözlü kültürde yaşayan yazıya geçirilmemiş yiyecek ve içecek türlerinin zaman kaybetmeden yazıya geçirilmesi gerekmektedir.

2.4.2. İçecek Türleri ve Yapılışları

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Türk mutfağında hazırlanan yiyecek içecekler hakkındaki kaynaklar; Orhun Anıtları'nda geçen konuyla ilgili bazı kelimeler, Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan Divan-ü Lügat'it Türk, Yusuf Has Hacip tarafından yazılan Kutadgu Bilig, Dede Korkut Hikayeleri, Mevlana'nın mesnevisi, Selçuknameler, tarihler, narh listelerinin kaydedildiği mahkeme sicilleri ve daha sonra da yemek kitaplarıdır (Duvarcı: 2000: 230).

İnsanın beslenme, yeme-içme alışkanlıkları hem vücudunun doğal isteklerin hem de içinde yaşadığı toplumun beslenme kültürüne göre belirlenmektedir. İnsanoğlu yerleşik hayat geçtikten sonra "ne bulduysa yeme" alışkanlığını terk edip yavaş yavaş yiyeceklerin üretilmesi, pişirilmesi, lezzetlendirilmesi, zenginleştirilmezi, saklanması gibi problemleri çözmüş, konuyla ilgili araç ve gereçleri geliştirirken, yeme-içme etrafında âdet, gelenek uygulama, inanış ve törenler depolanmaya başlanmıştır. Böylece farklı insan topluluklarına veya milletler ait mutfak alışkanlıkları da ortaya çıkmaya başlar. Bu tablo tarihi akış içinde milletlerin mekan ve kültür değişiklikleri, başka toplumlarla komşuluk ilişkileri, ticaret savaşlar gibi sebeplerle sürekli gelişme ve değişime uğrar. Yiyecek- içecek kültürü folklorun dinamik yapılarından biridir. Toplumun bütün bireylerinin katılımıyla ortaya bu kültür, bireylerin uyumunu devam ettirdiği sürece nesilleri atlarken onların ve dönemin ihtiyaçları ya da beklentileri doğrultusunda varlığını sürdürmeye devam eder (Duvarcı, 2000: 230).

Türk mutfağında içecekler büyük önem taşımaktadır. Soğukluk olarak ifade edilen içeceklerimizin içinde şıra ve koruk suyu tüm meyve sularının taze sıkılmış şerbet veya kaynatılıp saklanan şuruplar sofralarımızı zenginleştirmektedir. Ayran ve boza dışında nar, demirhindi, turunç, vişne çilek, kızılcık, limon, gül, bal, şerbetleridir. Bunun dışında çay ve kahve de içecekler içinde yer almaktadır(Ersoy, 2002: 227)

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Hoşaf (Komposto)

Malzemeler: Erik kurusu, kayısı kurusu, elma kurusu,su ve şeker.

Yapılışı: Tüm malzemeler büyük bir tencereye konur, üzerine göz kararı bolca su ilave edilerek haşlanır. Haşlandıktan sonra içine isteğe göre şeker atılır, kaynadıktan

sonra ocaktan indirilir. Eskiden şeker yerine pekmez de kullanılırdı, şimdi sadece şeker kullanılıyor (K. 24, K. 25, K. 26, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33).

Ayran

Malzemeler: Yoğurt, su, tuz.

Yapılışı: Öncelikle yoğurt ve tuz iyice çırpılır. Daha sonra üzerine yavaş yavaş su eklenir ve köpürmesi için iyice çırpılır (K. 1, K. 3 K. 7, K. 12, K. 25, K. 26, K. 34, K. 48, K. 56, K. 59, K. 62, K. 63, K. 72, K. 83. K. 90, K. 91, K. 104, K. 115, K. 126).

c) Değerlendirme

Yörede meyve çeşitliliği çok olduğu için her tür meyvenin suyundan içecek yapımında yararlanılmaktadır. Yaz döneminde bol miktarda elde edilen meyve türü hangisi ise kış ayında da bu meyvenin kurusundan elde edilen içecekler tüketilmektedir.

2.4.3. Yiyecek ve İçeceklerin Korunması

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Anadolu insanı çok eski dönemlerden beri kış aylarında tüketmek için yiyecekleri saklama yollarını aramış ve çeşitli şekillerde dayanıklı hale getirerek, işleme tabi tutarak saklama şekillerini ortaya çıkarmıştır. Kış ekmeği, peksimet, erişte, tarhana, peynir, sebze, meyve et kurutması vb. gıdaların doğuşu bu dönemlere rastlamaktadır (Ersoy: 2002: 223)

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde yiyecekleri ve içecekleri saklamak için kullanılan kaplar şunlardır:

- Pekmez, pestil gibi yiyecekler toprak küplere doldurularak evlerin altında bulunan kilerlerde saklanır. Kilerlerin zemini toprak olur. Toprak zemin yiyeceklerin bozulmasını önler (K. 26, K. 61, K. 63,K. 76, K. 77, K. 78, K. 89, K. 94, K. 97, K. 123, K. 128, K. 130).
- Yoğurt, sebze meyve gibi yiyecekler evin içindeki kilerlerde saklanırken, daha fazla miktardaki yiyecekler evlerin yakınındaki depolara konulmaktadır (K. 1K. 25, K. 26, K. 34, K. 48, K. 59, K. 63, K. 72, K. 83. K. 90, K. 91, K. 104, K. 115, K. 126).

c) Değerlendirme

Ulukışla'da hava çok sıcak olmadığı için, yiyecekler dolaba konmadan da saklanabilmektedir. Çok miktarda yiyecek ve içecek varsa bunlar da kiler ya da depo gibi yerlerde saklanmaktadır.

2.4.4. Kışlık Hazırlanan Yiyecekler

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Kış hazırlıklarına önem verilir. Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında avlularda büyük kazanlar içinde buğday kaynatılır, damlara çekilerek kurutulur. Buğday kurutulduktan sonra değirmenlerde kırdırılır, bulgur yapılır.Domates salçası yapılır. Dolmalık patlıcan oyulur, ipe dizilere kurutulur (Artun, 2005: 295).

Üzümden sirke yapılır. Kışlık peynir basılır. İncirden reçel yapılır. Tarhana yapılır. Kışlık nişasta çıkarılır, çeşitli turşular kurulur. Her mevsim kadınlar yufka ekmek yaparlar, kışın tandır ekmeği vururlar (Artun, 2005: 295-296).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Pırasa topraktan söküldüğü şekliyle başlarının topraklı kısmı zemine gelecek şekilde kilerin zeminindeki toprağa gömülür. Toprağa gömülen pırasaların rengi koyu yeşil olmaz daima açık renk kalır ve kışın da taze olarak tüketilmeye hazır hale gelir (K. 10, K. 13 K. 27, K. 36, K. 48, K. 59, K. 65, K. 67, K. 72, K. 83. K. 90, K. 91, K. 105, K. 125, K. 126).

- **Biber Salçası:** Biber ayıklanır. Salça makinesinden geçirildikten sonra kevgirden geçirilir. Büyük salça leğenine konarak iki saat kaynatılır. Koyulaşmaya başlayınca içine tuz atılıp ocaktan indirilir (K. 3, K. 9, K. 16, K. 21, K. 22, K. 37, K. 58, K. 63).
- **Domates Salçası:** Domatesler dörde bölünüp bidonlara konur. İçerisine tuz atılıp bidonun ağzı kapatılarak bir gün bekletilir. Bir gün sonra domatesler kevgirden geçirilip güneşte kurutulur (K. 23, K. 29, K. 32, K. 44 K. 50, K. 51, K. 52, K. 69, K. 73, K. 119).
- **Peynir:** 50 yada 100 kilo koyun sütü bakır kazana süzülür. İçine bir kapak peynir mayası konularak dört saat bekletilir. Patiskadan yapılmış peynir keselerinden süzülür. Kesenin ağzı bağlanıp altına toprak, üstüne taş koyulur. 3-4 gün suyunun süzülmesi beklenir. Suyu çekildikten sonra tuz atılıp peynir küpüne basılır. Küpün

ağzına beyaz bez konur. Temiz toprakla çamur yapılır ve bu çamur beyaz bezin üstüne konur. Küpün ağzı ters çevrilerek kuma gömülür (K. 15, K. 16, K. 36, K. 58, K. 69, K. 73, K. 119).

- **Salamur Peynir:** İnek sütü koyun peynirinin yapıldığı gibi yapılıp keseyle süzülür. Süzüldükten sonra Beyaz keseye yayılıp üzerine ekmek tahtası konur. Bir süre bekledikten sonra tuza batırılarak tenekeye alınır. Tenekenin ağzı lehimlendikten sonra soğuk bir yere konur (K. 15, K. 16, K. 36, K. 58, K. 69, K. 73, K. 119).
- **Turşu:**

Malzemeler: Patlıcan, biber, domates, maydanoz.

Yapılışı: Patlıcan oyularak, biber, domates ve maydanoz karışımından yapılan salata içine yerleştirilir. Patlıcan bu şekilde doldurulduktan sonra patlıcan oyulurken içinden çıkarılan parça ağzına yerleştirilerek dikilir. Sirkeli su yapılıp patlıcanlarla birlikte bidona konarak ağzı kapatılıp soğuk bir yerde bekletilir (K. 6, K. 19, K. 23, K. 47, K. 78, K. 89, K. 94, K. 97, K. 123, K. 128, K. 130)

- **Pestil:** Üzüm pekmezinin içine irmik, ceviz ve susam konarak ateşte kaynatılır. Kaynadıktan sonra beze dökülerek güneşte kurutulur (K. 8, K. 14, K. 51, K. 53, K. 56, K. 72, K. 78).
- Pekmez kaynatılır (K. 26, K. 61, K. 63,K. 76, K. 77, K. 78, K. 89, K. 94, K. 97, K. 123, K. 128, K. 130).
- Kayısı, kiraz, vişne ve çilek reçeli yapılır (K. 1, K. 4, K. 18, K. 22, K. 26, K. 45, K. 53, K. 98).
- Tarhana yapılır (K. 1, K. 2, K. 10, K. 12, K. 27).
- Nane, kekik kurutulur (K. 4, K. 13, K. 21, K. 26, K. 39, K. 52, K. 64, K. 86).
- Bahçede yetişen her türlü sebze ve meyve kurutulur (K. 7, K. 16, K. 38, K. 47, K. 59, K. 74, K. 96, K. 113, K. 128).
- Soğan ve sarımsak çuvallarla kilere konur (K. 9, K. 16,K. 36, K. 58, K. 69, K. 73, K. 119).

c) Değerlendirme

Yörede kış ayları karlı geçtiği için halk yazın bulduğu her türlü yiyeceği çeşitli saklama yöntemleriyle kışa kalacak şekilde hazırlayıp, kış mevsimine hazırlık

yapmaktadır. Kışın daha çok yazın kurutulan sebzelerden yapılan yiyecekler tüketilmektedir.

2.4.5. Mutfak Araç ve Gereçleri, Kullanışları

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Bugünkü teknoloji sayesinde modern mutfak ve çeşitli pişirme aygıtlarına gelinceye kadar Türklerin mutfağında tandır, fırın, maltız ve kuzine gibi çeşitli pişirme araçları bulunmaktaydı (Kut, 2002: 215).Türklerin Orta Asya'dan bir medeniyetle geldikleri, mutfak araçlarının bugünkü durumunun Orta Asya'ya dayandığı, bu araçların çanak, çömlek türü olduğu tespit edilmiştir (Ersoy, 2002: 223).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresinde özellikle köylerde yemek yapımında kullanılan araç ve gereçleri şöyle sıralayabiliriz:

- Büyük leğen; pekmezin her tarafın eşit kaynaması için kullanılan derinliği fazla olmayan geniş kap. Büyük leğende; pekmez dışında, domates salçası, vişne şurubu, bulgur, marmelat gibi yiyeceklerle, reçel çeşitleri de kaynatılır (K. 1, K. 2, K. 63,K. 76, K. 89, K. 94, K. 97, K. 130).
- Çingil; yoğurt mayalamak için kullanılan kaptır (K. 3, K. 9, K. 16, K. 21, K. 22, K. 37, K. 58, K. 63).
- Çomça; düğün, cenaze gibi toplu yemeklerde; cacık, hoşaf gibi sıvı içecekleri almak için kullanılan araç (K. 9, K. 16,K. 36, K. 58, K. 69, K. 73, K. 119).
- Hamur leğeni; hamur yoğurmak için kullanılan, derinli olmayan, geniş kap (K.1, K. 2, K. 3, K. 4, K. 5).
- Kazan; pekmez kaynatmak bulgur kaynatmak için kullanılan derin, kap (K.1, K. 2, K. 3, K. 4, K. 5).
- Kirpikli sahan; Etrafı işlemeli bakırdan yapılmış geniş, düz tabak. Pilav ve salata servisinde kullanılır (K. 1, K. 2, K. 10, K. 12, K. 27).
- Köfte leğeni; köfte yoğurmak ve pilav- dolma gibi yiyecekleri pişirmek için kullanılan kap (K.1, K. 2, K. 3, K. 4, K. 5).
- Kuzu bakırı; sünnet, düğün, cenaze gibi çok miktarda yapılan yemekler için kullanılan küçük kazan (K. 35, K. 36, K. 37)

- Kirtikli sahan; hoşaf, çorba ve cacık gibi sıvı yiyeceklerin servisinde kullanılan çukur tabak (K. 1, K. 2, K. 10, K. 12, K. 27).
- Sini; yemeklerin servisinde kullanılan, çeşitli ölçüleri olan geniş kap (K. 15, K. 16, K. 36, K. 58, K. 69, K. 73, K. 119).

Ulukışla yöresinde özellikle köylerde içecek yapımında kullanılan araç ve gereçleri şöyle sıralayabiliriz:

- İçecek için, "kuzu bakırı" kullanılır. İçecek için kullanılan kapların hepsi bakırdan yapılmaktadır. Alüminyum sonradan kullanılmaya başlanmıştır (K. 4, K. 13, K. 21, K. 26, K. 39, K. 52, K. 64, K. 86).
- Hareni; kaymak yapımında kullanılan iki kulplu küçük kazan (K. 1, K. 2, K. 10, K. 12, K. 27).
- Kazan; süt kaynatmak için kullanılan, hareniden büyük kap (K. 8, K. 14, K. 51, K. 53, K. 56, K. 72, K. 78).

Ulukışla yöresinde sofrada yemek yerken kullanılan araç ve gereçleri şöyle sıralayabiliriz:

- Tahta kaşık; önceleri yemek yemek için tahta kullanılırdı, şimdilerde ise metal kaşık kullanılmaktadır (K. 1, K. 4, K. 18, K. 22, K. 26, K. 45, K. 53, K. 98).
- Lenger; helva ve pilav pişirmek için kullanılan derin olmayan kap (K.1, K. 2, K. 3, K. 4, K. 5).

c) Değerlendirme

Yörede çevre bölgelerle ulaşımı sağlayan araçların fazla olması ve her türlü iletişim aracının yaygın olması, halkın şehirlerde yaşanan gelişmeleri yakından takip edebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum halkın tüm yaşamını etkilediği gibi mutfak araç ve gereçlerinin kullanımını da etkilemiştir. Yaptığımız araştırma sonucunda yörede çevre illerde kullanılan mutfak araçlarının köylerde de kullanıldığını ve eski mutfak araç gereçlerinin pek tercih edilmediği tespit edilmiştir.

2.4.6. Sofra Gelenek ve Görenekleri

a) Türk Halk Kültürü'nde;

"Sofra düzenleri genellikle fazla farklılık göstermemektedir. Sofra yere kurulmaktadır. Önce bir sofra bezi yayılmakta, üzerine "tabla" denilen tahta konulmakta ve yemek yenilmektedir. İkinci bir tür, sini kullanılmasıdır. Sinide yenildiği zaman yüksekliği sağlamak amacıyla sofra bezinin üzerine dire şeklinde kasnak veya açılıp kapanan tahta sofra altı konduktan sonra sini yerleştirilmektedir (Halıcı, 2003, 285).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Yörede yemeğe önce büyükler başlar (K. 6, K. 11, K. 14, K. 20, K. 25, K. 38, K. 47, K. 59, K. 64, K. 66, K. 73, K. 108).

- Yemek yenirken misafir gelmişse mutlaka sofraya davet edilir (K. 6, K. 19, K. 23, K. 47, K. 78, K. 89, K. 94, K. 97, K. 123, K. 128, K. 130).
- Sofrada çok konuşmak iyi sayılmaz (K. 4, K. 13, K. 21, K. 26, K. 39, K. 52, K. 64, K. 86).
- Yemek evin en geniş odasında yenir (K. 38, K. 47, K. 59, K. 74, K. 96, K. 113, K. 128).
- Sofraya basılmaz (K. 3, K. 9, K. 16, K. 21, K. 22, K. 37, K. 58, K. 63).

c) Değerlendirme

Ulukışla yöresinde sofra kurallarına ve geleneklerine önem verilmektedir. Sofraya saygı son derece önemlidir. Sofraya basılmamasının ve sofra da çok konuşulmamasının temelinde bu düşünce yatmaktadır.

2.5. Halk Hekimliği

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Halkın olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne "halk hekimliği" diyoruz (Boratav, 1997: 122).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla yöresi insanlarının, hastalıkları sağaltmasında kullandıkları tespit edilen yöntem ve işlemler şunlardır:

- Şıh Ömerli'ye (Şeyh Ömerli'ye), Dikmen dağına, Hacı Tepecik dağına gidilir (K. 38.K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).

Baş ağrısı için muska yazdırılır (K. 6, K. 11, K. 14, K. 20, K. 25, K. 38, K. 47, K. 59, K. 64, K. 66, K. 73, K. 108).

- Hasta olan kişi tedavi için Hüsniye Köyü'nde; Dede Tepesi'nde bulunan

Cadı Türbe'sine götürülür. Cadı Türbesi'nde kim olduğu bilinmiyor. Türbeye gidilince "yürek çağrılır". Yürek Çağırması şöyle yapılır: Bir kişinin başı diğer kişinin göbeğine konarak:

_Yürek hu hu hu

Dağda mısın, taşta mısın?" denilir. Bir süre sonra hasta iyileşir (K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44).

- Ocaklara gidilir, aralardaki "olçum karılara başvurulur (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K .44, K. 45, K. 46).
- **Bel ağrısı olanlar,** beli kumun içinde kalacak şekilde sıcak kuma gömülür. Sıcak kum ağrıyı pişirir (K. 4, K. 13, K. 21, K. 26, K. 39, K. 52, K. 64, K. 86).
- **Boğaz ağrısı için**, boğaza vikis sürülüp sarılır. Boğaz sıcak tutulursa ağrı geçer (K. 13, K. 15, K. 26, K. 28, K. 32, K. 44).
- **Diş ağrısı tedavisi:** Ağrıyan dişe kekik ya da asprin konur (K. 16, K. 17, K. 18, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).
- **Diz ağrılarını için,** iki limon kabuklarıyla birlikte iyice rendelenir, içine bir yemek kaşığı saf zeytinyağı konur. Tüm malzemeler yağda çevrilir, ılık hale gelinceye kadar beklenip dize sarılır. Limon dizdeki kireçlenmeyi alır (K. 3, K. 9, K. 16, K. 21, K. 22, K. 37, K. 58, K. 63).
- **Göbek düşünce tedavi için,** göbek tutulur(K. 14, K. 20, K. 25, K. 47, K. 59, K. 64).
- Göbekte sıcak çaydanlık gezdirilir (K. 14, K. 20, K. 25, K. 47, K. 59, K. 64).
- Göbek iyileşinceye kadar, kalın bezle sarılır (K. 1, K. 4, K. 18, K. 22, K. 26, K. 45, K. 53, K. 98).
- **Grip tedavisi:** Nane, limon, kekik kaynatılarak içilir (K. 16, K. 17, K. 18, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).
- Gripin içilir (K. 63, K. 64, K. 68, K. 76, K. 80).

- **Kabızlık tedavisi:** Pekmez içilir (K. 16, K. 17, K. 18, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).
- **Kırık- çıkık tedavisi:** İki tahta, keçi kılı, yumurta ve ip kullanılır. Keçi kılıyla yumurta karıştırılarak harç yapılır, kırık bölgeye sarılır, iki tahta da kırık bölgenin üzerine destek olarak konup iple bağlanır. Yumurta donarak alçı gibi olur. Kırık iyileşinceye kadar bu sargı açılmaz. Arada bir ip esnetilir. Gençlerde on beş gün, yaşlılarda kırk gün böyle bekletilir. Sargı için bez yerine keçe kullanılırsa kırık daha çabuk kaynar, çünkü keçe sıcak tutar (K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).
- **Kırık- çıkık tedavisi için,** kırık olan bölge iyice ovularak, sağa sola çevrilir. Çevrilirken çıkan organ yerine oturur (K. 6, K. 11, K. 14, K. 20, K. 25, K. 59, K. 64, K. 66, K. 74, K. 108).
- **Kulak ağrısı için,** pırasa ve soğan tüm olarak ateşe gömülür, yumuşayıncaya kadar bekletilir. Suyu çıkacak kıvama gelince bu sudan birkaç damla kulağa damlatılır. Böylece ağrı kesilir (K. 63, K. 64, K. 68, K. 76, K. 80).
- Loğusa ateşlenirse veya sıtma geçirirse, loğusanın bütün vücudu gübrenin içinde kalacak biçimde gübreye gömülür. Zatürre olan erkek de çenesi hariç bütün vücudu gübrenin içinde olacak biçimde gübreye gömülür. “Pislik pisliği alır” inancıyla bu uygulama yapılır (K. 3, K. 9, K. 16, K. 21, K. 22, K. 37, K. 58, K. 63).
- **Mide ekşimesi için;** elma ya da havuç yenir (K. 16, K. 17, K. 18, K. 78, K. 89).
- **Mide bulantısı için;** nane ve limon kaynatılıp içilir (K. 6, K. 17, K. 28, K. 49, K. 50, K. 63, K. 76).
- **Mide ağrısı için,** kekik kaynatılır (K. 16, K. 17, K. 18, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).
- **Mide ağrısı tedavisi:** Sabahları bir bardak mide otu kaynatılarak içilirse mide ağrısı olmaz (K. 16, K. 17, K. 18, K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).
- **Mide ağrısı tedavisi:** Sodalı su içilir. Karbonatlı su içilir (K. 4, K. 13, K. 21, K. 26, K. 39, K. 52, K. 64).
- **Romatizma için,** bacaklara sülük konur (K. 4, K. 13, K. 21, K. 26).
- **Şişkinlik tedavisi:** Yemekten sonra, papatya, nane, kekik, mide otu, tapır otu (böbrek otu) kaynatılarak içilirse mide şişkinliğini alır (K. 4, K. 13, K. 21, K. 26, K. 39, K. 52, K. 64, K. 86).

- **Sarılık tedavisi:** Çocuğa sarı yazma örterler, sarılık olmasın diye (K. 6, K. 11, K. 14, K. 20, K. 25, K. 38, K. 47, K. 59, K. 64, K. 66, K. 73, K. 108).
- **Sarılık tedavisi:** Sarılık olan kişiye kan bağı olmayan birinin idrarı içirilirse sarılık geçer (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K. 44, K. 45, K. 46).
- **Sarılık tedavisi:** Sarılık olan kişinin kendi idrarının içine yedi kayısı konup yedirilir (K. 1, K. 4, K. 18, K. 22, K. 26, K. 45, K. 53, K. 98).
- **Topuk dönmesi:** Topuğu dönen kişinin topuğuna jilet atılır (K. 23, K. 29, K. 50, K. 51, K. 52).

c) Değerlendirme

Ulukışla yöresinde hastalıkların sağaltılmasında doktora gitmeden önce halk hekimliği yöntemlerine başvurulduğu gözlemlenmiştir. Yörede hastalıkların doktora gitmeden halk hekimliği yöntemleriyle sağaltılabileceğine dair yaygın bir inanış vardır. Bu inanışın ve ekonomik yetersizliklerin de etkisiyle halk hekimliği yöntemleri yörede halen uygulanmaktadır. Halk hekimliği yöntemlerinin yanı sıra sağlık ocaklarına ya da hastaneye giderek tedavi olma yoluna da gidilmektedir. Eğitim düzeyinin artırılarak halkın bilinçlenmesi sağlandığında ve sağlık hizmetlerine ulaşım kolaylaştığında hastalıkların sağaltılmasında halk hekimliği yöntemlerinden yararlanma uygulamalarının azalacağı söylenebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUKIŞLA İLÇESİ ANONİM HALK EDEBİYATI

3.1. Anonim Halk Edebiyatı Manzum Ürünleri

3.1.1. Mani

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Mani söyleme yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, belli kuralları olan, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze ulaşan bir gelenektir. Manilerde Anadolu insanın düşünce yapısını, beğenisini, dertlerini, kıskançlıklarını, özlemlerini, sevgilerini vb. ortak kültürün sergilenişini görürüz (Artun, 2004: 111).

Mani genellikle yedi heceden oluşan dört dizelik bir türdür. Bir tek dörtlük içinde bir anlam bütünlüğü gösterir. Genellikle anlamının ağırlığı üçüncü ve dördüncü dizelerdir. Manilerde anlamın dört dizeye yayılması, ilk iki dizelerle çizilen tabla maniyi estetik bir yapıya kavuşturur. İlk iki dize maninin dış dünyayla bağıdır. Üçüncü ve dördüncü dizede duygu ve düşünce ortaya konur. Manilerin doğaçlama söylenmesi maniyi iki bölüme ayırır. Birinci bölüm genellikle hazırlıktır ve maniciye kafiye, söz için zaman kazandırır. Manici için birinci bölüm çağrışım, duygu ve düşünce için hareket noktasıdır (Boratav, 1997: 185- 197).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla'da manilerle ilgili yaptığımız araştırmalar sonucunda yirmi yedi mani derledik. Derlediğimiz maniler konuları bakımından aşağıdaki başlıklar altında tasnif edilebilir:

1-Yaşanan olaylarla ilgili maniler

2- Sevda- aşk manileri

3- Ayrılık manileri

4- Yergi manileri

5- Tehdit manileri

6- Kayınvalide ile ilgili maniler

7- Askerlikle ilgili maniler

1-Yaşanan Olaylarla İlgili Maniler

UM- 1

Akın millet akın çoğa akın
Çoğa satıyorlar çaresine bakın
Çövek'in (Karatepe) zaptı yak
Çaresine bakın (K. 11, K. 23)

UM-2

Çala çala geldim size
Selam verdim hepinize
Aldım selamı gidiyorum
Sağlık ve selametle (K.20).

2- Sevda- Aşk Manileri

UM- 3

Bahçelerde kış olur
Gül açılır yaz olur
Ben yarime gül demem
Gülün ömrü az olur(K. 23)

UM-4

Irafta oklavayı
Dürülmüş baklavayı
Yarim bir gül sokulmuş (Gül takmış)
Ben onun yaprağıyım (K. 11, K.23).

UM-5

İki kazan yan yana
Ayırabilir misin?
Kız sen benim sevdama
Dayanabilir misin?(K.1, K.20, K.21)

UM-6

Kara koyun ak koyun
Alın kabre koyun
Ben bu dertten ölürsem
Adımı dertli koyun(K.10, K.11, K.15).

UM- 7

Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar (K.1, K.2, K. 3, K.5).

UM-8

Mektebin pacaları
Ders verir hocaları
Benim yari sorarsan
Odur birincileri (K.16, K21, K.23).

UM-9

Mektup yazdım karadan
Dağlar kalksın aradan
Kavuşmadık yar olmaz
Kavuştursun yaradan (K.7, K.11, K.19).

UM-10

Mendilim dürüm dürüm
Hükmümü yürütürüm
El oğlu neme gerek
Hapiste çürütürüm (K.7, K.8, K.9, K.10).

UM-11

Su akar ince ince
Su dökerler pirince
İnsan bir hoş oluyor
Sevdiğini görünce (K.1, K.2, K3, K.5, K.7)

UM-12

Tarlanın kepeklisi
Gömleğin ipeklisi
Sarıldıkça tat verir
Kızların göbeklisi (K.20, K.21, K.22, K30)

UM- 13

Elbisemin pembesi
Saçımın ondelesi
Bir yar sevdim olmadı
(K.20, K22, K.30, K31).

UM-14

Bahçelerde bıtırak
Gel sevgilim oturak
Ne oturak ne durak
Gel sevgilim evlenek de oturak
(K.19, K36).

UM -15

Iraftaki poşular
Yere düşse ışılar
Sevdiysem ben sevdim
Size n'oldu Komşular
(K. 19, K.41).

3- Ayrılık Manileri

UM-16

Pembe giyerim pembe
İnce yakışır gence
Beni sana vermezler
Düşmanlar ölmeyince
(K.1, K.2, K3).

UM- 17

Güvercinim süt beyaz
Ayrı düştük biz bu yaz
Ne kadar ayrı düşsek
Mektubunu sıkça yaz (K.7, K.8, K.9).

UM-18

Dere geliyor dere
Kumunu sere sere
Al beni götür dere
Yarin olduğu yere (K.11, K.12, K.16).

4- Yergi Manileri

UM-19

Evlerinin önü ılgın
Sular akar durgun durgun
Ünlü karaaslanım ünlü
Millet olmuş bütün iki dinli (K.19).

UM -20

Hana vardım han değil
Penceresi cam değil
Başkanı başa diktim
Ölürsem de gam değil (K.16, K.17, K18).

UM- 21

Selvi gibi ağaçlar
Dönmüş birer iğdeye
Geçti borun pazarı
Sür eşeği Niğde'ye (K.19).

UM-22

Kopile bak kopile
Kravatı yok bile
Senin gibi kopile
Çingene kızı çok bile (Kopile: Çocuk) (K.20, K21, K.22, K30).

5- Tehdit Manileri

U M 23

Mendili katlatırım
Kalbimi yoklatırım
El oğlu neme gerek
Hapiste çatlatırım (K.20, K21).

UM -24

Kuyu başında durma
Suyumu bulandırma
Senin kızın yok burada
Gözünü dolandırma (K.20, K21, K22, K26).

UM-25

Sür şoför arabanı
Uçuramazsın
Benim gönlüm olmayınca
Kaçıramazsın (K.20).

6- Kayınvalide İle İlgili Maniler

UM-26

Kulağıma küpeleri
Altın ise takarım
Oğlu güzel olursa
Kaynanaya bakarım (K.19).

7- Askerlikle İlgili Maniler

UM -27

Kara kara kamışlar
Dibini boyamışlar
Benim sevdiğim yari
Askere yollamışlar (K.19).

c) Değerlendirme

a) Biçim

Derlediğimiz manilerin nazım birimi dörtlük şeklindedir (UM-1, UM-2, UM-3, UM-4, UM-5, UM-6, UM-7, UM-8, UM-9, UM-10, UM-11, UM-12, UM-13, UM-14, UM-15, UM-16, UM-17, UM-18, UM-19, UM-20, UM-21, UM-22, UM-23, UM-24, UM-25, UM-26, UM- 27).

Manilerin ölçüsünü hece bakımından incelediğimizde çoğunluğunun 7'li hece ölçüsü ile söylendiğini görüyoruz (UM-3, UM-4, UM-5, UM-7, UM-8, UM-9, UM-10, UM-11, UM- 12, UM- 13, UM- 15, UM-16, UM-17, UM-18, UM-20, UM-21, UM-23, UM-24, UM-27), ve kararlılık göstermeyen maniler (UM-2, UM-6, UM-14, UM-19, UM-22, UM-25, UM-26) bulunmaktadır.

Manilerin büyük çoğunluğu mani tipi (aaba) şeklinde kafiyelenmiştir (UM-1, UM-2, UM-3, UM-4, UM-6, UM-7, UM-8, UM-9, UM-10, UM-11, UM-12, UM-13, UM-14, UM-15, UM-16, UM-17, UM-19, UM-20, UM- 23, UM-25, UM-27). Manilerin bir kısmı abab şeklinde kafiyelenirken (UM-5, UM-25, UM-26), bazısı kendi arasında kafiyelenmiştir (UM-18, UM-21, UM-22). Herhangi bir uyak düzenine sahip olmayan bir mani vardır (UM-13).

b) İçerik

Manileri içerik bakımından incelediğimizde yörede yaşanılan olaylara insanların dikkatini çekme (UM-1), topluluğa selam verme konuları işlenmiştir. Sevda-aşk manilerinde; sevgiliye duyulan aşk (UM- 3), sevgiliye yakın olma isteği (UM-4), sevgiliye duyulan aşkın yoğunluğu (UM-5), sevgiliye sitem (UM-6), aşığın sevgiliyle arasını bozanlara sitemi (UM-7), sevgiliye övgü (UM-8), sevgiliye kavuşma isteği (UM-9), aşığa gözdağı verme (UM-10), sevdalılığın belirtileri (UM-11), cinsellik (UM-12), sevgilinin aşığa yakınlık göstermemesi (UM-13), sevgiliye kavuşma isteği (UM-14), aşığın rakiplerinden duyduğu rahatsızlık (UM-15) konuları işlenmiştir.

Ayrılık manilerinde, sevgiliye kavuşamanın nedeni (UM-16), ayrılık süresince sevgiliden haber alma isteği (UM-17), sevgiliye kavuşma isteği (UM-18) dile getirilmiştir.

Maniler arasında toplumdaki aksaklıkları dile getiren, sosyal hayatla ilgili konuların işlendiği maniler de vardır (UM-19, UM-20). Bir kişiyi kaçırdığı fırsattan dolayı yerme (UM-21), kız isteyen kişiyi beğenmeyip yerme (UM-22) konularının işlendiği maniler de vardır.

Tehdit manilerinde; bir genç kızın kendine yaklaşmaya çalışan kişiye verdiği tepkiyi yansıtan (UM-23, UM-24) maniler de vardır.

Kayınvalide ile ilgili maniler de; kayınvalideye meydan okuma (UM-26) konusu işlenmiştir.

Askerlikle ilgili manilerde askerde olan kişiye duyulan özlem (UM-27) yer almaktadır.

Sonuç olarak Ulukışla'da halk çeşitli duygu ve düşüncelerini maniler yoluyla aktarmıştır. Manilerde toplumun adet, gelenek, görenek ve düşünce biçiminin izlerini bulmak mümkündür.

3.1.2. Ninni

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ninniler çeşitli zaman birimlerinde kuşaktan kuşağa devredilip aktarılan, ezgileri yönüyle çocukları etkileyen ürünlerdir. Ortaya çıkışlarıyla ilgili kesin bilgilere sahip olmadığımız ninniler, çıkış zamanlarındaki asıl şekillerini koruyamamışlardır. Tarihsel, sosyal ve kültürel nedenler, göçler değişikliğe uğramalarına neden olmuştur. Ninniler, söylendikleri toplumun kültürünü yansıtmışlardır.

Birçok şekilleri olmakla birlikte, ninniler genellikle mani dörtlükleriyle söylenir. Ninni konulu manilerin son dizeleri ninni anlatım kalıplarından oluşur. Ninni başlangıcında ninni söylenene bir seslenme olarak görülür. Ninni sonunda çocuğu uyutmayı amaçlayan ses tekrarlarından yararlanılır. Ninniler ezgi yönüyle beşik sallama ahengine uygun söylenirken, bazen ezgi ve ses tonu çocuğun durumuna göre ayarlanır.

Ninnilerin oluşumunda, annenin ruhsal durumu, yaşanılan olaylar, çocuğa duyulan özlemler rol oynar. Anne bazen eşinden, kaynanasından, akrabalarından yakınmalarını ninnilerde dile getirir. Her anne ninni yakabildiği gibi çevresinden

duyduğu ninnileri de söyleyebilir. Ninniler çocuğun kız veya erkek oluşuna göre de değişir (Artun, 2004: 180).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

- Yörede yaptığımız araştırma sonucunda üç adet ninni derledik.
- Yörede yaptığımız derlemeler sonucunda üç adet ninni derledik.
- Ninniler çocuğu uyutan kişi kimse onun tarafından söylenmektedir (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K 43, K. 44, K. 45, K. 46).
- Ninniler teyzelerden, büyüklerden; duyarak öğrenilmektedir (K. 38, K. 39, K. 40, K. 41, K. 42, K. 43, K 44, K. 45, K 46).

UN-1

Babası deve gelmez eve
Anası katır bilmez hatır
Hu hu hu çeker
Alay başını kim çeker
Başı allı kız çeker (K. 14, K15).

UN- 2

Dandini dandini dan almış
Allah neler yaratmış
Oğlanlar çöp tenekesi
Kızlar altın kesesi
Hu hu hu(K. 17).

UN- 3

Dandili dandili danalı bebek
Annesi maymun babası şebek
Ağzına dayadım süt lapası
Uyusana eşek sıpası

Dandili dandili dastana
Danalar girmiş bostana
Kov bostancı danayı
Yemesin lahanayı
Hu hu hu hu hu (K. 24, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 34,K. 35).

c) Değerlendirme

a) Biçim

Yöreden derlenen ninnilere şekil açısından baktığımızda; nazım birimi, nazım şekli ve ölçüsü bakımından kararlılık göstermediğini görmekteyiz.

b) İçerik

Ninni söylemedeki amaç çocuğun dikkatini çekerek, uyumasını sağlamaktır. Ninnileri içerik olar incelediğimizde ninni söyleyen çocuğun anne ve babasını, ninni söylenen çocuğa şikayet etme amacı taşıdığını görüyoruz (UN- 1, UN- 3). Bir ninnide de kızlar övülüp erkekler yerilmektedir (UN-2).

3.1.3. Ağıt

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ağıt söyleme geleneği Türklerde çok eski bir geçmişe dayanır. Eski Türklerin ölülerin ardında düzenledikleri yuğ törenlerinde bugünkü ağıtların ilk örnekleri sayılabilecek sagular söylenirdi. Ağıt Anadolu'nun hemen her yerinde söylenir; ama özellikle Orta ve Güney Anadolu'nun belirli yörelerinde yaygındır.

Çok eski çağlardan günümüze gelmiş olan ağıtlar, bir bakıma ölen için söylenen methiyedir. Ağıtlar halk şiirinin başlangıçtaki ilk şekilleri olarak kabul edilir. Eski inanç sistemlerinde ölenlerden medet umma yaygındır. Yakılan ağıtlarda ölen kişileri hatırlama, hatırlatma ve anısını yaşatma kaygısı sezilir.

Ağıt söyleme geleneği toplumumuzda oldukça yaygındır. Hatta bu konuda uzmanlaşmış özel ağıt söyleyicileri vardır. Bu kişiler acıklı olaya konu olan kişiyi tanımasalar bile çevreden edindikleri bilgilere dayanarak, klasikleşmiş ağıt tekniği ile olay hakkında duyguca yüklü ağıtlar söyleyebilirler (Artun, 2004: 155).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

UA-1

Fatma ananın kızı genç yaşta vefat etmiş. Vefat eden kızından bir torunu kalan Fatma ana torunun durumuna üzülerek bu ağıdı yakmış (K.19).

Yüksek minarede ezan okunur
Ezan sesi kulağıma dokunur
Anası babası olmayan
Şimdiden sonra gül mü sokunur (K. 5)

UA-2

Karakoyun sana çanlar dakayım
Sen sallan da ben boyuna bakayım
Kuzun öldüyse …..yakayım

Karakoyun da koyunların beyidir
Yayıldığın da boz Kılan'ın dağıdır
Sevdiğim de güzellerin çağıdır

Koyun gelir de mezarını iz ider
Yel eser de saçlarını toz ider
Şimdiden sonra kuzular kime naz eder (K.5).

UA-3

Güvercin vurdum gakmaz
Kanı göverdi akmaz
Benim kuzularıma vuran
Hiç Allah'tan korkmaz (K.5).

U A-4

Atladı gitti eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Ak evimin yakışığı
Kızım gittiğin yerde mutlu olsun

Ak evimin on parmağı on marifetli gelin kızım
Vardığın yer mutlu olsun
Kızım kınan kutlu olsun

Atladı çıktı eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Ak evimin yakışığı
Nere gittin allı kızım?

Atını bağladılar dar ağacına
Elin ulaşmadı eğer kaşına
Boyu ulaşmamış eğer kaşına
Babasını getirin de yanı başına(K. 18).

UA-5

Ana kızın çok muydu
Ekmeğin aşın yok muydu
Bir Kılan'ın içinde
Hiç münasip yok muydu (K. 1).

UA-6

Oğlunu askere gönderdikten sonra gelinin üzüntüsünü gören Kamil Özcan'ın bu durum üzerine yaktığı ağıt şöyledir:

Evimizin önünde ak pınarlar akar
Dostlar gamlı, düşmanlar bakar
Zarif gelin de ciğerin yakar
Halil oğlum asker oldu vatana

Gurbeti gördü de askeri bilmez
Polis Ahmet de bir senedir gelmez
Uzadı yolları mektubu gelmez
Halil oğlum asker oldu Eğridir'e
Isparta'nın yanında Eğridir gölü

Kışla'sın da askerler dolu
Mart ayında açar Isparta'nın gülü
Halil oğlum asker oldu vatana

Ulukışla'dan saat on ikide bindiler
İzmir'e de saat onda indiler
Asker olduğunu da bacıları bildiler
Halil oğlum asker oldu Eğridir'e

Isparta gölü Eğridir'e ekli mi?
Sabah olur çavuş verir tekmili
Yaz gelince sağ olur gelir biçer ekini
Halil oğlum asker oldu vatana

Kış gelince açar Eğridir gölünün kazları
Al giyinmiş gelinleri kızları
Asker oldum diye unutmayın bizleri
Halil oğlum asker oldu Eğridir'e

Ulukışla'da kurulur Pazar
Maşallah deyin değmesin nazar
Sağlık olsun bir gün de sılada gezer
Halil oğlum asker oldu Eğridir'e

Toros dağı yükseğinde eser rüzgar boran
Yaz gelince etekleri lale sümbül bağ olur
Bir gün olur hasretlik de yok olur
Halil oğlum asker oldu vatana

Eğridir'den gider Isparta yolu
Kışlası Eğridir'in askerle dolu
Havalar bulanır yağar bir tolu (dolu)
Halil oğlum asker oldu vatana
Yeter Kamil bu kadar yeter

Evladın kokusu burnuma tüter
Allah sağlık versin, hasretlik de biter
Halil oğlum asker oldu vatana (K. 116)

UA-7

Zarife annenin oğlunun gurbete gitmesinden duyduğu acıyı anlatan ağıdı şöyledir:

Güz geldi de elmaları indirdin
Çelik ettin odunları doldurdun
Güzel huylarını bana bildirdin
Ben de seni saat on ikide Ulukışla'dan bindirdim

Yazmalar içinde kareli yazma
Ah edip de kuzum da ağlayıp gezme
Yazdığın mektubu okuyamadık

Geceynen mi geçtin Eğridir'in özünü
Avrupana sürmüşsün lavanta tozunu
Almadım sana ilin kızını
Tez gel kuzum yine bayram geliyor

Geceynen bindirdiler sizleri
Saat onda da indirdiler Eğridir'e
Çavuşlar gelmiş de elbiseni giydirir
Berberler gelmiş de avrupanı sıfıra verdirir
Tez gel kuzum yine bayram geliyor

Kışla'nın önünde zeytin ağacı
Dökülmez yaprağı kalmış ağacı
Doktorlar da anana vermiş ilacı
Tez gel kuzum yine bayram geliyor

Urfa'ya bağlı da Adana yolu
Geldin de gördüydün baygındı halim
İstanbul'a vardığımda sormadın halim
Öyle mi kötüydü benim halim (K. 115).

UA-8

Oğlunun evliyken başkasına aşık olup evini terk etmesi üzerine ağıt yakan Kamil Özcan'ın ağıdı şöyledir:

Sabah olur da Zeki Çavuş dükkan mı işledir
Güler Hanım da gerdan mı dişledir
Züleyha Kız da cehizini işledir
Dön gel Zeki'm yurdun yuvan buradır

Dükkanın kapısı da pazara bakar
Hatiç Gelin'i sorarsan ciğerini yakar
Güler Hanım'da Zekiye kırafat takar
Dön gel Zeki'm yurdun yuvan buradır

Zeki yetiş de süslü bir delikanlı
Hatiç Gelin de bugünler gamlı
Güler Hanım'ın da gerdanı benli
Dön gel Zeki'm yurdun yuvan buradır

Zeki Çavuş da çalışır edemez karı
Kılan'da oturur da kıymetli yari
Güleri sararsan …….karı
Dön gel Zeki'm yurdun yuvan buradır

Pazarlar Zeki Çavuş gelmiyor
Kendinde şikir yok kadir kıymet bilmiyor
Bugünler de Hatiç Gelin çok gamlı gülmüyor
Dön gel Zeki'm gül bahçeni soldurma (K. 116).

UA- 9

Kamil Özcan oğlu Zeki'nin alkolik olmasından büyük üzüntü duyarak ağıt yakar ve oğluna şöyle seslenir:

Adana arabaları transit yollan geçiyor
Zaki Efendi de hiç durmadan içiyor
Sarhoş olup avanta da düzüyor
Dön gel Zeki'm gül bahçeyi soldurma

Az doldu Zeki'm kadehi doldurma
Şu gençlik de gonca gülleri soldurma
Çamura düşüp de el alemi güldürme
Dön gel Zeki'm yurdun yuvan burada

Hatiç Gelin bahar gelir çitilini dikiyor
Bizi bilmez bilip Zeki çavuz ekiyor
Gecikince Güler Hanım hain hain bakıyor
Dön gel Zeki'm yurdun yuvan burada

Gedik'ten azar da Kılan'ın yolu
Hatiç Gelin'in de içi gamınan dolu
Evinin önünde açmış menekşe gülü
Dön gel Zeki'm güllerini soldurma

Yeter Kamil bu kadar yeter
İçkiyi içenin ahiri beter
Yiğit olana da bir güzel yeter
Dön gel Zeki'm oralarda yoylanma (K.116).

UA-10

Torununun nasihatlerini dinlememesi üzerine Kamil Özcan'ın torununa yaktığı ağıt şöyledir:

Mehmet torun deri alıp satıyor
Hesap bazında karı zarara katıyor
Sıkıldı mı canı baytarlıkta yatıyor
Dön gel Mehmet yurdun yuvan burada

Nasihat ederimde nasihati dinlemez
Akşam olunca da evine gelmez
Annenin babanın da kıymetini bilmez
Döngel Mehmet gelin seni bekliyor

Nasihat edeni sen olda dinle
Gönlünü eğleyeceksen gel evde eğle
Emine hanımlarda huzuru sağla
Şeytanın yolundan ayrıl Mehmet'im

İçkiyi çok içen martaval atar
Yası kırk olmadan yatağa yatar
Kumarı oynayanın ocağı batar
Alın terin zehir etme Halil'im

Mezbaneden geçer de Kılanın yolu
Eti kesmişte dükkanı dolu
Çok içeninde kırılır kolu
Alın terin zehir etme Halil'im

İçki masasına bardak dizilir
Hesap sonunda da beş ise on yazılır
İçkiyi içeninde evinde huzur bozulur
Alın terin zehir etme Arkadaş

İçkiyi çok içenin dili burkulur
Cebinde parası olursa yola dökülür
Sarhoş gelir evde çaydanlık dökülür
Alın terin zehir etme Arkadaş

Kasap olan keser keser yatırır
Sarhoş olan parasını bitirir
…vatı görmezde yolu yitirir
Akıl versin fikir versin yaratan

Murat Tarun eti kesip satıyor
Parasını da kasaya atıyor
Akşam olup eve gelip yatıyor
Akıl versin fikir versin yaratan

Dikkatli olda aklını bozma
Olur olmazla da sokakta gezme
Şeytana uyup da yolundan azma
Akıl versin fikir versin yaratan

Haceli Akında kibar efendi
Gezsen cihanda yoktur menendi
Hesabı biliyor da aldanmaz kendi
Akıl versin fikir versin yaratan

Kamil Özcan nasihatı söyledi
Aklı olan bu sözleri dinledi
Şeytana uyanlar hem güldü hem ağladı
Hepimize akıl fikir versin yaradan (K. 116).

UA- 11

Kamil Özcan oğlunun ameliyat olmasından duyduğu acıyla şu ağıdı yakar:

Doktor gelmiş yarasını sarıyor
Başucunda Hatiç gelin ağlıyor
Doktor ahbap para verdik almıyor
Ahbapları eksik etmeye Yaradan

Baraştan gider hastane yolu
Ameliyattan da çıkanın yarısı ölü
Gençlikte solmasın kimsenin gülü
Ahbapları eksik etmeye Yaradan

Yarısı kesilmiş kafanın tası
Birikmiş ahbaplar hepisi yaslı
Ciğeri olmayanın da çok kalbi paslı
Ahbapları eksik etmeye Yaradan

Ballca'da kurulmuş hastane yeri
Her sabah çıkıyor üç beş de ölü
Ameliyat olmuş da tutulmuş dili
Genciken soldurma bu gonca gülü

Ameliyat günü belli oluyor
Hep yarenler hastaneye doluyor
Acı görmeyenler için için gülüyor
Ahbapları eksik etmesin Yaradan

Hastanede ameliyat olmuş ağrıyor başı
Kamil Özcan görmüş durmuyor gözünün yaşı
Ameliyat yeri kanıyor bitmiyor işi
Ahbapları eksik etme Yaradan

Cemal Paşadadır Güllü'nün evi
Güllü bacısı da oluyor deli
Kırk gündür yatıyor ağrımış beli
Ahbapları eksik etme Yaradan

Dostları toplanmış yoklamaya geliyor
Durmuş Özcan çok hastane dolaştı
Nerden geldi bu çare bulaştı
Akınlar da imdadına ulaştı
Ahbapları eksik etme Yaradan

Güllü'nün evinin önünde limon ağacı
Dökülmüş yaprağı kalmış ağacı
Doktorlar da devre yazmış ilacı
Ahbapları eksik etmesin Yaradan

Kesildi kafatası kırıldı yarısı
Dostlar sağ olsun çoktur parası
Doktor dostumuz almaz ilaç parası
Ahbapları eksik etmesin Yaradan

Bahaddin'in damadı da gıda maddesi satar
Vijdanı temiz de kesesini açar
Gece gündüz de ziyaret yapar
Ahbapları eksik etmesin Yaradan

Ameliyat (yeri) azmış vücudu da kaşınır
Damadı Mustafa da başucunda dolaşır
Hayırsız evlatlar da neye yakışır
Sabır versin Yaradan

Özcan ne kadar çalışsan da oldun biçare
Ciğer temiz ama kafada yara
Allah hidayet verip de dermanı bula
Sabır versin Yaradan (K. 116).

UA- 12

Azrail serime çöktüğü zaman
Kırılır kanadım kolum yavaş yavaş
Mavlam nasip etsin din ile iman
Akar gözlerimden sel yavaş yavaş

Yüksek uçan gönül yorulur bir gün
Mizan terazisi kurulur bir gün
Herkesin ettiği sorulur bir gün
Döner mi Yarabbi dil yavaş yavaş

Kabrimin üzerine dikenler taşı
Kimin gölgesinde saklansın başı
Baba-oğlu görmez gardaş gardaşı
Gider geri yavaş yavaş (K. 5).

UA-13

Kurbanın besili damda kaldı
Elbisen duvarda asılı kaldı
Yavruların geldi seslendi
Sesini duyamadı
Sabah oldu yere düştü alamadım fesini
Çok seslendim de duyamadım sesini (K. 14).

UA-14

Evinin önü de küçük sekili
İçinde de gül ü reyhan ekili
Olamamış al gelinin
Bir kuzusunun vekili

Odalar yapmış da hurma dalından
İçini döşetmiş Acem dalından
Alamadım kuzum da ecel elinden

Bağçanda bağında ayvayı nindeyim
İçi çürümüş de narı nindeyim
Sen olmadık kelli de sarayı nindeyim (K. 48).

UA-15

Adana'dan gelen ağlar
Pencereden yağan karlar
Güvendiğim karlı dağlar
Sana da mı yağdı karlar (K. 15).

c) Değerlendirme

a) Biçim

Derlenen ağıtların büyük bölümünün nazım birimi dörtlüktür (UA-1, UA-3, UA-4, UA-5, UA-6, UA-7, UA-8, UA-9, UA-10, UA-11, UA-12). Ağıtlardan biri (UA-2) üçlüklerden oluşmaktadır. Bazı ağıtlar ise kararlılık göstermemektedir (UM-13, UM-14).

Ağıtları hece ölçüsü bakımından incelediğimizde ölçüde kararlılık göstermediklerini görmekteyiz.

b) İçerik

Ağıtları içerik olarak incelediğimizde çoğunluğunun ölen bir kişinin ardından söylenen ağıtlar olduğunu görmekteyiz (UA- 1, UA- 2, UA-3, UA-12, UA-13, UA-14, UA-15). Derlenen ağıtlardan ikisi düğünlerde söylenen kına ağıtlarıdır (UA- 4, UA- 5).

Bir ağıtta da askere giden gencin evden ayrılmasından duyulan üzüntü dile getirildi (UA- 6). Gurbet (UA- 7)ve sosyal olaylar (UA- 8, UA- 9, UA- 10, UA- 11) ağıtlarda işlenen konulardır.

3.2. Anonim Halk Edebiyatı Manzum-Mensur Ürünleri

3.2.1. Bilmece

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Bütün uluslarda görülen en eski halk edebiyatı ürünlerinden olduğunu, hoşça vakit geçirmek amacıyla söylendiklerini, zeka ve söz oyunlarına dayalı kalıplaşmış sözler olduklarını söyleyebiliriz. Bilmecelerde çözüm çoğu zaman sorulan sorunun verilerinden yola çıkarak bulunan bir kelimedir. Bilmecenin metniyle çözümü arasında bir ilgi vardır.

İlk bilmece örneklerini Kıpçak sahasının 14. y.y.'a ait önemli eserlerinden biri olan Codex Comanicus'ta görebiliriz. Kaşgarlı Mahmut'un Divanü Lügat'it Türk adlı eserinde bilmece karşılığı kullanılan kelime vardır. Ancak bilmece örneği yoktur (Artun, 2004: 191).

Bilmeceler biçimsel bakımdan iki veya daha çok dizeden oluşabilirler. Beyit ve kıta geleneğine bağlı olarak çok sayıda iki ve dört dizelik bilmecelere rastlanır. Dize sayısı dörtten çok olan bilmecelere az rastlanırsa da bu bilmeceler, lugaz ve muamma geleneğini yaşatıyor oluşları ve sağlam yapılarıyla dikkati çekerler. Ezberleme kolaylığı nedeniyle bazen manzum bilmecelerin cevaplarının da manzum olarak verildiği görülür.

Bilmeceler aynı zamanda manzum ve mensur olarak iki gruba ayrılır. Manzum olanlar, ikili, üçlü, dörtlü, beşli ve altılıdır. Manzum bilmecelerde ölçü, kafiye özelliklerine uyulur. Bu tür bilmeceler bir dizelik bütünden hareketle, genişleyerek ikili, üçlü, dörtlü, beşli altılı dizeleri içine alan bir kalıp oluşturmuştur (Artun, 2004: 192-193).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

Ulukışla'da bilmecelerle yaptığımız derleme sonucunda otuz yedi bilmece tespit ettik. Derlediğimiz bilmeceleri eldeki malzemelerimize göre iki başlık altında toplamayı uygun gördük.

1. Cevabı Tek Olan Bilmeceler
2. Cevabı Birden Çok Olan Bilmeceler

1. Cevabı Tek Olan Bilmeceler

UB- 1

Alçacık boylu
Kadife donlu
(Patlıcan) (K.41).

UB- 2

Benim bir kızım var
Fart oraya fart buraya gider
Kapı arkasına durur
(Süpürge) (K.41).

UB- 3

Benim bir çocuğum var
Günde bir çimdiririm
(Kaşık) (K.41).

UB- 4

Benim bir gelinim var
Gelenin gidenin ayağını öper (Kapı) (K.41).

UB- 5

Ben giderim o gider
Arkamdan tin tin eder
(Gölge) (K.41).

UB- 6

Ben giderim o gider
Para para iz eder
(Baston) (K.13, K.14,K.41, K.100).

UB- 7

Bilmece bildirmece
Dil üstünde kaydırmaca
(Dondurma) (K.13, K.14).

UB-8

Bilmece bildirmece
El üstünde kaydırmaca (Sabun) (K.19).

UB- 9

Burnu uzun dili kısa
(Fil) (K.13, K.14, K.19).

UB- 10

Çarşıdan aldım bir tane
Eve geldim bin tane
(Nar) (K.18).

UB-11

Çarşıda olmaz
Mendile konmaz
Hiç ona doyulmaz
(Uyku) (K.21).

UB- 12

Dağdan gelir takla makla
Aman abla beni sakla
(Çığ) (K.13, K. 16).

UB- 13

Dağdan gelir tıkır mıkır
Anneciğim beni saklar
(Ayı) (K. 100).

UB- 14

Dışı var içi yok
Tekme yer suçu yok
(Top) (K.1, K.2, K.4, K.41).

UB- 15

Elim alır sandık almaz
(Sırık) (K.90).

UB- 16

Elemez melemez ocak başına gelemez
(Yağ) (K.1, K.13, K.14, K.16).

UB- 17

Ham ham kapağı
Em em kapağı
(Koyun kuyruğu) (K41).

UB- 18

Hatun evde saçı dışarıda
(Mısır) (K.1, K.2, K.4).

UB-19

Izdık mızdık otuz iki kızdık
Bir araya dizildik
(Diş) (K.41).

UB-20

Biz biz bizidik
Otuz iki kızidik
Akşam oldu silindik
Sabah oldu dizildik
(Diş) (K.14, K.41).

UB- 21

İki çatının bir direği var

(Burun) (K. 13, K14, K16).

UB- 22

Karnı yarık kara tavuk

(Kahve Çekirdeği) (K. 100).

UB- 23

Karşıdan baktım bir taş

Yanına vardım, iki ayak bir baş

(Kaplumbağa) (K.1, K.2, K.4, K13, K16)

UB- 24

Kat kat döşek

Bunu bilmeyen eşek

(Lahana) (K.41).

UB- 25

Kuyruğu uzun, beli kısa

Yeraltında saklı dede

(Pırasa) (K.1, K4, K93, K.111).

UB -26

Benim iki pencerem var

Etrafında etten duvar

Gece kaparım gündüz açarım

(Göz) (K.5).

UB- 27

Mağrupta konup

Maşrupta dinlenecek

(Televizyon) (K. 100, K.116).

UB- 28

Melemez melemez

Ocak başına gelemez

(Yağ çömleği) (K.13, K.14).

UB- 29

Sıra sıra odalar

Birbirini kovalar

(Tren) (K.100).

UB- 30

Tuzsuz pişen aş

(Palize) (K.76).

UB- 31

Yedi delikli tokmak

Bunu bilmeyen ahmak

(Baş) (K. 53, K.54, K.55).

UB -32

Ye altında yağlı kalmış

(Yılan) (K. 53).

2.Cevabı Birden Çok Olan Bilmeceler

UB- 33

Anası var uzun deli

Babası var kürklü koca(Üzüm çubuğu)

Kızı var dünya güzel (Üzüm bağı) (K.17, K.18, K.19).

UB- 34

Arşın ayaklı (Tavşan)

Burma bıyıklı (Tilki)

UB- 35

Dağda tak tak (Balta)

Suda şip şip (Balık)
Arşın ayaklı (Tavşan)
Burma bıyıklı (Tilki) (K.41).

UB- 36

Dağdan gelir taştan gelir (Ses)
Bir kumalı baştan gelir (Sel) (K.18, K41).

UB- 37

Dört takı takı (Ayağı)
İki diki diki (Dişi)
İki bakı bakı (Gözü)
Bir fıçı fıçı (Gövdesi)
(At) (K.17, K.18).

a) Değerlendirme

a) Biçim

Derlediğimiz bilmecelerin büyük çoğunluğu manzum biçimdedir(UB-1, UB-2, UB-3,UB-4,UB-5,UB-6, UB-7, UB-8, UB-10, UB-11, UB-12, UB-13, UB-14, UB-17, UB-19, UB-20, UB-23, UB-24, UB-25, UB-26, UB-27, UB-28, UB-29, UB-31, UB-33, UB-34, UB-35, UB-36, UB-37). Bilmecelerin bir kısmı ise mensur biçimdedir (UB-9, UB-15, UB-16, UB-18, UB-21, UB-22, UB-30, UB-32).

Manzum bilmeceler dize sayılarına göre farklılık göstermektedir. Bu bilmeceleri iki dizeden oluşanlar (UB-1, UB-3,UB-4,UB-5,UB-6, UB-7, UB-8, UB-10, UB-12, UB-13, UB-14, UB-17, UB-19, UB-20, UB-23, UB-24, UB-25, UB-27, UB-28, UB-29, UB-31, UB-34, UB-36,). Üç dizeden oluşanlar (UB-2,UB-11, UB-26, UB-33). Dört dizeden oluşanlar (UB-20, UB-35, UB-37) şeklinde sınıflandırabiliriz.

İki dizeden oluşan bilmecelerin bir kısmı aa şeklinde kafiyelidir (UB-1, UB-4,UB-5,UB-6, UB-7, UB-8, UB-10, UB-12, UB-14, UB-17, UB-19, UB-23, UB-24, UB-28, UB-29, UB-31, UB- 34, UB-36).).diğer bilmeceler ise ab şeklinde kafiyelidir (UB-3, UB-13, UB-25, UB-27). Üç dizeden oluşan bilmecelerden biri aaa şeklinde kafiyelenirken(UB-11) biri aba şeklinde kafiyelidir. Üç dizeden oluşan bilmecelerden ikisi de aba şeklinde kafiyelidir (UB-11, UB-33). Biri aaa (UB-2) şeklinde kafiyelenirken diğeri aab (UB-26) şeklinde kafiyelidir. Dört dizeden oluşan

bilmecelerden ikisiaaba şeklinde kafiyelenirken (UB-20,UB-37), diğeri abaa (UB-35) şeklinde kafiyelidir.

Bilmeceleri hece ölçüsü bakımından incelediğimiz zaman birçoğunun ölçüde kararlılık göstermediklerini görüyoruz (UB-2, UB-4, UB-7, UB-8, UB-10, UB-11, UB-17,UB-19, UB-20, UB-24, UB-25,UB-26,UB-27, UB-28, UB-35, UB-37). Bilmecelerin bir bölümünde ölçüde kararlılık vardır. Bu bilmeceleri 5'li hece ölçüsündeki bilmeceler (UB-3, UB-34), 6'lı hece ölçüsündeki bilmeceler (UB-14), 7'li hece ölçüsündeki bilmeceler (UB-5,UB-6, UB-23, UB-29, UB-31), 8'li hece ölçüsündeki bilmeceler (UB-1, UB-12, UB-13, UB-33) olarak sınıflandırabiliriz.

b) İçerik

Derlediğimiz bilmecelerden cevabı tek olanlarını yiyecek adı (UB-1, UB-7, UB-10, UB-16, UB-18, UB-30), nesne adı (UB-4, UB-6,)araç adı (UB-2, UB-3, UB-8, UB-14, UB-15, UB-27, UB-28, UB-29), organ adı (UB-17, UB-20, UB-21, UB-23, UB-26, ub-31), tabiat varlıkları (UB-5, UB-12) hayvan adı (UB-9, UB-11, UB-13, UB-22, UB-24, UB-25, UB-32) şeklinde değerlendirebiliriz..

Cevabı birden çok olan bilmecelerin cevapları da bitki adı (UB-33), hayvan adı (UB-34, UB-35, UB-36, UB-37) ve tabiat varlıkları (UB-34) şeklinde sınıflandırabiliriz.

Ulukışla yöresinde anne ve babası bağda, bahçede çalışan çocukları avutmak amacıyla bilmeceler sorulmaktadır. Bilmece sormadaki amaç çocukların hoşça vakit geçirmelerini sağlarken, düşünme yeteneklerini de geliştirmektir.

3.2.2. Atasözü

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Bir milletin hayat görüşüne ve kültür birikimine dayanan atasözleri, iç kuruluş ve dış yapı yönünden taşıdıkları özelliklerle, edebi türler arasında klasik değer taşıyan tür, değişik yer ve dillerde kavramca birbirine yakın anlamlarla tarif edilmiştir. Bu tanımlarda atasözleri tarif edilirken, "Toplumun sesi hayat anlayışı, yargısı" tariflerin hareket noktası temel sebebi olmuştur (Öztürk, 1986: 257).

Atasözleri kullanılmaya başlandıkları ilk çağladan günümüze kadar aynı kalmayıp sosyal yapıya, değer yargılarına, zamana, bölgelere, görgüye, dilin gelişimine, din ve törelere, uygarlığa göre değişikliğe uğramıştır.

Zamanla büsbütün unutulan ve kullanılıştan düşen atasözleri de vardır. Yalnız bir yörede bilinen atasözleri de vardır (Artun, 2004: 224).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

UAS- 1

Abdal ata binmiş, bey oldum sanmış (K. 1, K.15,K. 19, K.30, K32).

UAS- 2

Abdalın karnı doyunca, gözü yolda olur (K.3, K.5, K.5, K75, K76, K78, K.80).

UAS- 3

Acele etsen de iş olacağına varır (K.6, K28, K.10, K36,K52, K53, K54).

UAS- 4

Acı patlıcanı kırağı çalmaz (K.1, K. 45, K. 46, K. 49, K. 54, K.55).

UAS- 5

Aç it fırın damı deler (K.1, K.2, K.3, K.52, K53).

UAS- 6

Adamın alası içinde, hayvanın alası dışındadır (K.20, K21, K22, K30, K31, K32, K33, K34, K36, K42, K78, K.80).

UAS- 7

Ağaç yaş iken eğilir (K.19, K.20, K.30, K.77).

UAS- 8

Akşamın hayrından, sabahın şerri iyidir (K.1, K. 2, K. 3, K.4, K.5, K, K.100, K. 105, K. 107).

UAS- 9

Allah bir kapıyı kaparsa, bin kapıyı açar (K.1, K.2, K.15,K 52, K53, K65, K66).

UAS- 10

Adımız çıktı dokuza, inmez sekize (K. 36, K.40, K.95, K. 96, K.100).

UAS- 11

At binicisine göre kişner (K.1, K.3, K.5, K.12, K.16, K.47, K56).

UAS- 12

Ağır otur batman gel (K.1, K.2, K.15, K 52, K56).

UAS- 13

Akılsız dosttan akıllı düşman iyidir (K.19, K.20, K.30, K. 36, K.40, K.95, K. 96, K.100).

UAS- 14

Ağlarsa anam ağlar, gayrısı yalan ağlar (K.15,K 52, K53, K65, K66).

UAS- 15

Adam adama yük, can gövdeye mülk değildir (K. 27, K.29, K.30, K.45, K.52).

UAS- 16

Asıl azmaz, bal kokmaz, kokarsa yağ kokar aslı ayrandır (K. 15, K. 17, K.19, K.30).

UAS- 17

Altın yere düşmekle pul olmaz (K. 7, K.8, K.47, K.50).

UAS- 18

Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al (K.1, K.3, K.5, K.6, K.10, K.72).

UAS- 19

Az veren candan, çok veren maldan verir (K 52, K53, K65, K66, K. 95, K.100).

UAS- 20

Bana değmeyen yılan bin yaşasın (K.20, K.21, 22, K23,K25, K26, K28, K.29, K.30, K45, K46, K70, K71, K72, K73).

UAS- 21

Bağa bak üzüm olsun, istemeye yüzün olsun (K.20, K.21, 22, K23,K25, K26, K28, K.29, K.30, K45, K46, K70, K71, K72, K73).

UAS- 22

Birlikten dirlik doğar (K. 27, K.29, K.30, K. 45, K4.6, K.80, K.81, K.83, K.84, K.100, K.114, K.120).

UAS- 23

Demiri nem öldürür, insanı gam öldürür (K.1, K.2, K.5, K6, K.20, K31, K.38, K.39, K. 45, K.46, K.60, K.61, K62, K.70, K.78).

UAS- 24

Darıldığım dağın odununu yakmam (K.1, K.2, K.5, K.5, K.15, K.19, K.20, K.80, K.81, K.83, K.84, K.100, K.114, K.120).

UAS- 25

Dinsizin hakkından imansız gelir(K 52, K53, K65, K66, K.81, K.83, K.84, K. 95, K.100).

UAS- 26

Deli deliyi görünce, değneğini saklar (K.12, K. 13, K14, K19).

UAS- 27

Elden gelen öğün olmaz, o da vaktinde gelmez (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K. 10, K.11, K.12, K.4, K.19, K.25, K.26, K.30, K.39, K.41, K.50, K77).

UAS- 28

El elin aynasıdır (K.4, K.5, K.7, K.28, K.33, K.45, K48, K65, K77, K.100, K122).

UAS- 29

El elin eşeğini türkü çağırarak arar (K65, K77, K.80, K.88, K100, K122).

UAS- 30

İlk bahtım altın tahtım (K.1, K.2, K.15, K 52, K. 71, K. 72, K.77, K.78, K.80, K100, K.105, K. 122).

UAS- 31

İnsanın yere bakanından, suyun durgun akanından kork (K.23, K.34, K.41, K.50, K.64, K.75, K.80, K.85, K100).

UAS- 32

İnsanın kendisine ettiğini kimse etmez (K.4, K.5, K.7, K.28, K.33, K.45, K48, K. 49, K.52, K53, K75, K.80, K.100, K117).

UAS- 33

Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür (K.1, K.2, K.3, K4, K.5, K10, K. 16, K.17, K.20, K.21, K. 22, K.23, K. 30, K31, K32, K40, K45).

UAS- 34

Kork Allah'tan korkmayandan (K. 3, K. 7, K. 11, K. 17, K. 22, K. 29, K. 37, K 54, K. 65).

UAS- 35

Kız anadan öğrenir sofra yazmayı, oğlan babadan öğrenir oba gezmeyi (K. 6, K. 13, K. 18, K. 27, K. 82, K. 93).

UAS- 36

Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer (K. 9, K. 12, K. 19. K. 23, K. 24, K. 37, K. 44, K. 52, K. 76, K. 110).

UAS- 37

Oğluyla kocasını övenin, yüzü kara çıkar (K. 5, K. 6, K. 17, K. 28, K. 59, K. 60, K. 96, K. 103, K. 121).

UAS- 38

Oğlum akıllı neylesin malı, oğlum deli neylesin malı (K. 14, K. 16, K. 27, K. 51, K. 63, K. 67, K. 79, K. 80, K. 125, K. 126).

UAS- 39

Yumuşak atın çiftesi pek olur (K. 8, K. 9, K. 25, K. 31, K. 47, K. 48, K. 66, K. 91, K. 117, K. 130).

UAS- 40

Yeğin at kendine çubuk çaldırmaz (K.1, K.2, K.15, K.19, K.20, K.21, K.23, K.34, K.41, K.50, K.64, K.75, K.80, K.85, K100).

c) Değerlendirme

a) Biçim

Yörede söylenen atasözlerini biçim ve kavram özelliklerine göre iki grupta değerlendirebiliriz.

Atasözlerinin büyük bir bölümü tek cümle özelliği göstermektedir (UAS- 1, UAS-2, UAS-3, UAS-4, UAS-5, UAS-7, UAS-8, UAS-9, UAS-11, UAS-13, UAS-17, UAS-19, UAS-20, UAS-22, UAS-24, UAS-25, UAS-26, UAS-28, UAS-29, UAS-30, UAS-31, UAS-32, UAS-33, UAS-34, UAS-36, UAS-37, UAS-39, UAS-40). Bu atasözlerinin dışındakiler ise birden fazla yargı bildirmektedirler (UAS- , UAS-10, UAS-12, UAS-14, UAS-15, UAS-16, UAS-18, UAS-21, UAS-23, UAS-27, UAS-35, UAS-38).

Atasözlerinin büyük çoğunluğu geniş zaman kipindedir (UAS- 2, UAS-3, UAS-4, UAS-5, UAS-6, UAS-7, UAS-8, UAS-9, UAS-10, UAS-11, UAS-12, UAS-13, UAS-14, UAS-15, UAS-16, UAS-17, UAS-18, UAS-19, UAS-20, UAS-21, UAS-22,

UAS- 23, UAS-24, UAS-25, UAS-26, UAS-27, UAS-28, UAS-29, UAS-30, UAS-31, UAS-32, UAS-33, UAS-34, UAS-35, UAS-36, UAS-37, UAS-38, UAS-39, UAS-40). Derlenen atasözlerinden yalnızca biri geçmiş zaman kipindedir (UAS- 1).

b) İçerik

Yörede kullanılan atasözleri, yörede yaşayan insanların dünya görüşünü anlatır. İncelediğimiz atasözleri, yöre insanının insana niçin ve nasıl değer verdiğini, hangi toplumsal kural ve ilkelere uyulması gerektiğini gösterir.

3.2.3. Deyim

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Deyim bir kavramı belirtmek için bulunmuş özel bir anlatım kalıbıdır. Yol gösterme niteliği taşımaz, hüküm bildirmez. Deyimlerin değişik şahıslar için çekimlenmiş biçimleri kullanılabilir. Mastar eki almış biçimleriyle de kullanılabilirler (Artun, 2004: 228). Cümle içinde "deyimi" oluşturan kelimeler, anlamca diğer kelime veya söz grupları ile bir bütünlük meydana getirirler. Bu bütünlük içinde deyimin kendine özgü bir görevi vardır, normal olarak kullandığımız kelimelerin anlamı maksadımızı yeterince vermez veya anlatıma beklenenin ötesinde bir anlam derinliğine ihtiyaç duyulduğu zaman; cümle içinde söz sanatına başvurulur. Bazen de konuşma halinde anlatıma canlılık katmak maksadı ile deyimleri cümle içinde kullandığımız olur (Öztürk, 1986: 316):

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

UD–1

Abanın kör gaz gibi olmak (K.1, K. 2, K. 3, K.4, K.10).

UD–2

Abdala malum olmak (K.1, K. 2, K. 3, K.4, K.7, K.8, K.19, K.37).

UD–3

Adamı bir bardak suda boğmak (K. 11, K. 23, K. 25, K. 32 K. 43, K. 57).

UD–4

Adamı bir kılla boğmak (K. 13, K. 29, K. 50, K. 56, K. 72).

UD–5

Ağzı açık ayran delisi gibi olmak (K. 5, K. 65, K. 73, K. 81, K. 97)

UD–6

Adı çıkacağına canı çıkmak (K. 8, K. 14, K. 82, K. 96, K. 103)

UD–7

Adım çıkmış dokuz inmiş sekize (K. 4, K. 12, K. 25, K. 36, K. 44)

UD–8

Ağırlık çökmek (K. 7, K. 16, K. 71, K. 74, K. 86, K. 98).

UD–9

Ağzı ile kuş tutmak (K. 56, K. 57, K. 87, K. 99, K. 110).

UD–10

Ağzı sıkı olmak (K. 42, K. 45, K. 48, K. 52).

UD–11

Ağzından cımbızla laf alma (K. 7, K. 9, K. 13, K. 18).

UD–12

Ağzını bıçak açmamak (K. 48, K. 49, K. 50, K. 51).

UD–13

Ağız kokusu çekmek (K. 31, K. 32, K. 50, K. 57, K. 61).

UD–14

Ağzının suyu akmak (K. 56, K. 57, K. 66, K. 71, K. 84).

UD–15

Ağzında yarım mercimek ıslanmamak(K. 4, K. 12, K. 25, K. 36, K. 44).

UD–16

Ağzına geleni söylemek (K. 11, K. 23, K. 25, K. 32 K. 43, K. 57).

UD–17

Aklını peynir ekmekle yemek (K. 11, K. 26, K. 81, K. 89, K. 97, K. 108).

UD–18

Aklına geleni tutmak (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–19

Aklı başından gitmek (K. 62, K. 64, K. 75, K. 89, K. 97).

UD–20

Aklından zoru olmak (K. 100, K. 101, K. 113, K. 116, K. 117).

UD–21

Aklına turp sıkmak (K. 26, K. 37, K. 45, K. 58, K. 61, K. 62).

UD–22

Aklını çelmek (K. 86, K. 87, K. 90, K. 91, K. 97, K. 104).

UD–23

Akıl karı olmamak (K. 62, K. 64, K. 75, K. 89, K. 97)

UD–24

Aklına geleni tutmak (K. 11, K. 26, K. 81, K. 89, K. 97, K. 108).

UD–25

Anasını ağlatmak (K. 2, K. 15, K. 28, K. 112, K. 116, K. 119, K. 120)

UD–26

Anasından emdiği süt burnundan gelmek (K. 31, K. 32, K. 50, K. 57, K. 61).

UD–27

Ar damarı çatlamak (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–28

Armuda saplı üzüme çöplü demek(K. 4, K. 12, K. 25, K. 36, K. 44).

UD–29

Ayağı bozuk olmak (K. 11, K. 23, K. 25, K. 32 K. 43, K. 57).

UD–30

Ayağı gitmemek (K. 44, K. 51, K. 60, K. 77, K. 78, K. 83).

UD–31

Ayak yapmak (K. 3, K. 7, K. 56, K. 78, K. 81, K. 86).

UD–32

Baltayı taşa vurmak (K. 87, K. 92, K. 96, K. 109, K. 114, K. 115).

UD–33

Bastı bacak (K. 44, K. 51, K. 60, K. 77, K. 78, K. 83).

UD–34

Baş göz etmek (K. 56, K. 57, K. 69, k. 70, K. 71, K. 74).

UD–35

Başa çıkamamak (K. 62, K. 64, K. 75, K. 89, K. 97)

UD–36

Başı satmaya değmek (K. 31, K. 32, K. 50, K. 57, K. 61).

UD–37

Başının püsküllü belası olmak (K. 56, K. 57, K. 66, K. 71, K. 84).

UD–38

Başından aşağı kaynar sular dökülmek (K. 4, K. 12, K. 25, K. 36, K. 44)

UD–39

Belinleyip kalmak (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–40

Beti benzi atmak (K. 11, K. 26, K. 81, K. 89, K. 97, K. 108).

UD–41

Bir baltaya sap olamamak (K. 11, K. 23, K. 25, K. 32 K. 43, K. 57).

UD–42

Boğaz tokluğuna çalışmak (K. 86, K. 87, K. 90, K. 91, K. 97, K. 104).

UD–43

Burnunun direği sızlamak (K. 44, K. 51, K. 60, K. 77, K. 78, K. 83).

UD–44

Burnunda tütmek (K. 2, K. 15, K. 28, K. 112, K. 116, K. 119, K. 120)

UD–45

Burnundan getirmek (K. 31, K. 32, K. 50, K. 57, K. 61).

UD–46

Burnunun dikine gitmek (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–47

Burnunun ucuna koymak (K. 56, K. 57, K. 66, K. 71, K. 84).

UD–48

Burnundan kıl aldırmamak (K. 56, K. 57, K. 87, K. 99, K. 110).

UD–49

Burnu büyük olmak (K. 11, K. 23, K. 25, K. 32 K. 43, K. 57).

UD–50

Can damarına basmak (K. 62, K. 64, K. 75, K. 89, K. 97)

UD–51

Canından bezmek (K. 86, K. 87, K. 90, K. 91, K. 97, K. 104).

UD–52

Canına okumak (K. 11, K. 26, K. 81, K. 89, K. 97, K. 108).

UD–53

Cıngar çıkarmak (K. 3, K. 7, K. 56, K. 78, K. 81, K. 86).

UD–54

Cin fikirli olmak (K. 26, K. 37, K. 45, K. 58, K. 61, K. 62).

UD–55

Cinsine çekmek(K. 4, K. 12, K. 25, K. 36, K. 44)

UD–56

Ciğerini okumak (K. 86, K. 87, K. 90, K. 91, K. 97, K. 104).

UD–57

Ciğerine batmak (K. 62, K. 64, K. 75, K. 89, K. 97)

UD–58

Ciğeri beş para etmemek (K. 56, K. 57, K. 66, K. 71, K. 84).

UD–59

Cin çarpmışa dönmek (K. 3, K. 7, K. 56, K. 78, K. 81, K. 86).

UD–60

Cin gibi olmak (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–61

Çalım satmak (K. 11, K. 26, K. 81, K. 89, K. 97, K. 108).

UD–62

Çalımından yanına varılmamak (K. 11, K. 23, K. 25, K. 32 K. 43, K. 57).

UD–63

Çam yarması gibi olmak (K. 2, K. 15, K. 28, K. 112, K. 116, K. 119, K. 120)

UD–64

Çanak tutmak (K. 44, K. 51, K. 60, K. 77, K. 78, K. 83).

UD–65

Çat kapı gelmek (K. 3, K. 7, K. 56, K. 78, K. 81, K. 86).

UD–66

Çeki düzen vermek (K. 26, K. 37, K. 45, K. 58, K. 61, K. 62).

UD–67

Çekirdekten yetişmek (K. 56, K. 57, K. 66, K. 71, K. 84).

UD–68

Çil yavrusu gibi dağılmak (K. 4, K. 12, K. 25, K. 36, K. 44)

UD–69

Çürük tahtaya basmamak (K. 62, K. 64, K. 75, K. 89, K. 97)

UD–70

Dalda budakta gezmek (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–71

Dayak delisi etmek (K. 11, K. 26, K. 81, K. 89, K. 97, K. 108).

UD–72

Densize çatmak (K. 11, K. 23, K. 25, K. 32 K. 43, K. 57).

UD–73

Devede kulak kalmak (K. 86, K. 87, K. 90, K. 91, K. 97, K. 104).

UD–74

Deveyi havuduyla götürmek (K. 44, K. 51, K. 60, K. 77, K. 78, K. 83).

UD–75

Diken üstünde oturmak (K. 56, K. 57, K. 87, K. 99, K. 110).

UD–76

Dili uzun olmak (K. 26, K. 37, K. 45, K. 58, K. 61, K. 62).

UD–77

Dili güllü olmak (K. 62, K. 64, K. 75, K. 89, K. 97)

UD–78

Dokuz çocukla mağarada kalmak (K. 11, K. 23, K. 25, K. 32 K. 43, K. 57).

UD–79

Eğri oturup doğru konuşmak (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–80

Ekmeğinin tuzu olmamak (K. 2, K. 15, K. 28, K. 112, K. 116, K. 119, K. 120)

UD–81

Ekmeğine yağ sürmek (K. 4, K. 12, K. 25, K. 36, K. 44)

UD–82

Ekmeğini taştan çıkarmak (K. 56, K. 57, K. 66, K. 71, K. 84).

UD–83

Ekmek elden su gölden yaşamak (K. 56, K. 57, K. 87, K. 99, K. 110).

UD–84

El elde baş başta çıkmak (K. 44, K. 51, K. 60, K. 77, K. 78, K. 83).

UD–85

El ile gelen düğün bayram (K. 3, K. 7, K. 56, K. 78, K. 81, K. 86).

UD–86

El öpüp pabuç çevirmek (K. 86, K. 87, K. 90, K. 91, K. 97, K. 104).

UD–87

Eli eğrilik yapmak (K. 11, K. 26, K. 81, K. 89, K. 97, K. 108).

UD–88

Elinden kabuklu ceviz yenmemek (K. 11, K. 23, K. 25, K. 32 K. 43, K. 57).

UD–89

Er yengesi olmak (K. 26, K. 37, K. 45, K. 58, K. 61, K. 62).

UD–90

Eşekten düşmüşe dönmek (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–91

Fasulye gibi kendini nimetten saymak (K. 56, K. 57, K. 66, K. 71, K. 84).

UD–92

Faka basmak (K. 62, K. 64, K. 75, K. 89, K. 97)

UD–93

Feleğin çemberinden geçmek (K. 4, K. 12, K. 25, K. 36, K. 44)

UD–94

Feleğin tokadını yemek (K. 2, K. 15, K. 28, K. 112, K. 116, K. 119, K. 120)

UD–95

Fellik fellik aramak (K. 3, K. 7, K. 56, K. 78, K. 81, K. 86).

UD–96

Foyası meydana çıkmak (K. 56, K. 57, K. 87, K. 99, K. 110).

UD–97

Göz kulak olmak (K. 26, K. 37, K. 45, K. 58, K. 61, K. 62).

UD–98

Gönlü kaymak (K. 3, K. 7, K. 56, K. 78, K. 81, K. 86).

UD–99

Gönlüne küsmek (K. 86, K. 87, K. 90, K. 91, K. 97, K. 104).

UD–100

Gözünün yağını yemek (K. 11, K. 23, K. 25, K. 32 K. 43, K. 57).

UD–101

Göze girmek (K. 2, K. 15, K. 28, K. 112, K. 116, K. 119, K. 120)

UD–102

Gözden düşmek (K. 44, K. 51, K. 60, K. 77, K. 78, K. 83).

UD–103

Gözü dört dönmek (K. 11, K. 26, K. 81, K. 89, K. 97, K. 108).

UD–104

Gözünde olmamak (K. 56, K. 57, K. 66, K. 71, K. 84).

UD–105

Gözü felfecir okumak (K. 56, K. 57, K. 87, K. 99, K. 110).

UD–106

Gülleri yarılmak (K. 4, K. 12, K. 25, K. 36, K. 44)

UD–107

Gülüm yağım olmak (K. 11, K. 23, K. 25, K. 32 K. 43, K. 57).

UD–108

Hal hatır etmek (K. 26, K. 37, K. 45, K. 58, K. 61, K. 62).

UD–109

Hallaç pamuğu gibi atmak (K. 44, K. 51, K. 60, K. 77, K. 78, K. 83).

UD–110

Hatır için çiğ tavuk yemek (K. 86, K. 87, K. 90, K. 91, K. 97, K. 104).

UD–111

Havanda su dövmek (K. 62, K. 64, K. 75, K. 89, K. 97)

UD–112

Helal süt emmek (K. 4, K. 12, K. 25, K. 36, K. 44)

UD–113

Hem nalına hem mıhına vurmak (K. 3, K. 7, K. 56, K. 78, K. 81, K. 86).

UD–114

Hevesi kursağında kalmak (K. 87, K. 92, K. 96, K. 109, K. 114, K. 115).

UD–115

Hık deyip burnundan düşmek (K. 56, K. 57, K. 66, K. 71, K. 84).

UD–116

Hızır gibi yetişmek (K. 2, K. 15, K. 28, K. 112, K. 116, K. 119, K. 120)

UD–117

Hop oturup hop kalkmak (K. 56, K. 57, K. 69, k. 70, K. 71, K. 74).

UD–118

Hoyuk gibi durmak (K. 87, K. 92, K. 96, K. 109, K. 114, K. 115).

UD–119

İki arada bir derede kalmak (K. 56, K. 57, K. 87, K. 99, K. 110).

UD–120

İki ayağını bir pabuca koymak (K. 44, K. 51, K. 60, K. 77, K. 78, K. 83).

UD–121

İlk göz ağrısı olmak (K. 3, K. 7, K. 56, K. 78, K. 81, K. 86).

UD–122

İliği kanı kurumak (K. 11, K. 26, K. 81, K. 89, K. 97, K. 108).

UD–123

İnce eleyip sık dokumak (K. 2, K. 15, K. 28, K. 112, K. 116, K. 119, K. 120)

UD–124

İpliğini pazara çıkarmak (K. 56, K. 57, K. 66, K. 71, K. 84).

UD–125

İt kılı postal bağı (K. 26, K. 37, K. 45, K. 58, K. 61, K. 62).

UD–126

İt ürdükçe yalan söylemek (K. 86, K. 87, K. 90, K. 91, K. 97, K. 104).

UD–127

Kabak çiçeği gibi açılmak (K. 87, K. 92, K. 96, K. 109, K. 114, K. 115).

UD–128

Kabak tadı vermek (K. 3, K. 7, K. 56, K. 78, K. 81, K. 86).

UD–129

Kabasını almak (K. 44, K. 51, K. 60, K. 77, K. 78, K. 83).

UD–130

Kabına sığamamak (K. 11, K. 26, K. 81, K. 89, K. 97, K. 108).

UD–131

Kabir azabı çekmek (K. 62, K. 64, K. 75, K. 89, K. 97)

UD–132

Kanadının altına almak (K. 56, K. 57, K. 87, K. 99, K. 110).

UD–133

Kanı kaynamak (K. 87, K. 92, K. 96, K. 109, K. 114, K. 115).

UD–134

Karnı burnunda olmak (K. 86, K. 87, K. 90, K. 91, K. 97, K. 104).

UD–135

Kel başta berberlik öğrenmek (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–136

Kel başa şimşir tarak (K. 2, K. 15, K. 28, K. 112, K. 116, K. 119, K. 120)

UD–137

Kılı kırk yarmak (K. 56, K. 57, K. 69, k. 70, K. 71, K. 74).

UD–138

Kol kanat germek (K. 26, K. 37, K. 45, K. 58, K. 61, K. 62).

UD–139

Kulağı delik olmak (K. 44, K. 51, K. 60, K. 77, K. 78, K. 83).

UD–140

Kulağından kunnaç olmak (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–141

Kuyruğunu doğrultmak (K. 3, K. 7, K. 56, K. 78, K. 81, K. 86).

UD–142

Kuyruğu tava sapı dikmek (K. 56, K. 57, K. 87, K. 99, K. 110).

UD–143

Laf ebesi gibi olmak (K. 87, K. 92, K. 96, K. 109, K. 114, K. 115).

UD–144

Laşka olmak (K. 86, K. 87, K. 90, K. 91, K. 97, K. 104).

UD–145

Leblebiden nem kapmak (K. 56, K. 57, K. 66, K. 71, K. 84).

UD–146

Leyleği havada görmek (K. 2, K. 15, K. 28, K. 112, K. 116, K. 119, K. 120)

UD–147

Lök gibi olmak (K. 56, K. 57, K. 69, k. 70, K. 71, K. 74).

UD–148

Malına gücü yetmek (K. 97, K. 98, K. 99, K. 100, K. 101).

UD–149

Mayası bozuk olmak (K. 44, K. 51, K. 60, K. 77, K. 78, K. 83).

UD–150

Maymun iştahlı olmak (K. 3, K. 7, K. 56, K. 78, K. 81, K. 86).

UD–151

Meteliğe kurşun atmak (K. 2, K. 15, K. 28, K. 112, K. 116, K. 119, K. 120)

UD–152

Meydanı boş bulmak (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–153

Mitil atmak (K. 26, K. 37, K. 45, K. 58, K. 61, K. 62).

UD–154

Muma dönmek (K. 86, K. 87, K. 90, K. 91, K. 97, K. 104).

UD–155

Nabza göre şerbet vermek (K. 62, K. 64, K. 75, K. 89, K. 97)

UD–156

Ne oldum delisi olmak (K. 11, K. 26, K. 81, K. 89, K. 97, K. 108).

UD–157

Ne şiş yansın ne kebap (K. 56, K. 57, K. 87, K. 99, K. 110).

UD–158

Ne yardan geçer ne serden (K. 44, K. 51, K. 60, K. 77, K. 78, K. 83).

UD–159

Nutku tutulmak (K. 87, K. 92, K. 96, K. 109, K. 114, K. 115).

UD–160

O taraklarda bezi olmamak (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–161

Oldu bittiye getirmek (K. 2, K. 15, K. 28, K. 112, K. 116, K. 119, K. 120)

UD–162

Ortalığı kasıp kavurmak (K. 26, K. 37, K. 45, K. 58, K. 61, K. 62).

UD–163

Öksüz doyuran (K. 3, K. 7, K. 56, K. 78, K. 81, K. 86).

UD–164

Öküz altında buzağı aramak (K. 62, K. 64, K. 75, K. 89, K. 97)

UD–165

Pabucu dama atılmak (K. 56, K. 57, K. 87, K. 99, K. 110).

UD–166

Paralar peşin kırmızı meşin (K. 86, K. 87, K. 90, K. 91, K. 97, K. 104).

UD–167

Paçayı kurtarmak (K. 97, K. 98, K. 99, K. 100, K. 101).

UD–168

Palavra atmak (K. 87, K. 92, K. 96, K. 109, K. 114, K. 115).

UD–169

Perem perem olmak (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–170

Pisboğaz (K. 26, K. 37, K. 45, K. 58, K. 61, K. 62).

UD–171

Pişmiş aşa su katmak (K. 62, K. 64, K. 75, K. 89, K. 97)

UD–172

Pişmiş kelle gibi sırıtmak (K. 44, K. 51, K. 60, K. 77, K. 78, K. 83).

UD–173

Pot kırmak (K. 2, K. 15, K. 28, K. 112, K. 116, K. 119, K. 120)

UD–174

Saman alevi gibi parlamak (K. 3, K. 7, K. 56, K. 78, K. 81, K. 86).

UD–175

Sakız gibi yapışmak (K. 97, K. 98, K. 99, K. 100, K. 101).

UD–176

Sarı çizmeli Mehmet ağa (K. 44, K. 51, K. 60, K. 77, K. 78, K. 83).

UD–177

Semeriyle seksene mal olmak (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–178

Ser verip sır vermemek (K. 26, K. 37, K. 45, K. 58, K. 61, K. 62).

UD–179

Sevinçten ağzı kulaklarına varmak (K. 62, K. 64, K. 75, K. 89, K. 97)

UD–180

Sulu dereye götürüp susuz getirmek (K. 86, K. 87, K. 90, K. 91, K. 97, K. 104).

UD–181

Suyu akışına bırakmak (K. 100, K. 101, K. 113, K. 116, K. 117).

UD–182

Şapa oturmak (K. 2, K. 15, K. 28, K. 112, K. 116, K. 119, K. 120)

UD–183

Şeytan tüylü olmak (K. 26, K. 37, K. 45, K. 58, K. 61, K. 62).

UD–184

Şeytanın bacağını kırmak (K. 87, K. 92, K. 96, K. 109, K. 114, K. 115).

UD–185

Tabanları yağlamak (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–186

Taşı gediğine koymak (K. 3, K. 7, K. 56, K. 78, K. 81, K. 86).

UD–187

Taşı atıp kafasını altına tutmak (K. 86, K. 87, K. 90, K. 91, K. 97, K. 104).

UD–188

Tencere yuvarlandı kapağını buldu (K. 62, K. 64, K. 75, K. 89, K. 97)

UD–189

Tencerede pişirip kapağında yemek (K. 44, K. 51, K. 60, K. 77, K. 78, K. 83).

UD–190

Tüyleri diken diken olmak (K. 100, K. 101, K. 113, K. 116, K. 117).

UD–191

Ucu ucuna gelmek (K. 87, K. 92, K. 96, K. 109, K. 114, K. 115).

UD–192

Ucu dokunmak (K. 26, K. 37, K. 45, K. 58, K. 61, K. 62).

UD–193

Uhde kalmak (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–194

Usturuplu konuşmak (K. 100, K. 101, K. 113, K. 116, K. 117).

UD–195

Üç buçuk atmak (K. 3, K. 7, K. 56, K. 78, K. 81, K. 86).

UD–196

Üç aşağı beş yukarı (K. 2, K. 15, K. 28, K. 112, K. 116, K. 119, K. 120)

UD–197

Üstüne basmak (K. 44, K. 51, K. 60, K. 77, K. 78, K. 83).

UD–198

Üstün körü (K. 26, K. 37, K. 45, K. 58, K. 61, K. 62).

UD–199

Verip veriştirmek (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–200

Yağlı ballı olmak (K. 62, K. 64, K. 75, K. 89, K. 97)

UD–201

Yağmasa da gürlemek (K. 100, K. 101, K. 113, K. 116, K. 117).

UD–202

Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak (K. 56, K. 57, K. 87, K. 99, K. 110).

UD–203

Yakayı ele vermek (K. 86, K. 87, K. 90, K. 91, K. 97, K. 104).

UD–204

Yarım ağızla söylemek (K. 87, K. 92, K. 96, K. 109, K. 114, K. 115).

UD–205

Yalvar yakar olmak (K. 3, K. 7, K. 56, K. 78, K. 81, K. 86).

UD–206

Yayladaki yoğurda mantı kesmek (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–207

Yer senden kuvvetli (K. 44, K. 51, K. 60, K. 77, K. 78, K. 83).

UD–208

Yere bakan yürek yakan (K. 2, K. 15, K. 28, K. 112, K. 116, K. 119, K. 120)

UD–209

Yolgeçen hanı gibi olmak (K. 26, K. 37, K. 45, K. 58, K. 61, K. 62).

UD–210

Yola yoğurt dökmek (K. 56, K. 57, K. 87, K. 99, K. 110).

UD–211

Yüzüp yüzüp kuyruğuna gelmek (K. 100, K. 101, K. 113, K. 116, K. 117).

UD–212

Zıvanadan çıkmak (K. 37, K. 41, K. 93, K. 97, K. 104, K. 105).

UD–213

Zil takıp oynama (K. 56, K. 57, K. 87, K. 99, K. 110).

c) Değerlendirme

Yöreden 213 adet deyim derlenmiştir. Yörede deyimin çok kullanılması yöre halkının anlatıma derinlik kazandırmak amacıyla deyimlerden yararlandığını göstermektedir.

Deyimler yörede kullanılan dilin zenginliğini ve derinliğini göstermektedir.

3.2.4. Alkış-Kargış

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Alkış sözü halk edebiyatında karşıdaki kişinin iyiliğinin istendiğini gösteren, kargış ise tam tersine söylenen kişinin kötülüğünü isteyen söz kalıplarıdır. Alkış ve kargış bir halk edebiyatı türü değildir. Bunlar konuşmayı süsleyici, anlatımı güçlendirici söz kalıplarıdır. Alkış ve kargışların sanat değeri olanları, özenilmiş, imge, düşünce ve çağrışım buluşlarında başarılı olanlardır. Bu yönleriyle küçük birer sanat eseridirler (Boratav,1984: 136- 144).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

UAL- 1

Birin bin olsun (K. 1, K. 2).

UAL- 2

Ellerin dert görmesin (K. 50).

UAL- 3

Allah razı olsun (K.45).

UAL- 4

Tuttuğun kolay gelsin (K. 100).

UAL- 5

İşin gücün rast gelsin (K. 70).

UA- 6

Allah analı babalı büyütsün (K. 10).

UA- 7

Allah başa kadar mesut etsin (K. 1).

UA- 8

Allah bir yastıkta kocatsın (K. 27).

UA- 9

Allah emeğini zayi etmesin (K. 45).

UA- 10

Allah gönlündeki güzellikleri versin (K. 45).

UA- 11

Allah hayırlı rızık kapıları açsın (K. 50, K. 51).

UA- 12

Allah kimseyi gördüğünden geri koymasın (K. 30).

UA- 13

Allah utandırmasın (K. 50, K. 51).

UA- 14

Allah çocuklarının yüzüne baksın (K. 52, K. 70).

UA- 15

Allah yolunu açık etsin (K. 100, K. 101).

UA- 16

Allah tuttuğunu altın etsin (K. 90, K. 91).

Kargışlar

UKA- 1

Kız mor beliğin çözülsün.

Çözülmek: Saçın teneşirde açılması anlamında kullanılmış.

UKA- 2

Allah ağzından çıkanı eteğine döksün (K. 70).

UKA- 3

Boynu altında kalasıca (K. 11).

UKA- 4

Boyu posu devrilesice (K. 34).

UKA- 5

Gidişin olsun da dönüşün olmasın (K. 63).

UKA- 6

İki gözün önüne aksın (K. 62, K. 63).

UKA- 7

Son yediğin olsun inşallah (K. 3).

UKA- 8

Ocağı batasıca (K. 81).

c) Değerlendirme

Yörede yaptığımız araştırma sonucunda 16 adet alkış türünde 8 kargış türünde söz grubu derlenmiştir.

Alkış ve kargışları içerik olarak incelediğimizde değişik konularda söylendiğini görmekteyiz.

Alkışlarda karşıdaki kişinin iyiliğini isteme düşüncesi dile getirilmektedir. Karşıdaki kişinin malının çokluğunu (UAL- 1, UAL- 16), sıkıntı ve dertlerden uzak olmasını (UAL- 2), dünya mutluluğunu (UAL- 7, UAL- 8, UAL- 9, UAL- 10, UAL- 12, UAL- 13), iyi durumlara ve güzelliklere kavuşmasını (UAL- 3, UAL- 4, UAL-5, UAL- 6, UAL- 11, UAL- 11, UAL- 14) dileme şeklinde söylenen hayır dualarıdır.

Kargışlarda karşıdaki kişinin kötülüğünü istenmektedir. Yörede kötü söz söyleyenin söylediği sözün kendisine döneceği inancı vardır. Bundan dolayı kötü söz söylememeye özen gösterilmektedir. Kargışların çoğunda karşıdaki kişinin ölümünü istenmektedir (UKA- 1, UKA- 3, UKA- 4, UKA- 5, UKA- 6, UKA- 7, UKA- 8). Bir kargışda da karşıdaki kişinin söylediği kötü sözlerin kendisine dönmesi istenmektedir (UKA- 2).

3.3. Anonim Halk Edebiyatı Mensur Ürünleri

3.3.1. Masal

a) Türk Halk Kültürü'nde;

"Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan hikaye; öğüt verici, ahlak dersi veren alegorik eser" (TS, C.2, 1998; 1510).

İnsanlığın düşüncesi ile başlayan Masal türü, diğer anonim türlerden farklı olarak, insanlar arası müşterek tema ve düşüncelerle birlikte, milletlerin yaşayışında yer almış gelenek ve kültürlerinden alınan ayrıntılar motifler ve tiplerle de milli olma özelliği taşır (Öztürk, 1985:98).

Masalları, insan düşüncesinin gelişme seyrini izlediği içindir ki, geçmiş nesillerin hayat boyu tecrübe birikiminden şekillenmiş tutku ve duyguların sesidir (Öztürk, 1985: 126).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

UMA- 1

Bir varmış bir yokmuş. Bir Keloğlan varmış. Keloğlan eşeğe binerken düşmüş, bunu gören herkes gülmüş. Keloğlan da; "zaten inecektim."Demiş (K.75).

UMA- 2

Bir ailenin iki çocuğu varmış: Biri Fatmacık, biri Yusufçuk'muş. Bunların anneleri ölmüş; çocuklara babaları bakıyormuş. Bir gün babaları " bu böyle gitmez" deyip evlenmeye kalkmış. Bir kadın almış. Kadın sağılırmış. Kadından sağılan sütle çorba yapılırmış. Kadın adama bu çorbadan içirmiş. Adam çorbayı çok beğenmiş.

_" Bize de yap " demiş.

_Kadın: "Sen çocukları azıtırsan yaparım demiş. Bu olaydan sonra adam dağa oduna girmiş. Kadın da bu sırada çocukları harara (büyük çuval) koyup,hararın ağzını bağlamış. Hararın ağzına da içi oyulmuş kabak bağlamış. Kabağın içine de kertiş (kertenkele) koymuş Çocukları hararın içinde götürüp dağa bırakmış. Çocuklar kıpırdadıkça kabaktan adım sesi gibi ses geliyormuş. Çocuklardan kız olanıçok akıllıymış. Bağrındaki çatal iğneyle hararı açmış. Harar açılınca Yusufçuk başlamış ağlamaya, yalınayak düşmüşler yola. Bir tarafta duman tüter, bir tarafta ışık, ıssız yerlerden yürümüşler. "En iyisi ışık yanan yere gidelim" demişler. Karnıyarık baca, kör

çıra görmüşler. Orada bir kadın varmış. Kadın cadı kadınmış. Kadının dişleri çıtır çıtır edermiş. Çocuklar:

_Nene bizi alır mısın, içeriye? demişler. Kadın Çocukları içeri almış.

_ "Hadi yatın." demiş. Kız:

_ "Aman ebe yatılır mı? Bizim ebemiz fındık, fıstık getirirdi, biz yerdik" demiş. Kadın fındığı, fıstığı getirmiş, yemişler.Sonra çocuklar:

_" Susadık" demişler, kadın, kendi idrarını çocuklara su olarak içirmiş. Çocuklar:

_" Ebe bu tuzlu; bizim ebemiz bir kazan pilav pişirirdi; biz de yerdik" demişler. Kadın pilavı pişirmiş, hep birlikte yemişler. Çocuklar tekrar su istemişler. Kadın su getirmek için dışarı çıkmış. Kadın dışarıya çıkınca, çocuklar kadının tanasını dağarcığa (malı yüzüp, derisini çıkarırlar. Buna "dağarcık" denir.) koymuşlar. Çocuklar saklanmışlar.. Kadın:

_"Yavrum, kızım nerdesin? Seni bulamadım." demiş. Kadın tanasını aramış aramış bulamayınca sinirlenmiş, dağarcıktan ısırmış. Çocuklar:

_"Biz bir dışarı çıkalım, arayalım yataklarımızı hazırla biz geliriz" demişler. Bu arada bakmışlar ki hava ağarmış. Fatmacık kardeşi Yusufçuk' u almış. Yağmurda ağlayarak kaçmışlar. Fatmacık kaçarken ayak izinden su çıkmış. Kardeşi bu sudan içmiş tosuncuk olmuş. Giderken bir çeşme başına varmışlar, çeşmenin başında söğüt ağacı bulmuşlar. Kız belindeki kuşakla tosunu ağaca bağlamış, ağacın başına çıkmış. Ağanın oğlu her gün bu ağacın oraya at sulamaya gelirmiş. Ağacın başındaki gölge suyun üstüne vurmuş, at ürkmüş; ağa atı çevirmiş geri gitmiş. Bir sonraki gelişinde yine gölgeyi görmüş, yine korkmuş. Ağanın oğlu baksa ki, ağaçta bir kız.Ağanın oğlu kıza seslenmiş:

_"İn demiş", Kız, inmemiş, tekrar "in" demiş, kız yine inmemiş. Ağanın oğlu kızı indirip, atının yedeğine (arkasına) bindirmiş. Kız atla giderken, ağanın oğluna başından geçen her şeyi anlatmış;

_ "Benim kardeşim tosun oldu" demiş. Ağanın oğlu kızı e tosun olan kardeşini alıp atın su içtiği çeşmeye götürmüş. Kızın kardeşi, gözeden suyu içince yine insan olmuş. Ata binip ağanın konağına gitmişler. Konakta ağanın oğlu günlerce bunlara bakmış. Kız yetişince, ağa kızı, oğluna almış. Küçük kardeşini de evermişler. Ayrıldıktan sonra babaları bir gün dilenci halinde bunların kapısına varmış. Kızın babası dilenci olarak kızın bulunduğu konağın kapısına gelmiş. Kız babası olduğunu anlayınca, hiçbir yardımda bulunmamış. Kızın kayınvalidesi:

_“ Kızım, dilenci de olsa babanda olsa vereceksin“ demiş. Kız kayınvalidesini dinlememiş. Kız kapıyı kapatmış.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine (K. 75).

UMA- 3

Muradına Nail Olamayan Dilber

Padişahın bir oğlu varmış. Bir gün oğlan babasına evlenmek istediğini belli etmiş. Babası da oğlu için, iyi bir ailenin kızı olsun istiyormuş. Oğlan fakir birine aşık olmuş. Oğlanın aşık olduğu kız ağlayınca gözünden inci dökermiş, gülünce yüzünde gül açarmış. Kızın babası fakirmiş, incileri satarmış. Bunları satarak padişahtan zengin olmuş. Bu kızın ailesinin bir de komşuları varmış. Komşuları cadıymış. Kızın da altın bir bileziği varmış. Bilezik çıkınca kızın da ruhu çıkar ve kız ölürmüş. Komşusu da kızın bu durumunu biliyormuş.

Padilşahın oğlu bir gün ağlayınca gözünden inci döken kıza gül getirmiş. Kız oğlanın getirdiği gülü koklayarak hamile kalmış. Cadının kızı da, bu kıskanmış.

Padişah incili kıza dünür gelecekmiş. Bunu duyan cadının kızı sinirlenmiş, annesine; “anne bugün sana misafir getireceğim” demiş. Kızı getirmiş, ağlayınca gül döken kızın bileziğini gece çalıp kendisine takmış. Kız bilezik kolundan çıkınca ölmüş. Babası kızına camdan mezar yapmış, mezarı da dağın başına koymuşlar. padişahın oğlu bu cadının kızıyla evlenmiş, mutlu olamamış. Padişahın oğlu her gün ava gidermiş. Bir gün dağın başında; “ muradına nail olamayan dilber”, “ muradına nail olamayan dilber”, diye ses duymuş. Sesi takip ederek cam mezarı bulmuş. Mezarın kapısı açılırken “muradına nail olamayan dilber”, sesiyle açılır kapanırken “muradına nail olamayan dilber” sesiyle kapanırmış. Oğlan kefenin başına bakmış. Kefendeki kadın; kucağında da çocuk. Çocuk parmağını emip duruyor. Padişahın oğlu çocuğu ceketine sarıp eve getirmiş. Kadına da “bu çocuğu ağlatırsan sen benim karım değilsin!” demiş. Bir gün adam gelse baksa ki, çocuk ağlıyor, kadın kendi kolundaki bileziği çocuğa takınca ağlamayı kesiyor. Çıkarınca ağlamaya başlıyormuş. Kadın da;

_“ Elimdeki bileziği versem susuyor, vermesem ağlıyor demiş”.

Adam bileziği çocuğa vermiş, çocuğu da kucağına alıp mezara götürmüş. Mezara yaklaştıkça mezardaki ruh, kendi kendine sallanmaya başlamış ve kapı açılmış. Kapı açılınca içeri padişahın oğlu içeri girmiş. Ruh nefes almaya başlamış. Oğlan kızın bileğine bakmış, bilezik izini görmüş. Bileziği kıza takmış, bileziği takınca kız canlanmış. Padişahın oğlu kendi giysilerini kıza giydirmiş. Eve getirmiş. Kadın eve

gelince başından geçenleri anlatıp ağlamış, kadın ağladıkça gözlerinden inci dökmüş. Güldükçe gülleri açılmış. Karısı da:

-“Biz sizi çekemedik” demiş. Padişahın oğlu da iki deli at bulmuş. Karısıyla, annesini ata bindirmiş. At bunları dağlara taşlara çarparak öldürmüş.

c) Değerlendirme

a) Biçim

Bir masalda “Bir varmış bir yokmuş…” ifadesi ile başlayan başlangıç formeli kullanılmıştır (UM- 1) diğer iki masalda ise herhangi bir başlangıç formeli kullanılmamıştır (UM- 4 UM- 3). Masallardan ikisi “Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine” şeklindeki bitiş formeliyle bitirilirken (UM- 2, UM- 3), bir tanesinde bitiş formeline rastlanmamıştır (UM- 1).

b) İçerik

Asıl masallar sınıflamasına giren iki tane gerçekçi masal vardır (UMA- 2, UMA- 3). Masallardan birinde annesi ölen iki çocuğun öksüz kalması sonucunda çektiği sıkıntılar ve masalın sonunda üvey annenin fikrine uyan babanın hak ettiği cezayı bulmasıyla sonuçlamaktadır (UMA- 2). Başka bir masalda da padişahın oğluyla evlenecek olan kızın, kötü komşusu ve komşusunun yaptığı hileler sonucu başından geçen olaylar anlatılır. Masalın sonunda adet yerini bulur ve kötü komşuyla kızının planları açığa çıkar. Böylece kızın mutlu olması anlatılmaktadır (UMA- 3).

3.3.3. Efsane

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Değişik çevre ve zaman içinde gelişen insan düşüncesi, dışa karşı üstünlük kazanma tutkusu içinde şekillendirdiği bazı kavramları, olaylarla sergileyerek, sözlü gelenekte yaşayan anlatım türlerini oluşturmuştur. Bu türler arasında, daha çok zaman akımı içinde inançlardan adet ve geleneklerden, bunların özellik kazandırdığı hayat anlayışından kaynaklanan efsane türü kendine göre bazı özellikler oluşturmuştur (Öztürk, 1985: 141).

b) Ulukışla Halk Kültürü'nde;

UE – 1

Cinli Dere Efsanesi

Eskiden bir dere varmış, köylüler bu dereden gece geçerken saçı yanan kadınlar görmüşler. Bu olaydan sonra köylüler bu derede cinlerin yaşadığına inanmışlar ve geceleri oradan geçmemeye özen göstermişler. Bundan sonra bu derenin adı "cinli dere" olarak kalmış (K. 1).

c) Değerlendirme

Yöreden derlenen tek efsane (UE- 1) yer adının ortaya çıkışı üzerine anlatılmaktadır. Bu efsanede yörede yer alan Cinli Dere'nin adının nereden geldiği anlatılmaktadır.

SONUÇ

Kültür, bireyin içinde bulunduğu toplumdan etkileşim yoluyla edindiği maddi ve manevi özellikteki unsurlardan meydana gelir. Kültür, geçmiş ve gelecek kuşaklara aktarılarak gelişir ve zenginlik kazanır. Her kuşak kendisinden önceki kuşaktan aldığı birikime yenilerini ekleyerek bir sonraki kuşağa aktarır. Her toplumun sosyal yapısı ve önceki kuşaktan aldığı kültürel birikim birbirinden farklı olduğu için farklı halk kültürleri meydana gelmiştir. Halk kültürü ürünleri, içinde geliştiği toplumun kültürel özelliklerine göre şekil alır ve gelişir.

Ulukışla halk kültürü içerisinde doğum, sünnet, askerlik, elenme ve ölüm gibi hayatın önemli geçiş dönemlerinde çeşitli adet ve inanmalar bulunmaktadır. Bu geçiş dönemlerinde, halk bireyi çevreden gelebilecek zararlı etkilere karşı korumayı ve bireyi yeni geleceği döneme hazırlamayı amaçlamaktadır.

Ulukışla yöresinde geçiş dönemlerinden ilki doğumdur. Yörede doğum öncesinde gebe kalmanın önlenmesi, kısırlığın giderilmesi, çocuğun cinsiyetini belirleme e çocuğun sağlıklı doğması için çeşitli yollara başvurulmaktadır. Halk doğum öncesinde gebeliği önleme ve kısırlığı giderme aşamalarında halk hekimliği yöntemlerine başvurulmakta bu yöntemlerden bir sonuç alınamazsa sağlık kuruluşlarına yönelmektedir. Doğacak çocuğun cinsiyetini belirleme e çocuğun sağlıklı doğması için halk hem halk hekimliği yöntemlerinden hem de sağlık kuruluşlarından yararlanmaktadır. Bu da yörede hastalıkları sağaltma da tıbbi yöntemler dışında halk hekimliği yöntemlerinin halen uygulanmakta olduğunu göstermektedir.

Ulukışla yöresinde geçiş aşamalarında ikincisi sünnettir. Sünnet; sünnet öncesinde kirve seçiminden başlayıp, sünnet kınasıyla devam eder ve sünnet düğünü töreni ile sona erer. Yörede “kirvelik” kavramı önemini korumaktadır. Kirve, sünnet olacak çocuğun sünnetliğini almakla e sünnet düğününün masraflarıyla ilgilenerek sünnet olacak aileye yardımda bulunmakla görevli kişidir. Kirveliğin maddi ve manevi çeşitli sorumlulukları bulunmaktadır. Kirve olan kişinin çocuğuyla, sünnet olan çocuk kardeş olarak kabul edilmekte e ileride “nikah düşmez” inancıyla elenmelerine izin verilmektedir. Yörede kirvenin sorumluluğu sünnet hazırlıklarından başlamakta ve sünnet düğününde sona ermektedir. Bundan sonraki dönemde kirve sünnet olan çocuğa ve ailesine karşı sorumlu değildir.

Ulukışla yöresindeki geçiş aşamalarından üçüncüsü askerliktir. Asker olacak genç, askere gitmeden önce ailesi e yakın çevresi tarafından askerliğe hazırlanmaktadır. Asker olacak gencin ailesi, askere gitme tarihi yaklaşınca yakın çevresini yemeğe alır, yemeğe gelenler de asker olacak gence çeşitli hediyeler getirmektedirler. Yemeğe gelen misafirler asker olacak genci arkadaşlarıyla beraber yemeğe davet etmektedir. Asker olacak gencin ailesi çocuğun sağ salim dönmesi için mevlit okutup, adamaktadır. Asker sağ salim döndükten sonra da adak yerine getirilmektedir.

Ulukışla yöresinde geçiş aşamalarından dördüncüsü evlenmedir. Evlenme; evlilik öncesinde gelin-güvey seçiminden başlayıp evlilik yüz saçı uygulamasına kadar devam etmektedir.

Ulukışla yöresinde "küçük tatlı" ve "büyük tatlı" olmak üzere iki ayrı tatlı uygulaması bulunmaktadır. Küçük tatlıya "ağız tadı" denmektedir. Bundan sonra isteyen nişan töreni yapmaktadır. Yörede nişan yapılması zorunlu bir uygulama değildir. Nişan mevlitli ya da çalgılı olabilmektedir. Nişanda "atkı atma" ya da "kırkım" adı verilen takı töreni yapılmaktadır. Törende takılan takılar ve getirilen hediyeler kız tarafında kalmaktadır. Kız bu törende takılan takılarla kendi çeyizini hazırlamaktadır.

Yörede nişana ve düğüne davet "okuntu" veya "" ile yapılmaktadır. Yörede okuntu olarak elbiselik kumaş, çorap, mendil veya havludan oluşmaktadır. Yörede çağrı yakın akrabalara "okuntu" uzaktaki kişilere davetiye ile yapılmaktadır.

Ulukışla yöresinde düğünde mutlaka düğün yemeği yapılmaktadır. Düğünde etli fasulye, pilav, dolma-sarma, yüksük çorbası yapılmaktadır. Düğünden sonra gelinin eve evine indirilmesine kadar geçen sürede çeşitli uygulamalar bulunmaktadır.

Ulukışla yöresindeki geçiş aşamalarından sonuncusu da ölümdür. Ölüm olayı etrafında birçok adet davetiye ve inanış bulunmaktadır. Yörede hayvanların, rüyaların ve bazı nesnelerin ölümü getireceğine inanılmaktadır. Ölümü uzaklaştırmak için çeşitli uygulamalar uygulanmaktadır. Ölen kişinin ayakkabısı evin dışına çıkarılmaktadır.

Ölüm ile ilgili işlemler İslami usullere göre yapılmaktadır. Mezarlıklar arife ve bayram günlerinde mutlaka ziyaret edilmektedir.

Yörede yetiştirilen sebze e tahıl ürünlerine bağlı bir yemek kültürü oluşmuştur. İçecek çeşitleri de sınırlıdır. Mutfak araç ve gereçleri yemek yapımında, servisinde ve yenilmesinde kolaylık sağlamaktadır. Sofra adetleri günümüzde de uygulanmaktadır.

Yörede hastalıkların sağaltılmasında halk hekimliği yöntemleri önemli bir yer tutmaktadır. İnsanlar doktora başvurmadan önce halk hekimliği yöntemlerine başvurmaktadır. Bunda hastalıkların doktora gidilmeden de tedavi edilebileceği

düşüncesi etkili olmaktadır. Halkın ekonomik gücü iyi olmadığı için halk hekimliği yöntemleri yörede önemli bir yer tutmaktadır.

Anonim halk edebiyatı ürünleri yörede önemli bir yer tutmaktadır. Bu ürünlerden en önemlilerinden biri manilerdir. Derlenen manilerin tamamının nazım birimi dörtlüktür. Manilerin bir kısmı aaba şeklinde kafiyelenirken, bir kısmı abab şeklinde kafiyelenmiştir.

İçerik olarak değerlendirdiğimizde yörede yaşanılan olaylara insanların dikkatini çekme, topluluğa selam verme, sevgiliye duyulan aşk, sevgiliye yakın olma isteği, sevgiliye duyulan aşkın yoğunluğu, sevgiliye sitem, aşığın sevgiliyle arasını bozanlara sitemi, sevgiliye övgü, sevgiliye kavuşma isteği, aşığa gözdağı verme, sevdalılığın belirtileri, cinsellik, sevgilinin aşığa yakınlık göstermemesi, sevgiliye kavuşma isteği, aşığın rakiplerinden duyduğu rahatsızlık konuları işlenmiştir.

Ayrılık manilerinde, sevgiliye kavuşamamanın nedeni, ayrılık süresince sevgiliden haber alma isteği, sevgiliye kavuşma isteği dile getirilmiştir.

Maniler arasında toplumdaki aksaklıkları dile getiren, sosyal hayatla ilgili konuların işlendiği maniler de vardır. Bir kişiyi kaçırdığı fırsattan dolayı yerme, kız isteyen kişiyi beğenmeyip yerme konularının işlendiği maniler de vardır.

Tehdit manilerinde; bir genç kızın kendine yaklaşmaya çalışan kişiye verdiği tepkiyi yansıtan maniler de ardır.

Kayınvalide ilgili manilerde; kayınvalideye meydan okuma konusu işlenmiştir.

Askerlikle ilgili manilerde askerde olan kişiye duyulan özlem konusu işlenmiştir.

Sonuç olarak Ulukışla yöresinde halk çeşitli duygu ve düşüncelerini maniler yoluyla aktarmıştır. Maniler de toplumun adet, gelenek, görenek e düşünce biçiminin izlerini bulmak mümkündür.

Yöreden derlenen ninnilere şekil açısından baktığımızda nazım birimi, nazım şekli ve ölçüsü bakımından kararlılık göstermediğini görmekteyiz.

Derlenen ağıtların büyük bölümün nazım birimi dörtlüktür. Ağıtların biri üçlüklerden oluşmaktadır. Bazı ağıtlar ise kararlılık göstermemektedir. Ağıtları ölçü bakımından incelediğimizde ağıtların belirli bir ölçüyle söylenmediğini görmekteyiz.

Ağıtları içerik olarak incelediğimizde çoğunluğunun ölen bir kişinin ardından söylenen ağıtlar olduğunu görmekteyiz. Derlenen ağıtlardan ikisi düğünlerde söylenen kına ağıtlarıdır. Bir ağıtta da askere giden gencin evden ayrılmasından duyulan üzüntü dile getirilmiştir. Gurbet ve sosyal olaylar da ağıtlarda işlenen konulardandır.

Yöreden derlenen bilmecelerin büyük çoğunluğu manzum biçimdedir. Bilmecelerin bir kısmı ise mensur biçimdedir.

Manzum bilmecelerin büyük bir kısmının nazım birimi ikiliktir. Diğer bilmecelerin bir kısmının nazım birimi üçlük bir kısmının nazım birimi ise dörtlüktür.

Bilmecelerin bir kısmı aa şekinde kafiyelenirken, bir kısmı da ab şeklinde kafiyelenmiştir. Dört dizeden oluşan bilmecelerden ikisi aaba şeklinde kafiyelenirken, diğeri abaa şeklinde kafiyelenmiştir.

Bilmeceleri ölçü açısından değerlendirdiğimizde birçoğunun ölçüde kararlılık göstermediğini görmekteyiz. Ölçüde kararlılık gösteren bilmeceler de 5'li, 6'lı, 7'li e 8'li hece ölçüsüyle söylenmektedir.

Cevabı tek olan bilmecelerin cevaplarının yiyecek adı, nesne adı, organ adı, tabiat varlıkları ve hayvan adı olduklarını görmekteyiz.

Ulukışla yöresinde bilmece sorma geleneği yaz aylarında çocukları eğlendirmek için, kış aylarında uzun kış gecelerini eğlenceli geçirmek amacıyla söylenmektedir.

Yörede kullanılan atasözleri, yöre insanının dünyaya bakışını yansıtmaktadır. Yöre insanının yaşamı nasıl gördüğünü, hangi toplumsal kural ve ilkelere uyulması gerektiğini göstermektedir.

Yöreden derlenen atasözlerinin büyük bir kısmı "asıl atasözleri" grubuna girmektedir. Yörede atasözleri halkın konuşma sırasında anlatımını güçlendirmek amacıyla söylenmektedir.

Atasözlerinin büyük bölümü cümle özelliği göstermektedir. Bu atasözlerinin dışındakiler ise birden çok yargı bildirmektedirler.

Derlenen atasözlerine biçim açısından baktığımızda bir tek atasözünün geçmiş zaman kipiyle çekimlendiğini görmekteyiz. Bunun dışındaki tüm atasözleri geniş zaman kipiyle çekimlenmiştir. Yöreden derlenen deyimler genel kullanımda olan kalıplaşmış olan sözlerdir. Deyimler yöre insanın sözü güçlendirmek amacıyla kullandığı sözlerdir.

Yöre insanı karşılaştığı iyiliklere alkışlarla, kötülüklere de kargışlarla tepkisini belirtmektedir.

Alkışlarda karşıdaki kişinin iyiliğini isteme düşüncesi dile getirilmektedir. Karşıdaki kişinin malının çokluğunu, sıkıntı ve dertlerden uzak olmasını, dünya mutluluğunu, iyi durumlara ve güzelliklere kavuşmasını, dileme şeklinde söylenen hayır dualarıdır.

Kargışlarda karşıdaki kişinin kötülüğünü istenmektedir. Yörede kötü söz söyleyenin söylediği sözün kendisine döneceği inancı vardır. Bundan dolayı kötü söz

söylememeye özen gösterilmektedir. Kargışların çoğunda karşıdaki kişinin ölümünü istenmektedir Bir kargışda da karşıdaki kişinin söylediği kötü sözlerin kendisine dönmesi istenmektedir.

Yöreden derlenen masallardan bir masalda “Bir varmış bir yokmuş…” ifadesi ile başlayan başlangıç formeli kullanılmış, diğer iki masalda ise herhangi bir başlangıç formeli kullanılmamıştır. Masallardan ikisi “Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine” şeklindeki bitiş formeliyle bitirilirken, bir tanesinde bitiş formeli bulunmamaktadır.

Masallarda olaylar ”miş”li geçmiş zamanda anlatılmaktadır. Masallar iyi ve kötü tiplerden oluşmaktadır. Masalların sonunda iyiler ödüllendirilip kötüler cezalandırılmaktadır.

Yöreden derlenen tek efsanede yer adının ortaya çıkışı üzerine anlatılmaktadır. Bu efsanede yörede yer alan derenin adının nereden geldiği hakkında bilgiye ulaşmaktayız.

Çalışmamızda Ulukışla yöresinin geçiş dönemleriyle anonim halk edebiyatı ürünlerini derleyip incelemeye çalıştık.

Ulukışla yöresinde geçiş dönemleriyle ilgili yaptığımız çalışmada yöredeki uygulamaların Türk kültürüyle benzerlikleri olduğunu tespit ettik.

Çalışmamızın sonucunda Ulukışla halk kültürü ürünlerinin günümüzde de arlığını sürdürdüğünü tespit ettik. Anonim halk edebiyatı ürünlerinin ise artık kaybolmaya yüz tuttuğunu tespit ettik. Biz de bu çalışmayla kaybolmaya yüz tutan halk kültürü ve anonim halk edebiyatı ürünlerini yazıya geçirerek gelecek kuşaklara aktarmaya çalıştık.

KAYNAKÇA

ALTUN, Işıl (2004), *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm,* İzmit: Yayını Yayınları.

ARTUN, Erman (2004), *Türk Halk Edebiyatına Giriş*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

_____(2005), *Türk Halk Bilimi*; İstanbul: Kitabevi Yayınları.

_____(2006), *Adana Halk Kültürü*, Adana: Ulusoy Matbaacılık Ltd. Şti.

BAŞÇETİNÇELİK, Ayşe (1998), "Adana Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri, Doğum-Evlenme-Ölüm",*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

BİÇER, Mukaddes (1991), "Eskişehir İlinde Doğumla İlgili Adet ve İnançlar", *Türk Kültüründen Derlemeler*, Kültür Bakanlığı Halk Kültürü Araştırma Dairesi Yayınları: 163, Feryal Matbaacılık.

BİLİR, F. Saadet (2003), *Merv'den Anayazarı'na Gülnar*, Etik Yayınları, İstanbul.

BORATAV, Pertev Naili (1974), *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

_____(1997), *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

BOZYİĞİT, A Esat (1987), "Düğünlerimizde bayrak geleneği", *III, Milletler arası Türk Folklor Kongresi*, IV. Cilt (Gelenek -Görenek ve İnançlar), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları.

Büyük Larousse (1990),"İskat", c. 10, İstanbul: Gelişim Yayınları.

ÇETİN, Ayşegül Liman (2006), "Niğde İli Ulukışla İlçesi Altay Köyü'nün (Kuruluşundan günümüze) Kültürel Coğrafi Görünümü" *Yüksek Lisans Tezi*, Niğde Üniversitesi, Soyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

DUVARCI, Ayşe (2002), "Türklerde İçecek Kültürü", *Türkler Ansiklopedisi*, C.4, ss. 230- 235, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

ERKUL, Ali (2002), "Eski Türklerde Evlenme Gelenekleri", *Türkler Ansiklopedisi*, C.3, s.s.58- 65.

ERSOY, Yasemin (2002)," Türk Mutfak Kültürü", *Türkler Ansiklopedisi*, C.4, s.s.222-230 Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

GOODE, Judith (2005), "Yemek", Çev. Mormenekşe, Fatih, *Milli Folklor Dergisi*, Yıl: 17, S.67, ss.172- 176.

GÜLTEKİN, Eser (2001), *Ulukışla ve Öküz Mehmet Paşa Menzil Külliyesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

HALICI, Nevin (2003), *Türk Halk Mutfağı- Yemek Kitabı Tarih-Halk Bilimi-Edebiyat,* Hazırlayan: M. Sabri Koz, Genişletilmiş 2. Baskı, Baskı Ofset Cilt: Bayrak Matbaası, Cağalaoğlu/ İstanbul.

KALAFAT, Yaşar (1995), *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançları'nın İzleri*, Atatürk Kültür ve Dil Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı No: 112, Ankara.

KALAFAT, Yaşar (1996), *"İslamiyet ve Türk Halk İnançları"*, Kültür Bakanlığı Yayınları/1857, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları/233, Gelenek- Görenek İnançlar/22.

_____(1998), *Kuzey Azerbaycan, Doğu Anadolu ve Kuzey Irak'ta Eski Türk Dini İzleri - Dini Folklor Tabakalaşma,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 260, Gelenek, Görenek ve İnançlar Dizisi: 24.

_____(2006), *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Ankara: Ebabil Yayınları.

KAYA, Doğan (1196), "Düğünlerimizle İlgili Terimler ve Bunların Fonksiyonel Özellikleri", Milli Folklor, c. 4, S. 29/30, ss. 23.

KERTE, Melek (1999), "Adana Halk Kültüründe Askeri Uğurlama ve Karşılama Geleneği", *3. Uluslar arası Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri,* Ankara, Evrak Yayınları.

KILIÇ, Abdullah (2001), "Isparta Yöresi Halk İnançları", *Uluslar arası Anadolu İnançları Kongresi,* Ankara: Evrak Yayınları.

KOCA, Salim (2002), "Eski Türklerde Bayram ve Festivaller", *Türkler Ansiklopedisi*, C.3. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

KÖK, Zeynep (2006), "Karaisalı (Merkez) Halk Kültürü Araştırması" *Yüksek Lisans Tezi,* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

KUT, Günay (2002), "Türklerde Yemek Kültürü", *Türkler Ansiklopedisi*, C.4, ss. 215-222, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

NAHYA, Zümrüt (1987), "Kız İsteme ve Söz Kesme Gelenekleri Üzerine Bir Atlas Denemesi", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi,* c. IV. (Gelenek, Görenek ve İnançlar), KBMFAD Yayınları, Ankara.

OCAK, Ahmet Yaşar (1992), *Menakıbnameler*, Ankara: TTK Yayınları.

ÖRNEK, Sedat Veyis (1971), *Anadolu Folklorunda Ölüm,* Ankara: Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Yayınları.

_____(1981), "Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S.174. ss. 25-34.

_____(2000), *Türk Halk Bilimi*, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları.

ÖZBAŞ, Hasan (1962), "Yozgat'ta Yufka, Bazlama, Düğün Ekmeği", *Türk Folklor Araştırmaları* c.7, S.161, ss. 2650- 2651.

ÖZBOSTANCI, Kenan (2000), "Kişi Adları Bilimi ve Ad Verme Geleneği", *Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik Kulübü Dergisi,* Yıl: 6, Sayı: 23, ss. 22-23.

ÖZTÜRK, Ali (1985), *Türk Anonim Edebiyatı,* Bayrak Yayıncılık, Cağaloğlu, İstanbul.

SAYAN, Ayşe- ÇEVİRME, Hülya (2005), "Alkarısı İnanmaları ve Bilim", *Milli Folklor,* Yıl:17, S:65.

SOYLU, Sıtkı (1987), "Taşeli Yöresi Düğün Gelenekleri ve Geleneği Oluşturan Sebepler", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi.* IV. Cilt (Gelenek-Görenek İnançlar), Ankara; Kültür Turizm Bakanlığı M.F. A. D. May: 86.

ŞİŞMAN, Bekir (2002), "Samsun Yöresinde Geçiş Dönemleriyle (Doğum, Sünnet, Evlilik ve Ölümle) İlgili Yaşayan Halk İnançları ve Bunlara Ait Uygulamalar", *Erdem Dergisi,* Türk Halk Kültürü Özel Sayısı, III. C. 13, ss.29, Can Ofset, Ankara.

TACEMEN, Ahmet (1995), *Bulgaristan Türkleri ve İnanışları veya Türk Kimliği,* Ankara Üçbilek Matbaası, Ankara

TEZCAN, Mahmut (1995), *Türk Milli Kültüründe Bahar Bayramı Olarak Nevruz ve Hıdırellez*, Devran Matbaası, Ankara, C:2, s.3.SF.3, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ÜLKÜTAŞIR, M. ŞAKİR (1963), "Sinop ve Çevresinde Köy Düğünleri", *Türk Folklor Araştırmaları,* C.8, S163, ss.2974-2976.

_____(1976), "Türkiye Türklerinde Ad Verme İle İlgili Gelenek ve İnanışlar", *I. Uluslar arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, IV. Cilt,* Gelenek- Görenek ve İnançlar, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 21, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi: 6, DSİ Basım ve Foto- Film İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara.

YILMAZ, Mehmet Ali (2005), "Aladağ Halk Kültürü Araştırması", *Yüksek Lisans Tezi,* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

YILDIZ, Mehbuse (1968), "Ermenek Başyayla Kasabasında Ölüm ve Cenaze Törenleri", *Türk Folklor Araştırmaları*, C.11, S.226, ss.4744.

KAYNAK KİŞİLER

K1 : Şayeste KOÇOĞLU, 1957, lise mezunu, ev hanımı, Aktoprak, Temmuz/2007

K2 : Hatice YILMAZ, 1954, lise mezunu, ev hanımı, Aktoprak, Temmuz/2007

K3 : Huriye TÜRKER, 1980, ilkokul mezunu, Ulukışla/Merkez, Temmuz/ 2007

K4 : Ali Rıza YILMAZ, 1944, lise mezunu, öğretmen, Ulukışla/Merkez, Temmuz/ 2007

K5 : Aysel AKALIN, Ulukışla, 1944, ilkokul mezunu, ev hanımı, Ulukışla/ Merkez, Temmuz/ 2007

K6 : Sunay TÜRKER, Ulukışla, 1961, Üniversite, gazeteci, Ulukışla/Merkez, Temmuz/ 2007

K7 : Gülfidan BULCA, Ulukışla, 1953, ilkokul mezunu, Ulukışla/Merkez, Temmuz/ 2007

K8 : Hüseyin Avni YETER, Ulukışla, 1923, ilkokul mezunu, çiftçi, Ulukışla/Merkez, Temmuz/ 2007

K9 : Senem BAŞÇI, 1972, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tepeköy, Temmuz/ 2007

K10 : Ayşe UZER, 1936, Okuma-yazma yok, Ulukışla, Temmuz/ 2007

K11 : Ümmügülsüm ER, 1954, Okuma-yazma yok, Ulukışla/Merkez, Temmuz/ 2007

K12 : Emine BİRCAN, 1961, İlkokul mezunu, Ulukışla/Merkez, Temmuz/ 2007

K13 : Pervin TEKİN, 1966, Üniversite, Ulukışla/Merkez, Temmuz/ 2007

K14 : Canan KİPER, 1984, İlkokul mezunu, ev hanımı, Hüsniye, Temmuz/ 2007

K15 : Nazlı KİPER, 1950, İlkokul mezunu, ev hanımı, Hüsniye, Temmuz/ 2007

K16 : Fatma Aydın, 1973, İlkokul mezunu, ev hanımı Ulukışla/Merkez, Temmuz/ 2007

K17 : Safinaz KARAAĞAÇ, 1950, İlkokul mezunu, ev hanımı Tepeköy, Temmuz/ 2007

K18 : Emine KARAAĞAÇ, 1954, İlkokul mezunu, ev hanımı Tepeköy, Temmuz/ 2007

K19 : Fatma KARAAĞAÇ, 1984, İlkokul mezunu, ev hanımı Tepeköy, Temmuz/ 2007

K20 : Necibe KURT, 1975, Okuma-yazma yok, ev hanımı, Ovacık, Ağustos/ 2007

K21 : Rakibe ÜNSAL, 1949, Okuma-yazma yok, ev hanımı, Ovacık, Ağustos/ 2007

K22 : Zarife SEL, 1960, Okuma-yazma yok, ev hanımı, Ovacık, Ağustos/ 2007

K23 : Reyhan SERT, 1950, Okuma-yazma yok, ev hanımı, Ovacık, Ağustos/ 2007

K24 : Gülhan AVCI, 1953, İlkokul mezunu, ev hanımı, Ovacık, Ağustos/ 2007

K25 : Asiye ÜNSAL, 1963, İlkokul mezunu, ev hanımı, Ovacık, Ağustos/ 2007

K26 : Fatma SARI, 1968, İlkokul mezunu, ev hanımı, Ovacık, Ağustos/ 2007

K27 : Halime SARI, 1964, İlkokul mezunu, ev hanımı, Ovacık, Ağustos/ 2007

K28 : Belkıs SARI, 1970, İlkokul mezunu, ev hanımı, Ovacık, Ağustos/ 2007

K29 : Sabriye KÖK, 1953, İlkokul mezunu, ev hanımı, Ovacık, Ağustos/ 2007

K30 : Latife ALKAN, 1949, Okuma-yazma yok, ev hanımı, Maden, Ağustos/ 2007

K31 : Emsal Arkaval ALKAN, 1970, İlkokul mezunu, ev hanımı, Maden, Ağustos/ 2007

K32 : Bedriye ALKAN, 1970, İlkokul mezunu, ev hanımı, Maden, Ağustos/ 2007

K33 : Latif ALKAN, 1963, İlkokul mezunu, ev hanımı, Maden, Ağustos/ 2007

K34 : Ayşe TAN, 1968, İlkokul mezunu, işçi, Maden, Ağustos/ 2007

K35 : Fatma TAN, 1968, İlkokul mezunu, ev hanımı, Maden, Ağustos/ 2007

K36 : Dönüş ALKAN, 1948, Okuma yazma yok, ev hanımı, Maden, Ağustos/ 2007

K37 : Kerime ALKAN, 1934, Okuma yazma yok, ev hanımı, Maden, Ağustos/ 2007

K38 : Münevver ARKAVAL, 1960, Okuma yazma yok, ev hanımı, Maden, Ağustos/ 2007

K39 : Mehmet ARKAVAL, 1968, İlkokul mezunu, işçi, Maden, Ağustos/ 2007

K40 : Ayşe KARA,1970, İlkokul mezunu, ev hanımı, Maden, Ağustos/ 2007

K41 : Mustafa Karaağaç, 1954, İlkokul mezunu, ev hanımı, Tepeköy, Ağustos/ 2007

K42 : Havva Karaağaç, 1948,İlkokul mezunu, ev hanımı, Tepeköy, Ağustos/ 2007

K43 : Şefika Karaağaç, 1959, İlkokul mezunu, ev hanımı, Tepeköy, Ağustos/ 2007

K44 : Fatma Akın, Kılan, 1948, Okuma-yazma yok, Ulukışla, Merkez, Ağustos/ 2007

K45 : İlknur DEMİR, 1960, İlkokul mezunu, ev hanımı, Hasangazi, Ağustos/ 2007

K46 : Ayşegül GÜVEN, 1963, İlkokul mezunu, ev hanımı, Hasangazi, Ağustos/ 2007

K47 : Fatma Nur DEMİR, 1965, İlkokul mezunu, ev hanımı, Hasangazi, Ağustos/ 2007

K48 : Güllü DEMİR, 1970, İlkokul mezunu, ev hanımı, Hasangazi, Ağustos/ 2007

K49 : Recep ERDEM, 1963, Lise mezunu, tamirci, Ulukışla Merkez, Ağustos/ 2007

K50 : Duran KAYMAKÇIOĞLU, 1940, İlkokul mezunu, çiftçi, Şeyhömerli, Ağustos/ 2007

K51 : İbrahim AYDIN, 1950, İlkokul mezunu, çiftçi, Şeyhömerli, Ağustos/ 2007

K52 : Abdullah AYDIN, 1964, Ortaokul mezunu, çiftçi, Güney, Ağustos/ 2007

K53 : Ayşe TÜRKER, 1945, İlkokul mezunu, esnaf, Ulukışla Merkez, Eylül/ 2007

K54 : Ümmühan SAYIN, 1960, İlkokul mezunu, ev hanımı, Alihoca, Eylül/ 2007

K55 : Ali ERTEM, 1965, İlkokul mezunu, çiftçi, Alihoca, Eylül/ 2007

K56 : Cengiz TÜRKER, 1955, İlkokul mezunu, tüccar, Aktoprak, Eylül/ 2007

K57 : Mübeyla TÜRKER, 1950, İlkokul mezunu ev hanımı, Ulukışla, Temmuz/2007

K58 : Süheyla Türker, 1963, İlkokul mezunu ev hanımı, Ulukışla, Temmuz/2007

K59 : Nurcan YENİCELİ, 1950, İlkokul mezunu ev hanımı, Ulukışla, Temmuz/2007

K60 : Sümbül YILMAZ, 1965, İlkokul mezunu ev hanımı, Ulukışla, Ağustos/2007

K61 : Sariye KÜÇÜK, 1970, Lise mezunu, ev hanımı, Aktoprak, Ağustos/2007

K62 : Melehat KARAMIK, 1949, İlkokul mezunu, ev hanımı, Gedeli, Ağustos/2007

K63 : Hasret KARAMIK, 1945, İlkokul mezunu, emekli, Gedelli, Ağustos/2007

K64 : Nurcan ŞAHİN, 1967, İlkokul mezunu, ev hanımı, Hasangazi, Eylül/ 2007

K65 : Raziye ŞAHİN, 1978, Lise mezunu, hemşire, Gedeli, Aralık/ 2008

K66 : Murat ŞAHİN, 1963, Lise mezunu, serbest, Gedelli, Aralık/ 2008

K67 : Dudu ŞAHİN, 1957, Okuryazarlığı yok, ev hanımı, Gedelli, Aralık/ 2008

K68 : Hayriye KARA, 1961, İlkokul mezunu, ev hanımı, Şeyhömerli, Aralık/ 2008

K69 : Hadiye ÜÇER, 1962, İlkokul mezunu, ev hanımı, Şeyhömerli, Aralık/ 2008

K70 : Hüseyin DÖNMEZ, 1955, Lise mezunu, elektrikçi, Güney, Aralık/ 2008

K71 : Ayşe ÖZDEN, 1956, İlkokul mezunu, ev hanımı, Çiftehan, Temmuz/2007

K72 : Hatice ÖZDEN, 1933, Okuryazarlığı yok, ev hanımı, Çiftehan, Temmuz/2007

K73 : Hatice YAZGAN,1958, Okuryazarlığı yok, ev hanımı, Çiftehan, Temmuz/2007

K74 : Murat ÖZEL, 1961, İlkokul mezunu, çiftçi, Çiftehan, Temmuz/2007

K75 : Fatma ALTUN,1957, İlkokul mezunu, ev hanımı, Çiftehan, Temmuz/2007

K76 : Gülsüm ÖZCAN, 1960, Lise mezunu, memur, Çiftehan, Temmuz/ 2007

K77 : Fatma KILIÇKAYA, 1966, İlkokul mezunu, Çiftehan, Temmuz/ 2007

K78 : Gülbahar AKMAN,1953, Lise mezunu, ev hanımı, Çiftehan, Temmuz/2007

K79 : Nazik AKMAN, 1978, Lise Mezunu, ev hanımı, Ulukışla, Temmuz/ 2007

K80 : Ayten ERDEM, 1963, İlkokul mezunu, ev hanmı, Ulukışla, Ağustos/2007

K81 : Hasan ERDEM, 1945, İlkokul mezunu, işçi, Ulukışla, Ağustos/2007

K82 : Latif ERDEM, 1980, İlkokul mezunu, tamirci, Ulukışla, Ağustos/2007

K83 : Furkan ERDEM, 1976, Lise mezunu, çiftçi, Ulukışla, Ağustos/2007

K84 : Nazlı ÜNSAL, 1952, İlkokul mezunu, ev hanımı, Ulukışla, Ağustos/2007

K85 : Türkan TÜRKER, 1957, İlkokul mezunu, ev hanımı, Ulukışla, Ağustos/2007

K86 : Ümmühan ÖZÇELİK,1940, Okuryazarlığı yok, çiftçi, Güney, Ağustos/2007

K87 : Hanife AVCI, 1983, İlkokul mezunu, ev hanımı, Güney, Ağustos/2007

K88 : Ahmet DÖNMEZ, 1956, İlkokul mezunu, serbest, Darboğaz, Ağustos/2007

K89 : Hikmet DÖNMEZ, 1960, ilkokul mezunu, ev hanımı, Darboğaz, Ağustos/2007

K90 : Erhan ÖZÇELİK, 1970, Lise mezunu, memur, Darboğaz, Ağustos/2007

K91 : Gökhan ÖZÇELİK, 1980, Lise mezunu, memur, Darboğaz, Ağustos/2007

K92 : Ali AKPINAR, 1959, Lise mezunu, memur, Darboğaz, Ağustos/2007

K93 : Fatma KOÇ, 1945, İlkokul mezunu, ev hanımı, Darboğaz, Ağustos/2007

K94 : Halil KOÇ, 1954, İlkokul mezunu, esnaf, Darboğaz, Ağustos/2007

K95 : Ferhan KOÇ, 1969, İlkokul mezunu, ev hanımı, Darboğaz, Ağustos/2007

K96 : İbrahim YETİŞ, 1943, İlkokul mezunu, çiftçi, Tepeköy, Ağustos/2007

K97 : Hasan YETİŞ, 1950, İlkokul mezunu, tüccar, Gedelli, Aralık/2007

K98 : Mehmet DÖNMEZ, 1956, Lise mezunu, boyacı, Şeyhömerli, Haziran/2007

K99 : Sadettin ÖZKAN, 1939, İlkokul mezunu, çiftçi, Şeyhömerli, Haziran/2007

K100 : Hacer ÖZKAN, 1950, İlkokul mezunu, ev hanımı, Şeyhömerli, Haziran/2007

K101 : Rukiye ÖZKAN, 1962, İlkokul mezunu, ev hanımı, Şeyhömerli, Haziran/2007

K102 : Elmas YILMAZ, 1978, Lise mezunu, ev hanımı, Şeyhömerli, Haziran/2007

K103 : Ersin YILMAZ, 1968, Lise mezunu, hayvancılık, Şeyhömerli, Haziran/2007

K104 : Emine YILMAZ, 1970, İlkokul mezunu, ev hanımı, Şeyhömerli, Haziran/2007

K105 : Zeynep YILMAZ, 1971, İlkokul mezunu, ev hanımı, Şeyhömerli, Haziran/2007

K106 : Ümmühan SAYAR, 1961, İlkokul mezunu, ev hanımı, Alihoca, Eylül/2007

K107 : Tahir SAYAR, 1950, İlkokul mezunu, çiftçi, Alihoca, Eylül/2007

K108 : Gülsüm SAYAR, 1960, İlkokul mezunu, ev hanımı, Alihoca, Eylül/2007

K109 : Melih SAYAR, 1962, İlkokul mezunu, çiftçi, Alihoca, Eylül/2007

K110 : İrfan ÜNSAL, 1939, Okuryazarlığı yok, Alihoca, Eylül/2007

K111 : Hanife ÜNSAL, 1978, İlkokul mezunu, ev hanımı, Alihoca, Eylül/2007

K112 : Serkan AYDIN, 1966, Lise mezunu, serbest, Alihoca, Eylül/2007

K113 : Kemal AYDIN, İlkokul mezunu, serbest, Alihoca, Eylül/2007

K114 : Filiz AYDIN, İlkokul mezunu, ev hanımı, Alihoca, Eylül/2007

K115 : Güllü İLHAN, İlkokul mezunu, ev hanımı, Ovacık, Aralık, 2007

K116 : Kamil ÖZCAN, 1940, Okuryazarlığı yok, hayvancılık, Aktoprak, Haziran/ 2007

K117 : Semra İLHAN, 1960, İlkokul mezunu, ev hanımı, Ovacık, Aralık/2007

K118 : Gökhan İLHAN, 1955, İlkokul mezunu, serbest, Ovacık, Aralık/2007

K119 : Yaşar İLHAN, 1956, , İlkokul mezunu, hayvancılık, Ovacık, Aralık/ 2007

K120 : Sema İLHAN, 1945, Okuryazarlığı yok, ev hanımı, Ovacık, Aralık/ 2007

K121 : Hafize İLHAN, 1951, Okuryazarlığı yok, ev hanımı, Ovacık, Aralık/2007

K122 : Kazım BALCI, 1973, İlkokul mezunu, çiftçi, Maden, Aralık/2007

K123 : Hakan BALCI, 1975, İlkokul mezunu, çiftçi, Maden, Aralık/2007

K124 : Şükran BALCI, 1970, İlkokul mezunu, ev hanımı, Maden, Aralık/2007

K125 : Çağlar BALCI, 1959, İlkokul mezunu, serbest, Maden, Aralık/2007

K126 : Ozan DOĞAN, 1963, İlkokul mezunu, hayvancılık, Maden, Aralık/2007

K127 : Mehmet DOĞAN, 1958, İlkokul mezunu, emekli, Maden Aralık/2007

K128 **:** Hümeyra DOĞAN, 1945, Okuryazarlığı yok, ev hanımı, Maden, Aralık/2007

K129 **:** Sultan DOĞAN, 1980, İlkokul mezunu, ev hanımı, Maden, Aralık/2007

K130 **:** Hüseyin DOĞAN, 1950, İlkokul mezunu, çiftçi, Ulukışla, Aralık/2007

EKLER

Ek 1: Yerel Kelimeler Sözlüğü

-A-

Aba : Dayının hanımı

Ağa : Ağabey

Ana : Anne

Asbap kesme : Pırtı bozma

-B-

Bedime gitmek : Şaşırmak

Belinlemek : Şaşırmak

Beşik : Beşik

Bocit : Sürahi

Buba : Baba

Bunar : Pınar

-C-

Cugay : Yam yam

-Ç-

Çiyke : Sırık

Çiz : Çöz

-D-

Dal : Sırt

Darın yat : Yorgun yat

Darın var : Yorgun var

Dekleştir : Bir araya getir

Dıkıl : İçeri gir

Diz pişkiri : Havludan dokunup dizlere konan bir çeşit peçete

-E-

Emişken : Süt annesi ortak olan kişilere verilen ad.

Ep : Hep

Eyintili : Marifetli

-F-

Fer : Işık

Fıcıtmak : Fırlatmak

Fol : Tavukların yumurtladıkları yer

-G-

Geves : Çamaşır

Gozel : Güzel

Göynek : Gömlek

Gurk : Kuluçkaya yatmış tavuk

Güdük : Kısa boylu

Gülle : Misket

-H-

Harım : Duvar

Havay : Buğday ölçmeye yarayan kap

Himdi : Şimdi

Hüğme : Yığma

-I-

Izcık : Az

İlan : Yılan

Irgalamak : İlgilenmek

Istar : Halı ya da kilim dokunan tezgah

-İ-

İlenger : Büyük bakır tabak

İrezil : Rezil

İntizar : Beddua

-K-

Kalp : Beceriksiz

Kemre : Ahırdan çıkarılıp kurutulan hayvan pisliğine verilen ad

Kesme : Hamurun ince ince kesilip kurutulmasıyla yapılan yiyecek

Kişşik : Nöbetleşerek iş yapma

Kofalmak : Havalanmak

Kömbe : Küle gömülerek yapılan çörek

Küncü : Susam

-L-

Laylingir : Düzensiz

Lenger : Bakırdan yapılmış geniş tabak

-M-

Maldan : Mandal, Çamaşır maşası

Maşrapa : Su taşımaya yarayan kap

Matlık : Beceriksiz, Somurtkan, Surat asan

Metah : Elma, kayısı kurusu gibi kurutulmuş yiyecekler

-N-

Nitsin : Ne yapsın

-O-

Okuntu : Düğün davetiyesi

Oluk : Su kanalı

-Ö-

Ödlek : Korkak

Öveç : Kuzunun büyüğü

-P-

Palize : Pekmez ve nişastadan yapılan tatlı

Pişgir : Havlu

Pus : Sis

-S-

Sal : Tabut

Sındı : Makas

Sitir etmek : Saklamak

Sokum : Dürüm

-Ş-

Şavk : Aydınlık

-T-

Tasa : Endişe

Taydaş : Aynı yaşta olan

Tezek : Dağda yayılan hayvanların, yattığı yerdeki hayvan pisliği

-U-

Ufra : Ekmek açılırken arasına atılan un

Urgan : Kalın ip

Ut : Terbiye

-Ü-

Üleşmek : Paylaşmak

-Y-

Yağlık : Yazma, örtü

Yemeni : Yazma

Yenikten : Yeniden

-Z-

Zağar : Acaba

Zeval : Zarar

Züppe : Serseri

Ek 2: Fotoğraflar

1. Tepeköy Emine Karaağaç

2. Tepeköy Mustafa Karaağaç

3. Ovacık’tan bir görünüş

4. Altay’dan bir görünüş

5. Altay’dan bir görünüş

6. Altay evlerinden biri

7. Altay’dan okul duvarındaki süslemeler

8. Altay müzesinden bir görünüş

9. Altay müzesinin dış görünümü

10. Altay muhtarı: Mustafa Kök/ Altay müzesinde

11. Altay müzesindeki giysiler

12. Altay müzesindeki yün eğer

13. Altay muhtarı, kopuz eşliğinde

14. Altay köyü müzesinden Kazak kızlarının fotoğraflarından biri

15. Altay köyü okulunda misafirliği sembolize eden işlemeler

16. Altay camisinden işlemeli duvar görüntüsü

17. Ovacık / Kapama böreği

18. Kapama kabının üstten görünüşü

19. Hüsniye Köyü/ Soğanlı börek yapımı

20. Hüsniye köyü/ börek

21. Hüsniye köyü kız çeyizi hazırlığından, yıkanmış yün

22. Oğlan evi çeyiz hazırlığından, yufka ekmek

23. Hüsniye köyü mutfağından**,** ocak görünüşü

24. Hüsniye köyü/ Lahana tarlasından bir görünüş

25. Hüsniye köyü bahçesinden bir görünüş

26. Ulukışla kız çeyizinden bir görünüş

27. Hüsniye’den bir görünüş

28. Ulukışla oğlan evinden çeyiz hazırlığı görüntüsü

29. Ulukışla oğlan evinin çeyizinden bir görünüş

29. Ulukışla oğlan evinin çeyizinden bir görünüş

30. Ulukışla oğlan evinin çeyizinden bir görünüş

31. Ulukışla kız evinin çeyizinden bir görünüş

32. Ulukışla'da çeyiz hazırlığı yapan oğlan annesi

33. Hüsniye tarlalarından bir görünüş

34. Hüsniye köyünden bir görünüş

35. Rakibe Ünsal

36. Ovacık köyünden genel bir görünüş

37. Ovacık'tan bir görünüş

38. El işi, yastık kenarı

39. El işi, havlu kenarı

40. El işlemesi havlu

41. İplik oyası

42. İplik oyası

43. İplik oyası

44. Bayram şekeri iplik mekiği

45. Mekik oyası

46. Mekik oyası

47. Mekik oyası

48. İplik oyası

49. Mekik oyası

50. Mekik oyası

51. Mekik oysı

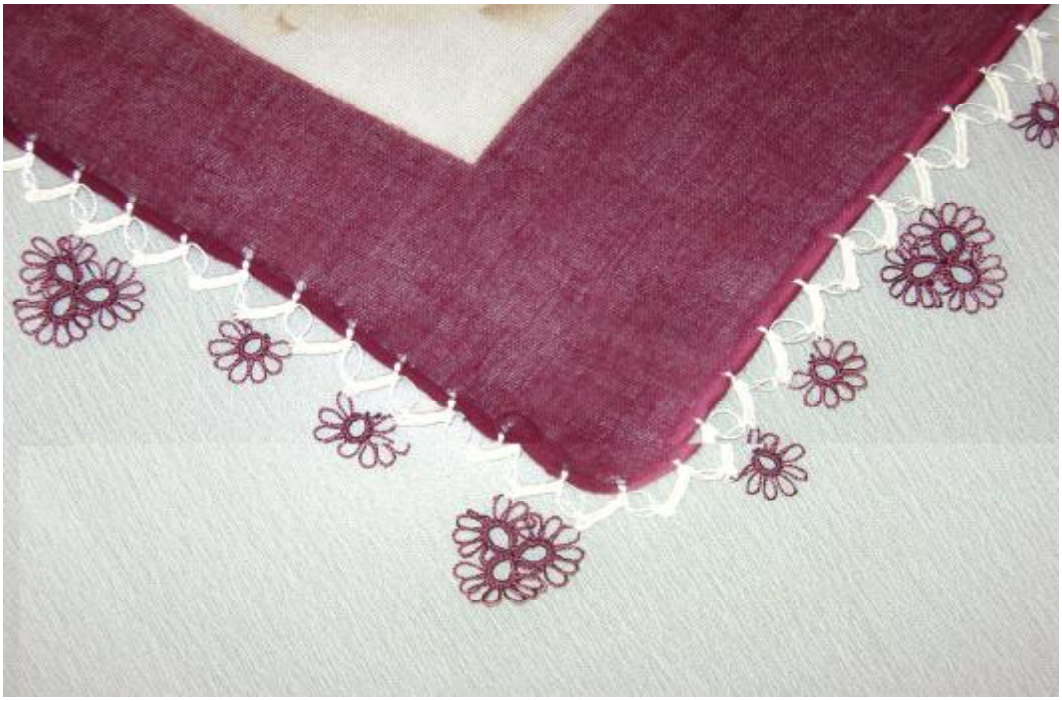
52. Mil oyası

53. Mil oyası

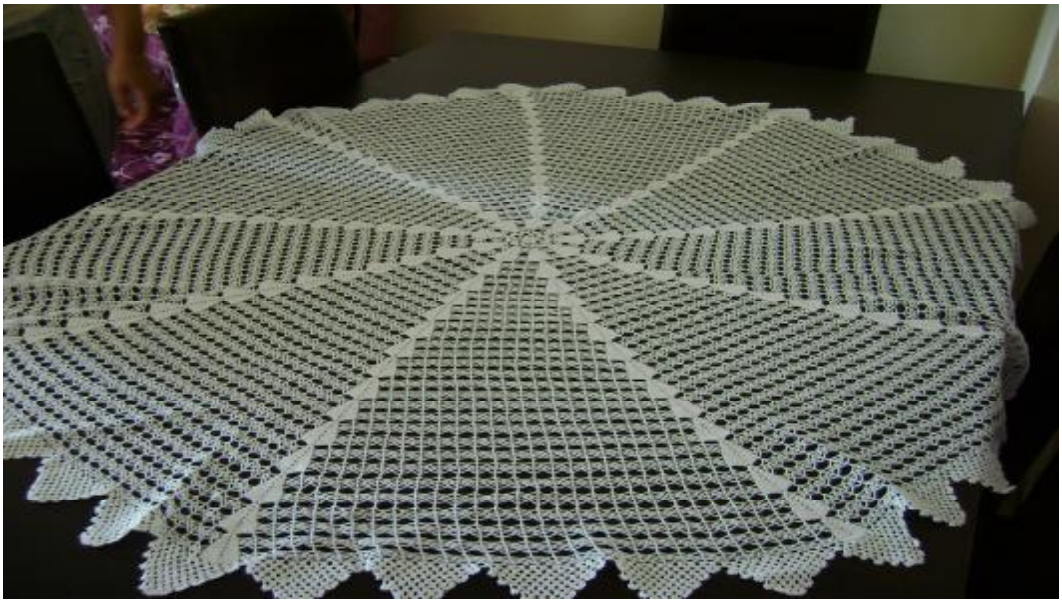
54. Mil oyası

55. Mekik oyası

56. Duvak mevlidi örtüsü

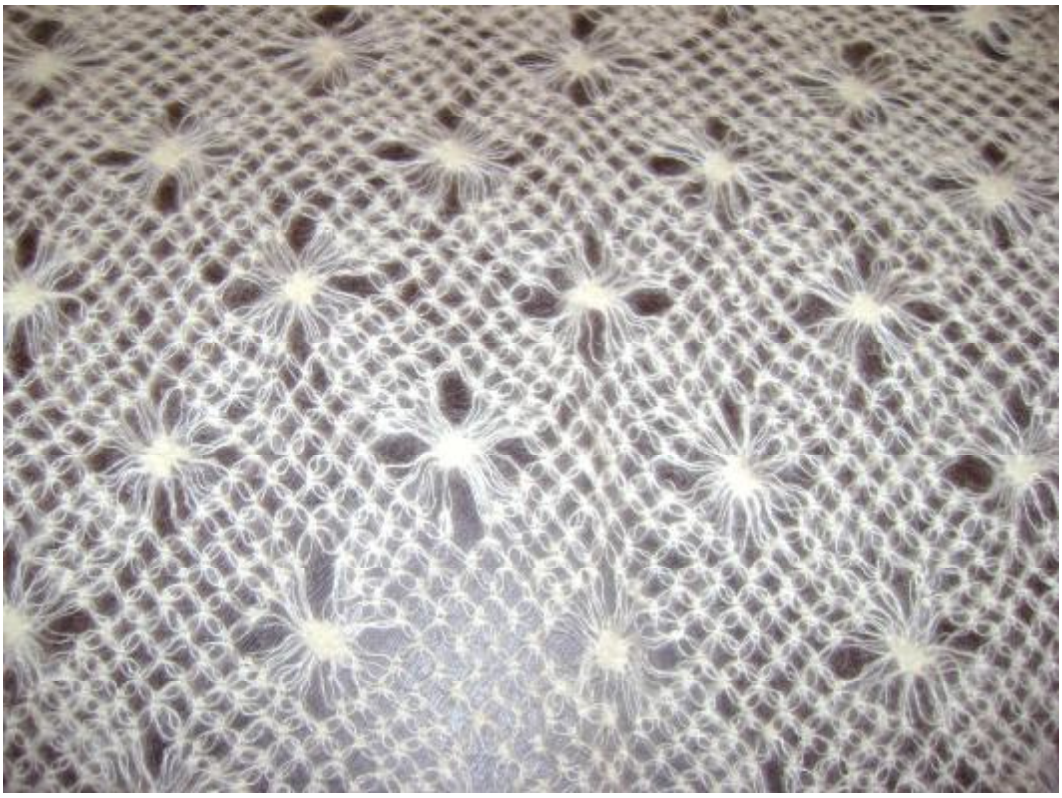
57. El işlemesi, masa örtüsü

58. El işlemesi, sehpa örtüsü

59. El örgüsü yün şal

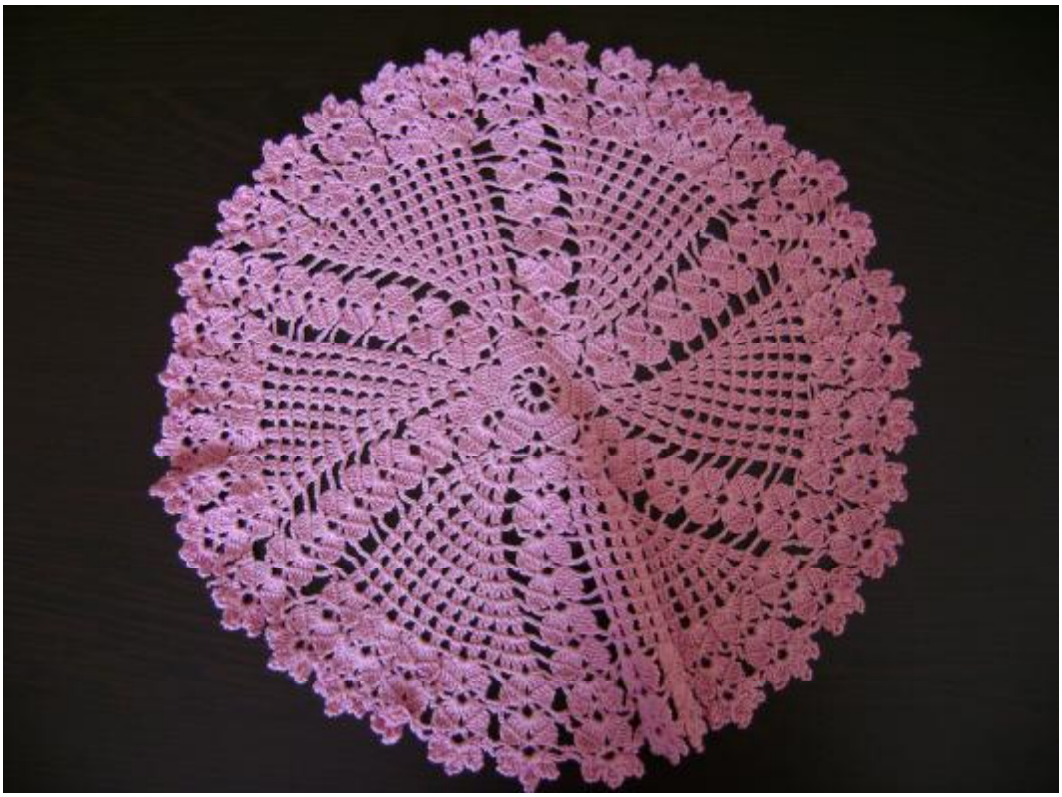
60. El örgüsü yün şal

61. El örgüsü şimen tablo

62. El örgüsü, tepsi örtüsü

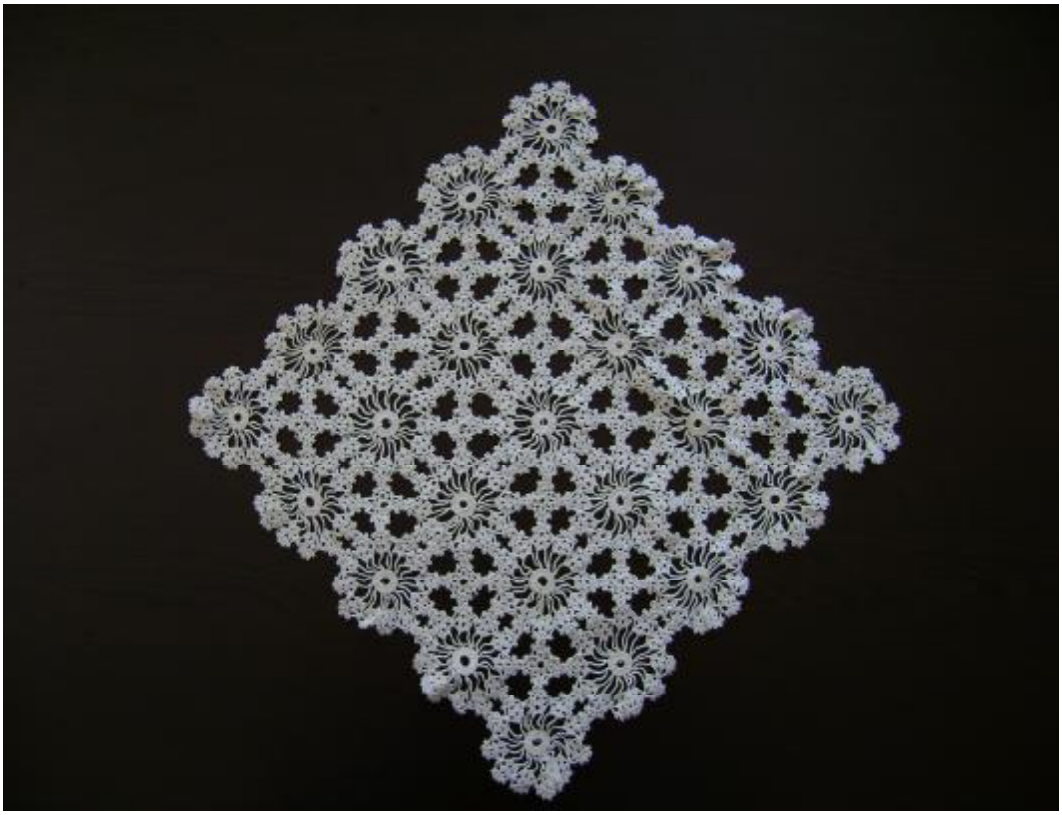
63. Yatak odası örtüsü

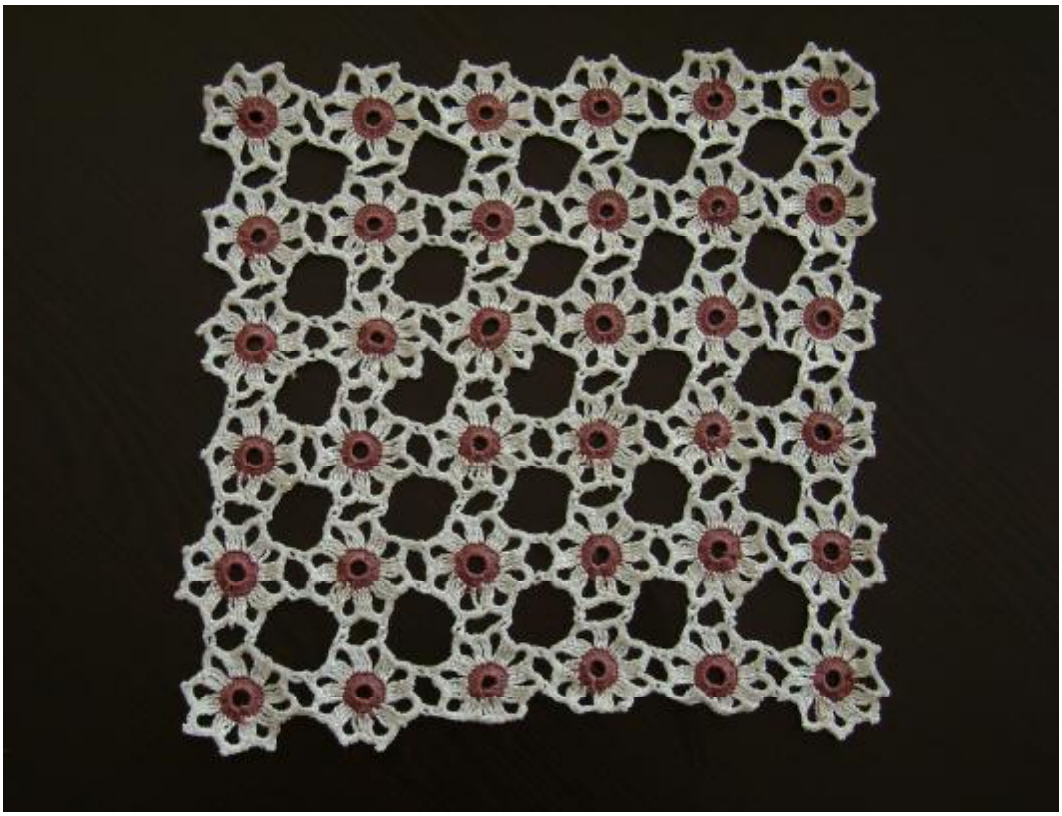
64. El örgüsü masa örtüsü

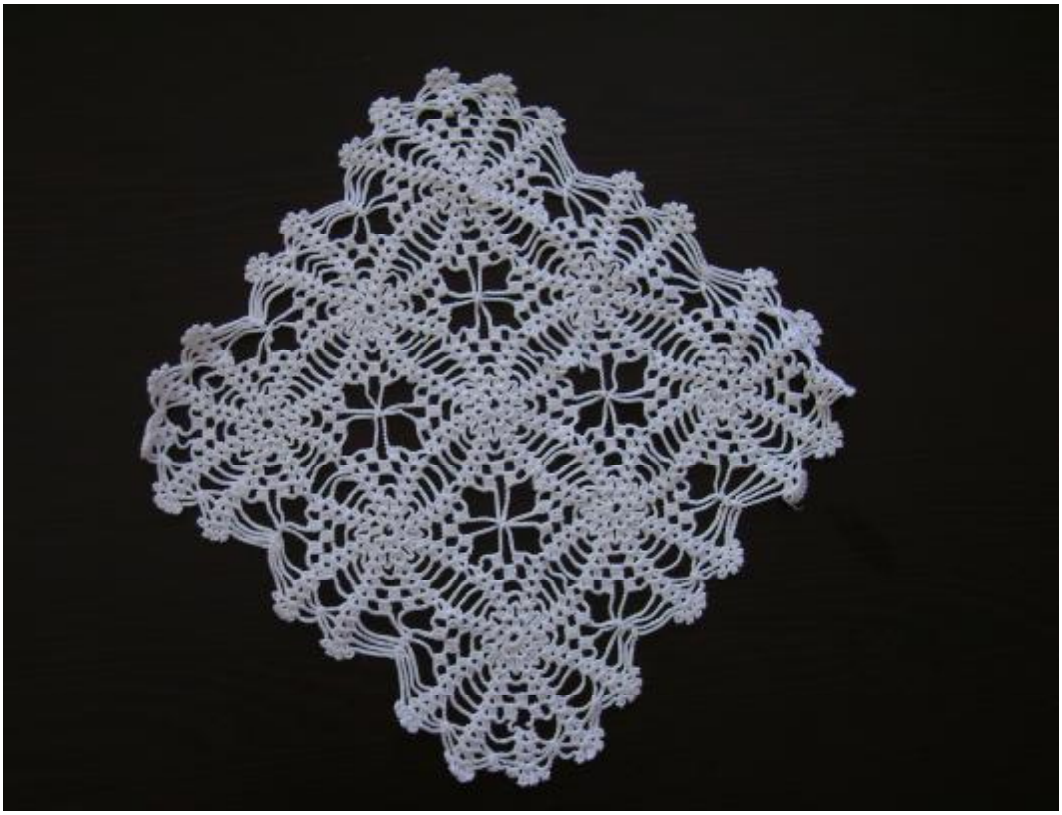
65. El örgüsü, masa örtüsü

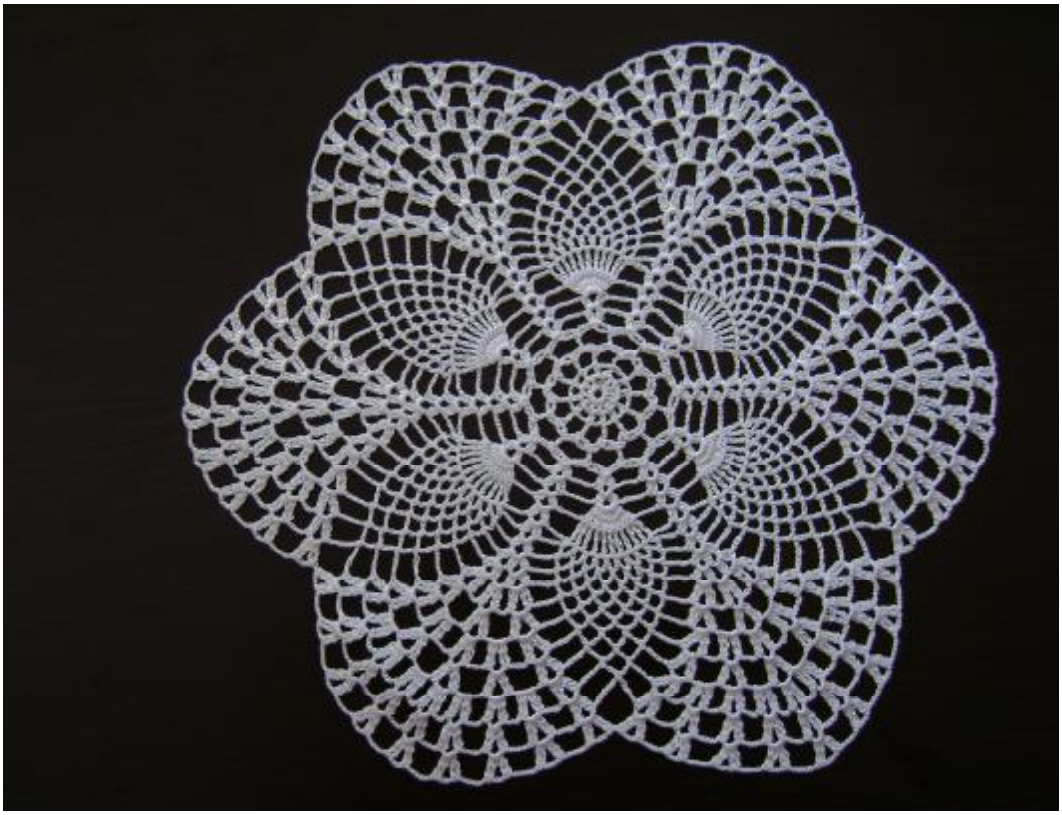
66. El örgüsü oda takımı

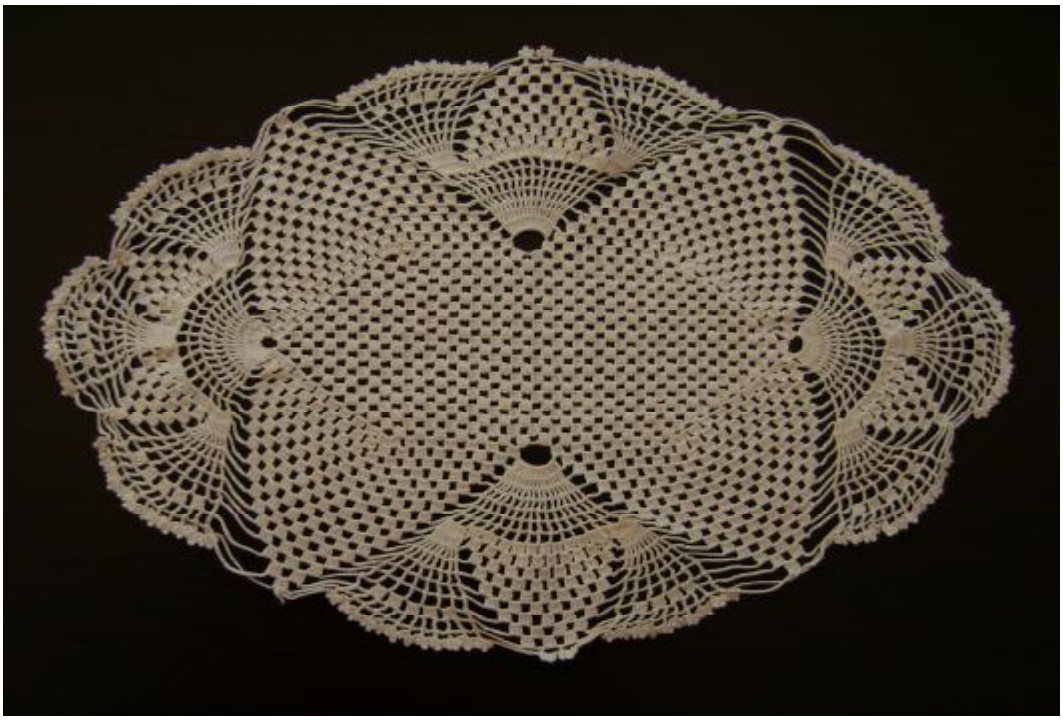
67. El örgüsü mutfak yakımı

68. El örgüsü sehpa örtüsü

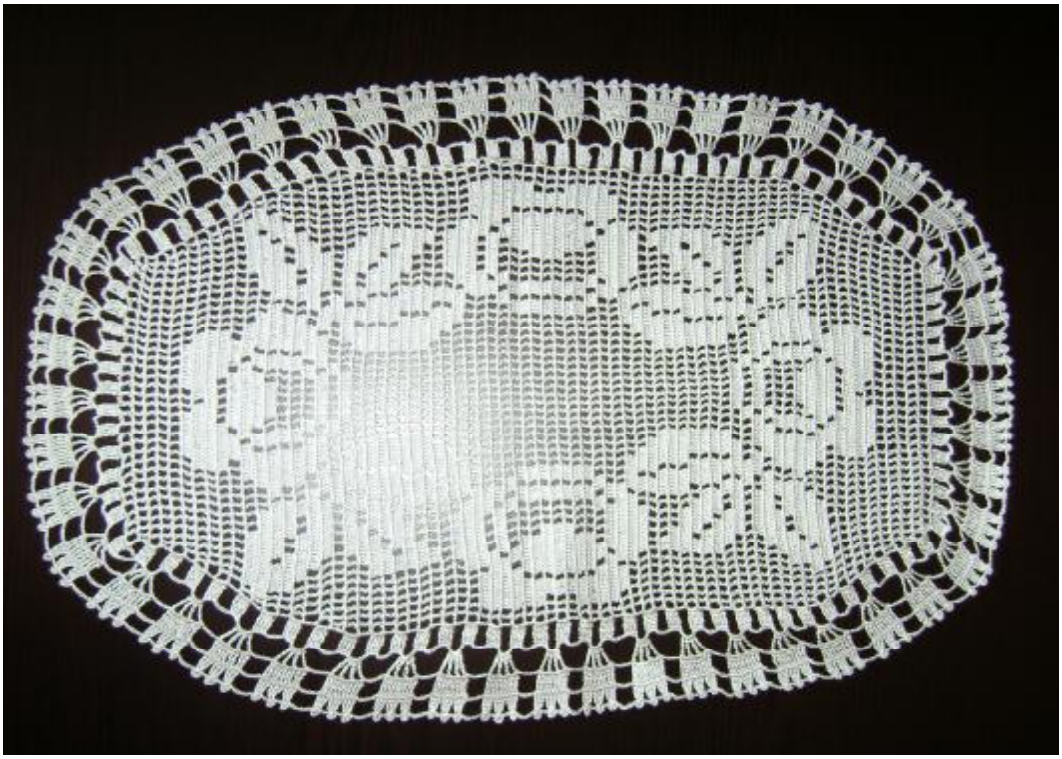
69. El örgüsü, yatak odası takımı

70. El örgüsü, tepsi örtüsü

71. El örgüsü, tepsi örtüsü

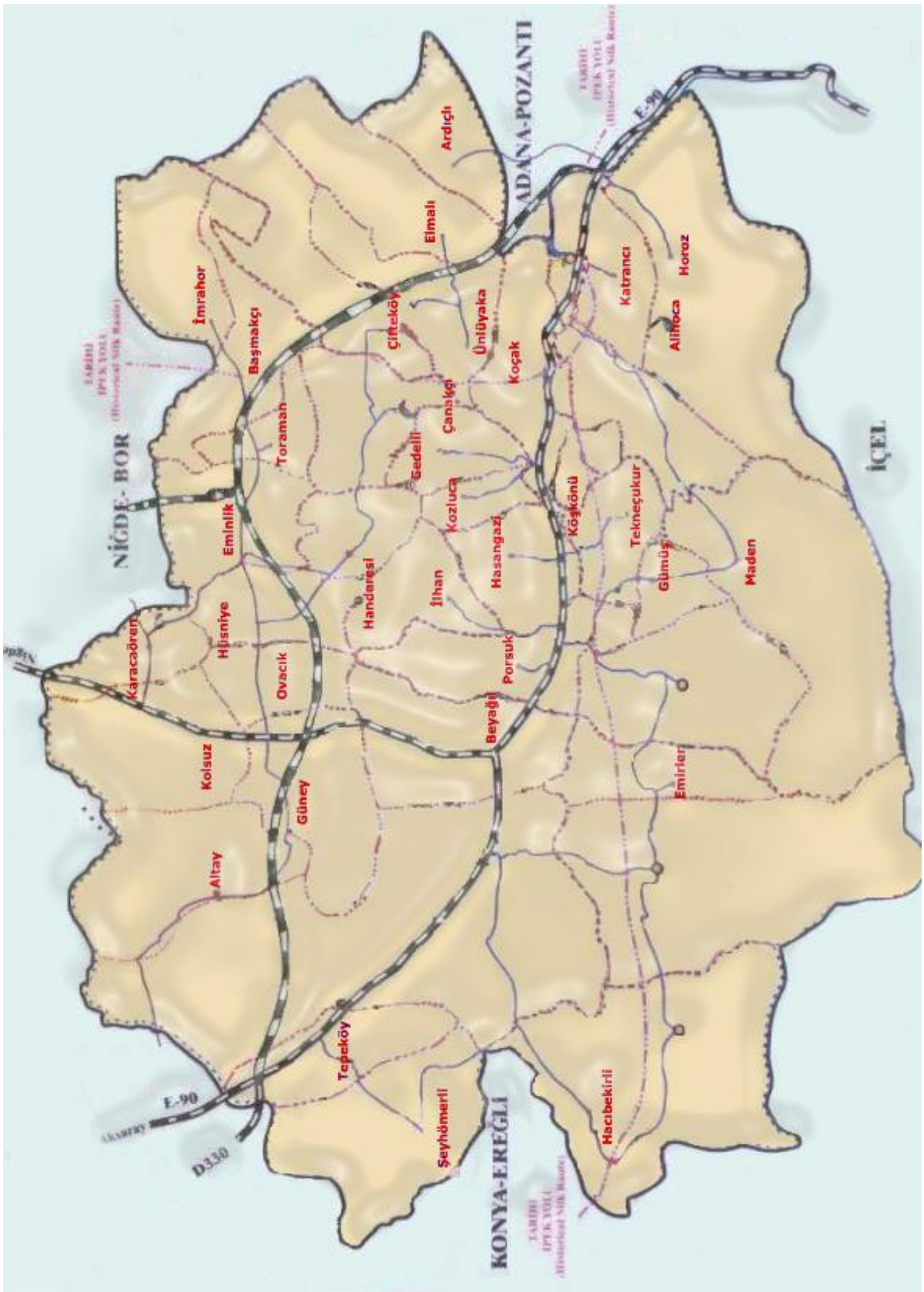

72. El örgüsü, tepsi örtüsü

73. El örgüsü tepsi örtüsü

Ek 3: Ulukışla Alanının Haritası

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı **:** Derya DİLMEN
Doğum Tarihi ve Yeri **:** 01. 07. 1983
Medeni Durumu **:** Bekar
E-Posta **:** deryaadilmenn@hotmail.com
Adres **:** Toros Mah. 157 S. Kibritoğlu 4 Apt. K: 11 D: 22
Çukurova/Adana

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans **:** (2006- 2009), Çukuroa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Lisans **:** (2001- 2005), Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bitirme Tezi: "Emirler Köyü Monografisi"

Ortaöğretim **:** Ramazan Atıl Lisesi, Haziran 2000

İŞ DENEYİMİ

: 1999- 2000 Sınav Dershanesi Türkçe Öğretmenliği, Adana
: 2001- 2005 Bil Dershaneleri Türkçe Öğretmenliği, Adana
: 2006-2007 Bil Dershaneleri Türkçe Öğretmenliği, Adana

YABANCI DİL

: İngilizce